

САМОСТІЙНІСТЬ

ОРГАН
УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ
(УГВР)

1 9 4 9

За Українську Самостійну Соборну Державу!

САМОСТІЙНІСТЬ

Орган
Української Головної Визвольної Ради (УГВР)

Р. І.

1946

Ч. І.

Передрук видання з Батьківщини
Видання: Закордонне Представництво УГВР — 1949 р.

З М І С Т:

1. До Українського Народу під московсько-більшевицькою окупацією;
2. Впали в боротьбі за Самостійну Україну;
3. Постанови УГВР;
4. Постанови УГВР;
5. Ганьба XX-го сторіччя;
6. О. Гончарук: Українська Повстанська Армія
— носій ідей визволення і дружби народів;
7. О. Горновий: Про свободу преси в СРСР;
8. На Українських Землях.

Від Видавництва: В перевиданім закордоном органі УГВР переведено незначні мовні поправки.

До Українського Народу під московсько-большевицькою окупацією

Українські чоловіки і жінки!

Ще перед одним важким випробуванням поставила історія Український Народ.

Три роки тому, услід за відступаючими гітлерівськими окупантами, вдерлися на Українські Землі найжорстокіші вороги Українського Народу — московсько-большевицькі імперіялісти. З-під гітлерівського ярма знов потрапила Україна в не менш важке давнє ярмо большевицьких окупантів. Розпочався новий акт трагедії в нашому бездержавному існуванні.

Жорстокий ворог застосував проти нас найдикийший терор, ніде не зустрічані дотепер методи масового фізичного винищування.

Мільйони чоловіків — українців силою пігнано на передові лінії воєнних фронтів. Більш ніж половина з них там загинуло. Вбито в боях тисячі українських патріотів-самостійників, що воліючи смерть, ніж неволю, підняли в лавах Української Повстанчої Армії (УПА) збройну повстанську боротьбу проти кремлівських загарбників та їх агентів, підлих зрадників Українського Народу — українських большевиків. Сотні тисяч українського населення — української інтелігенції, робітників, селян — примушені були тікати від енкаведівського терору закордон. В наслідок торгів Українськими Землями мало не мільйон українців із-за т. зв. лінії Керзона вигнано з їх прадідівської землі і переселено до СРСР. Сотні тисяч українців, старих, чоловіків, жінок — заарештовано, засуджено до багаторічного ув'язнення, вивезено на каторжні роботи в Сибір. Сотні тисяч українців побито, часто смертельно, багато по-бандитському замордовано. Знищено Українську Православну Автокефальну й Українську Гречко-католицьку Церкви, заарештовано єпископів і духівництво. Конфіскують, знищують, грабують майно українських громадян. В наслідок економічного грабунку українського села на Україні вибух новий голод. Знов умирають з голоду тисячі українців. Знов повторюється на Україні голодова трагедія 1932-33 рр., під час якої загинуло близько 6 міль-

йонів чоловіка. Українських жінок і дітей, — всю українську людність фізично заморюють на важких, непосильних для них т. зв. відбудовних роботах і надмірно високими нормами праці в колгоспах та промисловості. Терором змушують населення до вислужництва НКВД і НКГБ. Суворо карається за кожне відважніше слово, за кожную вільно висловлену думку. Придушено всяке політичне, культурне, релігійне життя.

Та в тій величезній трагедії, що її зараз переживаємо, є один радісний момент. Під ударом окупанта Український Народ не заломився, не впав ворогові до ніг, не скорився. Найдикийший терор, найневигодніші умови боротьби не змогли підірвати сили прагнень Українського Народу до самостійного державного життя — до Української Самостійної Держави. З того лихоліття, що його створили на нашій Землі сталінські загарбники, Український Народ виходить як Народ-Борець, як Народ-Герой, а не як народ-раб. І саме це — той радісний момент, який нас, Українську Головну Визвольну Раду — всенародне Найвище Керівництво визвольною боротьбою Українського Народу і весь Український Народ на-строює оптимістично щодо нашого національного майбутнього, — дає нам віру в нашу цілковиту і близьку перемогу — віру в близьку побудову Української Самостійної Держави.

Вже три роки провадиться на Україні безприкладно героїська, хоч така дуже нерівна повстанська збройна й підпільна, всенародня боротьба. Проти кремлівських імперіялістів та їх українських агентів, в ім'я Української Самостійної Держави, для оборони народу від енкаведівського терору повстали ВИ, українські патріоти — українська молодь, селяни, робітники, інтелігенція, чоловіки і жінки. Всі Ви, керуючись голосом свого українського сумління, ідучи за закликом нашим, Української Головної Визвольної Ради — Революційного Парляменту Українського Народу, утвореного на підпільному з'їзді представників різних українських земель у 1944 р., — опинилися в лавах Української Повстанчої Армії, в революційному підпіллі, на всенародньому фронті визвольно-революційної боротьби, що її підняв український народ в роки гітлерівської окупації України і провадить аж досьогодні.

Впродовж останніх двох років УПА звела з енкаведівськими загонами і кинутими проти неї частинами червоної армії кількесот більших боїв і незліченну кількість менших боїв і дрібних сутичок, провела цілий ряд саботажних акцій, знищила кілька тисяч найзапекліших ворогів Українського Народу з-поміж партії, НКВД, большевицької адміністрації. Революційне підпілля провело величезну протибольшевицьку політично-виховну й організаторську роботу серед українських мас.

Пліч-о-пліч з УПА, з революційним підпіллям активно боретеса проти большевицьких окупантів Ви, українські громадяни, які живете легально. Ви саботуєте адміністративні і екноомічні заходи большевицької влади, допомагаєте українським повстанцям, революціонерам харчами,

одягом, грішми, розвідкою, співживете з ними, підриваєте окупантові ґрунт під ногами, де і як лише можете.

В наслідок революційно-визвольної боротьби Українського Народу большевицькі окупанти фактично не панують над величезною територією України і не можуть тут успішно здійснювати своїх терористичних і грабункових заходів.

У цій визвольній боротьбі проти окупантів Ви, повстанці і революціонери, Ви, українські чоловіки і жінки, виявили і надалі виявляєте нечуваний героїзм.

Ніщо — ні переважаючі сили ворога, ні важкі умови партизанської боротьби, ні той факт, що Український Народ стоїть сам проти найбільшої імперії світу, — не заломило і не заломлює Вас, українські повстанці і революціонери. Свідомі того, що боротьба за Самостійну Україну — це боротьба за найрідніші інтереси Українського Народу, свідомі того, що боротьба за національне визволення — це найсправедливіша боротьба в світі, Ви доказуєте чудес, героїства, самопосвяти, витривалости, впертости. Добровільно прийнятий Вами масовий звичай кінчати самогубством у критичній ситуації — зразок патріотичного героїзму, що його не подибуємо в історії боротьби народів.

Жодними, навіть найдикишими, терористичними заходами, большевицькі окупанти не можуть відстрашити і відтягнути від визвольної боротьби Вас, мільйони українських селян, робітників, інтелігентів. У цій боротьбі Ви, берете найактивнішу участь. Підтримані УПА, Ви повели надзвичайно героїську боротьбу проти переселення українського населення з-за т. зв. лінії Керзона до СРСР.

У жорстокій боротьбі за життя Народу, за його честь, за його волю утворився єдиний бойовий революційний фронт усього українського громадянства.

В цьому фронті опинилися всі — селяни, робітники, інтелігенція, чоловіки і жінки, молоді і старі. Всіх нас об'єднує одна спільна мета — Українська Самостійна Держава, спільна ненависть до московсько-большевицьких поневолювачів. Помилився ворог, коли думав, що йому легко поведеться відновити своє панування над Україною.

Могутнім виявленням, протибольшевицької боротьби українських народніх мас, їх ворожости до московсько-большевицьких окупантів та їх агентів були т. зв. вибори до верховної ради СРСР, що відбулися в місяці лютому ц. р. Ви, українські чоловіки і жінки, які під час „виборів” не злякалися енкаведівського терору і не голосували за кандидатів большевицької партії, виставили прекрасне свідоцтво зрілості Українського Народу, його національній свідомості, дали могутній доказ Вашої вірності ідеї Української Самостійної Соборної Держави, Вашої вірності Українській Головній Визвольній Раді, дали могутній доказ солідарности якнайширших українських народніх мас з Українською Повстанською Армією, з революційним підпіллям. Ваша противиборча боротьба в день

10. 11. 1946. р. буде записана золотими літерами на сторінках літопису нашої визвольної-революційної боротьби. Комуністична партія, оголосивши, що український народ проголосував за кандидатів „б'юку комуністів і безпартійних” у 99% — грубо зфальшувала дійсні підсумки лютневих виборів на Україні. Геройським зусиллям усього українського народу, кров'ю найкращих українських патріотів, що своїм гаслом мають „здобути Українську Державу або загинути в боротьбі за Неї”, пишеться новий героїчний розділ історії України, твориться нова героїчна епоха в нашій національно-визвольній боротьбі. Боротьба, яку ведемо сьогодні, закладає найважливіші морально-політичні підвалини під Українську Самостійну Державу, підносить Український Народ з того політичного небуття, до якого спихали нас усі окупанти, вводить нас у коло вільних народів світу як націю повноцінну, цілком дозрілу до самостійного державного життя. На нашу боротьбу з найбільшим подивом дивляться усі волелюбні народи світу. Ми завойовуємо цією боротьбою їх симпатії. Закордонне Представництво УГВР інформує світ про те, що діється в нас на Україні, чого хоче і за що бореться Український Народ, популяризує нашу визвольну справу, розкриває забріханість большевицької пропаганди. УГВР через своє Закордонне Представництво ввійшла також у порозуміння із представниками інших поневолених і загрожених большевиками народів і об'єдналася з ними для спільної боротьби проти московсько-большевицьких імперіялістів в Антибольшевицький Блок Народів (АБН).

У всьому цьому — найглибше значення тієї боротьби, яку провадить сьогодні Український Народ. Це значення — величезної історичної і політичної ваги. Його важко переоцінити.

Ми, Українська Головна Визвольна Рада, найвищою мірою горді з тієї боротьби, що її сьогодні провадить Український Народ.

Слава українським повстанцям і революціонерам, які, серед найбільших фізичних і моральних зусиль, з власної крові кладуть підвалини під Українську Самостійну Соборну Державу.

Слава тим усім українським патріотам, що, не зважаючи на найдикіші переслідування окупанта, разом з УПА і революційним підпіллям борються проти московсько-большевицьких імперіялістів та їх агентів.

Слава українській молоді, що кинула батьківський дім, школу, нормальне життя і із зброєю в руках серед найважчих умов боронить честь і життя українського народу.

Слава українським жінкам, що разом з чоловіками стали до важкої протиокупаційної боротьби, мужньо витримують в цій боротьбі і нерідко доконують найподивудніші подвиги.

Слава народнім українським масам, що співдіють з українськими визвольно-революційними організаціями, підтримують українську визвольно-революційну боротьбу. Слава українським народнім масам, що не злякалися ні арештів, ні катувань, ні розстрілів і не голосували за накинених їм большевицькою партією кандидатів.

Слава українському населенню за т. зв. лінією Керзона, яке там завзято боронило своє право жити на прадідівській землі. Слава тим закерзонським українцям, що не виїхали до ССРСР і продовжують боротися на своїй землі.

Слава всьому героїчному Українському Народові, що весь стікає кров'ю, але ворогові не кориться і так мужньо бореться за своє священне право на самостійне державне життя.

Українські чоловіки і жінки! Повстанці і революціонери!

Всі учасники визвольно-революційної боротьби!

Боротьба з окупантом триває. Ми не досягнули ще своєї найвищої мети — не визволили України з-під окупантського ярма. В наших руках ще є зброя. Міжнародна обстановка напружена. Мусимо бути готові використати кожну можливість успішного закінчення нашої національно-визвольної боротьби.

Ми, Українська Головна Визвольна Рада, маючи на увазі інтереси Українського Народу, інтереси нашої визвольної справи, закликаємо Вас продовжувати розпочату боротьбу. Продовжувати за ціну чого б то не було. Продовжувати всіми можливими засобами. Ми не для того брали зброю до рук і йшли в підпілля, щоб перед ворогом капітулювати. Ми підняли боротьбу для того, щоб перемогти. Переможемо тоді, коли витримаємо в боротьбі до кінця.

Бійці і командири УПА! Співвідношення сил між нами і ворогом примушує Вас перейти з повстанських форм боротьби на підпільно-конспіративні. Опановуйте нову тактику боротьби. Вивчайте можливості завдавати ворогові ударів за цієї тактики. Будьте взірцем партизанської витривалості, бойової мужності і відваги, як були ним дотепер. Оберегайте і продовжуйте славу героїчну традицію УПА.

Підпільники, революціонери! Ви — передовий політичний авангард у визвольній боротьбі Українського Народу, хребет українського визвольно-революційного руху. На Вас лежить основна відповідальність за дальшу долю нашої боротьби під ворожою окупацією. Від Вашого гарту, від Вашого вміння підпільно боротися залежить тривалість цієї боротьби. Ви маєте і одне, і друге. Пильно вивчайте підступні методи НКВД. Будьте серед народу. Підтримуйте його на душі. Будьте для нього взірцем національних чеснот, революційної мужності. Включайте в революційну боротьбу за Самостійну Україну ту частину Українського Народу, яка покищо осторонь стоїть від цієї боротьби.

Українські селяни, робітники, інтелігенти! Продовжуйте ставити активний спротив окупантові. Використовуйте кожну можливість для того, щоб завдати ворогові удар, утруднити йому його становище. Підтримуйте революційно-визвольний рух так, як підтримували його дотепер. Не вірте ворожій брехливій пропаганді. Плямуйте вислужників ворога. Ще ширше включайтеся в активну визвольно-революційну боротьбу проти

московсько-большевицьких окупантів. Лише спільним зусиллям усього Українського Народу побудуємо Українську Самостійну Державу.

Голодуючі! На Вас спало найбільше нещастя. Ваше трагічне становище — прямий наслідок тієї злочинної політики, що її ведуть московсько-большевицькі імперіялісти і що її метою є фізичне винищення Українського Народу. Не дозвольте большевицьким грабіжникам безкарно грабувати у Вас хліб і винищувати Вас голодом. Активно боріться за визволення України з-під московсько-большевицького ярма, за Українську Самостійну Державу.

Ту частину українців, в тому числі низових членів т. зв. КП(б)У, яка чи то із страху перед кнвд, чи їх національної несвідомості, чи в наслідок збаламучення большевицькою пропагандою, вірою і правдою служить большевицьким окупантам і часто займає вороже становище супроти українського національно-визвольного руху, — ми закликаємо покинути шлях вислужництва найлютішим ворогам України — московсько-большевицьким імперіялістам — та вступити на єдиногодний українського патріота шлях — активної боротьби за Самостійну Україну. Всіх тих, що активно співпрацюють з окупантом і виступають проти українського революційно-визвольного руху, судитимуть в Українській Самостійній Державі її законами як зрадників Українського Народу.

Українці! Молоді і старі! Чоловіки і жінки! Майже немає сьогодні на Україні родини, де когось не бракувало б. Плачуть матері за своїми дітьми, плачуть жінки за своїми чоловіками. Щоденно гинуть у боях найкращі сини України. Їх трупом встелені наші ліси і поля, наповнені придорожні рови, куди їх кидають озвірілі енкаведисти. Переповнені в'язнями — українськими патріотами — всі тюрми. Лежать у згарищах, у руїнах наші хати, обійстя. Збирає своє жакливе жниво на Україні голод.

У тій усій трагедії, що її сьогодні переживає Український Народ, винні московсько-большевицькі окупанти та їх українські агенти — українські большевики, що допомагають їм панувати над Україною.

Смерть московсько-большевицьким окупантам України та їх українським агентам — українським большевикам!

Хай живе національно-визвольна революційна боротьба Українського Народу за Українську Самостійну Соборну Державу!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава — єдиний гарант справді вільного і щасливого життя Українського Народу!

Хай живе волелюбний героїчний Український Народ, який весь стікає кров'ю, але не кориться окупантам!

Безсмертна слава Героям, які впали в боротьбі проти окупантів за щастя і волю Українського Народу!

Листопад, 1946 р.

УКРАЇНЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

Впали в боротьбі за Самостійну Україну:

РОСТИСЛАВ ВОЛОШИН (ПАВЛЕНКО, ГОРБЕНКО) — член УГВР, Голова Великого Збору УГВР, довгорічний учасник української національно-визвольної революційної боротьби, організатор самостійницького руху на північно-західних Українських Землях, один з перших організаторів Української Повстанської Армії, довгорічний в'язень польських, большевицьких і німецьких тюрем — загинув у бою з військами НКВД 22-го серпня 1944 р. б. с. Гаї Нижні, Дрогобицького р-ну, цієї ж області.

ЙОСИП ПОЗИЧАНЮК (ШАБЛЮК, ШУТАЙ) — член УГВР, учасник Великого Збору УГВР, журналіст, уроженець Вінниччини, пробоевик українського самостійницького руху на Східних Українських Землях, редактор підпільних самостійницьких видань, в'язень німецьких тюрем — загинув в бою з енкаведистами 21 грудня 1944 р. б. с. Юшківці, Ново-Стрілищанського р-ну, Дрогобицької області.

СЛАВА ЇХ ПАМ'ЯТІ!

ПОСТАНОВИ

Української Головної Визвольної Ради
Про нагородження Хрестами Заслуги вояків УПА та цивільних осіб — учасників української національно-визвольної революційної боротьби — і про підвищення у військових ступенях вояків УПА.

А. І.

За виявлені в боях мужність та героїзм, за видатні заслуги в керуванні боротьбою відділів Української Повстанської Армії проти окупантів нагороджується: **Золотим Хрестом Бойової Заслуги І-ої класи:**

1) сотника ПЕРЕМОГУ	2) булавного-виховника ЛАГІДНОГО

Золотим Хрестом Бойової Заслуги II-ої класи:

1) майора ВОРОНОГО	4) ст. булавного ОРЛИКА
2) поручника КРУТІЖА	5) ст. вістуну КАРМЕЛЮКА
3) поручника ГРОМЕНКА	6) ст. вістуну ТАРАНА

II. За видатні заслуги для національно-визвольної революційної боротьби Українського Народу проти окупантів **нагороджується**

Золотим Хрестом Заслуги

1) МИХАЙЛА	2) ЗОЛОТАРЯ
3) майора-виховника ВАТЮГУ	

Срібним Хрестом Заслуги

- 1) поручника -виховника **ІГОРЯ**

Б. Підвищується

до ступня генерала

1) підполковника Чупринку — Головного Командира УПА (з датою старшинства від 22. I. 1946 р.)

2) майора Перебийноса — Шефа Головного Військового Штабу УПА (з д. ст. від 1. XI. 45 р.)

до ступня полковника

майора Вишитога — Командира УПА — Захід (з д. ст. від 22. I. 46 р.)

до ступня майора

2) сотника Грома (з д. ст. від 22. I. 46 р.)

3) сотника Грегота (з д. ст. від 22. I. 46 р.)

4) сотника Скубу (з д. ст. від 27. IX. 45 р.)

5) сотника Ягоду (з д. ст. від 17 IX. 45 р.)

6) поручника Аркаса (з д. ст. від 19. XII. 45 р.)

7) поручника Коника (з д. ст. від 7. I. 46 р.)

до ступня майора-виховника

хорунжого-виховника Ватагу (з д. ст. від 19. XII. 45 р.)

до ступня майора-лікаря

сотника-лікаря Гавриша (з д. ст. від 22. I. 46 р.)

9-го лютого 1946 р.

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

ПОСТАНОВИ

Української Головної Визвольної Ради

про нагородження Хрестами Заслуги вояків УПА та цивільних осіб — учасників української національно-визвольної революційної боротьби — і про підвищення у військових ступенях вояків УПА.

А І. За виявлені в боях мужність і героїзм, за видатні заслуги у керуванні боротьбою відділів Української Повстанчої Армії проти окупантів **нагороджується:**

Золотим Хрестом Бойової Заслуги I-ої класи

полковника ГРЕКОТА

II. За видатні заслуги для національно-визвольної революційної боротьби Українського Народу проти окупантів **нагороджується:**

Золотим Хрестом Заслуги

СТЯГА

Срібним Хрестом Заслуги

ЗЕНОНА

Б. Підвищується:

до ступеня полковника
майора Грегота (з д. ст. від 24. II. 46 р.)

до ступеня підполковника
майора Коника (з д. ст. від 7. I. 46 р.)

до ступеня майора

1) сотника Прута (з д. ст. від 1. III. 46 р.)

2) сотника Козака (з д. ст. від 29. I. 46 р.)

7 жовтня 1946 р.

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

Ганьба ХХ-го сторіччя

Українському народові, доля якому судила жити в межах т. зв. ССРСР краще, як будь-кому іншому в світі, відома **реакційна, злочинна суть** большевизму. Від 27-ох років кожний день, кожна година пережиті українським народом в межах большевицької імперії, є для нього постійно новим підтвердженням тієї жахливої істини, що **Советський Союз — це найбільша сьогодні в світі тюрма народів**, в якій кліка московсько-большевицьких імперіялістів жорстоко гнобить десятки народів неросіян, що ССРСР — **це сьогодні найбільша в світі експлуаторська система**, в якій новосформована кляса партійних вельмож по-нелюдськи експлуатує мільйони працюючих, мільйони селян, робітників, інтелігенції. Від 27-ох років кожний день, кожна година, пережита українським народом в умовах большевицького режиму, є для нього новим підтвердженням тієї болючої правди, що в ССРСР, в цій на словах „найдемократичнішій державі на світі” на ділі панує **абсолютна диктатура цк компартії, жахливий варварський терор** нквд, перед чим блідне найжорстокіша диктатура, найдикший терор, дотепер знані в світовій історії, що в ССРСР **грубо потоптано демократію, гідність людської особи, цинічно осміяно і згвалтовано** всі ті великі завоювання на шляху до прогресу людства, яким так законно пишається сьогодні кожний громадянин демократичних держав. Для українського народу дуже ясним і зрозумілим те, що большевизм від самого початку свого виникнення і до сьогодні це ще **грізніший, небезпечніший рецедив реакції** в історії людства, як фашизм. Це все для українського народу — давно усвідомлені власним пережитим досвідом незаперечно доведені, ніким і нічим не захитані політичні істини.

Сьогоднішній, однак, історичний момент, що його переживає український народ, зобов'язує нас ще і ще раз повертатися до питання про те, що таке большевизм на ділі, що таке большевизм на практиці. Політика большевиків за останні роки щодо українського народу, зокрема їхня **крива розправа з українським національно-визвольним революційним ру-**

хом і усім українським народом, по-самостійницьки наставленим, не дозволяють нам мовчати. Ця політика перевершила собою все те, що найгірше щодо цього знав дотепер про большевиків український народ.

В наслідок розвалу російської імперії в 1917 р. і розвалу Австро-Угорської монархії в 1918 р. український народ, що вже на початку XIX століття вступив у смугу свого культурного і національно-політичного відродження, здійснюючи свої прагнення до самостійного життя, створив спочатку на українських землях російської імперії, а потім на всіх українських етнографічних землях свою самостійну державу — Українську Народню Республіку. Ця відновлена самостійна держава українського народу на встоялася в нерівній збройній боротьбі на кілька фронтів, головним чином проти московсько-большевицьких і польських імперіялістів. В наслідок цього український народ після першої світової війни опинився під кількома окупаціями: московсько-большевицькою в СРСР, польською, румунською. Бувши під окупацією, український народ на всіх землях і далі провадив боротьбу за своє національне визволення, так в парламентних (де це було можливе), як і в підпільних, революційних формах. Між двома світовими війнами на українських землях постав і діяв цілий ряд національно-визвольних організацій. Під большевицькою окупацією підпільно діяли Союз Визволення України (СВУ), Спілка Української Молоді (СУМ), Братство Українських Державників (БУД), Українська Військова Організація (УВО). Під польською, румунською окупаціями підпільно діяли УВО, Організація Українських Націоналістів (ОУН), кілька легальних демократичних самостійницьких партій.

Другу світову війну все свідоме українство розглядало як нову можливість здійснити свої національно-політичні ідеали. Коли ж події цієї війни для українського народу почали так розвиватися, що на зміну одному окупантові приходив завжди, озброєний від голови до ніг, другий окупант, що за свою головну мету ставив цілковите поневолення українського народу, його фізичне винищення, — український народ для оборони свого життя, ідучи лінією своїх національно-політичних прагнень, ухопився за зброю. В піднімецький період окупацій на українських землях у 1942-43 рр. зродилася **Українська Повстанча Армія** (УПА, в якій опинився весь найкращий, найпатріотичніший елемент українського народу — опинилися десятки тисяч української молоді, тисячі українських чоловіків і жінок.

Українська Повстанча Армія, керована від Української Головної Визвольної Ради, провадячи збройну партизанську боротьбу проти німецьких поневолювачів на Україні і маючи за свою основну мету цілковите національне і соціальне визволення українського народу, такою ж боротьбою готова була зустріти, крім гітлерівців, також і кремлівських імперіялістів, що знов готувалися відновити своє панування на Україні і яких уже від 1918 р. український народ знає як своїх найзапекліших ворогів. Вона, разом з іншими українськими самостійницькими політич-

ними організаціями, і зустріла їх завзятою збройною і політичною боротьбою, коли вони знов прийшли на українські землі слідом за гітлерівськими арміями, що відступали.

Зрозуміло, що большевики, найбільші сьогодні вороги ідеї визволення народів, вирішили за будь-яку ціну і всілякими можливими способами зліквідувати, здушити силою, втопити в крові революційний самостійницький рух українського народу. Так, від 1944 р. і по сьогодні, тобто до кінця 1946 р., Україна є полем небачених до тепер в світі оргій енкаведівського терору, що від нього не лише на саму згадку кров холоде в жилах, а всім, кому доведеться бути хоч би свідком таких катувань, сивіє волосся. Так, в 1944 р. до сьогодні на живому організмі українського народу, розбудженого до нового життя, енкаведівські кати виконують жакливу вівісекцію, що є нічим іншим, як свідомим, пляновим злочинним фізичним винищуванням усього українського народу.

Уже сам той факт, що сьогодні, в XX сторіччі, тобто в сторіччі, коли ніби перемогли принципи демократії гуманності, принципи рівноправності великих і малих націй, мусять умирати сотні тисяч найкращих синів українського народу за те лише, що хочуть, як і всі інші народи, бути вільними, і то мусять вмирати в межах тієї держави, що підписалася під Статутом Організації Об'єднаних Націй, що сьогодні в межах цієї держави, в Європі, викищується великий, 40-мільйоновий народ, — вже сам цей факт — ганьба для сучасного людства.

Ще більшою ганьбою нашого сторіччя ті методи, за допомогою яких московсько-большевицькі окупанти сьогодні розправляються з українським революційним національно-визвольним рухом і з усім українським народом. Ці методи — заперечення усякого прогресу, всякої культури, Всякої людяності і є одним великим звиродніло-цинічним глузом цих окупантів не лише з українського народу, а й з усіх здобутків, за які широдовж цілих століть боролися і вмирали кращі представники людства.

Завдання нашої статті — саме висвітлити методи боротьби московсько-большевицьких загарбників з українським національно-визвольним рухом.

Добре здаючи собі справу з того, яким важливим чинником у національно-визвольній боротьбі українського народу є ідейно-політичні та моральні позиції українського самостійницького руху, большевики дуже багато уваги приділяють боротьбі з цим рухом на ідеологічному фронті.

Основні методи большевиків у цій боротьбі — це а) перекручування, неупереч науці, історичних фактів, ненаукове, тенденційне їх висвітлювання; б) ліквідація всіх осередків вільної української науки; в) знищення всіх її творів; г) моральний терор супроти цієї науки; і, в разі опору, їх фізичне знищення; д) поширення найпідліпших наклепів на український самостійницький рух сьогодні; е) оочорнювання різними брудними вигадками керівників українського національно-визвольного руху.

У процесі національного відродження українського народу дуже важливу роль відіграла українська історична наука. Можна сміло сказати,

що саме українська історична наука була весь час основним чинником у формуванні національної свідомості, у формуванні самостійницьких прагнень українського народу. Вона дуже успішно відіграла цю роль і сьогодні. Це, зрештою, цілком нормальне явище. Вивчаючи минуле народу з усім тим, що було у ньому гарного, героїчного, патріотичного, історична наука допомагає плекати в народі почуття національної окремішності, національну гордість, патріотизм, дає високі зразки відданого служіння Батьківщині, вчить уникати політичних помилок. Всі ці морально-політичні моменти мають першорядне значення, особливо для українського народу, який щойно бореться за своє національне визволення. Тому зрозуміло, що кремлівські імперіялісти, в плані свого наступу на ідейні позиції українського самостійницького руху, **вирішили знищити, насамперед, вільну українську історичну науку, вирішили зруйнувати всі ті вартості**, які українська історична наука встигла розвинути в українському народі.

Найширше стосованою більшовиками метою в боротьбі проти вільної української історичної науки є **бrehливе, тенденційне висвітлювання фактів історії українського народу**. Послуговуючись ніби класовим, „марксівським” поглядом в оцінці політичних явищ і подій, а фактично і надалі стоючи на засадах старих шовіністично-імперіялістичних „теорій” російської історичної науки, створених ще за царської Росії, більшовицька історіографія кожному подію в історії України, кожному історичному подію та її діяльність оцінює за таким єдиним критерієм; чи дана історична подія, дана історична постать сприяли справі зміцнення „союзу” і „дружби” українського народу з „великим російським народом”, тобто чи вони були вигідні чи невигідні для імперіялістичної Москви. В цей спосіб або цілковито замовчується всі справді патріотичні факти історії (напр., усю боротьбу українського народу проти більшовицької агресії в рр. 1918-23), або їх у неймовірний спосіб перекидають (напр., усю політику Центральної Ради в 1917-18 рр.), або їх заплямовують ім'ям зради вислужництва чужоземним силам.

Найбільшою історичною заслугою Б. Хмельницького, за більшовицькою історіографією, був, насамперед, Переяславський договір. Цей договір більшовицька історіографія розцінює як „возз'єднання” України з Росією. В дійсності ж, Переяславський договір був тільки **політичним союзом незалежної Козацької Республіки з Московською Державою**, який складають часто дві суверенні держави. Так розумів цей договір його творець — Богдан Хмельницький, так розумів цей договір, як показують історичні документи, весь український народ. Єдиною метою цього союзу була лише спільна боротьба обох держав проти шляхетської Польщі, а не „об'єднання” України з Росією. Теорію про „об'єднання” України з Росією на основі ніби Переяславського договору висала з пальця російська шовіністична історіографія, щоб довести, що український народ за весь час свого існування нічого іншого не прагнув, як лиш „об'єднан-

ня" України з Росією; для того, щоб довести відсутність самостійницьких сепаратистичних щодо Москви прагнень українського народу, для того, кінець-кінцем, щоб виправдати теперішнє під'яремне становище України в системі СРСР. Мазепу, який, спираючись на союз із шведським королем Карлом XII, хотів домогтися відокремлення України від Росії та її цілковитого усамостійнення, большевицька історіографія, слідом за царською, робить „зрадником" українського народу, шведським ніби агентом, виразником інтересів лише козацької верхівки, а не всього українського народу. Центральна Рада, революційний уряд, що створив український народ в період революції в Росії, складений з найкращих його представників від усіх суспільних клас, це, за большевицькими критиками, „лише агентура німецького імперіялізму, „виразник" інтересів української „буржуазії".

Так, приписуючи до агентурських то зрадництво, то обстоювання класових інтересів, то просто замовчуючи історичні факти, **большевики намагаються скомпромітувати в очах українських мас все те, що було в історії українського народу дійсно патріотичне, героїчне, намагаються скомпромітувати ідею Самостійної України, намагаються підірвати в народі самостійницькі прагнення, знищити почуття національної гордості, намагаються обернути народ у мільйонову отару німих, безвільних феллагів, у мільйонову отару „іванів без роду і дому".** Слід підкреслити, що з такими самими критеріями большевики підходять і до оцінки української літератури та історії української культури взагалі.

Сама лише „переоцінка" історії українського народу, історії української літератури, що її в основному доконали большевики зараз же в перші роки по загарбанні України, тобто зараз же після 1920 р. не давали гарантії того, що вже **цілковито зліквідовано** національно-освідомлювальний вплив цих наук на український народ. Серед української людності було багато книжок всіякого характеру, витриманих в самостійницькому дусі. На Україні жило багато українських вчених, дуже часто перших творців вільної української науки, що, спираючись дуже часто лише на добровільну підтримку української людності, творили наукові осередки, продовжували свою науково-дослідницьку діяльність.

Большевицькі загарбники не могли погодитися з тим станом. Щоб **цілком ізолювати** український народ від національно-освідомлювального впливу вільної української історичної науки, большевики у східних областях України вже давно взяли на індекс і знищили всі підручники неспеціалізованої історії української літератури, всі твори будь-якого характеру, витримані в самостійницькому дусі. Із шкіл большевицькі загарбники **викинули** вивчення української історії і впровадили лише вивчення історії народів СРСР, українську літературу викладають лише за **большевицькою офіційною схемою**. Т. зв. Академію Наук УРСР взято під сувору **контроль** і фактично **обернено** її, якщо йдеться головне, про гуманітарно-суспільно-політичних наук, на одну з установ управління пропаганди.

ди і агітації цк вкп(б). **Знищено в різний спосіб** (на засланнях, в тюрмах, розстрілами) **десять вчених** (між ними і історика світової слави Грушевського М.), які в ім'я наукової правди обстоювали свої погляди, незгідні з большевицьким офіційним курсом. **Знищено всіх тих поетів, письменників, та інших діячів культури**, які не хотіли плювати на свої національні традиції, на свої національні святощі й ідеали. Список самих лише письменників і поетів, знищених большевиками в 1920-40 рр. за їхні самостійницькі погляди і художню творчість у цьому дусі, — величезний: він охоплює понад 60 лише найвидатніших прізвищ. Знищено щось із 10 самих найвизначніших істориків. Знищено майже всіх українських лінгвістів, етнографів, економістів тощо. **Приблизно від 1930 року у східніх областях України перестала існувати будь-яка українська наука.**

З моментом окупації большевиками в 1939 р., і, головне, знов у 1944 р. Західної України поведено цей наступ на вільну українську науку і тут. наукове товариство ім. Шевченка, цей єдиний до того часу визначний осередок вільної української науки на українських землях, обернено на філію т. зв. Академії Наук УССР, цілковито підпорядковану управлінню пропаганди цк вкп(б). Загрозою Сибіру, тюремного ув'язнення большевики примушують таких професорів української історії Львівського Університету, як Крип'якевич, Терлецький, Кордуба, відмовитися від своїх „помилкових“, „буржуазно-націоналістичних“ поглядів на історію України, тобто примушують їх публічно заперечити все те, що, згідно з їх сумлінням чесних вчених, правдиве, і голосити те, що потрібно большевицькій розкладовій пропаганді. Мета цієї большевицької акції подвійна: поширювати поперше брехливі, шкідливі для українського народу „наукові теорії“ і в цей спосіб дезорієнтувати народ щодо того, де і яка дійсна правда, і, подруге, заломлюючи тих людей, які для народу визначними науковим авторитетами, деморалізувати масу, розкласти її ідейно-політично, підірвати її силу спротиву (мовляв, от дивіться, професори університету, ті, що багато знають, та й вони визнають, що помилялися, та й вони закидають думку про Самостійну Україну, а що ж ви, прості люди, можете про ці справи знати). Від 1944 р. і в Західній, як раніше у Східній Україні **большевики знищують**, де лише знайдуть усю історичну, політичну і художню літературу, написану в самостійницькому дусі. Її забирають вони і спалюють не лише з усіх публічних, а й з приватних бібліотек. За переховування такої літератури б'ють, карають тюрмою тощо.

Треба пам'ятати, що такі „методи“ в боротьбі з українським визвольним рухом на ідеологічному фронті большевики застосовують тоді, коли, поза гітлерівською Німеччиною і фашистівською Італією донедавна, скрізь у світі в демократичних державах наука є цілковито вільною, і ніде у світі не знищують і не переслідують учених за їх наукову діяльність, не примушують говорити накинені їм „теорії“, ніде на світі не спалюють масово ні наукової, ні жадної іншої літератури, з метою її зни-

щення, ніде на світі не карають людей за те, що вони читають історію свого народу.

Зокрема шалений політично-пропагандивний наступ, щоб компрометувати самостійницький рух українського народу провадять більшовики проти теперішніх самостійницьких організацій і партій українського народу, — проти Української Головної Визвольної Ради, Української Повстанчої Армії та Організації Українських Націоналістів під керівництвом Степана Бандери.

Не маючи сили хоча б, як кажуть, „притягнути за волосся” якогонебудь аргументу проти українського національно-визвольного руху, який би направду вдаряв у його основні ідейно-політичні позиції, більшовицькі імперіялісти широко брешуть про агентурність цього руху, про його, ніби, вислужництво гітлерівській Німеччині.

Особливо вперто вони послугуються цією нахабною брехнею, якщо йдеться про Організацію Українських Націоналістів і Українську Повстанчу Армію. Тим часом єдина і дійсна правда така, що український національно-визвольний революційний рух у цілому і обидві ці організації зокрема якнайвірніше завжди і найпослідовніше, керуючись лише дійсними інтересами всього українського народу, змагали і змагають до виборення нової національно-політичної незалежності українському народові без огляду на те, подобається це чи ні будь-яким стороннім силам. В лавах цих організацій сьогодні опинився весь найкращий патріотичний елемент українського народу, який своїм найвищим наказом має „Здобути Українську Державу — або загинути в боротьбі за Неї” і мільйонами фактів уже впродовж багатьох років підтверджує свою непохитну вірність цьому наказові. Обидві ці організації підпорядковані Українській Головній Визвольній Раді — Найвищому Політичному Проводові українського народу на час його визвольної боротьби, утвореному в період протинімецької боротьби українського народу з представників різних українських політичних партій і середовищ.

Говорити про „агентурність” українського націоналізму, про його, ніби, співпрацю з гітлерівцями, значить у найнахабніший спосіб ігнорувати чотири роки найважчої героїчної боротьби ОУН на всіх українських землях проти гітлерівських окупантів рр. 1941–44, ігнорувати чотири роки боротьби, що відбувалася на очах і з участю всієї української людності, ігнорувати чотири роки боротьби, що в ній загинули або потрапили до тюрем, включно з найвищими керівниками цього руху, тисячі і тисячі найкращих українських патріотів. Говорити про агентурність українського самостійницького руху, це ігнорувати той факт, що в боротьбі цього руху проти гітлерівців зродилася, оформилася і загартувалася багатотисячна Українська Повстанча Армія. Це все, кінець-кінцем, для всього українського народу і для всіх об'єктивних спостерігачів така очевидна і неперечна правда, що кожне слово вияснення цієї справи — зайве. Було б снідомим того, що весь народ бачив боротьбу УПА і ОУН проти гіт-

лерівських загарбників, увесь народ брав активну участь в цій боротьбі і її цілковито підтримував, і... мати відвагу говорити про „співпрацю” УПА і ОУН з гітлерівцями — **на це можуть піти тільки московсько-большевицькі загарбники**, і то лише неспроможні знайти якийнебудь інший справді політичний, справді серйозний, справді переконливий аргумент проти цих організацій.

Яка причина того, що большевики вдалися до такої, по суті лише їх самих компромітуючої брехні, і як вони цю брехню застосовують практично в боротьбі проти українського революційного руху?

До брехні про „співпрацю” УПА і ОУН з гітлерівцями вдалися большевики, поперше тому, що, зважаючи на дійсні прагнення найширших українських мас, самої основної ідеї українського революційного руху — ідеї Української Самостійної Держави — вони в основі формально заперечити не відважуються, бо це було б „непринципово”, „неполітично” з їх боку, подруге — **тому, що для боротьби з українським революційним рухом** треба буде їм обов’язково знайти хоч би про людські очі якийсь „політичний” аргумент. І от вони, брешучи в живі очі, щоб скомпромітувати ідею Самостійної України в очах широких мас, знайшли „аргумент” про „співпрацю”.

Не заперечуючи формально права українського народу на свою Самостійну Державу, большевики, знов всіляким фактам і здоровому розумові всупереч, намагаються переконати український народ, що т. зв. УССР це і є самостійна і соборна держава українського народу. „За яку ще Самостійну Україну може боротися український народ?” — питає знахабнілий окупант, а за ним повторюють і його агенти. „Ідея Самостійної України українських революціонерів і повстанців — це лише ширма керівників українського визвольно-революційного руху для прикриття їх вислужництва гітлерівцям за золоті марки”, пояснює далі цей окупант. Практичне застосування брехні про співпрацю УГВР, УПА і ОУН з „чужоземними розвідками” таке: а) **створити легенду про співпрацю керівників** української національно-визвольної революційної боротьби за золоті марки чи долари з якимось чужими, часто одверто ворожими Україні, силами; б) **посіяти на цій основі недовір’я** між низами самостійницького руху та його керівництвом; в) **тавром агентурності запламувати ідею** революційної боротьби за Самостійну Україну; г) **відірвати низи руху від його керівництва**; д) **переконати ці низи**, що т. зв. УССР — це і є ніби самостійна держава українського народу й, нарешті, е) **зламати всякий їх спротив**, зліквідувати загрозливу для себе національно-визвольну революційну боротьбу українського народу, щоб цілком спокійно і вільно докінчувати свою злочинну політику винищування всього українського народу. Підступ, якщо йдеться про взаємини, головне, українського народу з імперіялістичною Москвою протягом історії, не новий. Тактика стара і всім, навіть найбільш політично відсталим, вона зразково підла, безприкладно-підступна, типово-большевицька.

Большевики дуже вперто поширюють також брехню про те, що ніби український національно-визвольний рух змагає до встановлення поміщицько-капіталістичного ладу в Самостійній Українській Державі.

Тим часом український національно-визвольний рух завжди якнайвиразніше підкреслював і підкреслює, що він проти відновлення старих, феодално-капіталістичних суспільних порядків у майбутній Українській Державі. Український національний визвольно-революційний рух завжди якнайвиразніше підкреслював, що він — за ліквідацію великої земельної власності, за націоналізацію промисловости, торгівлі, банків, за побудову нового суспільного ладу, за якого напrawdę зникне експлуатація людини людиною. Про це якнайвиразніше говориться в „Платформі Української Головної Визвольної Ради”, ухваленій в липні 1944 р. і в „Програмових Постановах”, що їх ухвалив у 1943 р. III-й Надзвичайний Великий Збір ОУН. Про це все якнайвиразніше говорять численні факти суспільної політики українського революційного руху, де він мав змогу її провадити. Факти ці бачив весь український народ. Це все, одначе, не заваджає большевицьким брехунам говорити те, що український самостійницький рух діє в „інтересах поміщиків і капіталістів”, що він діє проти українського працюючого народу. Щоб компромітувати український революційний рух большевики поширюють, як ми вже про це згадували, **найнемовірніші своєю брехливістю і цинізмом вістки про окремих керівників українського визвольного руху.** Від їх ганебних нападів не вільний сьогодні майже жоден чільний представник української політичної еміграції з революційного табору, не вільний жодний чільніший представник українського підпілля на Українських Землях.

Як приклад, до яких прийомів у цій справі вдаються большевики, ми наведемо большевицьке насвітлення одного факту з життя керівника ОУН Степана Бандери. За революційну самостійницьку діяльність його арештували гітлерівці вже 1941 р., зараз у перші дні після вибуху німецько-большевицької війни, і просидів в німецькій тюрмі в Орєнбургу аж до 1945 р. Цей факт, безперечно, дуже поважний аргумент, що ОУН ніколи і ніяк не співпрацювала з німцями. Щоб вибити цей аргумент із рук українського підпілля і якомсь скомпромітувати українського визначнішого представника українського визвольного руху — Степана Бандеру, що користується з величезного авторитету серед українського народу, Мачульський, т. зв. міністер закордонних справ УССР, 5. І. 45 р. у Львові на міжобласній нараді вчителів договорився того, що, мовляв, „німці заарештували Бандеру, порозумівшись з ним...”, тобто за його згодою. Така заява — це й досі неперевершений зразок цинізму; про це думав так не лише весь український народ. Цього добре свідомий і сам автор цієї брехні. Коли недавно в Раді Безпеки йому довелося ніби спростувати заяву грецького делегата про те, що грецькі профспілки розпущено на бажання самих грецьких робітників, то він оцінив таку заяву лише як розпезаність грецьких монархістів, які гадають, що яку нісенітницю

вони не говорили б тут, їм однаково повірять", і яких „такі глумливі пояснення образливі для Ради Безпеки" („Радянська Україна" від 10. IX 46 р. Ми тут минаємо те, що насправді було з грецькими профспілками. Ми лише вкажемо тов. „міністрові" УРСР, що й заява про арешт Бандери, зроблена ним 5. I. 45 р. у Львові, — це навіть щось більше як розперезаність тов. „міністра" і його кремлівських хазяїв, що така заява — це навіть щось більше, як образа для українського народу. Така заява тов. „міністра" — це найбільша підлота, підлота, яка своїм джерелом має не лише саме нехтування думкою всього українського народу, а й готовість завжди оплювати все те, що народ має гарного, патріотичного; така заява — це підлота агента, зрадника тощо. Підлість і злочинність усіх тих перерахованих метод, що їх застосовують большевики в своїй боротьбі з українським національно-визвольним рухом в ідейно-політичній площині, збільшує ще й та обставина, що свою брехню, призначену для отруювання душі українського народу, вони намагаються поширити серед якнайширших мас українського народу за допомогою всіх тих засобів, які їм дає для цього сучасна модерна держава. Вже майже три десятки років большевики коштом української людності утримують на українських землях багатотисячну армію різних пропагандистів-агітаторів, видають у багатотисячних тиражах сотні різних газет, будують радіостанції, продукують кінофільми лише з єдиною метою, щоб... отуманювати український народ, розкладати, деморалізувати, оплювати публічно все те, що для народу є найсвятіше, виховувати з нього слухняних рабів кремлівських імперіялістів. В той же час український національно-визвольний рух, будучи на нелегальному становищі, мав розмірно дуже малі технічні можливості боротися, розшифровувати большевицьку брехню серед широких мас.

Особливо інтенсивною стала ця т. зв. масово-політична робота за останні роки.

Ось як формулюють, большевики завдання масово-політичної роботи серед української людності:

4. „Вважати за основний напрямок масово-політичної роботи на селі в найближчий час — широке роз'яснювання населенню того, що суверенність нашої держави завойована українським народом тільки під керівництвом большевицької партії, тільки за активною допомогою великого братнього російського народу... Потрібно невинно роз'яснювати, що дійсно вільна й незалежна Україна є тепер і може бути лише в братній сім'ї народів могутнього Радянського Союзу.

Невинно нагадувати про те, що... симони петлюри, коновальці закликали на Україну німецьких імперіялістів для того, щоб поневолити український народ, віддати його на поталу німецьким панам і капіталістам. Про те, що всілякі бандери, мельники,... оунівці підтримували і підтримують німецьких фашистів, допомагали і допомагають заклятим ворогам українського народу — німцям душили і нищили український народ.

В масово-політичній роботі необхідно викривати і провокаційність і брехливість гасла українсько-німецьких націоналістів „За вільну і незалежну Україну”. Необхідно роз’яснювати населенню Конституцію Радянської України, що український народ під керівництвом большевицької партії вже завоював свою волю і суверенні права, об’єднав свої землі в єдину велику і суверенну державу, а українсько-німецькі націоналісти: бандери, мельники і оунівці, — ведуть боротьбу з українським народом не за „вільну і незалежну Україну”, а за Україну куркулів і капіталістів, за поневолення України німецькими фашистами, за перетворення українського народу в німецьких рабів.

У висвітленні історії України треба рішуче викривати спроби націоналістичної фальсифікації історії, широко популяризувати справжніх героїв українського народу, як от: Богдана Хмельницького, Богуна, Кривоноса, Семена Палія, Устима Кармелюка, Пархоменка, Щорса, Ковпака, Олега Кошового і других героїв нашого народу, плямуючи і викриваючи зрадницьку і антинародну діяльність Мазепи, Дорошенка і інших запродавців.

14. Пленум облкому КП(б)У звертає увагу партійних організацій на те, що масово-політична робота серед населення повинна бути скерована на розклад націоналістичних банд, на виховання населення у ненависті до німецько-українських бандитів, залучення всього населення до активної і рішучої боротьби з бандитами...” (із таємної резолюції пленуму Волинського облкому КП(б)У від 3 жовтня 1944 р.)

Як виходить з наведеного документа, в тематику масово-політичної роботи, крім „актуальної” брехні про революційну боротьбу українського народу, що йде сьогодні **включається також всі академічні, так би сказати, питання історії українського народу**, — включається, очевидно, не для того, щоб їх висвітлити, згідно з історичною правдою і цим сприяти поширенню в народі історичних знань і піднесенню його національно-політичного виховання, а для того, щоб, як цього вимагає „революція”, цю правду перекручувати, опльовувати історичну традицію і в цей спосіб розкладати, деморалізувати народ.

Та найчастішою темою большевицької „масово-політичної” роботи серед українського населення є тема про **„непереможність могутнього Советського Союзу”, про його „непереможну червону армію, озброєну найпередовішою у світі воєнною технікою”, про недоцільність і безвиглядність з цієї причини визвольної боротьби українського народу**. „З ким ви беретеся воювати? З Советським Союзом?” — питає українських селян ламаюю українською мовою шепелявий большевицький агітатор. „Та ж Советський Союз захопив нині половину Європи, червона армія розбила наймогутнішу в світі гітлерівську армію, в нас мільйони танків, літаків, мільйони солдатів. Молотов диктує сьогодні всьому світові! А що ж маєте ви? Кілька автоматів і крісів. Ми вас всіх, як мишей, видушимо! Проти кого ви відважилися воювати? Ще день-два, і по вас і сліду не

останеться!" Послуговуючись такими аргументами, тупий большевицький агітатор почуває себе найкраще. Далеко легше погрожувати українському народові як його переконати в неслухності його змагань. І от він погрожує і танками, і літаками, і „непереможно” червоною армією. Ідейному фанатизмові, найсправедливішій у світі ідеї розперезаний, тупий і зарозумілий водночас, московський салдафон погрожує оголеним, закутим в панцер кулаком. І традиційно, і підло по-московськи!

При тому треба підкреслити, що всю цю отруйну брехню поширюють **большевики насильно**: силоміць зганяють людей на пропагандивні мітинги, насильно примушують дивитись на кінофільми, не зважаючи на те, чи подобається це населенню, чи ні, закидають його пропагандивною літературою, пресою.

Так, отже з одного боку, для поширення найпідлішої в світі брехні, для морального тероризування українського народу мобілізуються всі вездісні засоби, що їх дають для пропаганди сьогоднішня техніка і диктаторський, терористичний режим. З другого боку, щоб знищити національну правду українського народу знищують українських учених, вільну українську науку, викидають цю науку із шкіль, гостро карають за кожне слово, сказане в обороні правди, знищують всіх тих, що активно виступають в обороні цієї правди.

Такі методи боротьби большевицьких загартників проти ідейнополітичних позицій українського визвольного руху, проти моральних вартостей українського народу. Вже цілі сторіччя тому весь культурний світ запламував такі методи боротьби, як ганебні, підлі, протинародні, реакційні.

В своєму намаганні скомпромітувати український національно-визвольний рух большевики не обмежуються лише пропагандою, не обмежуються лише „теоретичними” аргументами. Вони, а головне нквд і нкгб, застосовують з цією метою конкретніші, дійовіші, „ефектовніші” засоби. Та про це дещо пізніше.

*

Паралельно з пропагандивно-політичним наступом большевиків на ідейні позиції українського національно-визвольного руху йде також їх збройно-терористичний наступ на діючі на українських землях самостійницькі організації, — на УГВР, на УПА, на ОУН, на весь український народ, що співчуває самостійницькій боротьбі і підтримує її.

Не будши в змозі дати собі раду з революційною боротьбою, що її провадить український народ, нквд і нкгб (тепер мвд і мгб), крім власних поліційних військ, проти нього широко використовують також частини червоної армії з усім їх озброєнням: важкою скорострільною зброєю, мінометами, артилерією, танками, літаками (усіх родів), прожекторами, панцерними автами, нерідко бронепоездами. Усіма модерними за-

собою зв'язку. Боротьба нквд і частин червоної армії проти відділів УПА та інших збройних формацій українського революційного підпілля набуває дуже часто **форм широкозакреслених модерних фронтових бойових акцій**, в яких беруть участь і співдіють між собою всі роди військ і зброї. В той час відділи УПА користуються лише найлегшою піхотною зброєю (головне крісами, автоматами і легкими кулеметами).

У великій весняній облаві проти українського підпілля, що провадилася в 1945 р. на Гуцульщині (почалася 15. IV. 45 р.), крім спеціальних військ нквд, постійних охоронних залог райцентрів та опірних пунктів на терені районів, „істребительних батальйонів”, брала участь дивізія фронтових військ ч. а. з усім своїм озброєнням — важкими кулеметами, артилерією, панцерними автами. Цілими днями понад селами і лісами Гуцульщини ширяли розвідувальні літаки, скидаючи запалювальні та фугасні бомби й обстрілюючи з кулеметів мирні оселі. Зрозуміло, що під час таких акцій є жертви не лише по боці підпілля, а й по боці мирної людности. В наведеному нами випадку мирного населення впало вбитими 112 чоловіка.

Під час фронтових дій між ч. а. та німецькими арміями на лінії Ковель-Стрипа в мм. березні-липні 1944 р. проти УПА й українського революційного руху в цілому большевики кинули цілі десятки фронтових дивізій. Завершенням цієї боротьби був бій під Гурбами (24. IV. 1944 р.). Для наступу на повстанські становища кинули большевики тут велику кількість танків і літаків.

В облаві, яка відбулася в м. червні 1945 р. на села і ліси трикутника Янів-Жовква-Яворів (Львівська область), брали участь піхотні, танкові частини червоної армії, артилерія, авіація.

17-18. IX. 1945 р. на т. зв. Завадівський ліс (Волинська обл.) кинули большевики червоноармійський піхотний полк з м. Володимира Волинського. Через два дні обстрілювано ліс із важких гранатометів та артилерії.

(В цьому місці, як і весь час у дальшому, маючи на увазі основну мету нашої статті, ми всі наші твердження ілюструватимемо лише кількома відповідними прикладами. Частину відповідних матеріалів про большевицьку терористичну політику вже опубліковано в різних підпільних виданнях українського самостійницького руху і ми деякі приклади беремо просто з цих видань. Інші приклади беремо з нових матеріалів — Ред.)

Отже, в загальному, для революційної боротьби українського народу проти московсько-большевицьких окупантів характерне таке співвідношення сил: по боці большевиків багатотисячні загони нквд, різні військові спецвідділи, спеціально вишколені призначені для боротьби з партизанами, цілі дивізії фронтових військ ч. а. разом з усією технікою, керовані досвідченими генералами, і вся ця величезна армія забезпечена запіллям, що його становить увесь ССРСР; по боці українського револю-

ційного підпілля — кілька десятків тисяч української, найпатріотичнішої молоді, яка ще вчора сиділа в школах за книжками, кілька десятків повстанців, озброєних лише крісами, гранатами, пістолями і вся ця зброя — різних систем і завжди вона розподілена так, що коли в кого є граната або пістоля, то він уже часто без кріса, кілька десятків тисяч повстанців, яких командири в основній своїй масі ще лише вчора були гімназистами, селянами, робітниками і здобули свою кваліфікацію не у військових школах, а у вогні безпосередньої боротьби, партизанські загони без баз, без постачання, без заплілля, і все це в умовах, коли закінчилася війна і ворог має розв'язані руки, і все це коли нема будь-якої найменшої хоч би, допомоги ззовні. **Нерівність сил тут — величезна.** Єдиним еквівалентом тих усіх переваг, які має ворог, — це фанатична віра українських повстанців у правоту справи, за яку вони борються.

Створювання по своєму боці величезної переваги в людях і бойовій техніці — це одна з основних метод боротьби большевиків з українським революційним рухом. За допомогою цієї методи вони, хоч і завдали українському підпіллю й УПА великих втрат у людях, своєї основної мети — цілковитого знищення українського підпілля — не досягли. З усіх великих акцій — облав, в яких брали участь десятки дивізій ч.а., УПА і ОУН (всі члени ОУН, зважаючи на специфічні умови большевицького режиму, озброєні) завдяки, головне, набутій високій майстерності партизанської боротьби і підтримці населення вийшли переможно.

Коли мало „ефективною показалася одна метода“, нквд почало шукати інших „метод“, ще більше варварських, більше злочинніших. В 1946 р. навесні большевики в боротьбі з УПА застосували методи **масового випалювання лісів у тих теренах, де сподівалися більшого скупчення сил УПА.** До такого засобу вони вдавалися вже попередніми роками, але тоді це були, скоріш, окремі, відірвані, а не масові випадки. Мета цієї варварської акції — примусити відділи УПА і групи революціонерів-підпільників покинути ліс і вийти на безлісні терени, знищити ліс як прикриття для повстанців, і в цей спосіб полегшити собі боротьбу з підпіллям.

Спроби переведення такої акції палення лісів були різні. Дуже часто большевики підпалювали ті сектори лісу, які вони вважали за такі, що там перебувають повстанці. Одночасно на всіх сусідніх просіках, стежках, робили сильні застави. Застави мали знищувати вогнем усіх тих повстанців, що відступали б з підпаленої частини лісу. Від запаленої частини, звичайно, займався весь комплекс лісу. Запалювали ліс або безпосередньо самі оперуючі енкаведівські відділи, або авіація (ранньою весною) запалювальними бомбами, або такі завдання давало нквд сексотам.

Весною 1946 р. в цей спосіб спалено майже всі соснові ліси в Ковельщині (т. зв. Цуманський ліс спалений цілком), в північно-східній

частині Львівської області (Сокальщина, Равщина, Радеківщина, Брідщина), ліси в околицях Станиставова (Чорний ліс) і цілий ряд менших лісних масивів.

Крім цього треба додати, що вже в 1944 р. на території дій УПА, для унеможливлення повстанських засідок, вирубано або спалено багато лісу по обох боках усіх залізниць, шосейних або інших важливих доріг.

Матеріальні втрати країни в наслідок такої акції — величезні. В лісовому комплексі Лопатин-Грицеволя (Львівська область) вигоріло понад 3.600 моргів лісу. Між Топоровом і Трійцею (Львівська обл.) згоріло 9.000 моргів лісу. Таку методу большевики застосовують у той час, коли Україна одна з найменше заліснених країн Європи і коли сьогодні в наслідок воєнних дій і теперішньої большевицької грабункової експлуатації стан лісів на Україні більше як трагічний..

Большевики не обмежувалися лише паленням самих лісів. В багатьох випадках разом з лісами вони спалювали також підлісні села, присілки і хати. Під час палення лісів спалено, напр., такі села: Волиця Радванецька, Кути б. Трійці, Лісові б. Топорова, Добролівка б. Щурович (Львівська область).

Щоб утруднити УПА і революційному підпіллю в цілому контакт з українською людністю, большевики широко застосовували методу виселювання українського селянства з підлісних сіл та хуторів. В багатьох випадках виселювані села та хутори большевики спалювали.

В Морочанському р-ні, Волинської обл. нквд повиганяло з хуторів усіх людей. Серед вигнаних із своїх хат селян, що мусіли приміщуватися по кілька родин в одній хаті, вибухнув тиф та інші інфекційні недуги.

На початку 1946 р. в Журавенському р-ні, Дрогобицької обл., виселено такі хутори і присілки: Лучки та Папцеляція коло с. Новошин, Забугай та Ковбаса коло с. Которини, Вільшаниця коло с. Манастирець, Фільварки та Заподрини коло с. Буянів, Лісничівка коло с. Чертіж, Парцеляція коло с. Корчівка. Крім палення лісів, виселювання селян із підлісних хуторів і сіл, большевицькі злочинці в боротьбі проти УПА і українського революційного підпілля застосовували методу бактеріологічної війни.

В липні 1946 р. на Волині нквд роздало між сексотів отруту із завданням отруїти учасників УПА, членів ОУН, додаючи отруту до води і їжі. Навесні 1946 р. в Станиславській обл., коли нквд довідалося, що УПА скуповує на чорному ринку протитифозні застрики, випустило на цей ринок спеціально спрепаровані, затроєні застрики, від яких хворий по кількох годинах серед страшних мук умирав. На щастя, лікарі УПА досить скоро викрили цей страшний злочинний підступ. До того часу, однак, поки підступ викрито, від таких затруєних застриків померло кільканадцять повстанців.

В цей сам час, тобто навесні 1946 р., в Станиславівській обл. **навмисно звільнено з таборів багато тифозних полонених. Вони, за пляном НКВД, мали розповсюдити тиф серед населення і, тим самим, серед УПА і українського підпілля.** Крім того більшовики висилали на села спеціальних агентів, які вешталися під маскою то втікачів з таборів, то просяків, то ворожбитів і мали за завдання заходити до всіх підлісних хат і сіл і залишати там тифозні воші. Тому, що до підлісних сіл найчастіше заходили повстанці, це мало спричинити серед них поширення тифу. Для цього, тобто, щоб **поширити тиф серед українського революційного підпілля**, більшовицькі загарбники не організували боротьби з плямистим тифом, який за різних часів і по різних околицях лютував останніми роками на Україні серед цивільного населення. При контакті населення з повстанцями тиф, за більшовицькими плянами, мав перенестися до УПА і її знищувати. Боротьбу з плямистим тифом серед цивільної людности мусіло вести власними засобами українське підпілля (нпр., в Калуському і Долинському р-нах, Станиславівської обл., силами і засобами підпілля проведено протитифозні щеплення). Відомо, що бактеріологічна війна заборонена міжнародними угодами. Жодна, навіть гітлерівська армія під останню війну не застосувала метод бактеріологічної війни. Ці методи застосовували в боротьбі проти УПА більшовицькі злочинці.

Треба також підкреслити, що, як правило, **в боротьбі проти УПА і українського підпілля більшовики вживають розривних куль. Вживання розривних куль також заборонено міжнародними умовами про способи ведення війни.**

Знаючи, що найкращим тереном для партизанських дій у Західній Україні є гірські райони Карпат за відповідної там харчової бази, більшовицькі окупанти вирішили унеможливити там партизанські дії, організуючи голод. Цей плян вони реалізують, насамперед, знову грабуючи у людности те мізерне, що вона може зібрати з маленьких клптиків неврожайного ґрунту (мовляв, як не буде мати людність що їсти, то і повстанцям не дасть нічого), та забороняючи гірській людності купувати збіжжя в інших місцевостях. Гірське українське населення Карпат, що завжди жило в економічній нужді, сьогодні обкладене розмірно дуже високими контингентами, податками і позиками, живе дослівно на рахованих картоплях. Крім того, щороку від відповідних обласних центрів постійно з'являються нові розпорядження, якими забороняється купувати і завозити сюди хліб.

Отже, від двох років більшовики систематично провадять голодову блокаду Карпат, щоб голодом змусити відділи УПА вийти з карпатських лісів.

Таку саму політику голодової блокади застосовували більшовики і щодо іншого доброго для партизанських дій терену — Полісся.

Для точности конче треба на самому початку сказати, що бійці УПА і члени ОУН в основній своїй масі не визнають полону. Опинившись у безпорадному стані, майже кожний підпільник і повстанець стріляється або розривається гранатами, щоб лише не потрапити живим до рук ворога.

Це зумовлене, поперше, дуже високою ідейністю учасників українського визвольного руху., їх безприкладним у світі патріотизмом і, по-друге, **варварським поводженням з полоненими повстанцями і революціонерами большевиків.** Є, одначе, виняткові випадки, коли заскочені нагло поранені, чи в будь-який інший спосіб обезвладнені повстанці або революціонери не мають часу чи фізичної змоги вкоротити собі віку і, якщо большевики їх відразу на полі бою не розстріляють, бо й такі випадки бувають. — попадають в полон. Про ці саме випадки скажемо кілька слів:

Усі зловлені живими полонені повстанці й революціонери переходять основні допити нкГБ. Ці допити є одним **варварським фізичним тортуванням від нкГБ.** Поминаємо тут такі „звичайні” поліцейні прийоми, як постійне, триваюче цілими місяцями переслуховання, тримання без сну, застрашування, моральний шантаж і терор, легші фізичні побиття. Щоб дістати відомості про українське революційне підпілля, нкГБ і НКВД не зупиняються дослівно перед жадними найварварськішими прийомами: **припікають розпеченим залізом тіло, деруть із живих людей шкіру, вивирають волосся, нігті, відрізують статеві органи, жінкам — груди, розпинають на хрестах, вішають, але так, щоб людина не відразу загинула, виколюють багнетами очі, проколюють плечі, груди, викручують руки, виломлюють пальці на руках і ногах, вибивають на голові волосся, для збільшення муки, роз'ятровують рани.**

9. V. 1945 р. в с. Надорожна, Отинійського р-ну, Станиславівської обл., большевики вбили одного повстанця, а другого, зловленого на полі, привели в село і на очах усіх людей тортували, аж поки він в муках не помер.

11. VIII. 1945 р. в с. Кобинь, Чернівецької обл., під час наскоку енкаведисти зловили двох повстанців живими. Цього ж самого дня обох полонених повстанців енкаведисти підвезли до с. Дражниці, де кілька годин їх жахливо катували. Коли ж повстанці, вірні складеній присязі, ні в чому не хотіли признатися, енкаведисти закликали кількох старих господарів з цього села і в їх присутності обом полоненим повстанцям відтяли статеві органи. Потім повстанців викинули на гній, де вони серед страшних мук померли.

8. X. 45 р. в с. Старий Гвіздець, Городенського р-ну, Станиславівської обл., НКВД зловило Медведика Василя з сином, які співпрацювали з УПА. Під час переслуховання батькові вирізали на плечах хрест.

16. XI. 45 р. в с. Стецева (Коломийщина) большевики взяли в полон двох повстанців. Одному з повстанців вирізали на чолі тризуб.

Під час великих облав на терені Гуцульщини в м. квітні 45 р. з полоненими повстанцями енкаведисти поводитися з особливим садизмом: при допитах зривали повстанцям шкіру з рук, оббивали нігті, багнетом різали обличчя, ламали кості, вибивали зуби, забивали в ніс набой. Все це відбувалося перед очима насильно зібраного населення. Від цього видовища багато жінок збожеволіло.

15. III. 46 р. в с. Підпечари, Станиславівського р-ну, цієї ж обл., большевики взяли в полон двох повстанців: Стефанів Ярослава, років 20, і Логазу Василя, років 19. Зараз у штабі почався допит. Коли повстанці, дотримуючи присяги, не хотіли зрадити військових і підпільних таємниць, большевики їх жакливо кували: відрізали статеві органи, припікали розпеченим залізом, а опісля, побитих роздягнених до нага, вивели за місто і кинули в річку, де повстанці потопилися.

Дуже часто полонених повстанців большевики розстрілюють безпосередньо на полі бою.

6. XI. 46 р. в с. Колодіївка, Станиславівського р-ну, цієї ж обл., розстріляно полоненого стрільця УПА родом із східних областей.

27. XII. 46 р. в с. Підпечари, цього ж р-ну, розстріляно на місці бою стрільця УПА Слободяна Павла.

15. XXX. 46 р. в с. Добрівляни, Станиславівського р-ну, замордували большевики на місці бою стрільця УПА Олійника Дмитра.

Впродовж 1944-45 рр. большевики масово застосовували „метод” прилюдного вішання полонених стрільців УПА і зловлених революціонерів-підпільників.

В мм. березні-липні 1944 р. на тих теренах Західньої України, що опинилися в запіллі большевицького фронту, це вішання було таким масовим, що важко було просто знайти село чи місто, в якому не відбувалася б така екекуція. Часто на відтинку 1-2 кілометрів на кожному телефонному стовпі на шосе висіли повішені повстанці (с. Мишковичі, Микулинецького р-ну, Тернопільської обл.).

Навесні 1945 р., щоб залякати українську людність і відтягнути її від співпраці з революційним підпіллям, большевики почали масове прилюдне вішання полонених повстанців у райцентрах та інших більших містах. Такі екекуції відбувалися в Бережанах, в Чорткові (Тернопільська обл.), в Стрілісках Нових (Дрогобицької обл.), Вібрці (Львівської обл.), в м. Корець (Рівенська обл.) і цілому ряді більших і менших міст Західньої України.

Всіх полонених большевиками повстанців і підпільників революціонерів, які не загинули на енкаведівських тортурах (а таких дуже мало), і яких большевикам не повелось зломити, засуджують большевицькі „народні” суди до багатьох років (найм. 20) тюремного ув'язнення, пов'язаного, як правило, з висилкою у Сибір на каторжні роботи. По кількох

роках перебування на тих роботах людина, звичайно, гине. Царські за-
слання політичних в'язнів на Сибір були нічим у порівнянні з такими ж
большевицькими засланнями. „Соціалісти” щодо цього далеко переви-
щили своїх попередників-царів.

Варварським тортуванням большевики намагаються змусити поло-
нених до зради їх військових і підпільних таємниць, які вони, як вояки
УПА, урочисто присягли зберігати, отже, намагаються довести їх до **ціл-
ковитого морального заломання, до знищення їх як людей, до зіпсування
їх на дно цілковитого морального упадку.** Полонених повстанців і рево-
люціонерів большевицькі кати примушують видавати місця постойв від-
ділів УПА, подавати відомість про всіх відомих командирів і товаришів,
про повстанські харчові магазини, з якими полонені мали контакт, зму-
шують подавати відомості про свою родину, про всіх громадян, які спів-
працюють з УПА і з підпіллям взагалі, змушують полонених прилюд-
но виступати на мітингах перед населенням, яке знає даних повстанців
з їх діяльності в УПА, із заявами про те, що вони засуджують свою попе-
редню боротьбу за Самостійну Україну, визнають свої „помилки” і „дя-
кують” радянській владі за дану нею змогу вернутися „до мирної пра-
ці”. Бувши поставленою через НКВД в такі умови, людина, як ми вже
сказали, цілковито морально знищується, гине, перестає бути людиною
і під керівництвом енкаведівських посіпак виконує найганебніші злочини.

Дуже часто тоді, коли до такої заломленої енкаведівським терором
людини повертається на хвилину здорова притомність, **вона не витримує
і кінчає самогубством.**

4. І. 46 р. до с. Боратин, Заболотецького р-ну, Львівська обл., боль-
шевики привезли полоненого повстанця і змушували його показати збі-
жеві магазини УПА. Повстанець, не хочучи бути зрадником, коли пере-
ходив попри криницю, скочив у неї і втопився.

Є багато випадків, коли повстанці, усвідомивши весь трагізм свого
становища, доведені до краю розпачу, виривали з рук своїх енкаведів-
ських охоронників зброю і стрілялися, перерізували собі чимнебудь го-
стрим горло, артерії щоб лише рятувати перед людьми свою честь лю-
дини, свою честь повстанця.

Застосовуючи саме таку методу — методу морального заломлювання
учасників українського революційного руху через найварварськіший те-
рор — большевики, крім безпосереднього поборювання українського ре-
волюційного підпілля, намагаються в цей спосіб також **морально залом-
лювати українське громадянство, деморалізувати його,** мовляв, дивіться,
які ці ваші повстанці, „сиплять” усе, що знають, так роблять усі, не-
забаром зліквідуємо таким чином усе підпілля. З цієї метою вони ціл-
ковито затакують тисячі і тисячі героїчних моментів, які має українське
підпілля, перекручують факти і **поширюють всіма засобами пропаганди
нечисленні, найменші хоч би, випадки заломання окремих повстанців**

в наслідок терору. Така метода — це ще одна, гідна большевиків, метода дезорієнтації і морального заломання українського громадянства.

Цілком використавши відомості про підпілля, які міг подати їм стереоризований і морально знищений повстанець, большевики **таких людей потім розстрілюють** (і це в більшості випадків) або засуджують як і всіх інших, до багаторічного тюремного ув'язнення.

7. I. 46 р. в с. Колодівці, Станиславівського р-ну (цієї ж обл.) большевики розстріляли колишнього стрільця УПА Зуб'яка Василя. Він, стереоризований і морально знищений повстанець, большевики **таких людей** йому підпільних пунктах.

В 1945 р. таких заломаних повстанців большевицькі окупанти почали включувати до окремих провокаційних відділів. Ці відділи перебувають під командою енкаведівських офіцерів і призначені для боротьби з українським визвольним рухом у всіх його формах. Та про це буде мова пізніше.

Якщо йдеться про поводження большевицьких катів з пораненими повстанцями, то воно не різниться від такого ж з полоненими повстанцями.

В багатьох випадках **поранених, як і полонених, повстанців большевики розстрілюють відразу на полі бою.**

Під час наскоку на с. Ямницю, Станиславівського р-ну, большевики зловили раненого повстанця і, ніби відпускаючи його вільним, забили на місці пострілом ззаду.

В цьому самому селі 27. 5. 45 р. озвірілі большевицькі кати захопленого раненого повстанця добили крісами.

25. 4. 45 р. під час великого бою між відділами УПА і большевиками під Гурбами (Рівенська обл.) большевики вимордували 100 поранених повстанців і 200 чоловіка новозголошених до УПА, ще неозброєних.

5. 3. 46 р. в лісі б. с. Іспас, Коломийського р-ну Станиславівська обл., большевики тяжко поранили Леоняка Федора, Тяжко пораненого большевики добили прикладами крісів.

31. 1. 46 р. в с. Іспас большевики захопили в полон 3 санітарки УПА і 2 хворих повстанці. Повстанець Хміль і санітарка Варка відразу заявили большевикам, що нічого їм не зрадять про підпілля. **Большевики їх на місці розстріляли.** Інших взяли до приміщення гарнізону і почали допитувати. Під час допиту санітарки нічого не викрили. Большевики їх у звірській спосіб тортували: тяжкою шиною поламали їм руки і ребра, потім розстріляли. Розстрілював ст. лейт. Лещов, оперпцівник Коломийського нкгб. Він запровадив санітарок під вікна хат їх батьків (санітарки походили з цього ж села). Перед розстрілом запитав дівчат, чи вони знають, за що гинуть: „Ми гинемо за Самостійну Україну”. **Після цього дівчат на очах батьків розстріляно.** Тіла розстріляних санітарок лежали два тижні на снігу непоховані, а щоб їх ніхто не відважився ховати, гарнізон виставив коло них варту. За два тижні пси розшарпали тіла розстріляних дівчат.

Частіше вживане є, одначе, катування поранених, як і полонених. повстанців, щоб роздобути від них відомості про підпілля. Те, що хтось поранений, ніяк не впливає у випадку нквд і нкгб на характер стосованих до нього методів допитування.

19. 10. 45 р. б. с. Свидник, Турківського р-ну, Дрогобицька обл., енкаведисти напали на повстанську шпитальку, в якій у той час лікувалися 3 поранені повстанці. У шпитальці потрапили живими до рук сталінських катів 2 важкопоранені санітарки УПА і 3 цивільних. Енкаведисти всіх їх під час допиту пекли на гарячій кухні.

1. 7. 45 р. в с. Полонична, Кам'янка Струмильського р-ну, Львівська обл., **большевики закатували на смерть зловленого пораненого повстанця.**

3. 3. 45 р. під час великої облави на береги Дністра б. с. Ісаків (р-ну Бовмач, Станиславівська обл.) потрапив до рук ворога поранений повстанець Вербовий. Коли енкаведист його запитав, за що він бореться і коли повстанець йому відповів, що за Самостійну Україну, один з енкаведистів пробив його багнетом.

9. 6. 45 р. до с. Нараїв, Бережанського р-ну, Терноп. обл. енкаведисти привезли зловленого пораненого ними повстанця і тут його, допитуючи, тортували, аж доки він не помер.

24. 3. 46 р. в с. Підзвіринці, Комарнянського р-ну, Дрогоб. обл. важко пораненого в бою повстанця большевики-кати кілька разів кидали у вогонь запалених будинків і так по-варварськи його замордували.

Лише у виняткових випадках большевицькі кати поранених полонених повстанців лікують. Це роблять, звичайно, тоді, коли большевикам відомо, що поранений має більший авторитет серед підпілля або серед українського громадянства. Большевикам йдеться в такому випадку про те, щоб таку людину терором заломити і потім використати його ім'я для деморалізації і українського підпілля і громадянства.

У величезній більшості зловлені учасники українського підпілля ні в чому не признаються, не заломлюються, не хочуть підписувати жодних „покаяних заяв”. В таких випадках большевики, не зважаючи на гострі протести полонених, а найчастіше без їх відома, **самі (як правило) пишуть від їх імені „покаянні заяви” і розповсюджують їх у формі листівок у пресі.**

Так зробили вони, напр., з одним з командирів УПА — Рудим. Командир Рудий, хворий на тиф, під час зміни місця постійно попав у засідку і серед замішання (сполошені коні понесли його просто в руки большевиків), непритомний попав у полон. Через якийсь час після цього з'явилися большевицькі листівки, в яких містилася підписана, нібито, Рудим заява про те, що він, борючися в УПА проти большевиків, — „помилвся”, а тепер зрозумів свою провину, добровільно зголосився до органів нквд і вирішив виправити свої помилки, „допомагаючи” радянській владі у знищенні українського революційно-визвольного руху. В залві говорилося також про те, що ніби він, Рудий, допоміг большевикам

знищити командира УПА-Північ — полковника Клима Савура. Вся „заява” Рудого — вигадана від початку до кінця. Большевицькі окупанти скористувалися з того факту, що в їх руках перебував хворий на тиф видатний командир УПА і самі написали від його імені потрібну їм заяву. Мета цього — поширюючи компромітуючі відомості про відомого командира УПА, деморалізувати українську людність, революційні українські кадри.

Часто імена українських вояків і революціонерів використовують у большевицькій пропаганді як доказ того, що радянська влада, ніби всім тим, що попадають живими в руки і „покаються” — „прощає”, дає їм можливість „мирно працювати” навіть у тому випадку, коли вони керівні учасники революційного руху.

В цей спосіб використовують большевики ім'я керівного члена ОУН Дороша, який потрапив у руки большевиків, разом з товаришами, загатованими у криївці газовою гранатою, що кинули туди большевики.

Так вчинили вони і у випадку поручника Зміюки, видатного командира УПА, сина Дмитра Вітовського — відомого політичного і військового діяча українського визвольного руху в період першої світової війни. Большевики використовують його ім'я в листівках, доводять, що він живе і намагаються переконати українську людність, що радянська влада, ніби „прощає” усім тим учасникам українського підпілля, так рядовим, як і керівним, коли прийдуть з „повинною”.

Доля тих усіх поранених повстанців, захоплених большевиками, що одужають, така ж, як усіх інших полонених повстанців. Всіх їх судять і вивозять большевики у віддалені райони або тримають у тюрмах.

Бувають і такі випадки, як, напр., в с. Комарів, Галицького р-ну, Станиславівської обл., (серпень 1945 р.). Під час великих облав, що тоді тут відбувалися, большевики заарештували одну 18-річну дівчину. Її зразу при вступних допитах сильно били, мордували і, непритомну, без жадної допомоги залишили на місці допиту. Рідня відвезла згадану дівчину до шпиталю, але звідти її як „бандеровку” по кількох днях викинули; дівчина вдома померла.

Большевицькі варвари не залишають у спокою навіть трупів і могил українських повстанців і революціонерів, упалих в боях. У звірячій люті вони дико знущаються з трупів: прив'язують коням до хвостів і волочать по дорогах, колють багнетами, розпинають, вішають на публічних місцях, спалюють у вогні, не дозволяють цілими тижнями ховати, роблячи при тілах упалих засідки, замінують поле довкола трупів, ховають їх там, де закопують скот. Предметом оскажених розшуків большевицьких катів є також могили тих повстанців, що їх пощастило населенню крадькома, часто з великим ризиком (за похорон повстанця нквд арештує), поховати. Коли поведеться большевикам відшукати таку могилу, її обов'язково розкопують, знищують хрести, витягають тіло, знущаються з нього, завозять на окописька, залишають у придорожніх

ровах, на підміських смітниках. З трупів завжди здирають одяг, взуття і білизну і залишають цілком голих, навіть тоді, коли вони лежать у найлюдніших місцях.

27. 5. 46 р. б. с. Явче, Букачівського р-ну, Станиславівської обл., із засідки був поранений повстанець Боян. Другого дня труп повстанця большевики вкинули в криницю на Королівці біля с. Колоколин.

18. 7. 45 р. в с. Полівці, Білобожницького р-ну, Тернопільської обл., большевики скинули хрести з могил упалих повстанців. Ніччю на цвинтарі робили засідку.

2. 12. 45 р. в с. Чорнокінці, Пробижнянського р-ну, Тернопільської обл., в бою з большевиками загинув повстанець з групи УПА-Схід. Біля трупа повстанця большевики протягом п'ятих днів робили засідку.

20. 8. 45 р. в с. Граді, Колківського р-ну, (Волинська обл.) в бою з большевиками загинув сотенний Залізник і його козак Коля. Обидва трупи большевики забрали до Колок і там їх прилюдно повісили.

15. 1. 46 р. в с. Підпечари, Станиславівського р-ну цієї ж обл., тіло вбитого повстанця Юри в самій білизні повісили большевики на паркані біля сільради. На грудях прибили цвяхами таблицю з написом: „Бандит Юра”. Біля повішеного трупа два дні стояла большевицька варта. Потім большевики вивезли труп на окопisko, і там, не закопавши його в землю, підмінували. Підміноване тіло пролежало там до 25. 3. 46 р.

Цього ж самого дня в с. Підлужжя, Станиславівського р-ну, загинули 2 повстанці. Большевики примушували селянина Долішнього Михайла тіла вбитих, зв'язані колючим дротом, тягнути до сільради. Селянин відмовився, і за те большевики його важко побили. Потім тіла вбитих прив'язали коням до хвостів, притягли їх під сільраду і повісили. Тут вони висіли 4 дні.

20. 2. 46 р. в с. Тязів, Галицького р-ну, під час допитів енкаведисти замордували Ковальчук Марію, матір визначного в цьому районі повстанського командира Бородатого, труп забрали до Галича і викинули під будинок нквд на смітник.

4. 7. 45 р. в с. Горохолина, Богородчанського р-ну, Станиславівської обл., большевики вбили повстанця Лідчина Степана. Трупові викололи багнетом очі.

11. 10. 45 р. в с. Річка, Косівського р-ну, Станиславівської обл., під час наскоку нквд, щоб не потрапити живим до рук ворога, застрілвся сотенний УПА Д. Святослав. Тіло його большевики крадькома підмінували. Коли тіло люди забирали в домовину, міна вибухла і забила 70-річну Стефуранчин Марію, що навколiшках молилася, а також 2 малих хлопців.

29. 10. 45 р. в с. Мечишів, Бережанського р-ну, Терноп. обл., енкаведівські гіени розкопували гроби, шукаючи тіла підпільників.

Так не знущався з трупів і могил упалих у бою вояків ще, мабуть, дотепер ніхто в світі. На такі знущання спроможні лише большевицькі злочинці.

*

Не будши спроможні перемогти український самостійницький революційний рух на ідеологічному фронті, ні на фронті безпосередньої збройної боротьби проти самостійницьких революційних організацій, не спроможні перемогти українське революційне підпілля у боротьбі чесній, одвертій, — большевики, не гидуючи жодними, найпідлішими навіть засобами, **основним засобом боротьби проти українського революційно-визвольного руху зробили агентуру, зраду.** З огляду на те, де діє агентура, її поділяється на внутрішню і зовнішню.

Зрозуміло, що небезпечнішою формою агентури є внутрішня агентура. Вона є тією смертельною загрозою для революційно-підпільного руху, яка дуже добре законспірована, може діяти згубно, знищуючи рух зсередини.

Вже 1941 р., після вибуху німецько-большевицької війни, відступаючи з українських земель і бачачи основну загрозу для свого панування на Україні не в гітлерівських загарбниках, а власне в революційному русі українського народу, большевики залишили на Україні тисячі своїх агентів, часто таємних членів компартії чи комсомолу, щоб вони здобували довіря українського самостійницького підпілля, входили і провадили тут свою підривну зрадницьку роботу. В деяких випадках, в наслідок викликаного війною замішання і, головне, широкого розгортання визвольно-революційної боротьби на щораз нових теренах, таким агентам у деяких місцях удалося вдертися в лави українського підпілля. Тут зразу вони почали ворожу українському самостійницькому рухові підривну діяльність. Слід підкреслити, що багато большевицьких замаскованих агентів, перебуваючих на українських землях під час гітлерівської окупації, вступило на службу до гестапо та інших поліційних гітлерівських організацій для того, головщо, щоб руками німців винищувати український самостійницький рух. Деякі відповідні матеріали і документи, що стосуються цієї справи, вже опубліковано в українській підпільній пресі (див. „Ідея і чин” ч. 8). Щоб винищувати український самостійницький рух руками німців, усі большевицькі агенти що були в гестапо і в лавах українського підпілля, якнайтісніше співпрацювали. Крім цього такі агенти мали не допускати до виконання наказів командування УПА про боротьбу, напр., з большевицькими партизанами, які виконували доручення Кремля, продерлися на Україну, немилосердно грабували українське селянство та, опановуючи окремі лісові комплекси, становили поважну перешкоду для молодого УПА.

Найважливішим завданням внутрішньої большевицької агентури в період німецької окупації України було **якнайкраще замаскуватися, здобути якнайбільше довір'я серед українського самостійницького підпілля, займати в ньому керівні пости, щоб зрадою завдати йому смертельного удару тоді, коли українські землі знову окупує червона армія.**

Це завдання — завдати смертельного удару українському самостійницькому підпіллю — наслані агенти мали виконати: а) зрадницькими замахами на командирів УПА, керівників підпілля (їх вони виконували звичайно під час боїв); б) постачати нквб усі таємні накази, інструкції, документи і взагалі інформації про плани і життя українського підпілля, зокрема таємні інформації про те, де і коли відбуваються наради і конференції керівників підпілля, де і коли хто з визначних керівників переходить, де хто живе; в) саботування роботи, невиконання наказів, головно тоді, коли агент займав якесь керівне становище в підпіллі; г) скерування роботи на невластивий шлях на якомусь терені тоді, коли агент займав відповідний пост; д) непотрібні бої, їх невідповідне ведення, щоб знищити в той спосіб силу УПА (коли агент став за командира), стягати репресії ворога на українську людину; е) ініціювання політичних виступів, що компромітують революційний рух; є) викликування непорозумінь в підпіллі, недовір'я між його учасниками; ж) розбудови широкої сітки внутрішніх агентів в організаціях українського підпілля; з) поширювання занепадницьких настроїв серед підпільників, в повстанських відділах.

Зрадники, надіслані кремлівськими імперіалістами в лави українського підпілля, не виконали завдання, поставленого їм їх хазяями. Знищити українське підпілля чи завдати йому дошкульніших ударів — не вдалося їм ніде. Органи безпеки українського підпілля зуміли вчасно відкрити організовану большевиками зраду та цілковито її розгромити. Все ж тут і там зрадницьким пострілом ззаду вдалося большевицьким агентам убити декого з командирів УПА, декого з керівників українського підпілля, навмисним перекручуванням політичних інструкцій — завдати деякі політично-моральні шкоди українському національно-визвольному рухові на деяких, хоч дуже малих теренах його дій, навмисним провокуванням боїв — послабити деякі відділи УПА. Всілякі пізніші намагання большевицьких загарбників насадити зрадників в українське підпілля — не дас їм жадних успіхів.

Для насилення агентів-внутрішників у перші місяці окупації теренів дій УПА большевики широко використовували, нпр., „дезертирів” з ч а. Знаючи про те, що УПА закликала червоноармійців дезертирувати з ч а, большевики під маскою дезертирів висилали в УПА своїх вишколених агентів. Підступ був скоро розшифрований.

„Я, Полікарович Степан, червоноармієць, польова пошта ч. 93355, останньо служив у снайперській роті в м. Ковель. Звідси лейтенант нквд Міщенко вислав мене в терен із завданням розвідати, де пере-

бувають бандерівці. Цю розвідку мав я провести на терені р-нів Камінь-Коширськ і Ковель. На виконання цього завдання мені дано 10 днів. Коли б мене під час виконання цього завдання впіймали повстанці, я мав удавати дезертира з червоної армії, приєднатися до них, здобути собі їх довір'я, узнати місця повстанських постойв, псевда командирів, у відповідний момент украсти похідну торбу командира, втекти і зголоситися до найближчих органів нквд. Звідси мали мене доставити до Ковеля.

Висилаючи мене, лейтенант Міщенко наказав, що коли я попаду до рук повстанців і не повернуся до нквд, то він вивезе і знищить мою родину, а мене самого постарається вбити. Натомість, коли я виконаю завдання і повернуся — отримаю нагороду..."

Протокол зізнань зловленого одним з відділів УПА 12. 9. 45 р. червоноармійця-агента нквд).

Головні методи, що застосовують большевики, вербуючи агентів-внутрішників, — це моральний і фізичний терор, шантаж, переслідування рідні підпільників, підкупство грішми, обіцявання добрих посад у легальному житті і т. д. і т. д. — отже „методи”, перед якими мусить здригатися кожна чесна людина.

В залежності від того, чи нквд контакт з кандидатом на агента має безпосередній (тоді, коли, нпр. зловлять повстанця під час облави) чи посередній (через рідню, нпр.) — в різний спосіб відбувається саме вербування агента. У випадку безпосереднього контакту нквд з майбутнім агентом це вербування в схематичному уявленні виглядає приблизно так: повстанець попався живим в руки нквд. Йому намагаються показати насамперед безвиглядність боротьби українського народу, зважаючи на міжнародно обстановку і непереможну силу Советського Союзу. Потім лякають, що всі повстанці будуть дощенту знищені і нікому не буде помилювання, і пропонують співпрацю. Коли повстанець не згоджується, залякують муками, смертю, знищенням його самого і всієї його родини. При тому не забувають про те, щоб намалювати привабливу картину майбутнього життя повстанця у тому випадку, коли б він згодився на агентурну роботу. Коли ж повстанець і далі не згоджується — починають фізичні тортури, погрожують вивозом у Сибір рідні. Коли повстанець згодиться на співпрацю — йому створюють відповідну, до найменших подробиць розроблену легенду, яка б маскувала його відсутність при відділі УПА або справжні причини його випущення з нквд, дають окреме перше завдання, встановлюють таємний контакт. В такий спосіб відбувається вербування через посередній контакт. Через рідню, через дівчину, нпр., при чому головне тут — моральний шантаж: загрожують у випадку опору такого знайденого большевиками об'єкту, знищення його рідні, майна і нарешті його самого.

Коли енкаведівські методи організації внутрішньої агентури завдяки великій моральній стійкості учасників українського підпілля показали-

ся мало або цілком безуспішними, з особливою інтенсивністю нквд взялося за організацію зовнішньої агентури — т. зв. популярно сексотів (від слова „секретний сотрудник” — таємний співпрацівник).

Сексоти, сексотство — це справжня язва, яка спала на українське суспільство в СРСР і переслідує одну його частину вже майже 30, іншу — кілька років. Сексоти діють скрізь: в селі, і в місті, в школах і в установах, на фабриках і в колгоспних бригадах, їх треба сподіватися у добрих знайомих і часто, не виключене, у власній хаті. Їх усі бояться, їх ненавидять, і кожний у той же час знає, що сьогодні-завтра цю ганебну „роботу”, перед якою цілий світ здригається, може буде змушений виконувати сам, змушений терором, шантажем.

Завдання сексотів — бути очима і вухами, большевицької охранки — нквд і нкб. Вони зобов'язані збирати відомості про українське підпілля: про місця постойів, зв'язки, переходи, людей, озброєння, псевда, правдиві прізвища, походження, пляновані акції, кривки, магазини, людей з-поміж цивільної людности, які співпрацюють з підпіллям, — і передавати їх таємно органам нквд і нкб. Вони зобов'язані збирати відомості про всіх людей свого оточення про те, що ці кожної пори дня і в кожному місці роблять, що говорять, що думають, що плянують, чого плачуть і чого сміються. Це все вони мають таємно передавати нкб. Вони повинні поширювати різні брехливі, компромітуючі визвольний рух вістки, підбурювати люд проти УПА, захитувати його віру у успішність і доцільність революційної боротьби, роздмухувати поразки УПА і заперечувати вістки про перемоги ї, знищувати учасників революційного руху отрутою, підкидати різним способом компромітуючі матеріали і тим давати привід нквд для арештування. Щоб виконати ці завдання, вони повинні прикидатися дуже часто невинними чесними людьми, часто патріотами, ворогами радянської влади (щоб потягнути когось за язик), часто добримися сусідами, повинні вештатися там, де можна когось стрінати з підпілля, а розвідною метою ходити в ліс по гриби, по дрова, ночами підсуватися під вікна своїх сусідів, підслухувати що говориться усюди там, де зібралося 3-4 людей, перебиратися часом за жебраків і йти за хлібом до інших сіл, до вказаних господарів, переодягатися часом за ворожбитів, ходити тихо, ховатися в тінь, свердлувати все очима, наставляти всіяду вуха.

Основні, найширше стосовані большевиками методи організації сексотів — це масовий терор, всякого роду шантаж, підкупство. Середовище, в якому большевики намагаються насаджувати сексотів, — всі шари українського громадянства, без жадного огляду ні на стан, ні на вік, ні на професію.

Українське громадянство, головню посилених дій українського національно-визвольного руху — це в своїй основі наздоровше після війни з морального огляду громадянство в Європі. Тому й метода підкупства в організуванні сексотів може давати й фактично дає большевикам най-

менший ефект. Тому то большевики масово застосовують проти нього дві перші методи: фізичний і моральний терор, шантаж.

Першою формою масового терору, що його метою є як вербування самих сексотів, так і маскування цього вербування, **це масові арешти**. Немає сьогодні на українських землях дослівно ні одного села, ні одного міста, де продовж 1944-46 рр. не відбулися б масові арешти, часто продовж цього часу вже кілька разів, поголовно всього населення — від 15-річних дівчат і хлопців починаючи і сивоволосими дідами і бабами кінчаючи. Всі вони перешли основні, з усіма енкаведівськими прийомами, допити. Всім їм, загрожуючи то найжахливішими тортурами, то конфіскацією майна, то усуненням з посади, то шантажуючи брехливими, ніби обтяжуючими дану особу даними, то просто катуючи арештованих, — нквд підсувало під руки для підписання заяви про таємну співпрацю з ним для приборювання українського революційного руху. Здебільшого цілком невинні громадяни після таких арештів верталися додому всі сині від енкаведівських побоїв тому лише, що не хотіли підписати заяви про співпрацю з нквд.

В с. Нем'яч Підкаменецького р-ну, Львівської обл., в січні 1946 р. було лише 5 осіб, яких не переслухало і тортувало нквд.

Нерідко люди, доводжувані енкаведівським терором до краю розпук, вкорочують собі віку.

15. X. 45 р. в с. Козів Добромильського р-ну, Дрогоб. обл. повісився з цієї причини Ковалик Іван.

Для ілюстрування того, як звичайно відбувається вербування сексотів, наведемо оповідання одного арештованого нквд селянина, демобілізованого з ч а, інваліда першої категорії з с. Полонка, Луцького р-ну; Волинської обл.:

„Мене арештували разом з іншими п'ятьма односельчанами. Я не знав спочатку, в чому річ, чому якраз мене закликало до нквд. Коли мене привели до будинку нквд, я побачив, що там уже чекає на допит більше моїх односельчан. Дочекався я і своєї черги. Закликано мене. Розмова почалася від персональних даних, від біографії. Відтак випитувано мене про сім'ю, родину, соціальний стан тощо. Далі начальник нквд пропонує мені співпрацю з нквд, за що, розуміється, обіцяє матеріальну допомогу та винагороду радянської влади. Заскочений такою нахабною пропозицією, я згубив язика в роті, не міг процідити слова. Енкаведист вів далі: „Будете нам доносити, коли й до кого у вашому селі заходять бандерівці, розвідувати, в кого вони мають свої криївки, хто їм допомагав харчами та в інших справах, хто з селян співпрацює з бандерівцями або постійно з ними перебуває. А якщо, може, боїтеся, щоб хтось не довідався про те, що ви співпрацюєте з нквд, то ми ще вміємо зробити так, що ніхто в цьому кінця не дійде. Ви до нас самі заходити не будете. Що там будете мати, то перекажете через свою родину, або кривних із іншого села, або ми

закличемо в район до нквд кільканадцять осіб, які з нами не співпрацюють, і в тому числі покличемо і вас, що ніхто і не довідається в чому річ. А якщо будемо в селі і схочемо до вас зайти, то ми перед тим відвідаємо багато інших господарів так, що вас ніхто не буде підозрівати... Я почав відмовлятися, показую йому свої палиці, на які спираюся, та тверджу, що й по хаті не можу перейти, а не то, щоб ходити по селі та збирати вістки. Але енкаведист і слухати не хоче. Говорить, що таких, як я, йому якраз потрібно, бо це ні для кого не буде підозрілим. Підсував мені якісь папери, ним пописані і каже, щоб я розписався. Я не згодився розписатися. Енкаведист скочив мов спарений, почервонів увесь і вже непривітно як спочатку а люто, мов змія, накинувся на мене з різними лайками (і в „Бога” і в „матір” і в „батька”). Я тебе, каже, як пса, замкну, ти такий самий бандит, як і всі інші українці”. „Робіть, що хочете, кажу йому, навіть застріліть, а я нічого не знаю, нікуди не ходжу, нічого вам не можу сказати”. Енкаведист ще більше озвірів. Після того забрав мене, відвів до якоїсь дривітні, замкнув на ключ і сам пішов геть. Я мерз аж до самої ночі (це було взимку), думав, що може, не випустять додому. Але вечером енкаведист закликав мене знову до канцелярії та знов почав від того самого. Енкаведист почав загрожувати мені, що знищить мене разом з родиною та господарством та вишле мене туди, де мої батьки (батьків моїх вивезли большевики на Сибір у 1940 р.). Я вже мовчав. Енкаведист знову підсував мені підписати ті самі папери. Я таки не згодився підписати. Тоді він написав іншу заяву, в якій говорилося, що я не визнаю советської влади, не підпорядковуюся їй, не хочу з нею співпрацювати і ту заяву дає мені знову підписати. Я і цього не підписав, посилаючись на те, що советську владу визнаю, пролляв за неї на фронті свою кров і тепер не здужаю навіть ходити, а не то, що виконувати таку роботу. Енкаведист знову почав клясти і гримати на мене. Далі бачачи, що я таки не згоджуся, заявляє, що коли я розкажу комусь про те, що мені говорили в нквд, то дістану 10 років тюрми. При цьому каже, що як до мене зайдуть бандерівці, то я маю про це повідомити нквд. „Але дивись, ми за тобою простежимо”, — погрожує наганом. Я вже на це мусів згодитися. Енкаведист віддав мені мої особисті документи, що перед тим був відібрав, і з брутальною лайкою, схопивши за комір, випхнув за лвері. І так, поки я пришкандибав додому з Луцька, то вже і північ була...”

Як ми вже сказали, нквд намагається вербувати сексотів з-поміж усіх шарів українського суспільства. **Не залишають у спокою навіть духівництво і за допомогою терору і шантажу намагаються змусити до співпраці навіть і йогоо.** Стверджено, що багато вчителів, присланих до роботи в Західні області УССР із східних областей, відбули спеціальні курси агентурної роботи і мусіли підписати заяву про співпрацю з нквд для поборювання українського визвольного руху.

Зокрема, масові арешти переводило і переводить нквд серед молодих дівчат. Всіх їх жакливо б'ють під час допитів і примушують підписувати заяви про співпрацю. В тюрмах, а ними є часто школи, чи будь-які інші знищені будинки, пивниці, гаражі, п'яні енкаведисти влаштовують дикі оргії, гвалтуючи і заражуючи дівчат венеричними недугами.

Одна дівчина, випущена з тюрми в м. Лопатин, Львівської обл., в травні 1945 р. зізнала, що була згвалтована 50-ма енкаведистами.

Шантажем найчастіше і найширше послуговується нквд тоді, коли хтось: а) чимнебудь „провиниться” перед радянською владою (хтось з родини є в підпіллі, за кордоном, має на своєму рахунку обтяжуючі зізнання, обтяжуючі провокаційно підкинені матеріали, донос сексотів; б) економічно залежний від держави (працює в адміністрації, в державній установі, в державному підприємстві, в шкільництві); в) підлягає переслідуванню радянської влади через свій майновий стан (куркуль, купець).

Всі перераховані категорії людей шантажує нквд в різний спосіб. Коли хтось чимнебудь „винуватий” перед радянською владою, йому загрожують арештом і вивозом на Сибір. Як дошку рятунку пропонують таємну співпрацю з нквд. Коли хтось працює у державній установі, на заводі, йому пропонують: або співпрацю, або звільнення з праці і перекинення на роботу в глиб СРСР. Коли хтось куркуль, йому говорять: „ти знаєш, що радянська влада ліквідує куркулів, хочеш зберегти своє майно і життя — згодися на співпрацю”. Вишукана через нквд жертва має до вибору або співпрацю, або тюрму, або Сибір. Треба насправду дуже сильно морально людей, які не вхопилися б за пропонувану „дошку рятунку”. А тому, що супроти радянської влади „винний” майже кожний громадянин, то не важко уявити, в яких масштабах організує нквд сексотів. Цілком не буде перебільшено, коли скажемо, що в СРСР що 9-10 громадянин змушений формально співпрацювати з нквд. Інша справа, що дуже часто всі зусилля нквд кінчаються, що такий кандидат у сексоти формально підписує заяву про співпрацю або лише на обіцянці доносити. І в тому випадку українське громадянство показує подиву гідну відпорність.

Намагаються більшовики організувати сексотів і серед школярів та поза шкільних дітей. Цих вони заохочують до донощництва на підпільників солодошами, грішми, а то й погрозами арештувати і бити чи просто биттям. Шкільні діти повинні про все доносити піонервожатій або комсоргові (там де вони є). Зокрема змушують школярів доносити на їх рідню, сусідів (місто Тернопіль).

Є багато випадків (м. Чортків і інші), що **більшевицьким лікарям до-ручає нквд лікувати українців лише з умовою, що вони стануть сексоти-ми нквд.** По деяких шпиталях лікарі, резиденти нквд, ставлять вимоги пацієнтам, що потребують операції погодитися на донощництво або їх позбавлять будь-якої лікарської допомоги — це значить померти або бути калікою.

Організуючи на кожному кроці під терором зраду, більшовики намагаються не лише завдати в цей спосіб смертельного удару революційному підпіллю. **Роблячи із зради громадський обов'язок, громадянську чесноту, вони намагаються в цей спосіб також розкласти цілковито, до основ, все українське громадянство. Знищивши, перемішавши догори ногами всі дотеперішні норми громадської та релігійної моралі, етики, більшовики намагаються кинути українське суспільство в bagno братовбивчої війни, взаємного винищування, такими брудними засобами, як терор, шантаж, брехня, вони намагаються примусити, щоб знищував брат брата. Методи боротьби знов гідні лише більшовиків.**

Іншим основним засобом боротьби більшовицьких окупантів проти українського революційного підпілля є провокація.

На основі занотованих фактів можна встановити, що більшовики, організуючи провокацію, переслідують такі три основні цілі: а) замасковано вдертися у підпілля і тут уже одверто в коротких боях знищувати всіх його учасників та прихильників; б) під маскою УПА культивувати бандитизм, щоб у цей спосіб (а також усілякими іншими способами) компромітувати революційну боротьбу, підбурювати українську людину проти революційного руху; в) поширюючи брехливі відомості про окремих революціонерів, сіяти недовіря між учасниками підпілля і змушувати їх у цей спосіб до самовинищування.

В 1945-46 рр. на теренах дій революційного підпілля майже щоденним явищем є переодягання енкаведистів за повстанців. Щоб розконспірувати підпільні зв'язкові пункти, зловити зв'язкових, дістатися до окремих керівників підпілля і там їх знищити, енкаведисти вбираються так, як найчастіше вбираються повстанці: беруть різну зброю, на шапки обов'язково чіпляють тризуб і, розмовляючи між собою лише по-українськи, заходять під вечір у село. Усіх стрічних здоровлять лише привітом „Слава Україні”. В селі заходять до такої хати, куди за отриманими інформаціями, часто заходять повстанці. Там намагаються сконтактуватися із зв'язковим і якщо це їм пощастить, відразу такого зв'язкового арештують, або кажуть, щоб вів їх до когось із підпільників. Якщо зв'язковий вчасно не зорієнтується у чому справа, то енкаведисти можуть дійти туди, куди їм потрібно. Це, однак, буває дуже рідко. Досвід конспірації і, дуже часто підпільна інтуїція допомагають вчасно розшифрувати провокаторів.

Навіть тоді, коли енкаведисти нічого не знають про підпільні зв'язки, вони, перебрані вночі заходять до будь-якої хати, поведуться саме так, як повстанці, і намагаються здобути довіря господаря. Розраховуючи на те, що при масовості українського революційного руху це все може бути добре законспіроване і що більшість людей у селі знає, хто, нпр., найчастіше водить повстанців — енкаведисти домагаються у цього господаря „зв'язку”. Якщо господар не зорієнтується, що має до діла з

підлим підступом, і знає про зв'язок — підступ може бути здійснений. Це, однак, також велика рідкість.

Коли з підступом більшовикам поведеться, вони з розконспірованим підпільником чи співробітником підпілля розправляються з садистичною жорстокістю. З такою ж жорстокістю вони розправляються з кожним тим, хто їх розконспірує перед людністю.

29. 4. 45 р. в с. Солуктів, Долинського району, Станиславівської обл., переодягнені за повстанців енкаведисти по-нелюдськи побили селянку Марчук Анну за те, що вона зараз же в першій хаті попередила, що веде не повстанців, а енкаведистів.

16. 3. 46 р. в с. Підлипці, Золочівського р-ну, Львівськ. обл., переодягнені за повстанців енкаведисти спровокували одного господаря і дві дівчини. Дівчата збирали їм харчі. Зараз по тім їх енкаведисти заарештували і по не-людськи били.

До якого підступу удаються більшовики, щоб лише здобути довір'я населення і вдертися на підпільні зв'язки, свідчать два випадки. Навесні 1946 р. в 'Большовецькому р-ні, Станиславівської обл. більшовики, переодягнені за повстанців, 2 рази робили засідки над дорогою, **обстрілювали переїжджаючі власні авта, брали ніби в полон енкаведівських офіцерів із райцентру**, з'являлися з ними в селі, дуже вперто домагалися зв'язку, щоб передати цих „полонених” відповідним вищим підпільним органам. Підступ, хоч як хитрий, не вдався.

Виступаючи під маскою українських повстанців, більшовики **завжди поведуться супроти українського населення брутально, по-бандитському**. Це діється головню тоді, коли їм не поведеться зловити жадного зв'язку.

31. 3. 46 р. в с. Опліцько, Лопатинського р-ну, Львівськ. обл. більшовицька банда під маскою боївки СБ добивалася до хати одного господаря. Коли господар не хотів їх впустити до середини, вони вдерлися туди силою, побили до крові господаря і його жінку і під закидом, що господар з жінкою сексоти, забрали їх до лісу. Тут знущалися з них цілу ніч.

19. 11. 1945 р. в с. Кїйданів, Бучацького р-ну, Терноп. обл., переодягнені за повстанців більшовики пограбували і побили багатьох селян. Між пограбованими був один демобілізований з ч а. Він, впізнавши в тих, що його грабували, енкаведистів із райцентру, другого дня пішов до нквд по свою пограбовану власність. Там йому загрозили розстрілом, якщо він розконспірує перед людьми, хто робив наскок.

27. 1. 1946 р. в с. Березовиця Велика, Микулинецького р-ну, Терноп. обл., більшовики під маскою українських повстанців арештували гром. Рогату Анну, зав'язали їй очі і так завели до пивниці, ніби до крїівки. Дівчина, орієнтуючись у чїїх вона руках, не признавалася ні в чому. На „слідстві” більшовики її жахливо катували і, закатовану, вкинули в поблизький каменолом. Другої ночі повторили це саме. По „слідстві” залишили дівчину із зав'язаними очима на замерзлій річці.

Цілий грудень 1945 р. на терені р-нів Рокітно, Межиріч, Гоща, Корець-Рівенський обл., під маскою УПА діяла провокаторська група, яка доценту пограбувала людність цих районів.

1. 2. 1946 р. вночі в селі Мишковичі, Микулинецького р-ну, Терноп. обл., переодягнені за повстанців енкаведисти заарештували Вербило Ксено. Нічого від неї не довідавшись, тероризовану жінку кинули большевики в річку.

„...Крім попередніх завдань (розвідка — ред.), я мав грабувати в українського населення харчі, одяг, гроші і потім ширити вістки, що грабiж учинили українські повстанці. Награбованим майном я мав ділитися з лейт. Траченком та уповноваженим нквд в с. Жадова Стара (Чернівецька обл.) мол. лейт. Ленюком...”

(Витяг з протоколу, списаного органами Служби Безпеки з гром. Варбіра Івана, агентурне псевдо „Олякс”, який був таємним агентом нквд).

Щоб деморалізувати українську людність, компромітувати український самостійницький революційний рух большевики усною пропагандою, листівками поширюють різні брехливі повідомлення про зчинені бої з відділами УПА, що в них ці відділи зазнали ніби величезних втрат, про смерть окремих, знайомих населенню командирів УПА, про морди невинного цивільного населення, виконувані ніби повстанцями (завжди, певна річ, большевики використовують морди, вчинені самим нквд), подають факти, яких взагалі не було, або перекручують їх. Щоб деморалізувати населення ніби поразками УПА, большевики режисують часто цілі бої з участю навіть сотень, в яких по одному боці беруть участь умундировані енкаведисти, а по другому такі ж самі енкаведисти, лише перебрані за повстанців. В таких боях звичайно по перших кількох стрілах большевиків „повстанський командир” дає наказ здаватися большевикам. Енкаведисти — ”повстанці” кидають зброю, підносять руки догори, ввесь відділ здається большевикам в полон. Зрозуміло, що такий зрежисований бій большевики ніколи не забувають зфільмувати і потім висвітлювати по всій Україні. Українське населення, одначе, дуже добре знає большевиків, щоб не зорієнтуватися в підлому большевицькому підступі.

Щоб ще більше дезорієнтувати людність, де большевицький підступ, а де правда, щоб ще більше унеможливити йому відрізняти своїх від ворогів, повстанців від большевиків, і в цей спосіб знеохочувати його до революційної боротьби і щоб, також зробити замішання в підпіллі, утруднити йому рух, — большевики організують окремі провокаційні бойові групи.

В ці групи, крім спеціально вишколених енкаведистів, яких більше, входять звичайно також полонені і зловлені енкаведівським терором повстанці. Групами керують енкаведівські офіцери. Тактика — цілковито партизанська. Ведуть себе в терені конспіративно, рідко заходять до сіл, уникають частих зустрічей з людьми, зашиваються в кор-

чі, до найменших деталей наслідують партизанський побут УПА. Всі одягнені по-повстанському, говорять українською мовою. Їх завданням — робити засідки на лісових просіках, стежках, контролювати окремі сектори лісу, контактуватися з меншими повстанськими відділами, командирами УПА, чи керівниками підпілля і знищувати їх у близькому рукопашному бою. В селах вони видають себе за групу якогось загальновідомого в тому терені відділу УПА, яка ніби відбилася від нього під час бою і тепер шукає зв'язку, домагаються харчів, одягу, грошей, грабують це все в людей, нарікають на своїх командирів, керівників підпілля, б'ють населення, культивують бандитизм у точному розумінні того слова. Мета цієї боротьби, крім намагання роздобути відомості про підпілля, — своєю бандитською поведінкою обурити людність проти УПА, проти підпілля, здеморалізувати її, відірвати від співпраці з підпіллям, відтягнути її від самостійницької боротьби.

Керуючи безпосередньо (чи посередньо) такими бойовими провокаційними групами, енкаведівські офіцери разом з енкаведистами примушують зломлених терором колишніх повстанців на очах народу виконувати найбільші звірства. Самі при тому ховаються за спини своїх жертв, щоб усю ненависть людности звернути проти цих колишніх повстанців і, тим самим, **проти УПА і революційного руху взагалі**. Про безмежну підлість цього прийому не доводиться багато говорити.

В Козинському р-ні, Рівенській обл., навесні 1946 р. продовжувала діяти провокаційна банда т. зв. ОЗОНА, створена нквд з райцентру Демидів. Не зважаючи на те, що всіх членів цієї банди вже цілком розконспірувало населення цього району і воно добре знає, з ким має до діла, банда продовжує свою діяльність під маскою повстанців. **Вона навіть виступає під маскою УПА тоді, коли арештують родини повстанців, або осіб, яких підозрівають у співпраці з повстанцями.** Роблять це в такий спосіб: арештують уночі, заводять у поблиський ліс і тут, застосовуючи нелюдських тортур, (зв'язують руки, пересаджують через них поліна, і встромлюючи між коліна і руки дрючок, підвішують і б'ють до крові), змушують видавати повстанців, чи просто тих, хто криється від мобілізації в ч. а. Так арештували і били ці бандити Бойчук Василю. Непритомну жінку підвезли вночі під село і залишили в придорожньому рові. Це ж саме зробили і з дочкою цієї жінки — Олею.

Широко застосовують також більшовики **фабрикування і поширення всляких брехливих, компромітуючих окремих учасників підпілля вісток**, щоб посягти до них недовір'я серед їх як підпільного, так і легального оточення. Найчастіше більшовики поширюють у різний спосіб **про ніби співпрацю деяких визначних підпільників з нквд. Мета цього прийому — знищувати підпілля його власними руками.**

Навесні 1946 р. в Буцькому, Олекському, Луцькому р-нах Львівськ. обл., під час облав з'явилася сила різних листів, записок, адресованих командирам і підпільникам, з яких виходило, що адресат має вже ніби

таємний контакт з нквд, що він уже виконав низку завдань, що йому дають нові завдання і т. д. Все це, якщо йдеться про техніку виконання, нквд провело дуже зручно. Треба було великого сприту підпілля і деякого часу, щоб зорієнтуватися в усьому цьому підступі.

Щоб скомпromітувати особливо морально стійких повстанців чи революціонерів, що потрапляють їм до рук і яких жадними тортурами не можна заломити, **большевики навмисно водять їх по залюднених місцях, щоб населення бачило цих повстанців і вважало їх за зрадників** (випадок у м. лютому 19946 р. в с. Підпечерах, Станиславівського р-ну).

Часто нквд таємно (через сексотів) підкидає обтяжуючі матеріали окремим, не вигідним йому громадянам, щоб мати формальний привід їх арештувати, конфіскувати майно, тортувати, шантажувати, вербуючи в сексоти.

18. 2. 46 р. в с. Тростянець, Золочівського р-ну, Львівської обл., нквд арештувало священика, голову сільради, учителя та всіх десятників тому, що в них ніби були закопані автомати. Як виявилось, автомати підкинули самі большевики.

В с. Ключів Великий, Печеніжинського р-ну, Станиславівської обл., селянинові Васильчукові Василеві енкаведисти підкинули огидно замороженого і з надpalеними руками трупа. Ця провокація правила сталінським бандитам за привід конфіскувати майно цього господаря, а крім цього за засадою збірної відповідальності і ще 30 господарів.

Картину того, як широко большевики в боротьбі проти українського революційного руху застосовують провокацію, доповнимо ще одним „прийомом”.

На терені Горохівського, Дубенського, Мемидівського р-нів — Равенської обл., **нквд під маскою ОУН створило сітку підпільної організації**, побудовану за всіма вимогами власне ОУН: відповідними постами, зв'язками, роботою. Мета такої організації це поперше втягнути до своїх лав весь революційний елемент, щоб при першій-ліпшій нагоді його цілком зліквідувати, і подруге, під маскою революційного руху вести комpromітуючу цей рух діяльність.

Такі спроби творення під маскою підпілля провокативних організацій були в багатьох інших місцях. Зокрема, **такі організації творить нквд по школах, щоб втягати до них найзапальнішу, патріотичну, але недосвічену молодь і її потім знищувати.**

*

Одним із основних фактів сили українського революційного підпілля на українських землях є всебічна підтримка цього руху від якнайширших мас українського громадянства. Ця справа дуже добре відома большевикам, і вони **намагаються за будь-яку ціну довести до розриву між підпіллям і легальною частиною громадянства, всілякими способа-**

ми відірвати українське громадянство від українського самостійницького руху.

Щоб досягнути цю мету вони, силою обставин, не спроможні знайти жодного іншого ефективного засобу, крім **терору**, вони саме цей єдиний засіб **застосовують дуже широко, з нечуваною дотепер у світі жорстокістю і садизмом.**

Масові облави на українські села і міста з участю кількатисячних загонів спецвійськ НКВД, озброєних найновішою військовою технікою, масові арешти, побої, знущання, тортування, морди, часто завсім непричетних людей, вивози на Сибір, конфіскація майна, спалювання цілих сіл, окремих господарств, розстріли соток мирних жителів — загальне щоденне явище на українських землях в період 1944-46 рр. Таких страхить ще ніколи в своїй історії не переживала не то жодна країна в світі, а навіть і Україна, доля якої судила вже багато бачити і пережити за увесь час своєї історії. Супроти того, що діється тепер на Україні, що виконують тепер на українських землях большевицькі загарбники, бліднуть навіть усі страхиття татарських нападів, що становлять найкривавішу сторінку дотеперішньої історії Східної Європи. Здається, що навіть у найзлочиннішій уяві (крім, певна річ, большевицьких злочинців) кільканадцять років тому не змогли повстати образи такого терору, таких знущань з людей, з усього народу, як тепер на Україні. А те, що діється тепер на Україні і про що нам доводиться писати, це не вифантазований макабричний образ, — це якнайреальніша дійсність, дійсність кожного дня на українських землях, дійсність, у якій примушені жити 40-мільйонів українців.

Спробуємо коротко накреслити найтипівішу щодо цього становища на Україні за останні роки картину.

Світає. Село Н. обступлене сотнями спецвідділів НКВД. Довкола села горять вогні. При них гріються, сплять, сидять чекісти. Всі виходи з села блокують сильні застави. На всіх домінуючих над тереном пунктах кулеметні гнізда. Село оточує один ланцюг енкаведистів. Там, далі, під лісом, заліг другий ланцюг. Десять у корчах, замасковані, заведені, глухо гудуть 2-3 легкі танки, панцерні авта. По всіх стежках і дорогах снують густі патрулі. З ними — спеціально вишколені собаки. Ще тільки кілька хвилин — і вся ця причасна банда, нацькована політруками, розбещена до неймовірності вічним мордуванням, виголодніла, перемерзла, часто п'яна, — залле, затопить мирне українське село. Ще тільки кілька хвилин, — і почнеться горе — на українських землях облава.

От вона вже починається. Сотні людей відриваються від погасаючих вогнів з приготованою до пострілу зброєю, з довгими дротами для шукання кришок вдираються в село. Врештять собаки. Чути перші удари крісів об замкнені двері. Чути, як вилітають перші вибиті вікна. Чути тут і там брудну московську лайку. Вибігають із сонних хат люди в

білизні. Скоро зникають знову. Тут і там розлягається плач вирваних із сну дітей, тут і там чути голосіння зляканих жінок.

Ще кілька хвилин — і над селом здіймається і стоїть один суцільний гул: гул матюків п'яних енкаведистів, лементу жінок, дітей, черги автоматів і кулеметів, брязкіт розбитого скла і товченого посуду.

На кожному подвір'ї група з 20-30 большевицьких бандитів. Всі озброєні, крім автоматів, гранат, довгими твердими дротами. Розбивають загати, перекидають стоги, викидають снопи із stodіл. В хатах розвалюють печі. Зривають підлоги. Часто буває, що розбужена господиня ще не встигла вбратися, як уже її господарство являє собою лише саму велику руїну. Шукають за криївками, за підпільниками.

Не найшли нічого. Вскликають ще раз до хат. Кажуть готувати собі сніданок: яйця, печену качку, самогон, вареники. Коли господиня проситься що цього всього не має, — б'ють прикладами, шомполами, копають ногами.

Перекидають все в коморі, в скрині. Один повз плечі одного вже ховає щось у кишеню: краде. Кілька ласими очима дивляться на молоду дівчину, — дочку господині. Господиня-мати дрижить. Вона знає, що це означає. Хоче, щоб дівчина десь вийшла. Та на цей раз небезпека загрожую не з цього боку; дівчини не гвалтують, а заарештовують її. Плач матері і брудна лайка енкаведистів.

В сусідів знайшли криївку. Розриваються гранати. Витягають когось, хто сам застрілювався в криївці. Потім із криївки вискакує ще два чоловіки з кулеметом і автоматом. Б'ють по енкаведистах. Та становище їх безпорадне. Два проти тридцяти. Гучне: „Хай живе Самостійна Україна!“ — один падає від кулі енкаведистів, другий стріляє собі в голову з власної пістолі. За хвилину з місця, де було господарство, б'є в небо стовп полум'я і диму.

Біля вогню енкаведисти розправляються з власницею господарства. Допитують хто в неї жив, як називається, що робив. Господня не признається. Їх серед тортур замордовують. Труп кидають у вогонь. Кидають у вогонь також трупи двох побитих повстанців. Їм лише відрубано голови, щоб завести їх у райцентр. Труп третього повстанця, який видається їм командиром, заберуть у райцентр цілий. В небо б'є гул, стовп диму і полум'я, запах паленого людського тіла...

З іншої хати енкаведисти принесли присмажену качку і самогон. Починають біля вогню „сніданок“. Від запаху печеного людського тіла робиться так млосно, що не можна витримати. Енкаведисти п'ють за „советську власть“ і приміряють щойно стягнені з побитих повстанців закривавлені чоботи. В будинку школи примістилися слідчі НКВД. Навчання під час облави не відбувається. Біля слідчих купа паперів. З усіх кінців села ведуть сюди під конвоєм арештованих. Женуть жінок, чоловіків, дітей і старих. Їх під вечір — сотні. Свистять шомполи, бризкає з-під розсіченої шкіри кров. Підсувають підписати заяви про співпрацю

з нквд. За всяку ціну хочуть здобути відомості про підпілля. Одних переслухують відразу, інших відвозять автомашинами в райцентр.

Облава триває ще чотири дні. Нарешті, коли навіть найменша соломинка зрушена із свого місця, коли все село виглядає, як один велетенський смітник, коли щонайменше 80% мешканців села заарештовано, переслухано, побито — облава кінчається. Зо співом „Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышет человек...”, з брудною лайкою на адресу українського підпілля, „местного населения”, „Самостоятельной Украины” спецвідділ нквд від’їжджає із села Н. Люди падають на вколішки, підносять руки до неба і просять Бога, щоб ця облава... не повторилася знов завтра...

Накреслена картина — це лише дуже-дуже неповний, блідий, схематичний нарис того, що в умовах большевицької окупації на українських землях у рр. 1944-46 називається облавою у всіх її варіантах. А саме облава — це основний засіб здійснювання на Україні большевицькими загарбниками їх влади, основний засіб „прибирання до рук” волелюбного українського народу, повсталого до збройної оборони належних прав. За допомогою облав стягають податки, позики, поставки облогами забирають на каторжні роботи на Урал, Донбас, в Кузбас, за допомогою облав „організують” з українського населення „істребительні батальйони”, міліцію, за допомогою облав борються з українським революційним підпіллям.

Часто облави відбувалися одночасно в більшій кількості сіл, часто в цілому районі (25-30 сіл), або навіть в кількох районах. Тоді охоплена облавою територія обертається у фронтовий відтинок у цілковитому цього слова значенні. Скрізь большевики копають окопи, скрізь роблять кулеметні застави, скрізь снують густі патрулі, густо розтягаються телефонні проводи, скрізь у селах, поза селами, попід лісами, в усіх хатцївниках повно війська, цілими днями на вмовкають кулемети, автомати, рвуться гранати, горять будинки. Арештують і віддають основним допитам десятки тисяч людей, тисячі людей катують, сотні родин вивозять на Сибір, цілі десятки людей на місці без суду розстрілюють.

Ось як нормує в одному випадку своїм наказом таку масову облавову акцію керівник великої весняної облави на Гуцульщині 1945 р. — енкаведівський полковник Щербина:

- „1) В усі населені пункти району виставити військові гарнізони.
- 3) З 15 квітня ц. р. і до особливого розпорядження заборонити всім, без винятку, громадянам пересуватися в межах районів з одного населеного пункту до другого без спеціального на те дозволу військових начальників, дислокованих у населених пунктах.
- 4) Усіх громадян, що без вицезгаданого дозволу пересуватимуться по районах, негайно арештувати і приставляти у в’язницю.
- 6) Всі громадяни, в яких ховаються бандити і ці, що ухиляються від мобілізації до ча, негайно мусять заявити про це військовому начальникові. В противному разі,

їх при виявленні в них тих, що ховаються, негайно арештувати, а їхні сім'ї вивезти для виселення. 7) Всі військові начальники мусять провести ретельний обшук усіх будівель, городів та місцевостей у всіх районах, щоб виявити та арештувати бандитів, які ховаються, їх посібників і тих, що ухиляються від мобілізації до ча; осіб, що чинять опір, знищити. 8) Члени семей, які ховаються від радянської влади, негайно вивозити в райцентр на збірний пункт, до дальшого виселення їх у Сибір."

Крім облав, большевики дуже часто переводять окремі терористичні наскоки на села меншими силами. Такий терористичний наскок на село — це облава в мініятурі. Тому і довше не будемо над цим зупинятися.

Почавши від осені 1945 р., на всій території України, охопленій українським революційно визвольним рухом, московсько-большевицькі окупанти, для успішнішого придушування визвольної боротьби українського народу, почали розміщувати т. зв. гарнізони, тобто військові залоги силою від 20-200 чол. (залежно від стратегічної важливості пункту). В січні 1946 р. гарнізони розміщено дослівно майже в усіх селах. Від квітня 1946 р. залишено їх тут майже 60%. Вся територія, зайнята військовими гарнізонами, обернулася в один великий військовий табір. Над усією країною запанувала цілковита сваволя нквд. Терор набув ще гостріших форм, дійшов до ще більших розмірів.

Дуже послідовно щодо українського громадянства большевики застосовують засаду родинної відповідальності. Заарештовують, піддають тортурам, вивозять на Сибір не лише членів ближчої рідні повстанців і підпільників, а й дуже часто далеких родичів. Переслідує нквд не лише родини активних учасників революційного підпілля, а й родини всіх, навіть не обов'язково політичних, емігрантів.

Завжди, одначе, з найбільшою жорстокістю переслідують батьків, жінок, чоловіків і дітей — найближчу рідню учасників революційного підпілля і УПА. Ніколи — ні вдень, ні вночі — вони не можуть почувати себе скількинебудь безпечними. Вони завжди, кожної хвилини, можуть сподіватися налету енкаведівських бандитів. Поведінка завжди однакова. Груба лайка, постійні питання, де брат, чоловік, син, дочка: „ви всі бандити“, „всіх вистріляємо, як псів“, „у нас на Сибірі для вас усіх місця вистарчить“; руйнують помешкання, конфіскують окремі речі з хатньої обстановки, грабують усе, що лише можна взяти і що лише має якунебудь вартість; цілими годинами переслухують, б'ють до крові, до непритомности, арештують, вивозять до тюрми, знов катують, допитуючи про тих членів рідні, що в підпіллі. Загрожують вивозом, розстрілом, звільняють з в'язниці, щоб по кількох днях знову починати допит наново. Обіцяють звільнити тоді, коли арештований зобов'яжеться доносити нквд на того члена рідні, який в підпіллі. Арештовують або когось з членів родини, або і цілу рідню. Арештованим доводиться прощатися з життям і зо світом уже назавжди. Арештовують, як правило,

вночі, виривають зо сну лише в білизні і дуже часто не дають із собою більше взяти, не зважаючи на температуру на дворі. Арештовують часто жінок з малими дітьми, чоловіків з жінками. Перед ув'язненням їх розділюють. Так, розділених, окремо матір, окремо кількарічну дитину, окремо чоловіка, окремо жінку, після засудження висилають на Сибір. Під час перебування в тюрмі найчастіше не приймають жодних передач. Діти, жінки, старі вмирають уже часто в тюрмах. На Сибірі вони витримують не більше року-двох.

Навесні 1945 р. в пересильному таборі в м. Трускавець (Дрогоб. обл.) містилося 420 осіб — членів родин українських підпільників. Тут було 70% жінок і 30% чоловіків, 60% дітей і підлітків та 30% старих.

5. IV. 46 р. в с. Колодуби, Комарнянського р-ну, Дрогоб. обл., нквд вивезло на Сибір 6 родин, із с. Повергів, того ж р-ну — також 6 родин. Вивезені родини — це родини впалих повстанців.

В с. Рідків, Козинського р-ну, Рівенської обл. всіх людей, що їх сини, брати, батьки чи чоловіки в УПА, нквд вислало на роботу в Донбас.

В м. квітні 1946 р. в Любешівському р-ні, Волинської обл., нквд заарештувало всі родини повстанців. Все майно цих родин пограбувало нквд спільно з колишніми червоними партизанами, що живуть у Любешеві.

14. II. 46 р. в с. Угринів Горішний, Станиславівського р-ну, цієї ж області, над трупом сина-повстанця нквд в жаклиивий спосіб замордувало батька — Дмитра Ленюка.

7. IX. 45 р. в с. Олеша, Товмацького р-ну, Станиславівської обл. енкаведисти запалили хату підпільника „Лютотоу” та два рази кидали у вогонь його жінку з дитиною. Коли їй все ж пощастило вирватись з вогню, її заарештували.

Узимку 1946 р. з Степанського р-ну, Рівенської обл., нквд вивезло 14 родин підпільників. 8. V. 46 р. з цього ж р-ну вивезено на Сибір 8 родин.

Ось як оповідає про своє арештування 16-річний хлопчина, брат однієї молодшої дівчини-учасниці українського революційного підпілля.

„Ускочили до хати вночі. Я був сам, бо мама, боячись арешту ночувала звичайно по чужих хатах. Енкаведистів було із 30. Я почав плакати, вони лаяли мене, називали бандитом. Витягли з ліжка лише в білизні і наказали за 3 хвилини бути готовим. Коли я почав шукати черевиків, їх уже не було. Вже котрийсь енкаведист встиг вкрати. Довелось йти босому. (це було на початку березня, на дворі був сніг і мороз). Мене вкинули на п'латформу вантажного авта і повезли до сусіднього села, до гарнізону. Тут вкинули до якогось порожнього приміщення без долівки, без шиб у вікнах (лише ґрати), неопаленого. Ранком прийшов якийсь лейтенант нквд і почав допитувати мене, де сестра, в кого перебуває, коли була дома. Я ні в чому не признався. Тоді прийшов участковий нквд казав мені розібратися до нага і лягти

на землю лицем до долу. Сам взяв виломлений з паркана кіл і почав мене ним бити по спині, по голові, по плечах. Коли поломився перший кіл, участковий взяв другий. Я знепритомнів. Коли я очутився, цей участковий запитав, чи я буду говорити все, що знаю про сестру. Я відповів, що ні. Участковий ухопив мене за волосся і почав товкти обличчям до землі. З носа бризнула кров, на землі зробилося болото і вимазало мені все обличчя, заліпило очі, рот. Так товк обличчям об землю, може з 15 хвилин. Я знову знепритомнів.

В цьому приміщенні мене, босого, тримали 3 дні. За весь час дали 1 літр теплої зупи. Кожного дня допитували наново, загрожували розстрілом, обіцювали Бог зна що. Я нічого не викрив.

На четвертий день перевезли мене до другого гарнізону. Тут знову почалися допити. Мене примушували робити найчорнішу роботу. Спати казали мені на принесеній мною спеціально на те цеглі.

По тижнях перевезено мене до тюрми в райцентрі. Тут знов почав мене допитувати начальник нквд. Випустили щойно по 3 тижнях.

Другого дня, як ледве живий повернувся додому, знов з'явився енкаведист, забрав мене до другої порожньої кімнати, кинув на долівку, заткав хусткою рота і почав бити револьвером куди попало, домагаючись зізнань про сестру. Під час биття я знову втратив притомність..."

Досьгодні тобто до кінця 1946 р., нквд заарештувало або вивезло на Сибір (цілком або частково) щонайменше 80% тих родин, члени яких якнебудь зв'язані з українським революційним підпіллям. Усі родини підпільників, переслідувані нквд, примушені провадити також нелегальний спосіб життя

Крім родинної відповідальності, широко застосовують більшовики супроти українського громадянства також засаду збірної відповідальності.

За кожний протибільшовицький виступ українського підпілля більшовики, не маючи змоги знайти справжніх його виконавців, мстяться за нього на українському населенню. Порядком помсти за дії УПА більшовики спалюють часто цілі села, окремі господарства, розстрілюють невинних людей, побивають без найменших причин мирне громадянство.

23. IV. 46 р. в с. Дички, Рогатинського р-ну, Станисл. обл., група повстанців звела бій з енкаведистами. Щоб помститися за свої втрати, енкаведисти спалили в цьому селі 28 господарств, що належали зовсім невинним людям Село запалили ракетами.

В с. Стратин, того ж р-ну, у відплату за вбивство серж. нквд більшовики спалили 8 господарств.

У Бурштинському р-ні, Станиславівської обл., за час від 10. I. до 30. IV. 46 р. більшовики спалили або знищили 50 господарств.

25. IV. 46 р. б. с. Рожнів, Заболотецького р-ну Львівської обл., боль-

шевики, мстятись за втрати в бою з УПА, вбили 2 дівчат, які збирали ягоди: Яремко Емілію і Лесюк Галю.

В с. Погорільцях, Глинянського р-ну., Львівської обл., большевики розстріляли цілу родину — чоловіка, жінку та 7-річну дитину — за те, що в них квартирували повстанці.

13. II. 45 р. в с. Іване Золоте, Заліщицького р-ну, Тернопільської обл., большевики спалили в вогні господиню за те, що біля її хати повстанці звели бій.

21. XII. 45 р. в с. Матіївці, Коломийського р-ну, Станиславівської обл., енкаведисти спалили господарство Волошинюк Параски за те, що в її хаті перебував 1 повстанець. Молоду дівчину Рибак Марію, що під цей час перебувала в хаті, кинули у вогонь, де вона живцем згоріла.

18. II. 46 р. в с. Козівка, Великобірського р-ну, Тернопільської обл., з цієї ж самої причини большевики спалили одне господарство та без допиту розстріляли Сагана Мих., та його жінку і дочку.

За прикладом гітлерівців, большевицькі окупанти **назначували в багатьох випадках з-поміж цивільних, мирних громадян, закладників.** Якщо б упродовж означеного часу на терені даної місцевості стався якийсь виступ підпілля, — **закладники мали бути знищені, їх майно skonфісковане.** Цю методу практикували большевики головню 1945 р. на всій території України, охопленій діями підпілля.

Ми вже згадували про масові арешти, що провадили большевики, щоб вербувати сексотів. Крім вербування сексотів, такі арешти — масові й окремих людей, часто навіть не дуже довготривалі, переведжені, одначе, постійно, кожного дня, — **мають на меті також загальне, постійне, тероризування населення і роздобування відомостей про підпілля.**

Арешти відбуваються найчастіше без найменших приводів, а в містах в більшості випадків таємно, переважно вночі. Під час арештування енкаведисти поведуться брутально. Всі тюрми, побудовані на всій Україні, різними окупантами, за останні роки під большевиками постійно переповнені. На тюрми обернено багато нових будинків. Часто у випадках масових арештувань за тюрми правлять школи, приміщення окремих державних установ, приміщення окремих культурно-освітніх установ, приватні будинки, льохи, пивниці. Показовий той факт, що в м. Тернополі, яке цілковито було знищене в період фронтових дій між ч. та німецькою армією навесні 1944 р., одним із перших будинків відбудовано тюрму і відразу заповнено її в'язнями, які до того часу були ув'язнені в інших приміщеннях, обернених на тюрми. Школи, лікарні, ще довго після того не мали відповідних приміщень. Сьогодні на Україні в тюрмах перебувають сотні тисяч українців, не враховуючи тих, яких нквд вже вивезло в глиб СССР і постійно далі вивозить. Загалом досьогодні, тобто до кінця 1946 р., большевики виарештували близько 1 мільйона українців (числа арештованих нквд ніколи не опублікує).

Всі в'язні большевицьких тюрм перебувають у жахливих умовах. Камери переповнені до тої міри, що не стає місця спати на долівці. Часто в'язнів розміщують на різних вогких, брудних підлогах, у льохах. Ніхто з в'язнів не дістає не лише постелі, а навіть в'язки соломи, щоб мав на чому переспати. Люди часто вмилюють від тісноти і браку повітря. Скрізь у тюрмах страшенно брудно. Між в'язнями ширяться інфекційні недуги (тиф, венеричні недуги, при чому ці поширюють самі сифілітики-енкаведисти, гвалтуючи жінок). Харчування дуже погане; часто лише 200 грамів хліба та літр супу на добу. Посилки з дому здебільшого до рук в'язнів не доходять. **Дуже великий процент арештованих становлять завжди жінки і, особливо — молодь.**

В м. Ковелі, Волинської обл., під кінець м. січня 1946 р. нквд заарештувало 80 осіб. 70% арештованих становила шкільна молодь. Такі арешти відбулися тоді в райцентрах: Турівськ, Голоби, Камінь-Коширськ, Маневичі, Маціїв, Колки, Ківерці, Степань, Деражне. Серед арештованих завжди найбільше було молоді.

В м. травні 1945 р. відбулися масові арешти серед середньошкільної молоді в м. Тернополі.

В м. листопаді 1945 р. відбулися масові арешти в мм. Бережани і Бучачі (Тернопільська обл.).

Щоб від арештованих роздобути відомості про підпілля, большевики застосовують найжахливіших тортурів.

В с. Гаї Винниківського р-ну Львівської обл., большевики хотючи здобути відомості про підпілля, закатували на смерть одну дівчину. Дівчині відрізали литку, відрізали груди, поламали руки й ноги, повиривали з голови волосся.

15. VI. 45 р. в с. Пнів'є, Надвірнянського р-ну, Станисл. обл. під час переслухуван енкаведисти вішали жінку, щоб змусити її до зізнань.

14. VI. 45 р. в с. Дебеславці (Коломийщина) нквд заарештувало 80 жінок. Мета арештування — здобути відомості про підпілля. Під час допитів жінок сильно били. Солович Парасці, Ковалецькій Анні поламали руки.

22. II. 46 р. в с. Тростянець, Золочівського р-ну, Львівської обл., енкаведисти, намагаючись здобути відомості про повстанців від молодих дівчат, припікали їх дротами та викручували їм руки.

29. V. 46 р. в с. Раї Дітковецькі, Брідського р-ну, Львівськ. обл., большевики заарештували 2 дівчат-сестер. Одну з них під час допитів замордували.

7. V. 46. р. на хуторі Осередок, Гощинського р-ну, Рівенської обл., нквд арештувало молодого хлопця Шаблія Олексу. Під час допиту його мордували, що ушкодили нервову систему (мав наскрізь проколений багнетом цілий бік). Коли продовж тижня його здоров'я не покращало, хлопець повісився.

Прагнучи здобути відомості про підпілля, у своїй оскаженілій люті **енкаведські кати тортурують також дітей.**

В січні 1946 р. в с. Нем'яч, Підкаменецького р-ну, Львівської обл., нквд арештувало кількох малих хлопців. Дубину Гриця, 1931 р. народження питали, що він знає про брата-підпільника. При тому впихали хлопцеві шомполом шмату в горло і в той час страшенно били, підвищували за карк на шнурку і так лишали доти, доки хлопець не втратив притомності, а потім відливали. В такий спосіб тортурували Цюпана Луку (1933 р. нар.) та Боярського Володимира (1931 р. нар.).

22. XI. 45 р. в с. Лука Мала, Великобірського р-ну, Терноп. обл., більшовики зловили молодого хлопця Гупчака Івана, 1927 р. нар. Тому, що він не хотів подати жодних відомостей про підпілля, його вивезли в ліс і замордували.

В лісі б. с. Добриводи, Козинського р-ну, Рівенської обл., енкаведисти зловили хлопця, 1931 р. нар., який пас коні. Під закидом співпраці з повстанцями, його сильно побили, прив'язали до дерева і так залишили в лісі.

В с. Полиці, Рафайлівського р-ну, Волинської обл., зимою 1946 р. більшовики арештували 14-річних дівчат і, намагаючись роздобути від них відомості про повстанців, били їх, лляли на розібраних до нага холодну воду.

1. VIII. 45 р. в с. Стебник, Лисенецького р-ну, Станисл. обл., енкаведисти зловили 12-річного хлопця Драганчука Василя і тяжкими побоями хотіли вимусити від нього зізнання про підпілля. Не зважаючи на нелюдські знущання, хлопець не сказав нічого.

Енкаведисти розбещені тим, що все їм вільно і що всякий їх злочин проходить їм безкарно, **доконують масових убивств цілком невинних людей, в тому числі часто сивоволосих старих та малих дітей, вимордовуючи часто цілі ні в чому невинні родини.**

27 III. 46 р. в с. Подувільна, Пеермишлянського р-ну, Львівської обл., більшовики вбили 2 дітей, які бавилися на дорозі. Одно з них мало півтора, друге 12 років. Обидві дівчинки.

В с. Белзець, Олеського р-ну, Львівської обл., більшовики зловили на полі учня 9-тої класи середньої школи Лозового. На допитах, поламавши руки, ребра, його замордували. Труп вечером вкинули за селом в жито. Другого дня мати знайшла його, спорядила до похорону, школярі сплели вінки і збиралися хлопця поховати. Тоді більшовики ще раз наскочили, забрали тіло разом з домовиною, розігнали дітей. З тілом подалися у напрямі райцентру. Коло райцентру роздягнули труп замордованого ними з убрання і викинули в рів на пасовиську.

1. V. 46 р. під час облави на ліс в с. Сновичі, Золочівського р-ну, Львівської обл., більшовики вбили 70-річного старця, який рубав березину.

29. VII. 46 р. в с. Підзвіринець Комарняського р-ну, Дрогоб. обл., більшовики вбили господаря, стріляючи на бузька.

26. VI. 45 р. б. м. Богородчани, Станиславівської обл., більшовики стріляли на людей, які виходили в поле працювати, і вбили Яремко Юстину років 40, і Романюк Мих., років 24.

6. VI. 45 р. в с. Гуцулівка Колачійського р-ну, Станисл. обл., 3 п'яні енкаведисти зайшли до школи, вдерлися до класу під час навчання і почали з револьверів стріляти дітям понад голови.

6. X. 45 р. війська НКВД робили облаву на полонину Станімір (р-н Надвірна, Станисл. обл.). Там стрінули дівчину-пастушку Яремчук Анну. Енкаведисти згвалтували її, а потім у варварський спосіб замордували.

26. III. 46 р. в с. Іспас Коломийського р-ну, Станисл. обл., Учасниковий НКВД застрелив 17-річну дівчину Комашко Марію, яка боронилася тому, що він хотів її згвалтувати.

Є ще й інші випадки того, як більшовики поведуться з мирною українською людиною.

2. XII. 45 р. господар Таргонський Петро, що був 4 рази поранений на фронті брав дрова з сином Іваном Саме тоді зав'язався бій відділу УПА з НКВД. Щоб не було свідка більшовицьких втрат, більшовики розстріляли обох. Другого дня знайдено трупи, а біля них луски патронів. В потилицях були знаки від пострілів.

15. V. 46 р. в Цуманському р-ні, Рівенської обл., був такий випадок. НКВД зігнало багато чоловіків та жінок і **наказало брати участь в облаві проти УПА; зігнані чоловіки та жінки, ретягнені в розстрільну, мали йти попереду енкаведистів.** Вони мали або прийняти на себе вогонь повстанських кулеметів та автоматів, або змусити повстанців до того, щоб не стріляли й уможливити НКВД в такий спосіб підсунутися ближче.

19. II. 46 р. із Станиславівської тюрми випустило НКВД жителів села Узинь, Станиславівського р-ну, Вовк Вас. 1905 р. нар., та Вовк Олекс. 1902 р. нар. Увечері того самого дня з'явилися у них „стрибки" і заявили, що мають наказ НКВД їх знов арештувати і доставити до Станиславова. Четвертого дня жінки, несучи своїм чоловікам їсти до тюрми, знайшли їх замордовані трупи (з виколеними очима) коло лісу.

5. XII. 45 р. на присілку Березівці в с. Колодіївка, Станиславівського р-ну, цієї ж області, НКВД вимордувало ні в чому неповинну сім'ю Славичів. Вечером кілька НКВД-стів підійшло під вікно хати Славича Василя. В хаті вже спали. Енкаведівські бандити кинули через вікно 4 гранати. В хаті почувся зойк конаючої матері з двома дочками. Виваживши двері енкаведисти вскочили до середини. Найстарша заміжня дочка Марія із сином на руках, успіла вирватися на двір. Тут разом з дитиною впала від черги енкаведівського автомата. Чергою з автомата енкаведисти добилю пораненого вже перед тим гранатою старого господаря Василя. Так само розстріляли ще одну дочку. В загальному енкаведисти замордували 7 осіб: Славича Василя, років 38, його жінку Феню, років 49, три

дочки, заміжно дочку Марію Стельмах, років 22 з 4-річним сином Іваном. Пощастило врятуватися лише зятєві Стельмахові Дмитрові. Він легко поранений сховався під піч і прикрився трупом матері. Після морду енкаведисти пограбували все убрання і харчі. Крім масових цілком безпідставних арештів, з цією ж самою метою — потрапити на слід підпілля — **большевики переводять також масові безпідставні розшуки, ревізії.** При тому поводяться точно так, як на облавах. Тому й не будемо довше над цим зупинятися. Вкажемо лише, що на всіх теренах дій УПА, які перебувають під большевицькою окупацією, **нема, мабуть, ні одної хати на селах, ні одного господарства, які хоч би раз не були уже перевернуті догори коренем.**

Нквд намагається натрапити на слід підпілля, застосовуючи також методу **принагідного переслуховання зустрічних громадян.** Це переслуховання вони влаштовують під маскою нібиrinaгідної розмови в поїздах, у почекальних на пасажирських двірцях, у вестибюлях кінотеатрів, у бібліотеках, серед пасажирів на вантажних автомашинах, на дорогах (коли по дорозі хтось навинється енкаведистам під руку). Розпочинаючи ніби цілком безпредметову розмову, енкаведист намагається завжди довідатися від свого співбесідника, хто він, звідки, як називається, куди йде, чи їде і т. д. Часто енкаведисти убрані по-цивільному і не завжди можна зорієнтуватися, з ким маєш діло. Якщо під час розмови енкаведистові щось видається підозрілим, він свого співбесідника з місця арештує.

Большевицькі загарбники зовсім не задовольнюються тим, що хочуть протиставити українському революційному рухові загаль українського населення, організуючи різні компромітуючі цей рух провокаційні дії, організуючи під терором зовнішню агентуру, брехливу пропаганду. Вони намагаються за будь-яку ціну допровадити український народ до найширшої братовбивчої війни, до винищування революційного руху руками самих українців і через це нарешті, до того, що ми вже не раз підкреслювали, — до цілковитого морального заломання народу, до компромітації самостійної ідеї. Цю мету, крім усяких інших способів, вони вирішили досягнути **організуючи по українських селах т. зв. „істребительні батальйони” або т. зв. „самооборонні відділи”, чи „сільську міліцію”.** Через ці організації большевики мали домогтися масового залучення легальної частини українського народу до активної боротьби проти українського революційного самостійницького руху, мали викликати широку одверту братовбивчу боротьбу, в якій тероризований нквд брат мав убивати брата за те, що той бореться за найріднішу справу українського народу — за знищення ярма большевиків на Україні.

Спочатку нквд пробувало організувати „стрибків” із добровольців. Коли ж таких ніде не було, коли не помогли жадні намови, обіцянки, привілеї, слівні погрози, нквд взялося на інший, досить таки оригінальний спосіб. Не зважаючи на те, що все українське населення від малого

до старого, цілком стоїть по боці українського революційного самостійницького руху, **большевики почали організувати „істребітельні баталіони примусово**. Головний елемент, на який вони в цій справі розраховували — це демобілізовані з ча та молоді хлопці допризовного віку. Їх кликали до райцентру, чи просто лише до сільради, або клубу в своєму селі, пояснювали обов'язки, серед яких на першому пляні був обов'язок боротьби з підпіллям, призначували командира (звичайно офіцера або старшого підофіцера нквд), давали кріси, аmunіцію і, нарешті загрожували тюрмою, Сибіром, розстрілом на випадок, якщо б „баталіон” здав зброю повстанцям. „Істребітельний баталіон” був зорганізований.

Зрозуміло, що українська людність ставила рішучий спротив цій акції. Рідко коли могло нквд зібрати збори в клубі, якщо люди знали, що йдеться власне про організацію „стрибків”. Часто на другий день після того, як нквд силою роздавало молодим хлопцям чи демобілізованим кріси, вони їх приносили і кидали під сільраду, в райцентрі під нквд.

Нквд тоді вдавалось до терору. Почалися арешти, побої, шантаж, погрожування Сибіром, щоб змусити зголоситися взяти зброю і служити в „істребітельних баталіонах”.

19. II. 46 р. в с. Полтава, Глинянського р-ну, Львівської обл., большевики арештували 9 молодих хлопців за те, що вони не хотіли взяти зброю і вступити до „стрибків”.

В с. Рідків, Козинського р-ну, Рівенської обл., нквд покликало 20 чоловіків і „запропонувало” їм взяти зброю. Коли вони відмовилися, їх арештовано і приставлено до райцентру. Тут, зазнавши енкаведівських тортур, заарештовані мусіли підписати заяви, що зброю беруть „добровільно”. Демобілізований червоноармієць Вівсик Федір категорично відмовився взяти зброю. Його за те били до непритомности так, що лежав місяць хворий. Коли, дещо одужавши, він почав ходити, йому знову силоміць давали зброю.

У вересні-жовтні 1945 р. в сс. Слов'є, Неці, Підсиновка, Седлищанського р-ну, Волинської обл., большевики арештували всю чоловічу молодь за те, що вона не хотіла вступити в ряди міліції.

Цього ж самого місяця в с. Пуцень, цього ж р-ну, викликано до воєнкомату 22 демобілізованих. Там порядком мобілізації видано їм зброю та наказано вступити в міліцію або до „стрибків”.

В с. Довжниця, Колківського р-ну, Волинськ. обл., молодому хлопцеві, який не хотів вступити в „стрибки” енкаведисти поклали на спину дошку і били по спині доти, доки він не згодився взяти зброю.

В Ратненському р-ні, Волинської обл., тих, які не хотіли вступити в „стрибки” нквд морило голодом, викидало з тюрми на мороз і там їх тримало під вартою. Переслідування скінчилося щойно тоді, коли хтось згодився вступити в „стрибки”. Були випадки, що розлючені енкаведисти забивали людей на смерть і тоді підрізували їм горло або вішали, а потім говорили, що ці люди покінчили самогубством.

В с. Сітяне б. с. Куртиліс, Ратненського р-ну, нквд, щоб змусити молодих хлопців вступити в „стрибки”, палило їм під голими ногами солому.

Українці-чоловіки, арештовані нквд за те, що не хотіли вступити в „стрибки”, часто по 2-3 тижнях верталися додому цілковито чорними від енкаведівських побойів.

Майже завжди нквд примушувало „стрибків” підписати заяви токого змісту:

„Я (ім'я, по батькові, прізвище), уроджений... р. зобов'язуюся перед нквд в тому, що з зброєю в руках буду вести боротьбу проти УПА-банд та їх помічників аж до цілковитого їх знищення, не жалюючи своїх сил, а якщо буде потрібно, віддам своє життя за нашу Советську Вітчизну. Зброю, яку я отримав, буду охороняти, як самого себе і нікому її не віддам...”

Серед української молоді, гвалтовно забраної більшовиками до „стрибків”, або міліції, **нквд ширить деморалізацію організуючи розпусту, пияцтво, влаштовуючи гульбища, дикі оргії, культуючи бандитські навички.** На основі багатьох фактів легко встановити, що більшовикам вкрайно йдеться про те, щоб знищити серед української молоді всяку національну і людську мораль і етику, довести до стану худоби, з якої можна б було зробити що лише кому подобається.

Акція організування „стрибків” більшовикам в основному провалилася. Змушені силою взяти зброю проти українського підпілля, молоді українські хлопці часто передавали її повстанцям, переходили цілими групами до УПА, були в постійному контакті з українським підпіллям. Більшовики затривожені співпрацею учасників „істребительних батальонів” з українським підпіллям, були змушені в дуже багатьох випадках самі розпускати, з таким трудом організовані, „істребительні батальони”. **Проте така метода боротьби проти українського підпілля — примушувати йти брат проти брата — ганебна, підла.**

Як одну з метод боротьби більшовиків проти українського самостійницького руху треба відмітити також **забирання з України майже всієї української молоді.** Її більшовики забирають під різними приводами. Найбільшу кількість молоді (від 17-23 рр. життя) більшовики забирають до червоної армії. Її, як правило, висилають до частин ч. розміщених на Далекому Сході. Багато молоді так чоловічої, як і жіночої вивозять на різні роботи в глибокій СРСР: до копалень вугля, залізної руди, до фабрик, заводів, на лісові роботи. Багато молоді забирають примусово до шкіл т. зв. ФЗН (Фабрично-заводського навчання). **Територію України майже цілком „очистили” більшовики від найбоездатнішої української молоді.**

Загальну деморалізацію української людности намагаються більшовики поширити також, **організуючи по селах т. зв. клуби і насильно втягуючи молодь до комсомолу.**

Клуб формально має бути центром культурно-освітнього життя в селі, тобто, розсадником большевицької пропаганди. Практично там, де він сьогодні існує, він є найчастіше центром розперезаних гульбищ, що їх улаштовують „стрибки”, приїжджі енкаведисти, представники комсомолу і куди силою зганяють сільську молодь. В переважній більшості українських сіл, однак, клуби сьогодні фактично не існують. Якщо навіть вони існують формально, то відчиняються не більше як 2-3 рази на рік, коли в дні офіційних большевицьких свят приїзять представники адміністрації. І тоді українська людність ховається десь, щоб лише не бути примушеною йти до клубу.

Завдання комсомолу — виховувати в большевицькому дусі **молодь, тобто нацьковувати її проти українського революційного руху.**

Ось як формується завдання комсомолу на території дій УПА в цитованій нами таємній резолюції Волинського обкому КП(б)У:

„...Зобов'язати міськкоми і райкоми КП(б)У подавати систематичну допомогу комсомольським організаціям у їх масово-політичній роботі серед молоді, зосереджуючи основну вагу на питанні підвищення ідейного впливу комсомольських організацій на молодь, **роз'яснення молоді антинародної суті українсько-німецького націоналістичного бандитизму і організації молоді в безпосередню боротьбу з ним**”... (підкр. наші — Ред.).

Знаючи про таке завдання комсомолу, українська молодь, що живе цілком революційною боротьбою, підтримувана батьками, ставить рішучий спротив у втягуванню її до комсомолу. Кожного, хто добровільно вступає до комсомолу або легко дається змусити до підписання заяви про вступ до цієї організації, бойкотує українська молодь і українське громадянство. Большевики і тут легко не уступають. У Бурштинському р-ні Станиславівської обл., напр., вони **почали по селах організувати комсомол силою.** Зганяють молодь до сільради і змушують підписувати заяви, вступу до комсомолу. Хто з молоді не хотів підписувати заяви, того били і підписували за нього самі.

Крім того в багатьох випадках **стверджено існування таємних комсомольських організацій.** Їх большевики закладають для того, щоб: а) маскувати їх перед українським підпіллям і загально свідомим українським громадянством, ворожо наставленим до комсомолу; б) заохотити до вступу в комсомол деякі слабші елементи з-поміж української молоді, які явно не відважилися б виступити проти загальної думки свого оточення; в) зробити ефективнішою роботу комсомольців як співробітників НКГБ. Зрозуміло, що така таємна комсомольська організація ще більшою мірою, як легальна, є фактично організацією большевицьких розвідників, сексотів. Факти творення підпільних комсомольських організацій занотовано в багатьох р-нах (Калуський, Галицький, Товмацький — Станиславівської обл.). Загалом акція втягування української молоді в комсомол большевикам цілком не повелася.

По-варварськи знущаються більшовики з релігійних почувань українського населення. Поминаємо тут офіційне переслідування більшовиками греко-католицької церкви у зв'язку з акцією перетягування її на православ'я. В результаті цієї акції багато священників, включно з усім греко-католицьким єпископатом, кинуті в тюрми, закрито багато церков. Про цю акцію в українській підпільній пресі матеріали вже публікувалися. Вся акція мала на меті: а) знищити греко-католицьку церкву як релігійну і національну інституцію, яка дуже поважною мірою охороняє український народ від русифікаторських впливів Москви; б) терором заламати деяку частину духовництва, змусити його до співпраці з нквд і в цей спосіб підірвати авторитет церкви серед нашого народу взагалі. Крім офіційного переслідування греко-католицької церкви більшовики часто **грабують церкви, розганяють людей з Богослужень, нищать образи святих, публічно знущаються з релігійних почуттів українського населення.**

В с. Мокра, Пінського р-ну (Білоруська ССР), нквд кілька разів в шапках заходило до церкви під час Богослуження. В січні 1946 р. в цьому селі, п'яний участковий нквд зайшов до церкви погрожуючи револьвером, вигнав усіх людей на двір.

13. V. 46 р. до відомого монастиря в Почасві (Терноп. обл.) прибула процесія із Східної України. Під монастирем на неї напало нквд, порвало і знищило хоругви, побило людей і священників. Потім усіх прочан нквд арештувало.

19. VI. 46 р. в с. Вербіж, Щирецького р-ну, Львівської обл., більшовики вдерлися до церкви і пограбували фелони, хоругви та інші церковні речі.

29. V. 46 р. такого самого грабунку більшовики доконали в с. Нагуїв, цього ж р-ну. Другого дня в с. Дмиті пограбовані в церкві речі вони намагалися обмінювати за горілку.

На Великдень 1946 р. в с. Корчин, Скільського р-ну, Дрогобицької обл., участковий нквд Рудаков під час Богослуження впровадив коня до церкви.

В м. вересні 1945 р. енкаведисти пограбували церкву в с. Здишів, Кам'яно-Бузького р-ну, Львівської обл. Після грабунку зігнали до церкви дівчат та, п'яні до безтями, повбиралися у ризи і наслідували відправу Богослуження, мішаючи її із сороміцькими словами. Випили все вино та закусили проскурою. Зігнаних арештованих намагалися спалити разом із церковним будинком, але обурений до краю народ не допустив до цього.

Ми вже згадували в одному місці про те, що більшовики не лише навмисне не борються, нпр., з плямистим тифом по українських селах, який за останній час став у деяких місцевостях масовим явищем, а ще й планоно його поширюють. Так само стоїть справа і з **венеричними недугами**. Венеричні недуги більшовики поширюють масовим заражу-

ванням дівчат і жінок у тюрмах, масовим гвалтуванням жінок солдатами-червоноармійцями, які вже впродовж 2-3 років нахабно товчуться по українських селах. жадної боротьби проти цих недуг не організують. **Цивільне населення, а головню сільське, не має забезпеченої навіть мінімальної медичної допомоги.**

Ось як про це пише один з наших дописувачів з р-нів Волин. обл.:

„В Козинщині, де живе понад 30 тисяч людей, є всього 5 фельдшерів воєнного випуску, з них один завідує здоровельним відділом в райцентрі. (в райцентрі немає жодного лікаря). Районні амбулаторії холодні, з повибитими шибамі, без устаткування і медикаментів. Крім йоду, аспірини, немає жодних інших ліків.

В районі є пункт для інфекційно-хворих. Тифозний пункт у с. Жабокриках Великих, нпр., приміщений у найзабрудженішому районі села. Міститься він у старій школі. У віддалі 15 м. від нього є новий шкільний будинок, в якому вчать діти. У віддалі яких 25 м також церква. Тифозників лікує санітар ще з царської російської армії, якого знання хвороб обмежується до трьох найважливіших, (як він говорить): корости, тифу, „шпанки” (до цієї він зараховує всі інші незнані йому хвороби.).

На 6 районів є лише одна лікарня в Дубні, про яку селяни також нічого доброго не розказують. Доступ до неї для широких верств населення досить утруднений. Вимагається спрямування, посвідки, (чи не підозрілий у співпраці з революційним підпіллям), поза офіційними коштами — величезних хабарів для розбещеного медперсоналу...”

Одним з важких засобів боротьби большевицьких окупантів проти українського революційно-визвольного руху і українського народу в цілому є також економічний грабунок.

Ми вже згадували про такий гарбунок карпатських і поліських районів. Він такий же по всій Україні. Большевики накладають великі норми здачі хліба, молока, м'яса і яринно-овочевих поставок, великі податки, позики, страхування, а разом з цим **не ліквідується нечуваного мародерства ча і всіх воєнізованих формацій різного призначення.** Що залишиться українському селянинові після виконання офіційних контингентів і податків, обов'язково заберуть різні мародери, озброєні і умундуровані бандити-грабіжники.

Мародерство різних воєнізованих формацій, яке вони культивують разом з адміністрацією нквд, особливо жажливих ромзрів набуло 1945-1946 рр. В різні пори дня селяни, які живуть у селах, розташованих, головне, при важливіших шляхах, можуть сподіватися бандитського нальоту озброєної групи. Мародери грабують все: борошно, товщ, взуття, одяг, гроші, пасіки, руйнують хатню обстанову, крадуть годинники, всі вартісніші речі, які лише можуть взяти. Улітку, восени, окремі групи салдатів часто наскакують на городи і грабують просто з городів ярину, з ланів — картоплю. Большевицька влада цілком на це не зважає

також тому, щоб доценту пограбований український селянин не міг у жоден спосіб матеріально підтримати українське підпілля. І хоч большевицьким загарбникам у цей спосіб не пощастить якогонебудь мірою завдати скількинебудь серйозного удару українському підпіллі, та їм завжди вдається **зіпхати українського селянина і робітника на дно економічної нужди, примусити його жити на голодовому пайку**, одягатися у лахміття, вони зробили так, що для української людности проблема шматка хліба і якогонебудь одягу найважливішою проблемою дня, на якій зосереджуються всі зусилля людини, вся її увага.

В 1946 р. посуха знищила урожай у більшості східних областей України. Не зважаючи на те, московсько-большевицькі окупанти не зменшили обов'язкових зернових поставок хліба та інших сільсько-господарських продуктів. Навіть тоді, коли селянин-одноосібник не має сам ні зерна хліба, він повинен купити зерно там, де його ще можна було дістати, і здати хліб державі. За нездачу контингенту стосовано такі кари, як у нормальний час. Занотовано нпр., такий факт, що селянка з Бесарабії (Ізмаїльська обл.) приїхала до м. Стрий (Дрогобицька обл.) купувати зерно, щоб його відразу у цьому ж місці здати державі як обов'язковий контингент. Большевицька адміністрація до тієї міри підвищила свою „справність”, що від селян Ізмаїльської обл. могла прийняти контингент у Дрогобицькій обл. (Одна область від одної віддалена на кілька сот ккм.).

В результаті такої політики в більшості Східних областей УССР в 1946 р. вибух голод. Щоб рятуватися від голодової смерті, мільйони людей із цих областей йдуть та йдуть по хліб туди, де був кращий урожай головно в західні області УССР.

Почавши від червня 1946 р., в західних областях УССР можна було щоденно спостерігати таку незвичайно жахливу картину:

На станцію заїздить поїзд, він увесь обліплений голодними. Вони всі худі, виснажені, одні кістяки і лахміття, з великими торбами на плечах. Все висипається на станцію і затаборовує коло неї. Вночі розпалюють вогні, гріються і, в чім хто може, — в консервних коробках, військових їдунках, — готують якусь нужденну вечерю. Потому, поклавши торби під голову, притулившись тісно до себе, лягають на голу землю спати.

Другого дня сотнями вирушають на найближчі села, на базар, до міста. На базарі купують зерно, картоплю, борошно, або вимінюють на них свою останню сорочку, свій останній піджак. На селах жебрають хліба, кілька декаграмів квасолі, кілька картоплин, вимінюють на зерно все, що лише мають, наймаються за харчі в селян-одноосібників на роботу.

За 2-3 дні з кількома кілограмами зерна, борошна, квасолі вертаються знов на станцію. За цей час приїжджають сюди знов нові сотні голодних. Раптом на станції з'являється нквд. Каже викидати все те, що

в торбах. Відбирає від усіх все, що люди, рятуючись від голодової смер-ти, купили за останній гріш, за останню сорочку, все те, чим їм допомог-ли добрі люди. Часто доходить до сутички між голодними і нквд. Сип-лється на енкаведистів каміння, енкаведисти стріляють на натовп. Ні одна мати не повернеться вже ніколи до своїх голодних дітей.

Занотовано вже кілька випадків мордів з метою людодіства, вчине-них голодними. **До таких страхить, до такого звиродіння людини до-проваджує сьогодні населення СРСР большевицька кліка.**

Голод, викликаний большевиками в 1946 р., нагадує багато де в чому голод, організований ними на Україні в 1932-33рр., жертвою якого впало близько 7 мільйонів українців.

Щоб заграбувати для держави весь хліб і в західних областях УССР, большевики заборонили указом президії верховної ради УССР людності східних областей купувати і вивозити харчові продукти в східні об-ласті. Цю заборону умотивували тим, що ніби в західних областях на всіх землеклодах з'явився рак. Щодо зерна, то його заборонено продава-ти з огляду на кампанію державної хлібозаготівлі.

Вся ця політика — фізичне знищення учасників українського підпіл-ля, жахливий терор супроти українського цивільного населення, приму-шування українського населення до братовбивчої боротьби, цілеве по-ширювання плямистого тифу і венеричних недуг, жахливі умови в тюр-мах, концтаборах, економічний грабунок українського населення, який в наслідок доводить до голоду в буквальному розумінні цього слова, не-забезпечення населення хоча б мінімальною медичною допомогою, має сдину мету: **фізично винищити весь український народ**, в якому, як довго він лише живий, завжди можуть відроджуватися самостійницькі прагнення, такі небезпечні для плянів кремлівських імперіялістів про панування над світом. З татарами і чечено-інгушами большевицькі ім-періялісти порадили собі в той спосіб, що переселили їх з їхніх спокон-вічних земель „в інші райони СРСР”. З 40-мільйоновим українським народом такий „плян” важче здійснити. Але „українську загрозу” ста-лінській імперії можна до деякої міри усунути, знищивши фізично якщо не весь народ, то, в усякому разі біологічно і політично найціннішу його частину — молодь, увесь самостійницький елемент. **І вони цю „україн-ську загрозу”, з їхньою упертістю ноторичних злочинців, з жорстокістю дегенератів, ось уже впродовж багатьох років ліквідують.**

Дуже показовим для становища на українських землях під больше-ницькою окупацією у рр. 1944-46 був **перебіг т. зв. виборів до верховної ради СРСР 10. 2. 1946 р.** Щоб забезпечити „явку” населення до вибор-чих урн і не допустити до цілковитого бойкоту виборів, большевицькі окупанти вже від половини січня 1946 р. почали розташовувати на ук-раїнських землях військові залоги (т. зв. гарнізони) кількістю пересічно 20-60 чол. в кожному селі. В багатьох випадках гарнізони нараховува-ли від 100-200 чол. Від першого дня свого заквартирування вони роз-

почали шалений терор. Лише обламами їм вдалося загнати людей на передвиборчі пропагандивні мітинги. Мітинги відбувалися у приміщеннях, у вікна яких на дворі були скеровані готові до пострілу кулемети. **М. Гречуха, голова президії верховної ради УССР, який бальотувався у Бережанській окрузі, на передвиборчий мітинг приїздив з охороною 8-тисячного загону спецвійськ НКВД, які при цій нагоді в цілій околиці перевели великі облави.**

В день виборів терор досягнув кульмінаційної точки. Населення відмовилося голосувати. Люди ховалися, тікали в ліси, влаштовували протибольшевицькі демонстрації. До полудня на всій території України, охопленій революційним рухом, проголосувало не більше як 5% виборців. Тоді пішли в рух багнети, приклади, автомати. Часто гарнізонники гнали людей до виборчих приміщень за допомогою танків, бронемашин. Часто тягнули людей до виборчих урн за волосся, на мотузках, приводили їх зв'язаними колючим дротом, привозили пов'язаних на возах. Чогось подібного до того, що діялося у той день на українських землях, в історії світової демократії ще ніде не занотовано. Сотки людей розстріляно за відмовлення від голосування, десятки тисяч за те арештовано, сотні тисяч побито, покалічено, зруйновано тисячі помешкань. За більшість виборців, яких жодними тортурами не можна було змусити голосувати, проголосували самі гарнізонники. В результаті такого голосування часто в урнах було на цілі сотні більше бюлетенів як на списку управнених виборців. Фактично в цей день справді проголосувало добровільно не більше 3% української людности, 30-40% голосувало лише під жахливим терором, решта взагалі не голосувала. За офіційними даними большевиків, проголосувало 98,8% зареєстрованих виборців...

17. 1. 46 р. в с. Воля Жовтанецька, Куликівського р-ну, Львівськ. обл. НКВД розстріляло Деркача Мих. за його негативне ставлення до виборів.

2. 2. 46 р. в с. Желдець, Кам'янка-Струмилівського р-ну, Львівськ. обл., НКВД розстріляло Бурка Григорія, років 40, Сенькова Мих., років 42, Стронницького Вас., років 32, Гузьвіру Петра, років 42 за їхнє негативне ставлення до виборів.

В с. Космач, Яблонівського р-ну, Станисл. обл., большевики заскочили в колибі 3 селян, які ховалися перед виборами. Їх большевики замордували, потім порізали багнетами груди, повідрубували голови і кинули в вогонь.

Під час „підготовки” до виборів НКВД спалило в Галицькому р-ні 51 господарств, у Станиславівському — 41, Богородчанському — 6; арештувало в Галицькому р-ні 590 осіб, Станиславівському — 214, Богородчанському — 160; вивезено в Сибір в Галицькому р-ні 6 родин, в тому числі 6 дітей, в Станиславівському р-ні 3 родини, в Богородчанському — 12 родин, в тому числі 7 дітей; вбило в Галицькому р-ні 33 особи, в Станиславівському — 58, в Лисецькому р-ні — 14 (Станисл. обл.).

В с. Блюдники, Галицького р-ну, Станисл. обл., большевики зловили члена виборчої комісії Шатурну Івана (він відмовився голосувати), побили його прикладом, наклали мотуз на шию і так, підганяючи ззаду багнетом провадили його до виборчого приміщення, щокільканадцять метрів б'ючи його знову прикладами. Припроваджений силою до урни, Шатурна знову відмовився голосувати. За те большевики зв'язали йому мотузами руки назад і, зв'язаного, вкинули до криниці з водою. Шатурна Іван — демобілізований боєць ча, відбував військову службу в 1940-45 рр., учасник німецько-большевицької війни.

В цьому ж селі тих усіх, які не хотіли голосувати, гарнізонники загнали до пивниці в молочарні, напустили води і замкнули. В воді по шию „виборці” стояли 5 годин. Коли їх потім запитали енкаведисти, чи будуть голосувати, вони відповіли, що не голосуватимуть.

В с. Колодівка, Станисл. р-ну, Якубів Марію до виборчого приміщення большевики тягнули за волосся.

В с. Підпечари, Станисл. р-ну, большевики розстріляли Оврач Анну за те, що не хотіла йти голосувати.

Володимир Борисович, мешканець с. Комарів, Галицького р-ну, не бувши в стані витримати побоїв, вкоротив собі віку.

В с. Селища, Галицького р-ну, тих, що відмовлялися голосувати, большевики зібрали до хати голови сільради і хату підпалили... На тих, які намагалися тікати, відкрили вогонь.

Висвітлюючи методи боротьби большевиків проти українського революційного самостійницького руху не можемо поминути т. зв. „звернень” уряду УССР в цій справі. В цих „зверненнях” уряд УССР закликав українське підпілля вийти з лісів і з підпілля зо зброєю і зо своїми керівниками, зголоситися до органів радянської влади і обіцював, що ці всі підпільники і повстанці, які прийдуть і зголосяться добровільно з „повинною”, будуть „прощені” й улаштовані на мирну працю. Дехто з непоінформованих і наївних людей міг би вважати ці звернення за амнестію уряду УССР для учасників українського революційного підпілля. Так воно, одначе, не є. В Советському Союзі амнестій для політичних в'язнів фактично не існує. В Советському Союзі політичних противників компартії знищують, а не амнестують. Це підтверджується досвідом 28-річного існування большевицького режиму. Крім того, „...ці звернення, адресовані до „учасників банд”, обіцюють амнестію, і „прощення” тим „обдуреним” і „заблуканим”, які до даного речинця зголосяться із зброєю до нквд і видадуть усіх знаних своїх політичних співпрацівників, усі знані їм військові і підпільні тасмниці та будуть співпрацювати з нквд...” („1945 рік на українських землях”). І далі тут пишеться: „...Як бачимо, умови прощення були цинічно нахабні і не до прийняття жодним у світі чесним членом політичної організації чи визвольно-революційної армії...”

Найновіший досвід останніх років potwierджує також те, що всі зголошені, волею користуються дуже коротко. Зараз після того, як тут і там деякі слабші одиниці зголосилися на нквд, в большевицькій пресі почали появлятися статті з закликом, щоб бути „пильним”, бо, мовляв, серед зголошених „є замасковані прихильники самостійницького руху”. Нквд, очевидно, дуже активно підтримувало висловлену в пресі „громадську думку” Більшість зголошених нквд арештувало і депортувало в глибокий ССР.

27. 5. 46 р. в Степанському р-ні, Рівенської обл., всіх тих, що прийшли з „повинною”, нквд, під покришкою мобілізації, арештувало.

10. 12. 45 р. в с. Озеряни (Волинська обл.) нквд арештувало колишнього учасника УПА Колоду, який зголосився кілька тижнів перед тим з „повинною”.

Інших большевики примусили співпрацювати з нквд або і інших різних формах боротися проти українського революційного руху. „...Іх примушують їздити разом з енкаведистами і видавати всякі знані їм криївки, сільські хати, своїх друзів, прихильних знайомих, їх примушують тероризувати українську людність. Від такої „амністії” багато „прощених” збожеволіло, покінчило самогубством, а решта скотилася на саме дно людської підлоти...” („1945 рік на українських землях”).

Про те все, що діється останніми роками на Україні, тобто, про всю величезну боротьбу українського народу і, звесь той терор, який застосовує проти українського народу нквд, большевицька преса і радіо цілковито мовчать. Продовж останніх 3 років (як і завжди до того часу) в большевицькій пресі не з’явилася ні одна стаття, яка б об’єктивно висвітлювала фактичне становище на українських землях, охоплених революційною боротьбою, не з’явилася ні одна вістка, яка б відзеркалювала дійсні події на Україні. Ця преса, що дуже точно нотує кожний, навіть найменший страйк в США, кожну найменшу демонстрацію у Єгипті, ця преса, яка ніби обурюється з приводу придушування визвольного руху в Індонезії голляндцями, і не нотує дуже часто, великих боїв УПА, що майже щоденно ось вже впродовж 3 років на Україні і не обурюється з приводу кривавого придушування визвольної боротьби українського народу нквд. Те все, що діється за останні 3 роки на Україні, нквд повиває цілковитою таємницею. Лише час-до-часу в цій пресі вміщуються найбрудніші наклепи на український самостійницький рух. Така політика — це ще одна, гідна лише большевицьких „демократів”, метода поборювання українського національно-визвольного руху.

Якщо б ці наші рядки читав хтось, хто не є „громадянином” т. зв. ССР, а громадянином якоїсь справді демократичної країни (для громадян ССР всі ці справи, про які ми пишемо, цілком зрозумілі) — він напевно, читаючи про всі бандитські злочини большевицьких загарбників, запитав би: Як же ж з правосуддям? Чей же існують в УССР якісь суди, вони іменуються навіть „народніми”.

Для висвітлювання того, що таке большевицькі „народні суди”, наведемо один приклад.

26. 4. 46 р. гром. Каралаш Маноїл переходив з с. Чорний Потік до с. Брідок (р-ну Заставна, Чернівецька обл.). По дорозі зустріла його вантажна автомашина, на якій їхав нач. „істребительних баталіонів” в цьому ж р-ні Христенко та воєнрук СШ в м. Заставна Александров. Каралаш цих людей пізнав тому, що вже давно з ними знався особисто. Крім вище згаданих, на машині були ще якісь енкаведисти, яких він не знав. Христенко наказав Каралашові їхати з ним, щоб показати в Чорному Потіці, де мешкає священник Костинюк. Каралаш згодився, не знаючи, що хочуть енкаведисти зробити з священником. Як виявилось потім, енкаведисти їхали, щоб вимордувати всю сім'ю священка. Незадовго після цього нквд почало розповсюджувати вістку, що мовляв, цього жахливого морду доконали „бандерівці”. Каралаш публічно спростував цю чутку і викрив дійсних убивників. За те нквд його арештувало. 23. 6. 46 р. районний суддя м. Заставна засудив Каралаша за наклепницьку ніби пропаганду до 2 років тюремного ув'язнення. На процесі суддя Бондаренко поставив підсудному таке питання: „Чи це напевно був Христенко? Людина на людину схожа, а Христенко того вечора був у Чернівцях. Ти людина чесна, щоб не страждати даремно по тюрмах, спростуй свої свідчення, які обвинувачують Христенка”. Підсудний відповів: „Я п'яний не був, Христенка знаю особисто і це насправді були вони...”

Цей факт цілком характеризує большевицьке правосуддя. Воно має одно спільне з нквд, поставлене їм кремлівськими злочинцями, завдання — „знищити, будь-якою ціною самостійницький рух на Україні”...

*

Такі методи, що застосовують большевики в їхній боротьбі проти українського самостійницького революційного руху і всього українського народу. Вони найбільшою мірою бандитські, злочинні, ганебні.

Та навіть за допомогою таких бандитських, злочинних метод московсько-большевицьким окупантам не щастить знищити український національно-визвольний революційний рух, не дається поставити український народ на коліна. Ідейний фанатизм, що ним просякнуті українські революціонери і повстанці, дозволяє їм не боятися найжахливіших тортур. Переконання в слушності своєї правди дає силу українському народові зносити найжорстокіший терор. З трьох років нерівної боротьби проти московсько-большевицьких окупантів та їх агентів український народ вийшов переможно. Сьогодні, з кінцем третього року большевицької окупації на Україні, діє, як і діяв, організований український самостійницький рух. Сьогодні, з кінцем третього року большевицької окупації на Україні, український народ ставить, як і ставив, масовий спротив терористичній большевицькій політиці і цілковито підтримує, як і підтри-

мував, самостійницький революційний рух. Сьогодні, з кінцем третього року большевицької окупації на Україні майже зовсім безпорадним супроти революційної боротьби українського народу стає ніби непереможне до цього часу нквд. Сьогодні український самостійницький рух має далеко більше співчуття і зрозуміння як серед народів ССРСР, так і серед сусідніх народів поза межами ССРСР, як це було перед трьома роками.

Справа визволення українського народу величезними кроками посувається вперед. І цього найзакономірнішого, бо відповідаючого найближчим прагненням усього великого, здорового, українського народу не зупинити жодному теророві, не зупинити жодним, навіть найзлочиннішим планам, навіть найпідступнішим хитроцям московсько-большевицьких окупантів.

Неминучим наслідком цього процесу буде Українська Самостійна Держава. Тоді і український народ постарається ще раз пригадати большевицьким злочинцям усі їхні заподіяні йому злочини і звірства.

О. Гончарук

Українська Повстанча Армія - носій ідей визволення і дружби народів

Українська Повстанча Армія (УПА), яка цілковито продовжує героїчні збройні традиції українського народу, зродилася у його завзятій боротьбі в період другої світової війни. В цій боротьбі, спочатку з гітлерівським, а потім із сталінськими загарбниками, УПА зросла і зміцніла. На великій передовій ідеї, за яку бореться УПА, викристалізувалася вона в період підпільно-революційної боротьби українського народу між двома світовими війнами. В цей період викувалися ті високоморальні кадри, що очолили боротьбу УПА і за якими пішли найкращі сини і дочки українського народу для яких служіння народів, визволення народу — єдина мета життя. УПА — це революційна армія, це чисто народна армія.

Як армії поневоленого народу, як армії, що бореться за визволення власного народу з-під ярма большевицьких імперіялістів, їй близька вільна боротьба й інших народів поневолених, чи загрожених сталінським імперіялізмом. Що більше, УПА виразно висуває потребу найтіснішої співпраці і спільних дій цих народів, вказуючи, що тільки спільною боротьбою, що тільки єдиним фронтом усіх народів можна повалити ненависну сталінську імперію. Тому УПА якнайгостріше виступає проти всяких дрібних непорозумінь між народами, засуджує тих, хто створює такі непорозуміння, бо ці непорозуміння лише розпорошують народню енергію, скеровують її вбік замість того, щоб спрямовувати її проти найбільшого ворога — сталінського імперіялізму. Брак співпраці

між народами або, що гірше, непорозуміння між ними, тільки на руку большевицьким імперіялістам, бо полегшують їм панування над цими народами. Зате спільна боротьба поневолених народів завдає найсильнішого удару по сталінських імперіялістах. Вона є найсильнішою запорукою розвалу сталінської імперії і визволення поневолених в ній народів.

Борючись за вільну і самостійну державу для українського народу, УПА одночасно бореться за право кожного народу жити своїм вільним життям у своїй власній, незалежній національній державі. УПА вважає, що тільки система вільних національних держав гарантує повний всебічний розвиток окремих народів, що тільки така система забезпечує їх від поневолення однієї нації одною або групою найбільших і найсильніших націй усіх середніх і малих націй, що тільки вона створює можливості для справжньої співпраці між народами в політичній, економічній і культурній площинах, що тільки вона ліквідує небезпеку війн і створює ґрунт для тривалого миру і справжньої дружби між народами. При такій системі повного свого розвитку може досягти й українська нація. УПА вважає, що визнання за кожною нацією її священного права на власну державу, на її етнографічній території є не тільки передумовою спільної боротьби і перемоги народів, поневолених, чи загрожених сталінським імперіялізмом у сучасному, а й основою для найширшої співпраці в майбутньому. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР), найвище і єдине керівництво визвольною боротьбою українського народу, з політичних настанов якої випливає вся діяльність УПА, у своєму Універсалі з червня 1944 р. виразно заявила: „Вітаємо боротьбу інших поневолених народів за своє визволення. З ними, зокрема з нашими сусідами, бажаємо жити в добросусідських взаєминах та співпрацювати в спільній боротьбі за умови пошанування ними визвольної боротьби українського народу”.

Борючись за знищення тоталітарного сталінського режиму, за повалення диктатури кляси сталінських вельмож, за справді прогресивний лад в Українській Державі, УПА бажає, щоб усі народи побудували в себе також дійсно справедливий політичний і економічний лад, який відповідав би справжнім інтересам їхніх народніх мас. Досвід історії особливо наших днів, показує, що нездоровий внутрішньо-політичний лад, нездорова економічна система якоїнебудь держави найвищою мірою шкідливо відбиваються на народі тої ж таки держави і на мирних стосунках з іншими народами. Вони ж бо призводять до панування ворожих даному народові клік, до виникнення імперіялістичних тенденцій, жертвою яких стають так власні, як і чужі народи.

У себе, в Українській Державі, УПА змагає до побудови ладу без експлуататорів і експлуатованих, ладу, де всі громадяни цілком користуватимуться дійсними демократичними свободами, лад, за якого справді народна влада не витрачатиме ні коштів, ні енергії творення апарату гноблення, а направлятиме їх на саме піднесення і розвиток народу, ла-

ду, за якого високо буде піднесена так сьогодні потоптана в ССРСР людина, якій буде забезпечено всі права, вільний розвиток, добробут і користування усіми культурними надбаннями власної нації і всього культурного людства.

Великий клич — „Воля народам і людині!” — став основним кличем, за здійснення якого бореться УПА.

I

Момент співпраці з іншими народами, момент активного творення спільного фронту боротьби поневолених народів дуже сильно виступав з самого початку діяльності УПА. УПА весь час репрезентує чисто революційну лінію, суворо зберігає революційну принциповість і не дозволяє зіпхнути себе на манівці опортунізму і спекулянтства. Ведучи активну боротьбу проти гітлерівських загарбників, УПА ні на хвилину не випускала з уваги небезпеки, що загрожувала і загрожує усім народам від сталінських імперіялістів. Цю небезпеку вона оцінила реально, твердо, до боротьби з нею готувалася сама дуже пильно, але одночасно вона ніяк не послаблювала боротьби проти гітлерівських окупантів. Тому, що вона спиралася на таку велику і незнищиму силу, як народ, для неї така боротьба на два фронти була цілком можливою. УПА знала, що справжнє і повне визволення народу може прийти тільки в наслідок повалення так гітлерівських, як і сталінських імперіялістів самим народом. Цю істину вона прищеплювала не тільки власному народові, а й поширювала серед усіх інших народів та одночасно проповідувала **конечну потребу спільної боротьби народів проти гітлерівсько-сталінських імперіялістів.**

Війна створювала для поширювання цих ідей своєрідні корисні обставини. Передусім, вона відкривала широкі можливості безпосередніх зустрічей з різними народами. На Україні, що стала ареною жорстоких фронтових дій, перебували в німецькій імперіялістичній армії численні народи, що їх божевілля Гітлера загнало туди вмирати за маячні пляни підкорення світу і панування над іншими народами. Саме серед цієї імперіялістичної армії УПА повела свою політичну роботу.

Зокрема широко роз'яснювальну акцію УПА провадила серед союзників Німеччини: італійців, мадярів, румунів, а також тих французів, бельгійців, голландців, югославів, чехів, що їх силоміць загнано чи то до німецької армії, чи на воєнні роботи. Вони радо читали повстанські листівки, в яких могли взнати всю правду про реакційну політику Гітлера і своїх агентурних урядів і квіслінгів і з яких могли дізнатися про фактичний стан на фронтах, про фактичне становище в світі. Сильне і захоплююче своєю революційністю, правдивістю і переконливістю повстанське слово будило і кріпило в них віру в перемогу народів над гітлерівським варварством.

Ведучи роз'яснювальну акцію, УПА одночасно закликала ці народи до активних виступів. Вона закликала до саботування наказів військового командування, вона закликала обернути зброю, що була в їх руках, проти гітлерівців, вона закликала переходити на бік УПА та допомагати їй всіма засобами. Реальним виявом розуміння цих закликів УПА були численні факти, що просте вояцтво відмовлялося від боротьби проти УПА або добровільно давало себе розброювати, коли його змушувано битися проти УПА, передавало УПА зброю, мундури, розвідкові інформації, а багато патріотів — італійці, серби, чехи і інші — перейшли з армії або втекли з воєнних робіт до УПА і віддали їй усі свої здібності, знання, а навіть життя. Прихильне ставлення народів, що перебували в німецькій армії, чи в арміях їх союзників, то стало, можна сказати, загальним. В наслідок, напр., такого прихильного ставлення до УПА мадярів гітлерівське командування було змушене в 1943 р. відкликати всі мадярські частини, призначені до поборення УПА на Волині.

Крім цього, УПА широко інформувала ці народи про революційно-визвольну боротьбу українського народу. Боротьба ця була для них моральною підтримкою, вона запалювала їх до активної боротьби проти гітлерівських імперіялістів.

Викликане війною перебування італійців, румунів, мадярів, французів, голландців, бельгійців, сербів, хорватів, чехів і інших народів на Україні, де, крім гітлерівських порядків, на кожному кроці видно було сліди імперіялістичного господарювання сталінських імперіялістів, УПА використала, щоб розкрити перед цими народами справжнє обличчя большевицького імперіялізму. УПА ясно усвідомлювала собі, що після неминучого розгрому гітлерівської Німеччини її місце займе імперіялістичний СРСР і що в наслідок цього такі народи, як, напр., румуни, мадяри, стануть перед безпосередньою загрозою втрати своєї державності; що для таких народів, як чехи, поляки, тільки зміняться їх поневолювачі (замість гітлерівських — сталінські), що перед усіма народами дуже гостро виступить проблема боротьби з замаскованою в компартіях большевицькою агентурою. УПА ясно здавала собі справу, що народам цим прийдеться ще раз боротися проти сталінських імперіялістів, але вже не в лавах імперіялістичних, а народньо-визвольних арміях. Тому УПА допомагала тим простим італійським, румунським, мадярським, французьким, голландським, югославським робітникам і селянам, у салдатському мундурі чи робітничій блузі пізнати, що СРСР — це країна, в якій у найжорстокішій формі здійснюється національне поневолення, що це країна, в якій придушена всяка демократія, брутально потоптані основні права людини і громадянина, що це країна, робітники й селяни якої найжорстокіше визискує нова експлуататорська кляса сталінських вельмож, що це країна, в якій шаліє терор, насильство і безправ'я. УПА допомагала їм зрозуміти, що для всіх волелюбних народів світу, для їх

вільного розвитку сталінські імперіялісти являють собою таку саму небезпеку, як і гітлерівські імперіялісти.

Отже так, УПА вже в перший час готувала ґрунт для спільного фронту боротьби цих народів проти большевицького імперіялізму, фронту, потреба в якому виступає сьогодні з усією своєю силою.

Найбільшу увагу УПА звернула на т. зв. національні батальйони, що були створені при німецькій армії з народів СРСР: білорусів, грузинів, татар, узбеків, азербайджанців, вірмен, таджиків, козаків, туркменів і інших. Це були червоноармійці, що попали в німецький полон, а звідти пішли до національних батальйонів чи то під примусом голоду і нестерпно нужденних умов життя в таборах полонених, чи то через свою несвідомість. Ці народи, що колись героїчно боролися проти своїх перших поневолювачів — царських імперіялістів, також ніколи не переставали боротися проти своїх других поневолювачів — большевицьких імперіялістів, які знищили самостійні держави цих народів, що народилися на руїнах царської імперії, здушили їхню національно-визвольну боротьбу, наново поневолили їх і обернули їхні країни в звичайні колонії, багатства і людність яких піддали жорстокому грабежеві. Прагнучи до знищення імперіялістичного СРСР і визволення своїх країн, деяка частина з них думала, що за ці справедливі цілі можна боротися у гітлерівській армії. Це, очевидно, було зовсім невірне, і саме УПА розгорнула величезну роз'яснювальну акцію, щоб розкрити перед цими народами помилковість їхнього погляду. УПА з'ясовувала їм, що гітлерівським імперіялістам цілком далеке і чуже їх визволення, а навпаки, вони змагають до їх поневолення і до неподільного панування над ними, так же само, як і сталінські імперіялісти. Тому УПА закликала ці народи не вмирати за імперіялістичні плани Гітлера, не дозволити використовувати себе на боротьбу проти визвольних рухів європейських народів, поневолених Гітлером. Правда, в національних батальйонах були і одверті гітлерівські запродавці, чи підіслані для агентурної роботи сталінські агенти, чи просто бандитські елементи, але велика частина вояцтва цих батальйонів, це були чесні люди і саме їх УПА закликала кидати німецьку службу і із зброєю в руках переходити на бік УПА, щоб разом боротися проти гітлерівських і сталінських імперіялістів, найлютіших ворогів волелюбних народів, ворогів демократії і поступу.

Наведемо кілька виїмків із численних листівок, що їх УПА масово поширювала серед бійців національних батальйонів.

„ГРУЗИНИ!

...Коли спалахнула большевицько-німецька війна, у Вас не було бажання оборонити нову тюрму народів — Советський Союз. Частина з Вас пішла в національні відділи при німецькому війську. Ви таким чином стреміли допомогти розбити свого найлютішого ворога — російський імперіялізм.

Але Ваші надії не здійснилися. Німці, як Ви в цьому наочно переконалися, повели на окупованих нами землях політику поневолення, грабежу і фізичного знищення народів.

Грузини! Не будемо вмирати за німецький грабіж, не будемо вмирати за московський імперіялістичний розбій. Український народ закликав Вас до спільної боротьби з нашими спільними ворогами. Йдіть разом з українськими повстанцями, формуйте свої національні відділи!

(Із листівки російською мовою „Грузини”, вересень, 1943 р.).

„СИНИ ТУРКМЕНІ!

...Німцям потрібна була тільки Ваша кров для їх імперіялістичних завоювань. Німці, як і большевики, несуть народам рабство і фізичне винищення. Приклад цього — господарювання німців на Україні.

Туркмени! Кидайте німецьких завойовників! Із зброєю в руках переходить до українських повстанських відділів, що хоробро борються з німецькими і московськими імперіялістами”.

(Із листівки російською мовою „Сини Туркмені”, вересень, 1943 р.).

Заклики УПА знайшли дуже великий відгук у вояцтва національних батальйонів. Вони падали на придатний ґрунт. Війцям поневолених народів в СССР, що служили в національних батальйонах, боротьба українського народу, так само поневоленого Сталіном, була зрозумілою, і вони скоро переконалися, що їх місце — в лавах УПА — у спільній боротьбі проти гітлерівських і сталінських імперіялістів.

Бійці національних батальйонів послушали закликів УПА і почали переходити на її бік, спочатку індивідуально, а потім масово. **При УПА створено національні відділи грузинів, вірмен, узбеків, азербайджанців, татар і інших народів СССР.**

Це було велике досягнення: у спільній боротьбі проти найлютіших ворогів людства — гітлерівських і сталінських імперіялістів — кувалася справжня дружба народів, творився фронт поневолених народів, заснований не лише на кончій потребі боротися проти спільного ворога, а й головне на взаємній пошані і довірі, на взаємному визнанні права кожного народу жити вільним самостійним життям у своїй власній державі.

Створені національні відділи при УПА зростали дуже скоро. Українська Повстанча Армія закликала до їх збільшування.

„ЧЕРКЕСИ, КАВАРДИНЦІ, ОСЕТИНИ, ЧЕЧЕНЦІ, АДІГИ, ЛЕЗГІНИ, ІНГУШІ!

Сини гір! Досить бути сліпим знаряддям у руках німецького імперіялізму! Згадайте заповіті своїх гордих предків, що загинули за волю Кавказу! Український народ закликав Вас до спільної боротьби з віковичними гнобителями! Створюймо міцний фронт проти експлуаторів людства!

Із зброєю у руках переходить до національних відділів при Українській Повстанчій Армії... Готуйте сили для загальної революції проти московсько-большевицької тиранії! Нас об'єднує спільна боротьба під кличами „Воля народам! Воля людині!”

(Із листівки російською мовою того ж наголовку, листопад 1943 р.).

„АЗЕРБАЙДЖАНЦІ!

Тільки спільними силами всіх поневолених народів можна перемогти імперіялістичних хижаків Москви й Берліну і побудувати незалежні держави Кавказу й Азії.

Ми закликаємо Вас збільшувати ряди своїх національних відділів при Українській Повстанчій Армії”.

(Із листівки російською мовою „Азербайджанці”, листопад, 1943 р.).

Зокрема, коли гітлерівці почали відступати з України і коли всім стало ясно, що Німеччина програє, УПА перестерігала вояцтво національних батальйонів не відступати з німецькими імперіялістами, не зв'язуватися з ними до кінця, а закликала переходити на бік повстанців і спільно готуватися до боротьби проти кремлівських імперіялістів. Ось один приклад:

„УЗБЕКИ!

В сьогоднішній момент, зазнаючи краху, німецький імперіялізм намагається затягнути Вас на сторону старих німецьких кордонів...

Всі поневолені європейські народи піднімаються на боротьбу з гітлерівським звірем. Покидають німців союзники. Німці перекидають військо в Європу. На зміну гітлеризмові на українські землі йде кривавий більшовизм. Не відступайте разом з німецькими військами!.. При Українській Повстанчій Армії існують національні частини народів Сходу...

Узбеки! Переходить із зброєю в руках до українських повстанських відділів. Будемо спільними силами готувати удар по московських імперіялістах”.

(З листівки російською мовою „Узбецькі Аскери”, грудень, 1943 р.).

І дійсно, дуже багато бійців національних батальйонів, справжніх патріотів своєї батьківщини, послухали цього повстанського голосу перестороги і перейшли із зброєю в руках до своїх національних відділів при УПА, щоб в її лавах боротися проти сталінських імперіялістів, що йшли на Україну на зміну гітлерівським імперіялістам.

Треба також сказати, що УПА багато зробила щодо усвідомлення червоних партизан, зокрема тієї частини з-поміж них, що ненавиділа всяке поневолення і гніт і щиро прагнула до визволення народів і щастя працюючих. Червона партизанка, організована сталінськими емісарами (які, використовуючи важкі умовини населення завойованих німцями територій, обманом, а нерідко й силою затягали його до своєї партизан-

ки) і складена в більшості з насланих з-за фронту парашутистів, діяла також і в деяких теренах України, головню в лісах, сумежних з білоруськими, відки час-до-часу робила більші або менші випадки. УПА розкрила перед червоними партизанами всю підступно-підлу політику Сталіна щодо них, політику, яка зробила їх знаряддям злочинних плянів Сталіна — нищення революційно-визвольного руху українського народу і промошування йому (Сталінові) шляху до панування над світом. УПА вказувала на те, що наслані з Москви політруки і командири, замість бити німців, нацьковували червоних партизан проти УПА, тероризували і грабували українську людність, знаючи, що саме вона є основною опорою УПА. УПА звертала увагу червоних партизан на те, яке майбутнє готує Сталін СРСР після перемоги над Гітлером, вона перестерігала їх перед обманливими надіями на будь-які зміни в СРСР, що їх (зміни) щедро обіцяли сталінські політруки. УПА ставила перед ними з недвозначною ясністю одну велику мету: бити, як і гітлерівських, так і сталінських імперіялістів, бо тільки їх знищивши, можна побудувати народом дійсно вільне і щасливе життя.

Головне командування УПА в місяці жовтні 1943 р. звернулося з такою відозвою до червоних партизан (наводимо у виїмках):

„ЧЕРВОНІ ПАРТИЗАНИ!

Ставши на шлях боротьби з німецькими наїзниками, Ви поступили правильно. Не можна мовчати і байдуже приглядатися до того, що діється в Україні і інших окупованих Німеччиною країнах... Боротися активно проти гітлерівських варварів — це великий священний обов'язок кожної чесної людини.

Але, знищуючи існуюче лихо, треба думати про новий кращий лад у майбутньому. Який же мав би бути новий лад, що прийде на зміну німецькій неволі? Чи ж на зміну гітлерівської „Нової Європи" мав би знов повернутися большевицький СРСР?

Ні! Не за таку зміну ми боремося, не такого бажаємо собі ладу в Україні і в світі.

Бо ж кремлівські імперіялісти такі ж самі вороги народи, як і берлінські.

Червоні Партизани!

Поширюйте свій фронт боротьби! Знищуючи німецьких загарбників, поверніть свою зброю також проти кремлівських катів та їх агентів!

Женіть від себе політруків і командирів, присланих із Москви!

Вступайте на прогресивний шлях великого майбутнього. Єдняйтеся з народами проти всіх катів і гнобителів — за щасливе майбутнє, за новий лад вільних народів у самостійних національних державах!"

Так, отже, УПА на кожному кроці, і в національних батальйонах при німецькій армії, і в рядах червоної партизанки, ясно вказувала

поневоленням народам ССРСР, куди і з ким треба йти і як боротися за своє визволення. Сама ж героїчна боротьба УПА, її великі успіхи притягали до її лав усі народи, гноблені сталінським імперіялізмом. Боротьба національних відділів народів ССРСР при УПА — це окрема широка тема, що не входить у рамки нашої статті. Для ілюстрації ми наведемо лиш кілька фактів.

25. 6. 43 р. в триденних боях загону УПА під командуванням к-ра Крука в околицях Теремна (Волинь), в яких цілком розгромлено сталінських партизанських грабіжників, що вже довгий час напастували мирне населення, особливо відзначився відділ грузинів.

(За бойовим звітом УПА з 1-го серпня 1943 р.).

В м. серпні 1943 р. відділ УПА, складений також з узбеків, грузинів і росіян, знищив у боях з німцями в Млинівському р-ні (Рівненська обл.) 60 гітлерівських бандитів (за повідомленням газети УПА „До Зброї”, вересень, 1943 р.).

29. 4. 44 р.у великому бою відділів УПА з військами НКВД в с. Залізниця (Крем'янецьчина) взяли участь і визначилися національні відділи під ком. к-ра Яструба. В цьому бою ворог втратив 240 вбитими (за бойовими звідомленнями у-ра УПА Ясеня).

Наслідком великої роз'яснювальної роботи УПА серед народів ССРСР, а далі спільної боротьби цих народів в лавах УПА, дальшим етапом на шляху до зміцнення співпраці між ними була I-ша Конференція Поневоплених Народів Сходу Європи й Азії. Ця Конференція була скликана за ініціативою УПА і відбулася 23-26. XI. 1943 р. на території, визволеній УПА від німецьких загарбників. В роботах цієї Конференції, що має важливе історичне значення, взяли участь, крім української делегації, 12 делегацій: азербайджанська, башкирська, білоруська, вірменська, грузинська, кабардинська, казахська, осетинська, татарська, черкеська, чувашська, узбецька. Вони приставили справжні прагнення своїх народів: боротися проти гітлерівських і сталінських поневолювачів за своє національне і соціальне визволення, жити власним вільним життям, будувати своє життя у своїх незалежних державах, у тісній дружбі із всіма іншими народами. Конференція виробила ряд політичних і практично-організаційних постанов, направлених на закріплення і дальше поширення спільної боротьби поневоплених народів ССРСР. Конференція ухвалила також звернення до всіх поневоплених народів Східної Європи й Азії, в якому вичерпно з'ясовано політичне становище поневоплених народів, завдання, що стоять перед ними і перспективи їхньої боротьби.

Ось виімок з цього звернення:

„Щоб вийти з сьогоднішнього трудного становища, припинити лише війну замало. Для цього необхідно повалити цілий державний устрій, знищити імперіялістичні кліки і побудувати новий лад на Сході Європи й Азії. Цей лад виключить можливість поневолювання одного народу другим, виключить і всякий імперіялізм, гарантуватиме повну

волю розвитку кожного народу. Цей лад мусить бути побудований на системі незалежних держав кожної нації на своїй етнографічній території.

Здійснити цей лад можна тільки в безпощадній боротьбі з імперіалістичними правлячими верхівками, тільки шляхом національної революції.

В боротьбі проти спільних грабителів — сталінського і гітлерівського імперіялізмів — необхідний єдиний фронт усіх народів Сходу, керованих своїми національними проводами. Для перемоги національної революції потрібний підйом національних мас. Поневолені народи Сходу виступили на шлях цієї священної боротьби. В цій боротьбі вони вже добилися поважних успіхів... В повній солідарності з нами ведуть таку ж боротьбу проти імперіалістів народи Західної Європи... Слідом за цим боротьба поширюється на території Європи та цілої імперії ССРСР, втягаючи до повстання усі поневолені народи, а також російський та німецький народи, придушені власними імперіалістичними кліками. Мільйони бійців червоної армії розсіяної по цілій Європі й Азії, — в окопах на фронті, в заплілі, в німецькому полоні, в національних батальйонах при німецькій армії; мільйони робітників у воєнних заводах, у колгоспах, на каторжних роботах у Німеччині й Сибірі, — це велика армія революції Сходу; це запорука її перемоги!"

Природно, що це все, і національні відділи народів ССРСР при УПА, і Конференція Поневоплених Народів, дуже затривожило як гітлерівських, так і сталінських імперіалістів. Вони казилися з люті, що народи ці не хочуть більше вмирати за їхні загарбницьк пляни, що народи ці відшукали правильний шлях, шлях спільної боротьби проти поневолювачів, проти тиранії, проти тоталізму, так фашистської, як і большевицької відміни.

Спільна боротьба українського та інших народів ССРСР особливо затривожила сталінських можновладців, призвичаєних монополювати під іменем поневоплених народів, призвичаєних заявляти перед світом, що в них національне питання цілком і найкраще розв'язане, що всі народи ССРСР живуть вільно і рівноправно. Саме боротьба УПА і національних відділів при ній, Конференція Поневоплених Народів були кричущим запереченням цього і цілковито здирали ширму із сталінських імперіалістів. Кремлівські верховоди вдалися до маневрів із зміною конституції, розпутали брехливу пропаганду проти УПА, а головню, почали масово насувати своїх агентів, щоб з вутра шкодити справі спільної боротьби поневоплених народів ССРСР. Та ці мерзенні енкаведівські пляни були розкриті і цілком розбиті. Не довели ні до чого спроби знищити, чи бодай послабити, УПА за допомогою червоної партизанки. Вона на території дій УПА була цілковито розторощена. В цьому розгромі активну участь взяли і національні відділи поневоплених народів ССРСР при УПА.

На зміну відступаючим гітлерівським загарбникам на Україну прийшов знову сталінський окупант. УПА була до цього приготована і старих своїх поневолювачів прийняла одвертою боротьбою. Та одночасно УПА зустрілася з червоноармійцями, з тими мільйонами простих робітників, селян і інтелігентів численних національностей ССРСР, що їх кремлівські верховоди насильно загнали в ча. і до останніх меж прикрутили терористичною дисципліною.

Кому ж могла бути ближчою боротьба українського народу, як не цим мільйонам різних народів в червоноармійському мундурі! Адже ж вони громили гітлерівських загарбників, але й не менш ненавиділи сталінських імперіялістів. На шляху свого походу вони бачили гітлерівські порядки, але на своїй власній цукурі відчували всі „благодаті” сталінського ладу. Тому ідеї УПА, ідеї боротьби проти гітлерівських і сталінських імперіялістів, імперіялістів однієї масти, ідеї розгрому цих імперіялістів, ідеї визволення поневолених ними народів трапляли просто до серця червоноармійцям, бо це ж були і їхні, усвідомлені, чи ще не усвідомлені, ідеї.

Безумовно, війна допомогла червоноармійцям не одне пізнати, не одне побачити й не одного навчитися, що, в наслідок, ширше відкривало їхні очі на сталінські імперіялістичні злочини. Люди ці, що постійно жили в умовах фронтової дійсности, навчилися також сміливіше протиставитися і менше коритися.

Зрозуміло, що саме на це червоноармійське середовище, середовище різних національностей ССРСР, УПА звернула свою особливу увагу (в цій статті ми не обговорюватимемо роботи УПА з червоноармійцями-українцями).

Кремлівські верховоди добре усвідомляли собі всю загрозовість ідей УПА. Користуючись своїм монопольним правом на пропаганду, вони всіляко одурманювали і обманювали червоноармійські маси. От як, напр., повчав Калінін своїх агітаторів підходити до бійців червоноармійців не-росіян: „бійцеві, — чи то грузинові, чи то казахові, чи узбекові, — який б'ється погано або виявляє легководухість, агітатор міг би сказати приблизно так: „Невже ж ти хочеш, щоб ми не брали участі у війні, коли всі інші національності б'ються, як леви! Хіба ж ми можемо залишитися осторонь війни!... Подумай но, хіба добре буде, якщо нашу республіку почнуть вважати за таку країну, люди якої не можуть битися, нездатні воювати і захищати себе!” ...Якщо бійці вам скажуть: „Що ти нам так говориш і так нас ласеш!” — то ви можете на це їм відповісти: „Я теж узбек (чи казах), я не менше, як і ви, люблю свій народ, тому я так і кажу.” (Сопутник агітатора в 15-1.; 1943 р.) Сталінські геббельси задалегідь поширювали найнеправдоподібніші вісті про УПА, про український національно-визвольний рух. Зокрема з хвилиною свого нового

приходу на Україну вони розпочали кампанію наймерзеннішої брехні, скерованої проти УПА. Ці народні кровопивці, ці кати мільйонів народів, ці щурі, що безсоромно тікали від УПА, із, тільки їм притаманим нахабством і цинізмом, твердили перед червоноармійцями, що УПА — проти народу, що вона вбиває червоноармійців, що вона не воювала проти німців. Все цю безсоромну брехню сталінські імперіялісти поширювали, щоб перешкодити єднанню червоноармійців з УПА; не допустити до них революційних ідей УПА.

Та, не зважаючи на цю скажену забріхану пропаганду, не зважаючи на посунену до крайніх меж ізоляцію червоноармійців від населення, сталінським імперіялістам не пощастило сховати перед червоноармійцями правди про УПА. Правда тисячними струмочками просочувалась до червоноармійців, ворушила їхню ненависть і накіпїле горе, відкривала їм очі, робила їх своїми поклонниками.

Не могли партійно-енкаведівські гайдуки в армії допильнувати, щоб червоноармійці не говорили з населенням. Не помагали жадні заборони. А населення, оповідаючи про німецькі злочини, про варварства гітлерівців, гестапо, розказувало також про те, хто весь час був з ним, хто боронив його перед терором, контингентами, перед вивозом до Німеччини, кому воно допомагало, розказувало про свою рідну повстанчу армію, про своїх дорогих Воїнів-Повстанців. Населення розказувало, що УПА бореться проти гітлерівських і сталінських окупантів. Червоноармійці, що бачили і переживали всі сталінські злочини за фронтом, приходили до переконання, що боротьба УПА проти гітлерівських і сталінських імперіялістів — це єдиноправильна боротьба, це найкращий вихід для поневолених народів СССР.

Із „нововизволених” областей приходили насильно мобілізовані. Вони також, не зважаючи на погрози, що їх ними засипувано по военкоматах і спецотделах, розказували червоноармійцям-фронтовикам всю правду про український революційно-визвольний рух, про боротьбу УПА. У червоноармійців зростала віра в цю боротьбу.

До того ж вздовж усіх шляхів, якими робили походи червоноармійці, їх вітали тисячі повстанських листівок і закликів, розліплених по придорожніх деревах, телеграфічних стовпах, поруччях мостів, стінах будинків. Вночі, на постоях підкидала їх невидима повстанська рука. Ось деякі з закликів:

„ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! Тільки всенароднім революційним зривом розторожимо гітлерівську тюрму народів — „Нову Європу” — і сталінову — СССР. Тільки революційним шляхом знищимо криваву імперіалістичну війну і побудуємо новий порядок і надійний мир! Геть гітлерівсько-сталінський розбій і грабіж!

ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! Не йдіть проти народу! Не виступайте проти УПА, яка бореться проти наших спільних поневолювачів — гітлерів-

ських і сталінських окупантів! Приєднуйтеся до повстанських відділів! Хай живе мир і дружба народів!

ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! Станьте одностайно на захист життя і майна Вашого і Ваших рідних! Станьте до боротьби проти ворогів людства — гітлерівських і сталінських паліїв війни! Смерть Гітлеру і Сталіну! Воля народам і людині!" (Із закликів УПА до червоноармійців).

Не встигали розсіяні енкаведівські загони знищувати повстанських закликів і листівок. Не помагали погрози населенню, і чи тільки погрози, енкаведівські бандити часто розстрілювали тих, на чийх будинках були розліплені, чи розсипані заклики. Людність, проте, листівок не знищувала, не знищували їх й червоноармійці, Вони поодинокі, чи гуртом заповідливо читали їх, кожне слово глибоко карбувалося в їхню душу. Читаючи листівки, червоноармійці давали волю своїм наболілим почуттям. Вони також дбайливо заховували листівки і потім поширювали серед своїх товаришів, не зважаючи на переслідування НКВД.

Ось кілька прикладів із листівок УПА, що їх поширювано під час походу на захід:

ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! Гітлер і Сталін хочуть панувати над усім світом, хочуть підкорити собі всі народи. Берлінські і московські імперіалісти довго підготовлялися до війни, довгими роками будували військову промисловість і за рахунок широких народних мас виробляли засоби вбивства і винищення. Заключаючи розбійницький союз із гітлерівцями, кремлівські імперіалісти забезпечили німецьку армію хлібом, вугіллям і іншою сировиною. Вони таким чином допомогли перемогти народи Західної і Середньої Європи...

ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! Війна вступила в критичну фазу. Поневолені народи виступили єдиним фронтом, щоб розвалити німецьку тюрму народів „Нову Європу" і большевицький СРСР. У великому революційному фронті іде український народ. Його боротьбу організовує і проводить Українська Повстанча Армія. В УПА ведуть боротьбу національні відділи поневолених народів Європи й Азії за знищення німецького і большевицького рабства, за новий справедливий лад, за самостійні держави вільних народів.

...Єднайтеся з народом, включайтеся в революцію! Спільним всенародним зривом рознесем тюрму народів, зметем з лиця землі народних катів і паліїв війни".

(Із листівки того ж наголовку російською мовою, грудень 1943 р.)

„ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ І КОМАНДИРИ! Українські повстанці не воюють проти синів трудового народу, насильно мобілізованих червоноармійців і командирів.

Українські повстанці знищують тільки большевицький терористичний апарат — НКВД, партійних верховодів, червоних губернаторів, городоначальників і інших сталінських мерзотників".

(Із листівки російською мовою „Червоноармійці і командири”, січень 1944 р.)

Так червоноармійцям не говорив ще ніхто досі. Ніхто перед ними не ставив з такою ясністю і послідовністю ту правду, яку одні з них освідомляли собі, а інші лише відчували. Ніхто з такою переконливістю не усував зперед їх очей туманної полуди, зручно створеної сталінською пропагандою. Ніхто з такою силою не промовляв до їх почуттів і переконань.

УПА промовляла до них мовою поневоленого народу, живими фактами страшної советської дійсности, з глибоким знанням цієї дійсности. Що більше, УПА переконувала їх своєю далекоглядністю, захоплювала патосом своєї революційної боротьби, прогресивністю ідей. Така мова викликувала в них довір'я, кріпила віру в далекі народні сили. Червоноармійці, представники різних національностей СССР, починали ясно розуміти, що большевики такі ж самі імперіялісти, як і гітлерівці, бо всі вони однаково змагають до панування над іншими народами, до колоніального грабежу тих народів. Пізнавши, що УПА бореться так проти гітлерівських, як і проти сталінських імперіялістів, що вона захищає народні інтереси, що вона бореться за визволення власного народу і тим самим за визволення усіх інших поневолених народів СССР, що вона бореться за знищення, як гітлерівського грабежу, так і грабежу експлуататорської класи сталінських вельмож, червоноармійці всією душею ставали по боці УПА! Природно також, що всі ці гноблені і обдурювані народи бачили найсправедливіше розв'язання національного питання у голошених УПА ідеях цілковитого визволення усіх народів і побудови вільних, самостійних держав цими народами. Таке розв'язання цілком відповідало їх вічним і законним прагненням. Зазнавши на собі всіх страхіть соціального визиску і придушення свобод людини, вони захоплювалися прогресивною програмою УПА. Коротше, великі кличі УПА — „Воля народам і воля людині!” — червоноармійці всіх народів СССР сприймали дуже глибоко.

В період війни збанкрутілі ідейно сталінські вельможі, шукаючи опертя для свого імперіялізму, звернулися до розпалювання російського шовінізму. Очевидно, що особливо сильно цей шовінізм роздувався в армії. Зважаючи на це, УПА звернулася в листопаді 1943 р. із листівкою до червоноармійців-росіян, в якій виразно сформулювала цілі боротьби українського народу і його стосунки до російського народу. Ось виїмки:

„Український народ вважає большевиків не визволителями, а звичайними загарбниками, які тільки прикриваються фальшивими фразами „дружби”, „визволення”, „щастя”... Ось чому український народ рішуче добивається повного відділення від большевицького Советського Союзу. Відділяючись, український народ закликає до всебічної співпраці і щирої дружби всі народи Советського Союзу на принципах незалежних самостійних держав. Ми також будемо в дружніх відносинах

і з російським народом, якщо він, скинувши сталінське ярмо, побудує свою державу тільки на своїх етнографічних землях. Але ми ніколи не погодимось, щоб російсько-большевицькі імперіялісти під плащиком „визволення” окупували нашу країну, політично і національно поневолили і грабували її.

Товариші червоноармійці і командири! Ми звертаємося до вас підтримати нашу боротьбу за незалежну Україну без гітлерівського і большевицького поневолення! Не виступайте проти нас! Не слухайте комісарів, які нацьковують Вас проти українських повстанців”.

(Із листівки російською мовою „Товариші, росіяни, червоноармійці і командири”).

Окрема обстановка постала після закінчення війни. Сталінські вельможі святкували перемогу над своїми гітлерівськими конкурентами. Та ця перемога, куплена народною кров’ю, здобута ціною життя мільйонів червоноармійців усіх народів СССР, не дала нічого народам СССР, не дала жадних змін, навіть полегш, працюючим масам. Навпаки, сталінські вельможі ще далі посунули свій національний гніт і соціальний визиск. Природно, що перед усіма червоноармійцями постало питання: за що вони боролися, що змінилося в їх становищі з розгромленням Гітлера! Відповідь на це дала їм УПА.

З поваленням Гітлера — писала УПА у своєму зверненні до червоноармійців у 1945 р.:

„...змінилися диктатори-імперіялісти на своїх постах і зовсім нічого не змінилося в безправному становищі народів, працюючих мас. Далі існує гноблення, експлуатація, терор”.

Після такого твердження УПА закликала червоноармійців:

„...Ваша боротьба за торжество справедливості на наших землях не закінчена. Ви її закінчите справді переможно лише тоді, коли, в свою чергу, повалите диктаторський терористичний експлуаторський режим найбільших ворогів народу — режим Сталіна і його кліки.

Підривайте сталінську систему зсередини... Знищуйте ворогів народу — вірних лакеїв сталінського імперіялізму. Організуйте підпільну політичну і збройну революційну боротьбу під гаслом: „Воля народам! Воля людині!”.

Не помагайте сталінському охвістю поборювати вже існуючу народно-визвольну революційну боротьбу окремих поневолених народів. Не помагайте сталінським гайдукам у боротьбі проти визвольно-революційних організацій українського народу...”

(Із листівки „Війці і командири червоної армії, переможці гітлерівської Німеччини”).

УПА, отже ж, була тією силою, яка закривала не тільки свій народ, а й усі інші народи до дальшої тривалої боротьби, не зважаючи на те,

що сталінські імперіялісти вийшли з війни переможцями. Продовжуючи сама з непослабленою енергією свою боротьбу проти сталінських імперіялістів, УПА переконала найкраще, що така боротьба є можливою, що вона єдиноправильна і доцільна, бо веде до повалення СРСР, до знищення сталінського диктаторського режиму, національно-колоніального поневолення і соціального визиску, бо веде до цілковитого національного і соціального визволення всіх народів СРСР.

Щоб поширити між червоноармійцями заклики про конечну потребу продовжувати боротьбу за повалення сталінського режиму, УПА використала особливо широкими розмірами пересування червоної армії з заходу на схід в липні-серпні 1945 р. Знову масово розкинено революційні заклики і листівки по всіх містах і селах, із змістом яких запізналися широкі маси червоноармійців.

Які ж практичні результати тієї широкопоставленої політичної роботи УПА серед червоноармійців!

Поперше, вона запізнала червоноармійців із справжніми цілями боротьби українського народу і вплинула на рішучо прихильне ставлення червоноармійців до УПА, доказом цього є численні факти, коли червоноармійці поширюють повстанську літературу, саботують накази свого командування, відмовляються від боротьби проти УПА. Фактів цих подається в нашій підпільній літературі багато, ми один наведемо для прикладу. 28. VII. 1946 р. нквд провадило велику облаву на ліс „Яблінка” сс. Нанчілка, Тиха, Волошинова, (р-н Стрільки, Дрогоб. обл.). Повстанці, витиснені з лісу переважаючими силами ворога, відступали через село Нанчінку в напрямі лісу „Стелець Малий”. Але тут перетяла їм дорогу ворожа танкетка і обстріляла їх вогнем кулемета, що, однак, скоро затявся. Повстанці використали це і підсунулися до лісу. Та саме з цього боку над’їхав відділ червоноармійців. Енкаведисти сподівалися, що червоноармійці заатакують повстанців, та помилилися: червоноармійці пройшли попри повстанців дружньо і не зробили на них жадного пострілу. Коли після того енкаведисти питали червоноармійців про причину їх вчинку, червоноармійці заявили виразно: „На повстанців не будемо стріляти”.

Подруге, вона спричинилася до того, що червоноармійці спопуляризували боротьбу по цілому СРСР, вони рознесли відгомін про неї у найдаліші закутки ССР, при чому розказали про неї в правдивому світі, а не в забріханому, як подає її сталінська пропаганда.

Не диво, що сьогодні наша боротьба, наші ідеї так широко відомі в цілому СРСР, що вони згуртовують біля себе симпатії всіх поневолених народів СРСР, що вони пробуджують і нашоухують на боротьбу все, що революційне і патріотичне всіх народів.

Потрете, вона спричинилася до чималого зреволюціонізування червоноармійців, вона призвела до усвідомлення червоноармійськими масами

потреби революційної боротьби проти сталінської імперіалістичної кліки. Червоноармійці щораз голосно виявляють своє невдоволення сталінським режимом і вже не поодинокі, а масово і бачать єдиний порятунок — у поваленні цього режиму. Не бракує і чинних виступів. Червоноармійці змушують партійців, енкаведистів самим розправлятися із зненавидженими офіцерами, виступають в обороні народу. Напр., 9. V. 1946 р. в м. Бурштині (Станиславівської обл.) в результаті збройної сутички між нквдистами і червоноармійцями загинуло по обох боках 10 людей. 26. XI. 45 р. станціонує в с. Збойска (коло Львова) червоноармійці вбили свого зненавидженого старшину. 29. XI. 45 р. у Львові при вул. 1-го Травня червоноармійці знищили трьох лейтенантів нквд.

21. XI. 45 р. у Львові при Жовківській вулиці біля рафінерії спирту двос червоноармійців, висівши з авта, вбили одного партійця і від'їхали. У Львові того роду випадки такі часті, що їх і важко назвати випадками.

Не випадково член воєнної ради прикарпатської воєнної округи ген. майор Новіков в одній із своїх промов висунув як перше завдання підвищення в армії „революційної пильності” (чит. — енкаведівської), бо „не треба ні на хвилину забувати, що наша округа з'являється прикордонною, що ряд частин розташовані в областях Західної України, де ще продовжують діяти німецько-українські імперіалісти...” так звичайно сталінські мерзотники називають українських повстанців („Сталинское плем'я”, газета прикарпатської округи, 21-го серпня 1946 р.).

З цих причин стане зрозумілою та скажена лють сталінських імперіалістів, з якою вони накидаються на УПА, та постійно зростаюча жорстокість і варварськість методів, що їх вони застосовують в боротьбі з УПА, та забріхана пропаганда, направлена на плямування нашої боротьби. Та мимо всього, ми можемо сміло твердити це сьогодні, що більшовицьким імперіалістам не щастить замкнути, звузити і запламувати нашої боротьби. Вона розказується, поширюється, виходить поза межі України, стає перед усіма народами СРСР у своїй незапламованій чистоті і захоплюючій величі.

III

Велику політичну роботу УПА провела і серед народів сусідів. Цілком зрозуміло, що найбільшою вона була серед польського народу, бо ж поляки від найдовшого часу і на найширшій території зустрічалися з українським революційно-визвольним рухом, з діяльністю УПА, зокрема останнім часом, коли доля поставила оба народи ці в однакове становище поневолених народів.

Отже, нашою метою не розглянути питання українсько-польських взаємин в цілому, ми мусимо на самому початку сказати ясно, що ці взаємини не були світлими, що вони не були такими, як могли бути і як

цього вимагали життєві інтереси обох народів. Це нам потрібно зазначити для того, щоб чіткіше пов'язати ті зміни, які сталися щодо цього сьогодні, щоб якнайвиразніше висвітлити роботу УПА, яка, головне, призвела до цих змін.

Сумний вантаж минулого, вантаж ненависти і постійної ворожнечі не дозволив обох народам знайти спільну мову. Навіть тяжкі дні німецької окупації, коли оба народи однаково були гноблені, не зробили якихось серйозних зрушень у стосунках наших народів. Занадто сильно польські імперіялістичні кола отруїли душу свого народу шовінізмом, щоб він (народ) міг так скоро позбутися його, щоб міг звільнитися від впливів цього шовінізму, його думання і дії. УПА, проте, вперто і послідовно переконувала польський народ про потребу не тільки дружнього співжиття, а й найактивнішої співпраці з українським народом. Довго знаходили ці заклики слабкий відгомін. Щойно перед новою загрозою від большевицького імперіялізму почалося серед поляків протверезіння. Але в ім'я правди, треба сказати, що це протверезіння не наступило зразу і що воно сьогодні ще не є загальне.

Ідучи за своїми короткозорими провідниками, поляки з початку оцінювали большевиків як союзників, як визволителів, а не як імперіялістів, однакових ворогів українського і польського народів. Частина поляків почала працювати з большевиками в боротьбі проти українського національно-визвольного руху, взяла активну участь у виселюванні українців із земель на захід від лінії Керзона, у виселенні, яке УПА гостро засудила як таке, що відбувається всупереч згоді обох народів і відповідає тільки імперіялістичним цілям сталінської кліки і її агентам. Польські агенти Сталіна зручно розбурхували пристрасті польських мас і нацькували їх на українців, а польські горепровідники, а за ними і частини народних мас і не здавали собі навіть справи, що вони ллють воду на большевицький млин.

Та навіть у цій обстановці УПА, керована УГВР і вірна її принципам, з не меншою завзятістю і послідовністю, переконала в слушності своєї роботи і її користі для обох народів, продовжувала роз'яснювати польському народові такі досвідчені на собі правди:

1) большевицькі імперіялісти готують польському народові таке саме поневолення, як і українському народові;

2) щоб забезпечити успіх своєї боротьби, польський народ мусить відмовитися від штучно прищеплюваного йому імперіялізму і шовінізму та співпрацювати з іншими народами, зокрема з сусіднім, українським народом;

3) польський народ мусить відкинути всі половинчасті, парляментарні методи боротьби, як непридатні в боротьбі з большевизмом, і обрати революційний шлях боротьби.

Для цього відділи УПА провели багато зборів із польським населенням, розповсюдили велику кількість літератури: закликів, листівок, бро-

шур. До чільних польських громадян вислано окремі листи.

В одній з таких брошур, виданих також польською мовою, читаємо:

„Сьогодні Росія увірвалася так далеко вглиб Європи, як ніколи в історії дотепер. Та й ще готується до дальших підбоїв. Большевицькі імперіялісти не спиняються і не спиняться перед нічим і ніким. Котрий народ попав у їхні криваві лапи, йому лишається дві дороги: або вбити цього хижака і в цей спосіб вирватися з обіймів смерті, або дати себе з'їсти московському людоджерові і загинути. Всілякі хитрощі, компроміси є тільки самообдурюванням, а в наслідок приносять загибель.

Для кожного поневоленого большевиками народу є тільки один фронт, що веде до визволення і життя — фронт протибольшевицький... Ця правда з кожним днем большевицької дійсності і для поляків стане більше ясною і абсолютною". (Зенон Савченко, „Польсько-українські взаємини" стр. 26.).

Кожному полякові треба пам'ятати, що тільки на протибольшевицькому фронті, на його побойщах вирішиться доля Польщі, доля майбутніх польських поколінь, і на це повинні бути звернені очі й зусилля кожного поляка і польки.

Надії на те, що конференції, вибори або натиск західних великодержав можуть дати полякам державну незалежність без їхньої боротьби — гірко їх заведуть. Поки Сталін має силу, він не залишить польських земель і завжди знайде спосіб для втримання петлі на шиї польського народу (там же, сторінка 34).

„Отже, в такій ситуації лише співпраця польського народу з українським та іншими народами є передумовою життя самостійної польської держави, і гарантії її існування... Ми не хочемо ворогувати з польським народом, а, навпаки, ми хочемо разом перемогти і після перемоги жити в широсусідських взаєминах" (ст. 36 — там же).

Перестерігаючи польський народ перед шкідливістю нереволюційної тактики, українські повстанці писали в одній з численних своїх листівок:

„Поляки! Бійці підпільної армії! Провідники протибольшевицьких партій! Інтелігенціє! У Ваших руках лежить майбутнє Вашого народу. Не говоріть свому народові недомовлених слів, бо тим викликаєте ще більший хаос і дезорієнтацію, що опанували Ваш народ. Не stosуйте тактики „тихше води, нижче трави", бо цим допомагаєте ворогові розкладати нутро Ваших рядів, роззухляюєте ворога, опортунізуйте себе, уможливорюєте погром, який готує Вам нквд і убп. Не мовчіть, бо цим допомагаєте Москві баламутити Вас і Ваш народ. Не орієнтуйте себе і його на якісь марічні зовнішні сили — на конфлікт між Заходом і Сходом. Він може й не бути зараз, але Ваш народ мусить жити і боротися. Скажіть йому правду, що він поневолений, скажіть, що чекає його в майбутньому, коли не підійме боротьби. Здемаскуйте всі огидні і лукаві заміри Москви і її агентів. Виразно скажіть наро-

дові, за що і проти кого він повинен боротися. Скажіть йому правду, що тільки по руїнах московсько-більшевицької імперії веде дорога до волі і життя. Скажіть йому правду, що його доля буде вирішена на протибільшевицькому фронті пліч-о-пліч з іншими поневоленими народами. Поведіть рішучу атаку проти кремлівської агентури. Тільки в боротьбі може наступити чіткий поділ на чесних громадян і большевицький бур'ян. Жертв не бійтеся, бо якщо не поведете боротьби, будете складати їх більше, але вони будуть тихі і безкорисні".

(Із листівки польською мовою „Поляки”, жовтень, 1946 р.).

Бачимо, отже ж, якою переконливістю і політичною далекоглядністю та чистою революційністю просякнуті ці всі слова УПА. Та вони були підтверджені всією діяльністю УПА, яка не лише словами, але й ділом довела, що щиро прагне до справжнього співробітництва з польським народом. До того ж самого життя переконувало польську громадськість у кончій потребі рішучої боротьби з большевизмом, а тим самим, тісної співпраці з українським народом і всіми поневоленими народами. Саме життя з кожним днем сильніше підтверджувало правильність того, що говорила УПА, перед чим, перестерігала, що пропагувала.

Все це разом, хоча поволі, вплинуло протягом 1945-46 рр. на безпечне покращання взаємин між обома народами. УПА одержала від окремих польських передових людей, від певних груп польської громадськості чисельні листи, в яких вони одноставно заявлялися за співпрацю з українським народом, пересилали побажання для УПА, запламбували тих, хто перешкоджав такій співпраці, засуджували злочини вироdkів польського суспільства. Такі погляди польська суспільність висловлювала і в розмовах з повстанцями, на мітингах, на спеціальних нарадах та в інших різних формах. В польських селах повстанців почали приймати, як добрих гостей і всіляко допомагали, відмовляючи в той же час притулку тим бандитам, що потрапили уникнути справедливої заслуженої народної кари.

Вже в грудні 1945 р. УПА в своїй відозві до поляків констатувала радісний факт покращання польсько-українських взаємин.

„На протязі літа, осені і початку зими 1945 р. ми мали багато доказів, що польська суспільність у більшості змінила своє ставлення до українського населення на позитивніше. Ми мали також не менше доказів широкої співпраці в спільній боротьбі проти імперіалістичної советської Росії, що є спільним ворогом визвольно-самостійницьких змагань обох наших народів.

Широкі кола польської громадськості відсахнулися також від акції примусового виселювання українців, як акції большевицької. В численних випадках представники різних верств і польських політичних угруповань засудили протиукраїнську терористичну переселенчу акцію і допомагали українському населенню уникнути її жаклих на-

слідків. В деяких околицях польські політичні організації видали навіть листівки, в яких закликали польське військо, міліцію, польську громадськість до припинення цієї акції і саботажу наказів советських офіцерів, що, вбрані в польські мундури, керують цілою протиукраїнською і протипольською політикою. Можемо занотувати цілий ряд виявів активного спротиву в цій терористичній большевицькій політиці”.

Навіть деякі конкретні факти, в листівці стверджується також, що факти ці красномовно свідчать про те, що „ми вже є на правильному шляху, що це є найважливіший перший початок, слідом за яким ми повинні йти далі аж до цілковитого зреалізування постулатів нашої незалежної народної політики” (Із відозви польською мовою „Поляки”, грудень 1945 р.).

Про симпатії польського населення до УПА, зокрема тієї частини, яка безпосередньо зустрічається з УПА, можна писати багато, але ми для скорочення наведемо тільки одне місце з польської протибольшевицької газети „Нове Горизонти”, газети, що, як відомо, нічого доброго про УПА не напише, і тому її ствердження є тим знаменнішим. Ось що пише вона в статті якогось майора Е. Г. „Коли кінець бандам!”:

„Частина (вількова) громадянина полк. Попки прибула до Перемишля під кінець 1945 р... Багато має завдань, але найважливіше й основне — боротьба з бандитами (так звичайно, ці агенти висловлюються про УПА — О. Г.).

Що ж, коли військо стрічає тут велику перешкоду, то, на жаль, з боку, з якого треба б сподіватися чогось зовсім іншого. Тою перешкодою є брак співпраці місцевого громадянства з військом”.

Навіть, як приклад, наскок на Орхівці, під Перемишлем, в якому, на думку автора, брали участь 500 повстанців, він вигукує:

„Отже ж це не шпилька! Десь ці люди мали зброю, десь діяв їх штаб, десь вони збиралися, якимись дорогами йшли до цілі наскоку. Мусів їх хтось стрічати, бачити, знати про них. А чи хтось про це вчасно повідомив?

Ні!

На жаль, коли прийшов відділ війська, з трудом зібраний... Ніхто жадної конкретної допомоги не подав, не потрапив, чи не хотів показати слідів...

Чому так діється, що до тепер, не зважаючи на переселення, так багато українців — бандити дістають допомогу в багатьох селах, одержують провідників, постачальників, розвідників, шпигунів, зв'язкових, кур'єрів?

Чому так цієї допомоги не одержує військо від своїх земляків, від громадян, яких боронять?

Гірше!

Чому так багато чесних поляків толерують, коли найгірші українські націоналісти підшиваються під польське громадянство. Чому не зголошують про знаних їм бандерівців?

Терор українських фашистів (який є, очевидно, безсоромною вигадкою польсько-большевицького борзописця — О. Г.) ... є злим виправданям пасивності". Далше автор доходить песимістичних висновків, що відділи УПА не будуть знищені:

„...Якщо не буде співпраці цілого населення з військом, якщо поляки будуть працювати для банд, служити їм за провідників, покірно віддавати харчові контингенти, слухняно виконувати накази..., якщо будуть слухняно пускати фальшиві поголоски, алярми, там, де це потрібне бандам, і скривати дбайливо дійсні відомості про рух банд, їх їх магазини, кривки і т. д.

(„Нове Горизонти", тижневик міста і Перемиського повіту, 4 серпня 1946 р.).

Як бачимо, то це крик польських агентів, які розраховували на те, що, силоміць викинувши українське населення, відберуть базу для діяльності УПА. А тим часом з люттю змушені самі признатися, що польська людність допомагає УПА, а не їм. Очевидно, польська людність знає, кому вона має допомагати, і нічого їй вчити сталінським найманцям.

На окреме відмічення заслуговує сторінка роботи УПА серед т. зв. войска польського, яке агентурний польський уряд кинув для проведення ганебної виселенчої акції і боротьби проти УПА. УПА цим польським воякам, що перебувають під командуванням енкаведівських офіцерів, достатньо вияснила, що українські повстанці проти них не воюють, що їм немає чого вмирати за сталінських імперіялістів і їх польських вислужників. Українські повстанці писали в своїй листівці з червня 46 р.:

„Запродані чужим, кремлівським диктаторам, сьогоднішні керівники уряду наказують вам, тероризувати і виганяти українське населення з його хат, а також наказують вам робити облави на ваших братів і польських патріотів...

Пам'ятайте, однак, польські жовніри, що цей шлях вислужування чужим імперіялістам, не тільки огидний і ганебний, а також погубний для вас самих. Хто в той чи інший спосіб допомагає скріплювати міць і могутність імперіялістичної Москви, той готує і кує кайдани власному народові.

Жовніри Війська Польського!... Подумайте, де Ваше місце, чи по боці тих, що служать інтересам Москви, чи, навпаки, в лавах тих, які героїчно борються проти Москви і її імперіялістичних загарбницьких апетитів так само, як боролися дотепер проти гітлерівсько-німецьких імперіялістів...

Багато поляків і українців, найкращих патріотів, єднає сьогодні одна спільна мета і спільна боротьба за волю проти московсько-боль-

шевицької тиранії. Ідіть і Ви цим шляхом, а не шляхом ганьби і зради”.

(Із відозви польською мовою „До Польського Війська”).

Такі переконливі заклики УПА, цілком зрозуміло, прихильно прийняло вояцтво т. зв. війська польського, вони промовляли до їх переконань. В наслідок дійшло до самочинних заворушень, проти урядових мітингів. Вояки почали саботувати накази офіцерів, а під час боїв добровільно здавалися в повстанський полон, з якого їх звільнювано. Жодні протизаходи агентурного уряду не помагали. Жовніри з т. зв. війська польського, не тільки самі поставились прихильно до УПА, а й широко розносили славу про неї і з'єднували для неї симпатії щораз ширших кіл свого оточення.

Політична акція УПА серед польського народу, ведена з такими зусиллями і послідовністю, призвела, нарешті, не лише до переламу в настроях певної частини польського громадянства і війська, не лише з'єднала їх симпатії до боротьби УПА, а й, що саме головне, довела до **політичної і військової співпраці УПА з польськими підпільними самостійницькими організаціями і їх збройними відділами**. Тим самим голошені УПА ідеї співпраці між народами та їхньої спільної боротьби проти сталінських імперіялістів набрали реальних конкретних форм також на польському відтинку.

Ця співпраця виявляється в спільному поборюванні переселенчої акції, знищуванні енкаведівських бандитів і їх польських агентів, визволюванні в'язнів, обороні мирної української і польської людности, веденні політично-пропагандивних акцій і т. д. Хай одним з численних доказів такої конкретної співпраці буде спільний великий наскок українських і польських збройних відділів на сильний центр польсько-польшевицьких погромників м. Грубешів (27. 5. 46 р., який закінчився повним успіхом).

Очевидно, що ця співпраця викликала неприховану лютість сталінських агентів. Вся агентурна преса в один голос закричала про це. Напр., газета „Ехо Кракова”, з 18 вересня 1946 р., читаючи виїмки з кореспонденції з краю про співпрацю з УПА, опубліковані (кореспонденції) в польських лондонських газетах умістила їх під крикливим наголовком „Льондин хвалі сен вступрацон з УПА”. Цю статтю газета закінчує:

„Ціла та кореспонденція, запападливо підхоплена через „Дзеннік Жолнежа”, свідчить незбито не лиш про підземну співпрацю польсько-українську в сучасній хвилині, а також і про те, що деяким колам в Лондоні співпраця ця йде дуже на руку і стрічається з їх апробатою”.

Цей крик агентів сталінського імперіялізму найкраще підтверджує, як грізною є для них співпраця поневолених народів і як вони бояться її. Вони ж бо дуже добре здають собі справу, що порозуміння між польським і українським народами і їх співпраця зо всіма іншими народами

покладе край їхнім спекуляціям і завдасть найсильнішого удару їх імперіялістичній політиці. Це повинно остаточно переконати в потребі такої співпраці всіх тих, хто ще досі цього не зрозумів.

*

Засобом зміцнення дружби між нами і сусідніми народами є **рейди відділів УПА на землі тих народів**. Цим саме УПА інформує про визвольну боротьбу українського народу та про життя в СРСР (головне, ці народи, які самі не пережили страхіть большевицького режиму), активізує революційні протибольшевицькі сили цих народів та підносить протибольшевицькі настрої народних мас, створює практичні передумови для конкретної співпраці цих народів в єдиному протибольшевицькому фронті.

Рейди відбуваються щоякийсь час. Немає сумніву, що в теренах, де населення вже бачило українських повстанців, воно приймає їх як найдорожчих гостей. Але навіть тоді, коли воно стрічається з ними вперше, коли воно мало про них чуло або зовсім не чуло, коли ворожа пропаганда вспіває по-наймерзненнішому очорнити УПА, поки ще встигне рейд розвинутися, то воно дуже скоро розпізнає, хто такий повстанці, і пізнає, в них не кого іншого, як бійців за найвищі ідеали, вважає їх за месників народного горя, в тому числі і їхнього, за борців великої справи, — знищення сталінських імперіялістів. Правда, народ підходить до справи просто, але проте трапляє в корінь справи. Нпр., білоруський колгоспник, що так натерпівся під час німецької окупації від сталінської граб-партизанки і для якого вже тим самим кожна партизанка утожнюється з грабунком, стрівшись з українськими повстанцями, заявляє: „Ви наші, бо не грабуєте”. Таж же само польські селяни Підляшшя, яким не менше далася в знаки большевицька партизанка, говорять повстанцям: „Ви ті, що не б'єте і не грабуєте” (с. Любінь).

А що тільки не виписувала большевицька преса про українських повстанців під час першого їх рейду на Словаччину восени 1945 р. Та проте словацька людність всюди прийняла повстанців з щирим серцем і відкритими руками. Вона зразу, ще до того, як могла наочно переконатися про справжні цілі боротьби УПА і її приходу на Словаччину, відчула, що повстанці — це народні борці і передвісники великого революційного зриву, що розторочить сталінську тюрму народів і визволить поневолені в ній народи.

Це явище не випадкове. Воно цілком природне, бо боротьба УПА і її прогресивні ідеї дуже близьку всім поневоленим і загроженим сталінським імперіялізмом народам, вони, можна сказати, з ідеями також тих народів. З другого боку, таке ставлення всіх інших народів до УПА красномовно підтверджує життєвість ідей,голошених УПАрмією, ідей дру-

жби і співпраці між народами та спільної боротьби цих народів в єдиному фронті проти сталінських імперіалістів.

Нквд, розуміючи велике значення рейдів УПА щодо революціонування народних мас і консолідації всіх поневолених народів, всіляко намагається їм перешкодити. Насамперед воно сильно обсаджувало військом кордони. Напр., щоб не допустити відділів УПА на Білорусь, нквд сильно обставило військом Дніпро-Бузький канал. Та проте такі рейди, почавши від осені 19944 р., відбувалися на Білорусь постійно. Білоруська людність за кожним разом радо вітала в себе українських повстанців. Слава про них, про їх героїчні подвиги блискавично неслася за кожним разом по цілій Білорусі.

В січні 1946 р. між нквд і чесько-словацьким представником був підписаний таємний договір, якого передаємо в перекладі:

„Суворо таємне.

Договір

Про взаємний перехід державних кордонів погранвійськами СССР і чесько-словацькими пограничними військами з метою переслідування і ліквідування переходячих банд і про взаємну співпрацю, зв'язану з цим.

Дня 1 січня 19946 р. нижчепідписаний представник погранвійськ нквд Закарпатської області полк. Конторов П., з одного боку, і представник 4 БД плк. чесько-словацької армії Ян Станек, з другого боку, підтвердили пропозицію полк. Станека про перехід державних кордонів відділами пограничних військ на терен СССР з метою переслідування і ліквідування банд, які переходять через границю.

З цією метою складається такий договір:

1) Командування советських пограничних військ погоджується з пропозицією полк. Станека про взаємний перехід державних кордонів відділами советських і чесько-словацьких пограничних військ з метою переслідування переходячих банд”.

В дальших пунктах перераховується конкретні заходи, як встановлення сигналів, розпізнавчих знаків, кличок і т. д. Договір підписали полк. Конторов П. так полк. Станек.

Та всі ці заходи, що мали на меті перешкодити новим рейдам УПА на Словаччину, нічого не помогли. Весною 19946 р. відділи УПА відбули знову великий рейд на Словаччину, який охопив такі повіти: Межиляборці, Строків, Гіральтовці, Баодіїв, Пряшів, Бранов, Сабінов, Гуменне, Міхайловці і досягнув Кошиць. В масово розкинутих листівках (українською, словацькою і чеською мовами) повстанці зверталися до чехів і словаків:

„Чехи і Словаки!... Брутальне насильство, масове переслідування мирної людности, арешти, розстріли, вивози на Сибір і Північний Лью-

довитий океан, запроторювання до концтаборів, грабіж і терор шаліють сьогодні по всій Україні!

Хай це буде пересторогою для всіх народів, які ще не побачили большевицької практики зблизка.

Пам'ятайте, що така, справді страшна, доля чекає в майбутньому і Ваші народи, хай лиш тільки зміцниться большевицьке ярмо над Вами. Московсько-большевицькі імперіялісти таку долю готують Європі. Тому сьогодні першим обов'язком всіх волелюбних, дійсно демократичних народів є приступити до спільної оборони і боротися проти загрози нової фашистської тотальної тиранії, яку несе цілому світові московський імперіялізм.

Український народ був першою жертвою московського фашизму і перший підняв боротьбу проти нього...

Україна кличе Вас, наші брати-сусіди, до боротьби за ту велику і священну справу.

Вояки чесько-словацької армії!

Пам'ятайте, що ми, Українські Повстанці, боре́мося за найвищі і найшляхетніші ідеали волі, братерства і рівності всіх народів, боре́мося за національне і соціальне визволення, рівність, справедливість для кожного народу і людини. За ці ідеали ми проливали свою кров цілі три роки в боротьбі проти німецької окупації, а зараз продовжуємо цю боротьбу за ці ж самі ідеали, проти большевицької окупації.

Тому не виступайте проти українських повстанців, не стріляйте на нас, а з'єднайтеся з нами і допомагайте нам".

(Із листівки „Чехи! Словаки! Вояки!", квітень 1946 р.).

Рейд виявив, що ці повстанські заклики лю́дність Словаччини цілком зрозуміла, що вона цілковито по боці УПА. Словацькі вояки не виступили проти Українських Повстанців, а, навпаки, шукали зв'язків з ними (напр., один вояк чеської армії спеціально приїхав з Праги на Словаччину, щоб вступити до УПА і із зброєю в руках боротися проти сталінських імперіялістів, які змагають до повного поневолення його батьківщини). У виборах, що відбулися вно́вдзі після рейду, словацьке населення завдало соромної поразки сталінським агентам із словацької компартії. Це, як і оголошення воєнного стану на Словаччині, масові арешти, що поси́палися слідом за рейдом і виборами, свідчать про зростання протибольшевицької боротьби на Словаччині, тієї боротьби, в огні якої зросте і зміцніє спільний фронт народів, поневолених, загрожених московськими імперіялістами, кончу потребу якого висунула й гарячо весь час проповідує УПА.

✱

Показником того, якою мірою ідеї УПА близькі всім народам, може бути ставлення до УПА національних меншин, що живуть на Україні. Не треба при тому забувати, що ще за недавнього минулого на різних частинах нашої території вони належали до панівних народів, їх використовували свої імперіялістичні кліки, як знаряддя боротьби проти українського народу і, одурманені шовінізмом, відмовляли українському народові не тільки права на ті чи ті українські землі, а і часто на власну державу. Як же ж відмінне маємо становище сьогодні. Робота УПА докорінно змінила картину ставлення національних меншин до українського народу і його визвольних змагань. Щезли штучно розпалювані колись національні ненависть і сварки. Національні меншини послушались закликів УГВР:

„Всі національні меншини, що живуть на українських землях, закликаємо включитися в українську визвольну боротьбу і забезпечуємо повні громадянські права в Українській Державі”.

Переконані, що в Українській Державі вони користуватимуться усіми правами нарівні з українцями, що їм гарантоване пошанування їхньої національної окремішності, що УПА бореться за знищення національного гніту, вони ставляться до УПА з такою ж любов'ю і довір'ям, як і український народ. Крім того, безпосередньо переживаючи всі страхиття большевицького режиму, вони свідомі, що боротьба УПА полегшує боротьбу інших народів на матірних землях. Вони свідомі, що повстання Самостійної Української Держави і побудова нового справедливого ладу на Сході є також гарантією самостійності і їхніх народів.

Чехи, яких зараз так багато живе на Волині, так під час гітлерівської, як і большевицької окупації весь час прихильно ставилися і ставляться до УПА, допомагають їй так же, як і українці, зазнають за це переслідувань. Вистачить для прикладу згадати, що 22. 4. 1946 р. сталінські опричники спалили в с. Софіївка (р-ну Верба, Рівенської обл.) 16 чеських господарств. Очевидно, що всі ці чехи інакше думають, як деякі їхні земляки, що сьогодні йдуть на співпрацю з сталінськими імперіялістами і допомагають большевицькій агентурі (Готвальд і інші) затягнути пута на свій народ, підготувати перехід ЧСР на ЧССР.

А ось факт, а він далеко не один, що найкраще зілюструє ставлення до УПА угорської людности. В с. Кобилянська Поляна (Карпатська Україна) повстанці влаштували мітинг для угорського населення. Присутні мадяри бурєю оплесків переривали повстанський виступ, вони цілковито схвалювали боротьбу УПА, а молодь, захоплена ідеями, сама понищила всі портрети Сталіна і його соратників та большевицькі лозунги, що висіли в залі зборів.

Не інакше стоїть справа щодо румунів. Румунська людність на Буковині в прикордонній смузі Закарпаття з великою прихильністю ставить до УПА. Українські повстанці знаходять у неї щирю допомогу і всі-

ляку підтримку (переховує поранених, подає потрібні інформації, служить тереновими водіями).

Про поляків ми вже говорили. Якщо говорити про них, як національну меншину в Україні, то треба зазначити, що насьогодні більшовики майже всіх поляків переселили до Польщі. Небагато тих, що залишилися, вони ставляться до українського визвольного руху цілком позитивно.

*

Так виглядають ці політичні досягнення УПА у напрямі виявлення і згуртування революційних сил народів, поневолених чи загрожених сталінським імперіялізмом, досягнення, добуті протягом п'ятих років і багатогранної діяльності і героїчної боротьби. Ті успіхи стають тим більші, коли зважити, що їх досягнуто в безпосередній боротьбі проти озвірілих імперіялістів спочатку гітлерівських, а потім сталінських, причому, в обстановці, коли вони вийшли переможцями з війни і кинули проти УПА всі сили свого терористичного гнобительського апарату. Ні одній революційній армії в світі, ні одній революційно-визвольній організації не доводилося і не доводиться боротися за таких несприятливих, за таких важких умов, як УПАрмії. І те, що УПА має зараз такі досягнення, найкраще свідчить про її силу, про її життєздатність, що випливають передусім із її великих передових ідей. І саме в цій ідейно-політичній силі УПА, в силі її політичних ідей, лежить таємниця тої великої прихильності, того захоплення, що їх до УПА виявляють сьогодні всі народи, поневолені і загрожені сталінським імперіялізмом. Боротьба УПА, її кличі тому знаходять загальне розуміння, бо вони справедливі, бо вони прогресивні, бо це боротьба поневолених проти поневолювачів, експлуатованих проти експлуаторів, бо це боротьба прогресивного, великого і світлого проти гнилого, низького і підлого.

Успіхи УПА виливають також з її великого політичного досвіду, — наслідку довгої визвольної боротьби українського народу. Власне УПА в найскладніших ситуаціях, в найневизначнішому становищі завжди ставила кожне політичне питання з надзвичайною ясністю і чіткістю. Вона виразно поставила (і здійснювала в життя) справу кончої потреби боротьби, так проти гітлерівських, як і проти сталінських імперіялістів. Вона цілком розкрила, що обидва ці імперіялізми одного фашистівського покрою і що вони однаково є найбільшою загрозою всім волелюбним народам демократії і поступові. Саме УПА перша висунула потребу сильного фронту народів поневолених і загрожених сталінським імперіялізмом, вона цей клич гаряче проповідувала і проповідує, вона зробила в цьому напрямі перші практичні кроки. І коли вже сьогодні існує Антибільшовицький Блок Народів (АБН), до якого входять і в якому активну участь бере УГВР, що керує боротьбою УПА, то, безперечно, вклад УПА у цю велику справу єднання поневолених народів — великий. Не-

має сумніву, що з усіх протибольшевицьких сил УПА вирізняється найбільше так своєю організованістю, як і найкращим знанням большевицької дійсності і взагалі політики сталінських імперіялістів, а також виразною програмою розвалу найжорстокішої в історії людства сталінської тюрми народів.

Ці конкретні досягнення на шляху творення єдиного протибольшевицького фронту всіх народів, це посилення протибольшевицької боротьби, що наступила сьогодні в ССРСР, цей зріст протибольшевицьких настроїв і правильного уявлення про сталінських імперіялістів поза межами ССРСР — це все ще раз переконує нас, що поневолені народи переможуть, що сталінська тюрма народів їх об'єднаними силами буде розгромлена і щойно тоді затріюмфує справжня воля, мир і дружба народів.

О. Горновий

Про свободу преси в ССРСР.

Вільна преса — це один з найбільших здобутків сучасного людства. Та, на жаль, сьогодні, в сторіччі, здавалося б, тріумфу демократії, це її основне завоювання ще далеко не скрізь здійснене. Ще багато народів, ще багато мільйонів працюючих не стали сьогодні власниками цього великого досягнення і не можуть в обороні своїх законних, справедливих прагнень користуватися такою могутньою зброєю, як вільна преса. Після розгрому фашизму в цій війні деякі народи відзискали право на вільну пресу, але всі народи, які попали під кнут сталінських імперіялістів далі цього права не мають. На величезній території, від Владивостока по Ельбу, вільної преси нема. У самому ССРСР волю преси здушено цілком. В країнах, свіжоузалежнених сталінськими імперіялістами (Румунія, Болгарія, Югославія, Албанія, Мадярщина, Чехословаччина, Польща), які покищо проходять підготовний період до їх повного „приєднання” до ССРСР, ще деякі форми вільної преси збережено. Тут, поруч основної агентурної пробольшевицької преси, допущена також і деяка опозиційна преса. Крім того, в силу особливого становища цих країн і пробольшевицька преса мусить писати трохи в іншому дусі, як пише преса в ССРСР, хоч їй властиві всі прийоми цієї. Але про дійсно вільну пресу в цих країнах говорити не доводиться.

Якими ж реакційними і злочинними є на такому фактичному тлі „мужні” большевицькі заяви про волю преси в ССРСР. Всі кремлівські злочинці, які здушили в себе всяку вільну пресу, які позбавили нас усіх демократичних свобод, мають сміливість уже майже 30 років підряд цвенькати нам, що в ССРСР преса служить народові, а сьогодні не забувають на міжнародній арені показатися при кожній нагоді зо своєю „вільною пресою” і хвалитися нею перед іншими народами.

Все це покладає на нас обов'язок ще і ще раз зайнятися питанням преси в ССРСР, ще і ще раз розкрити реакційну щодо цього політику сталінських вельмож. Те, що робимо це на сторінках підпільної преси, найкращий доказ того, як у дійсності обстоїть справа з вільною пресою в ССРСР.

Ми далекі від того, щоб за ідеальну вважати пресу т. зв. західної демократії. Ми знаємо, що не вся і не все вона служить народові, ми знаємо, який великий вплив має на неї капітал, як він узалежнює її від себе, ми свідомі її хиб, але все ж це вільна преса, і до неї годі навіть і прирівнювати большевицьку пресу. Молотов, полемізуючи з Бирнсом на Паризькій мировій конференції про пресу в своїх країнах не міг не ствердити, що в західних державах поруч преси, що виходить, якою керують капіталістичні трести, існує й об'єктивна преса. А чи ж у нас поруч преси, що стоїть на послугах партії, існує якась інша легальна преса, чи виходить у нас бодай одна об'єктивна газета? Навіть у тій Греції, про яку нас щодня повідомляють як про кубло розбещеної реакції, виходять комуністичні газети, а чи ж можна собі уявити щось подібне в нас, у країні „перемігшого соціалізму” і „найвищої демократії”?

Ні, не можна. Бо вся, без винятку, преса в ССРСР належить не народові, а правлячій партії сталінських вельмож.

Такі центральні газети, як „Правда”, „Культура и жизнь”, і такі журнали, як „Большевик” і „Пропагандист”, що дають тон усій большевицькій пресі, безпосередньо видає цк вкп(б). Газету „Известия” також видає цк вкп(б), сховавшись за лаштунки верховної ради ССРСР. що, як відомо, не має жодного значення і є тільки засобом маскуванню сталінської диктатури.

На ступні республік і нижче не має навіть розподілу між партією і радами, і вони видають спільні газети. Так, нпр., „Радянська Україна” і „Правда України” — це, як виразно на них зазначено, органи цк кп(б) У, верховної ради і ради міністрів УСССР. Обласні (нпр., „Вільна Україна” і „Львовская Правда”) і районні (нпр., „Червоні Бережани”, газета Бережанського р-ну, Тернопільської обл.) газети — це одночасно органи обкомів партії і обласних рад чи райкомів партії і районних рад.

Отже, хребет советської преси — чисто партійна преса. Її безпосередньо видають партійні клітини.

Всі молодіжні газети, від центральних почерез республіканські аж до шкільних стінгазет включно, зосереджені в руках комсомолу, що одностайно з їх зосередженням у руках партії.

Газета „Красная Звезда” — це орган міністерства збройних сил, тобто партійна газета. Всі червоноармійські газети видає політуправління червоної армії, або інакше партія.

Газети профспілок, кооперативів, культурних, наукових, спортивних товариств і т. д. цілковито контролює партія, як і самі ці організації (згідно з статтею 126 конституції ССРСР партія є в них „керівним яд-

ром"). Ясно, що ці газети не можуть писати нічого, що не відповідає інтересам партії.

Отже ж, жодної незалежної преси, не тільки політичної, а навіть профспілкової чи суто наукової в СРСР не має. Вся преса стоїть на послугах сталінській політиці й ідеології. Жодної газети не мають ті „безпартійні“, що то з ними в спільному „бльоці“ йде большевицька партія до кожних виборів (очевидно тому, що такого блоку взагалі в житті не існує).

Підпорядкованість преси в СРСР партії potwierджується також тим, що відповідальні редактори всіх газет, як правило, партійці. Крім цього, часто перед випуском газет їх перевіряють секретарі для пропаганди, а часто й перші секретарі партії. Важливіші статті перед їх уміщенням обговорюють визначні партійці. Найважливіші статті передруковуються за центральними газетами. Іншими словами, контролю партії над її власною пресою посунена так далеко, що вона на багато разів перевищує цензуру в царській Росії.

Що в СРСР преса стоїть лише на самих послугах большевицької партії, це прекрасно видно з характеру і змісту цих газет. Всі вони, як краплі води, подібні одна до одної. Кожна стаття у них, від найбільшої до найменшої, кожна дрібна замітка, кожний рядок відображають тільки інтереси партії і цілковито просякнуті цими інтересами. Большевицькі газети стандартизовані не тільки щодо їх змісту, а також і щодо їх форми: перші сторінки відводяться питанням політики партії, справам СРСР, а остання сторінка, подекуди частина передостанньої — міжнародним подіям. Навіть у суто наукових чи літературних журналах на перших сторінках уміщують накази і промови Сталіна, постанови ЦК вкп(б), уряду і т. д., а щойно після них йде властивий матеріал.

Ось зміст першого скраю номера „Радянської України“ (24. VIII. 46 р.) 1 сторінка: „Поліпшити добір, розстановку і виховання кадрів“ (повідомлення про пленум ЦК кп(б)У — чотири повні шпальти), „Винятковий успіх фільму „Клятва“ у Львові“, „Всесоюзне соціалістичне змагання“, „Хліб — державі“, зведення міністерства земсправ про роботу тракторів (разом 2 шпальти); 2 сторінка: „Збори активу ленінградської партійної організації“, „Збори письменників м. Ленінграду“ (і ті і ті збори в зв'язку з постановою ЦК вкп(б) „Про журнал „Звезда“ і „Ленінград“ — 4 шпальти), „Затягування молотби гальмує хлібоздачу“, „Вобринські і дмитрівські пустодзвони“ (про зрив хлібоздачі), зведення мін. техкультур про перебіг сільськогосподарських робіт і роботу тракторів (разом 2 шпальти); 3 сторінка: „Напередодні нового навчального року“, „Петропавлівські законники“ (про усунення з праці одної комуністки), „Радянській школі добрі підручники“ (разом з деякими дрібними замітками 3 шпальти), коротке повідомлення про пленарне засідання Паризької мирової конференції 22 серпня, дуже загальний зміст промови Цалдаріса (разом дещо більше як пів шпальти), промова Мануїльського (більше як

дві шпальти), повідомлення про відкликання югославського посла з Аген (разом 3 шпальти); 4 сторінка: „Націоналістичними манівцями” (нагінка на М. Рудницького) та міжнародні події (разом 5 шпальт) і 1 шпальта дрібних повідомлень. Отже ж, зміст газети — політика і політики партії: політика в розстановці кадрів, політика в промисловості, політика хлібозаготівель, політика в галузі ідеології, освіти і т. д.

А чи ж все це відображає інтереси працюючих? Чи ж ці питання турбують громадян ССРСР? Чи ж все це, тим самим, відбиває фактичну дійсність в ССРСР? Ні одно, ні друге, ні третє. Соціалістичні змагання, хлібоздачі — цілком не в інтересах працюючих, і вони зовсім ані турбуються тим, що хлібоздачі зриваються, ані тішаються новими стахановцями чи новими „переможцями соціалістичного змагання”. Збори ленінградських письменників, на яких їх примушувано самобичуватися й опльовувати своїх товаришів, цілком не відображають дійсних поглядів цих письменників і т. д.

Життя в ССРСР не вкладається в рамки большевицької преси. Воно не знаходить на її сторінках свого скількинебудь вірного і повного відбиття. Навпаки, його змальовує преса цілком перевернуто.

Большевицька преса є класичним прикладом того, як можна вивертати, перевертати, фальшувати дійсність. В цій злочинній роботі вона застосовує найпідліші і найганебніші методи. Насамперед вона дуже послідовно застосовує методу замовчування правди, методу приховування, і то не маловажливих випадків, а подій великої ваги, якщо вони не йдуть лінією партії.

Нещодавно (1944 р.) відбувалося „переселення” двох народів: кримських татар і чеченців. Адже ж це не маловажлива подія, це не те, що зрив хлібоздачі в двох чи трьох районах. Це справа життя двох історичних народів. Це ж з рідної землі гвалтом вигнано 180 тисяч татар і понад 300 тисяч чеченців. Це ж жахливий злочин, а до того ж він діється в ХХ сторіччі. Проте советська преса, яка громами кидає у випадку арештування одного чи двох сталінських агентів закордоном, про справу „переселення” мовчала. Ми не говоримо про те, щоб на її сторінках пролунав бодай один голос захисту цих народів. Це не до подумання. Ми хочемо звернути увагу на те, що советська преса навіть ніяк не висвітлює цієї події. Переважна більшість громадян ССРСР довідалася про „переселення” кримських татарів і чеченців щойно 26. VI. 46 р., коли був опублікований закон верховної ради РСФСР про скасування Чечено-інгушської АССР і перетворення Кримської АССР у Кримську область. Тоді вона також довідалася про ті брехливі аргументи, якими оправдано цей сталінський злочин (співпраця татар і чеченців з німцями). І коли в цій пресі не знайшлося місця для ширшого висвітлення „переселення” кримських татар і чеченців, коли вона цілковито затаїла справжні мотиви цього переселення (визвольна боротьба цих народів проти сталінських поневолювачів), коли ні одна з газет ані словечком

не згадала, з якою жорстокістю відбувалося це „переселення”, то, нпр., „Правда” ч. 164, 1946 р., питанню труднощів, що їх доводилося поборювати новим переселенцям в Криму при вирощуванні тютюну і т. д., відвела майже півсторінки (кореспонденція „К чему приводят канцелярско-бюрократические методы руководства”). Зазначимо, що „Правда” ухиляється навіть прямо сказати, що людність Криму була насильно вивезена, і пише, що нові переселенці прибули „в разграбление и разорение немецко-фашистскими оккупантами и обезлюдившие (підкр. наше) колхозы Крима”. І так пише преса яка звичайно кричить, щоб усі речі називати по імені (якщо таке називання вигідне сталінській кліці).

В 1944 р. сталінські імперіялісти склали за своїми варшавськими найманнями договір про переселення українського аселення, що живе в межах Польщі до ССРР, а польського населення, що живе в межах ССРР — до Польщі. Ця угода була складена понад головами обох народів, без їх згоди, в інтересах Кремля. Зрозуміло, що українське населення не хотіло залишати від віків ним заселених земель Підляшшя, Холмщини, Грубешівщини, Надсяння, Лемківщини, а коли большевицько-польські вислужники почали його витягати силою, воно вхопилося за зброю. Щоб зломити спротив українського населення, варшавські агенти Сталіна, за вказівками з Москви, вдалися до жахливого терору: палення сіл, мордування мирних мешканців, не жалючі ні жінок, ні дітей. З цією метою вони послали проти українського населення численні польсько-большевицькі банди, загони нквд, дивізії т. зв. войска польского. Наведемо тут декілька фактів злочинів цих банд в 1945 р.: в с. Пискоровичі польсько-большевицькі бандити вимордували 2 тисячі українців, в с. Березка — 130, в с. Павликова — 300, в с. Бахів — 150, в с. Горасець — 150 (переважно жінок). Це тільки деякі факти, далеко не всі з найбільших, а скільки таких же дрібних.

Та громадяни ССРР (за винятком тих, які безпосередньо зустрічалися з пересельцями або читають українську підпільну літературу) нічого ніяк не знають про ці жахливі звірства. Преса „незалежної УССР” не знайшла за потрібне заперестувати проти звірського переслідування переселюваних українців. Ця преса, яка так часто покликується на те, що вона висловлює „обурення” українського народу, нпр. у випадку подій у Греції чи Трієсті, цілком не висловила обурення українського народу злочинами, що їх dokonano на його братах за лінії Керзона. Ні один із перерахованих нами злочинів не попав на сторінки ні української радянської преси, ні преси інших „братніх” республік. Взагалі справа переселення українців не удостоїлася навіть будь-якої уваги, наче б це була дрібниця, а не переселення одного мільйона людей.

Вже три повні роки Укранська Повстанча Армія веде на українських землях збройну боротьбу проти сталінських окупантів. В обороні насильно переселюваного українського населення з земель, що положені на захід від лінії Керзона, вона виступила також проти польських агентів

Сталіна. За цей час УПА звела безліч великих і менших боїв, нпр. великий бій під Гурбами (Рівенська обл., квітень, 1944 р.); біля с. Унів (р-н Перемишляни, Львівськ. обл., квітень, 1945 р.), біля с. Тисова (Перемищина, вересень, 1945 р.), біля с. Журавків (р-н Журавно, Дрогобицька обл., листопад, 1945 р.), завзяті зимові бої 1946 р. в Чорному Лісі (р-н Станиславів), знищила багато райцентрів, нпр., Радехів (Львівська обл.), Отинія, Делятин, Надвірна (Станиславівська обл.), Бірче, Любачів, Грубешів, Кростонопіль. (За лінією Керзона), Пробижна (Терноп. обл.), Стрілища Нові (Дрогобицька обл.), провела наскоки на обласні центри, нпр., Станиславів, Перемишль. В цих боях брали участь цілі полки, часто дивізії, падали чималі жертви, нпр., в бою під Гурбами по боці большевиків брало участь 30 тисяч війська, в бою біля с. Радванці — 4 тисячі, в бою біля с. Заболки (р-н Куликів, Львівська обл.) по боці енкаведистів було 470 вбито і ранено, по боці повстанців — 40 вбито і 18 поранено.

Проте, про жоден з боїв УПА не написала советська преса. Про них пише навіть польська агентурна преса, певна річ, у своєрідному забриханому дусі, і тільки про те, що відбувається в межах Польщі. Нпр., газета „Дзєннік Жєшовскі” від вересня 1946 р. вмістила інтерв'ю з генералом Роткевичем, командувачем військ, що діють проти УПА, в якому писала:

„Як відомо проблема безпеки — це в нас ще далі пекуче питання. Особливо східні і південні повіти нашого воєвідства (Жєшовского — О. Г.) піддається нападу українських банд УПА...

Військо польське не припиняє боротьби в справі очищення східних і південних повітів від банд уповців. Недавно була розбита банда Гріня. У бою, який зав'язався між уповцями і військом Польським, загинуло 24 уповці, 2 ранено, а 5 взято живцем у полон. Здобуто при тому 1 гранатомет, 5 легких кулеметів, 5 ППШ, 8 крісів, 5 скринь з амуніцією. Під час бою з бандою Бурлаки загинуло 60 бандитів.

Про силу наступу Війська Польського на банди свідчить той факт, що лише протягом короткого часу, з 1-го до 20-го серпня, загинуло 67 уповців, поранено 13, взято в полон 128 і здобуто великі запаси зброї.

Одночасно був забитий Бір, керівник банди УПА, і заступник керівника банди Грома”.

Ми поминаємо стиль цієї писанини і брехливі цифри жертв УПА, якими пишаються польські агенти Сталіна, не подаючи своїх втрат. Для нас важливо показати, що польська преса пише час-від-часу, хоч і брехливо про бої УПА. За браком місця помістити більше винятків, ми тільки обмежимося перерахуванням ще кількох наголовків статей з цієї преси: „Коли кінець бандам?” („Нове горизонти”, 4. VIII. 1946 р.). „Знищення бандерівців у Сяноцькому повіті. Кінець „Дам'яна” („Польська Збройна”, 8. VIII. 1946 р.), „Посилені наскоки бандерівців” („Нове

горизонти", 25. VIII. 1946 р.), „Язва бандитизму в Горлицькому повіті" („Дзеннік Польскі", 25. VIII. 1946 р.), „Ржешув бореться з бандитами" („Глос люду", 28. VIII. 1946 р.), „Про що мріє УПА" („Ржечпосполіта", 3. IX. 1946 р.), „Знищування радіовисильні УПА" („Дзеннік Ржешовскі", 2. IX. 1946 р.), „Як розбито грізну банду Семена" (там же, 12. IX. 1946), підвальна стаття на 2 сторінках, „По слідах бандерівців" („Пшекруй", 15—21. IX. 1946 р., довгий репортаж), „200 забитих — кількасот поранених. Акція військових відділів проти бандерівців" („Трибуна роботніча" ч. 22. 1946 р.), „Успіхи в боротьбі з бандерівцями" („Нове горизонти", 13. X. 1946 р.).

З вище наведених прикладів виходить, що польська пробольшевицька преса, хоч і брехливо, та все ж пише про бої УПА. Пише навіть багато, хоч вона займається зовсім невеличким, підрядним тереном дій УПА. Але в самому СССР про дії УПА вперто мовчать. А тимчасом тут є основний терен боротьби УПА, саме тут УПА найширше розгорнула свою збройну і політичну боротьбу, саме тут вона звела найбільшу кількість своїх боїв, саме тут вона добила своїх найбільших успіхів. Однак, большевицька преса пильно приховує боротьбу УПА і перед власними громадянами і перед світом. На основі цієї преси про УПА можна довідатися лише зо звернень до УПА т. зв. уряду УССР, що їх тричі поміщено в пресі, або з фейлетонів Остапа Вишні.

Восени 1945 р. (вересень) і навесні 1946 р. (квітень) відділи УПА відідали Словаччину. Це були два з більших рейдів УПА. Про них писала вся словацька і чеська, в тому числі і пробольшевицька, преса, як також світова преса. Нпр., газета „Демократ", орган словацької демократичної партії, від 20. IX. 1945 р. писала про рейд:

„Останніми тижнями з'явилися у північно-східній частині Словаччини озброєні групи... До цього часу не було випадків, щоб ці групи допускалися насильства над життям чи майном громадян".

Комуністична газета „Виходословенска правда" від 221. IX. 1945 р. писала про це в трохи іншому тоні:

„Адже ж від самого початку було ясно, що малі групи злочинних покійків людства... ховаються перед суворою рукою справедливості... Вони прийшли до нас тому, що в Польщі для них неможливе життя, але тільки і досягли того, що їх і в нас примкнули кліщі справедливості. Декількох було зловлено, а деяким пощастило втекти в ліси на Мадярщину. Так виглядає історія т. зв. бандерівців у нас"...

Газета запевняла, що на цьому кінець з бандерівцями, що їх поява подібна милянній буллі. Але в квітні 1946 р. відділи УПА знову відідали Словаччину, зустрічаючи всюди, як і першого разу, велику прихильність і підтримку словацького населення. Тоді навіть і комуністична преса мусіла серйозніше поставитися до „історії т. зв. бандерівців".

Для ілюстрації відгону весняного рейду відділів УПА на Словаччину наведемо виняток із Братиславської газети „Бойовник” від 1. VI. 1946 р.:

„Нещодавно пробігла всі газети вістка, що Східна Словаччина очищена і що на наших землях немає вже жодних груп бандерівців. В пресі з'явився ряд репортажів, які дали змогу громадськості зорієнтуватися щодо цілей цих озброєних формацій, які більше як рік по війні ведуть завзяті бої проти державної авторитетності польської і советської держав, а перед кількома місяцями намагалися вплинути на розвиток наших внутрішньо-політичних відносин. Координованими операціями наша сухопутна армія цілком звільнила землі Республіки і сьогодні забезпечує її інтегральність. Стоймо сьогодні поза небезпечкою. Безвслідних акцій одиниць або менших груп немає чого боятися. Порядок, безпека для людини і її майна забезпечені, і армія готова в зародку здавити всякий крок, який змагав би до порушення цих цінностей”. Газета не може сховати того великого захоплення, що його викликала поява відділів УПА серед словацького населення, і визнає, що: „при появі озброєних бандерівських формацій, загальновідомих під назвою УПА (Українська Повстанча Армія), постало найбільше питань про її сучасну діяльність, завдання, політичну спрямованість та про спроможність їхнього діяння”.

В большевицькій пресі не було про це, як і про всі інші факти діяльності УПА, жодної згадки.

Так же само не згадується у цій пресі про нечувані в світі облави, що їх з 1944 р. нквд провадить по наших селах і містах, про масові арешти і заслання у Сибір, про численні процеси за закритими дверима, про тяжкі вироки, про розстріли.

Сьогодні сталінські вельможі, пограбувавши весь хліб з України, не зважаючи на посуху, що діткнула східних областей, викликали в цих областях новий голод. Але большевицька преса мовчить про це і не пише ані слова. Коли взяти комплект „Радянської України” за 1946 р., то лише 2 чи 3 рази непомітно промайнуло на її сторінках одне слово — посуха. До того ж газета від себе не написала про цю посуху нічого. Раз, нпр., вона згадує про неї, публікуючи промову Хрущова, другий раз — промову Михайлова на XIII-му з'їзді лксм. А ось скільки цей другий раз сказав про неї і в якому зв'язку:

„Завдання наших пропагандистів і агітаторів — нести в широкі маси працюючих безсмертні ідеї Леніна — Сталіна, мобілізуючи людей на подолання труднощів після воєнного часу, що ускладнюються посухою і неврожаєм у деяких областях і районах нашої країни”. („Радянська Україна” з 14 грудня 1946 р.). І більше нічого. Не сказано навіть у яких областях і районах була посуха.

А тим часом за словом посуха ховається жахлива дійсність. ховається голод, який щодня прирікає на смерть нові й нові жертви. Тисячі

витолоднілих, обідраних людей із східних областей іде в західні області України, щоб тут від своїх, також пограбованих, братів дістати шматок хліба. Мов тіні, снуються вони по селах і базарах. Великою юрбою товпляться вони по станціях. Між ними молоді й старі жінки, діти, інваліди червоної армії. В руках у них невеличкі клунки. Вони тремтять від холоду і страху, що кожної хвилини нквд може відібрати від них жменю випрошеного хліба чи кілька картопель, на які там ждуть усі вдома.

Та цих картин советська преса не бачить. Зате вона розписується про „квітуче і щасливе та заможне життя” в СССР, про „трудоий підйом”, що охопив працюючих у зв'язку з четвертою п'ятирічкою, про відданість партії. Вона вміщує знімки вдоволених робітників, добре плаканих дітей, розсміяних колгоспниць, начебто всіх їх не сушить голод, а розпирає добробут.

І це власне ще одна характеристична особливість большевицької преси — докорінно вивертати і перекручувати дійсність, дослівно, робити з чорного біле, а з білого чорне. Ніде в світі ця метода не розвинена так, як в СССР. Тут вона досягнула своїх вершин. Наймерзенніша брехня, найпідліший наклеп, найрафінованіше крутіство — ось елементи, що роблять цю методу такою досконалою. Очевидно, що вона могла розвинутися тільки за умов, в яких немає жодної газети, що викривала б ці брехні, яка інформувала б точно і висвітлювала б дійсність об'єктивно. Методу цілковитого перекручування окремих фактів і всієї дійсности большевицька преса може застосувати тільки при одночаснім цілковитім замовчуванні правди про невитідні партії явища і події.

10. лютого 1946 р. відбувалися „вибори” до т. зв. верховної ради СССР. Як і всі інші „вибори” в СССР, як і всі „вибори” дотепер, вони відбувалися в обстановці перекреслення усякої демократії. Народ не вибирав вільно своїх справжніх представників, а „вибирав” згори назначених кандидатів, вигідних сталінським вельможам. Зокрема в західних областях України, де активна протибольшевицька боротьба найсильніша, ці „вибори” проходили без збереження навіть, будь-яких демократичних форм. Виборчий терор прибрав тут нечуваних розмірів і форм. Перед виборами в кожному селі заквартирували гарнізони військ нквд, нпр., в сс. Жидачівського р-ну Дрогобицької обл. (без залоги райцентру), було розташовано 600 енкаведистів, в сс. Стрийського р-ну, цієї області, разом з райцентром — 5253 енкаведистів, в Перемишлянському і Помор'янському р-нах, Львівської обл. — понад 3200. Гарнізони силою гонили людей до „виборів”, нпр., в с. Добрівляни, Станиславівського р-ну, енкаведисти гнали до виборчого приміщення таку колону „виборців”: попереду один енкаведист тягнув за волосся Возну Настю (років 44), обабіч колони йшли конвоїри, а замикав її танк. Та мимо всього населення масово бойкотувало „вибори”, нпр., в Калуському р-ні, Станиславівської обл., 12.596 виборців зовсім не голосувало 10.108, в райцентрі Козова,

Тернопільської обл., з 1.550 виборців — 1.200. Голосували лише ті люди, які не могли витримати жорстокого терору.

Для вільної преси вистачить одного з цих фактів, щоб він не лишився непоміченим. А таких фактів тисячі. На їх основі вільна преса повинна б голосно запротестувати проти таких виборів і показати їх у правдивому світлі. Але в большевицькій пресі навіть натяку на ці факти не було. Навпаки, вона розписувалася, що вибори пройшли в „атмосфері піднесення”, що народ дав доказ своєї „відданости” партії Леніна-Сталіна, що виборці голосували вже від 12-ої години вночі, що пхалися до виборчих урн один наперед одного і т. д. Вся ця брехлива писанина так добре всім нам відома, що немає потреби довше на ній зупинятися.

Невже ж так повинно виглядати служіння преси народів? Невже ж все це вказує на те, що советська преса стоїть на службі народу і захищає його інтереси? Ні, це вказує на те, що советська преса стоїть лише на послугах партії і захищає її інтереси. Ця преса для народних мас є ворогом, а не оборонцем, бо вона не зупиняється перед жодною брехнею, щоб тільки вибілити політику партії, сховати її злочини, а життя гноблених і визискуваних мас показати наскрізь фальшиво і перекручено. І власне така забріхана преса інформує про наше життя всі інші народи, що часто і не уявляють собі розмірів цієї брехні.

Ми, правда, навчилися розрізняти большевицьку брехню, ми навчилися своєрідного читання сталінських газет, ми навчилися вилловлювати правду з-поміж рядків. Ми знаємо, що коли преса пише, що робітники такого то заводу добровільно взяли на себе зобов'язання дати продукцію понад плян, то це означає, що їм цей „понад плян” накинута силою; коли преса пише, що працюючі якогось міста вийшли в неділю на роботу для очищення міста, то це означає, що їх примусово вигнано на цю роботу. Коли читаємо, що якесь село найскоріше виконало хлібоздачу, то зразу догадуємося, що там мусів бути щодо цього найсильніший терор і т. д.

Візьмемо конкретний приклад. Львівська обласна газета „Вільна Україна” від 28-го серпня 1946 р. писала:

„Колгоспники і трудові селяни Городокського р-ну по-большевицькому виконують резолюції XII-го пленуму ЦК КП(б)У про збирання врожаю... та проведення хлібозаготівель і заготівель інших сільсько-господарських продуктів у 1946 р...”

Щоб краще організувати збирання врожаю, молотьбу та виконання плану хлібозаготівлі, райком КП(б)У закріпив за всіма селами окремі первинні партійні організації, зобов'язавши їх всіляко допомагати селянам у проведенні збиральної компанії і хлібоздачі. Так, наприклад, первинна партійна організація райторгвідділу (секретар тов. Глобін) допомагала селянам с. Долиняни, парторганізація райспоживспілки (секре-

тар тов. Грабенко) мала за завдання успішно допомагати провести збирання та хлібоздачу селянам села Бартатів”.

Тим часом у селах Городокського р-ну саме було навпаки. Селяни, цілком не хотіли здавати хліба, тому й треба було закріпити за всіма селами партійні організації. Допомога тов. Глобіна чи Грабенка зовсім була не в тому, щоб виходити з серпом чи косою в поле або допомагати окремим селянам молотити збіжжя. Вона полягала в тому, що вони залякували селян тюрмою чи Сибіром за невиконання хлібоздачі, що вони будучи на чолі енкаведівських груп, за допомогою їх силою забирали від селян хліб і примушували відвозити його на заготівельні пункти.

А тепер ще один приклад. 11. X. 1945 р. до с. Грушка (р-н Отинія, Станиславівської обл.) приїхало 30 енкаведистів з начальником райенкаведе і прокурором і через три дні силоміць забирали від селян хліб за рахунок хлібоздачі, переводячи одночасно обшуки.

20. IX. 1945 р. в с. Джурів (р-н Городенка, Станиславівської обл.) райпрокурор з енкаведистами стягав контингент. За те, що бідна вдова Гармаш Анна не здала 9 кг до назначеної їй норми хлібопоставки, прокурор покарав її 9 центнерами додаткового контингенту. Жінка з розпуки кинулася в криницю.

Проте, і отинійська, і городенська райгазети писали, що селяни сіл Грушка і Джурів виконували хлібоздачу радо, по-большевицькому, що райначальник НКВД і прокурор допомагали селянам у цій кампанії. Про Гармаш Анну, про злочини прокурора ні городенська райгазета, ні Станиславівська облгазета не писали ані слова.

В советській пресі постійно роїться від усяких звернень, листів, подяк, телеграм, що їх, буцім, складають самі працюючі. Всім нам добре відома техніка складання і підписування таких звернень і листів. Привозять їх большевицькі чиновники тотовими з р-ну і примушують підписувати на мітингах під прямим чи посереднім терором. Нпр., 9. IX. 1945 р. в с. Лєтяче (р-н Товста, Тернопільська обл.) енкаведисти зганяли селян на мітинг, на якому примушували їх підписати таку телеграму до Сталіна:

„Ми, селяни села Лєтяче, вже виконали хлібоздачу. Готуємося до осінньої сівби та дякуємо тобі, батьку, за визволення з німецької неволі”.

Хто не хотів підписувати — били до крові. Найсильніше побили селянку Марію Микитюк. Про так чи подібно прийняті листи, телеграми, звернення преса пише, що вони були прийняті „з великим одушевленням”, „під загальну радість і оплески працюючих”. Ці звернення публікує і обговорює преса, щоб створити фальшиве уявлення про відданість, любов і вдячність радянських громадян советській владі, Сталіну, про велике розуміння їх політики партії і її підтримку.

Для характеристики того, як советська преса користується наклепами, ми зупинилися на висвітлюванні нею українського національно-виз-

вольного руху. Відомо, що український національно-визвольний рух всіма засобами боровся проти німецьких окупантів. У цій боротьбі зродилася і загартувалася у постійній боротьбі з гітлерівцями УПА. Проте, большевицька преса згідно з загальною лінією пропаганди зв'язує український революційний рух з гітлерівцями, називає його німецькою агентурою.

Ось зразок:

„В страшні дні окупації Західної України німецько-фашистівськими загарбниками жалюгідні недобитки українсько-німецьких націоналістів підняли голову. Вони стали відверто і щиро служити фашистам, стали їх вірними помічниками в катуванні і винищенні місцевих робітників і селян” („Радянська Україна” ч. 163, 1946 р.). Щобільше, газета має сміливість виступати від імени народу і висловлювати його погляди:

„Цього ніколи не забуде наш народ. Українсько-німецькі націоналісти давно приготували собі могилу. Ніколи трудящі західних областей не йшли і не підуть за цими отидними бандитами... Трудящі західних областей вже відчули перевагу радянського ладу, і ніяка сила не зможе зламати волі і прагнення визволеного народу до нового життя”.

Так пишеться про працюючих західних областей, що йдучи за закликами революційного підпілля, суцільним фронтом бойкотували „вибори” до т. зв. верховної ради ССРСР, чим вони найкраще доказали, що цілковито солідаризуються з українським революційно-визвольним рухом. Так пишеться про український революційно-визвольний рух, який висловлює прагнення всього українського народу, який тішиться цілковитою підтримкою народу, що в наслідок дало йому можливість три роки успішно боротися проти гітлерівських загарбників, а тепер уже три повні роки проти сталінських імперіялістів. Для кожної об'єктивної людини ясно, що така боротьба була б неможлива без підтримки в масах, коли одночасно відомо (сталінським верховодам зокрема), що вона не користується жодною допомогою з-зовні. Одначе, для большевицької преси така правда не існує. Для неї взагалі не існують жодні норми об'єктивності. Брудний наклеп, отидна базарна лайка заступають їх місце.

Кому ж, отже, служить ця преса, коли вона затаює правду про боротьбу українського народу, щобільше, коли вона плютавить цю боротьбу, коли вона лле помії на неї? Невже ж народові? Ні. вона служить сталінським поневолювачам, які гноблять український народ, які винищують його, які грабують його. Вона служить зграї сталінських злочинців, кровопивців, за знищення яких так завзято і героїчно бореться український народ.

Як на доказ, що, ніби, советська преса вільна, сталінські вельможі часто покликаються на те, що вона може критикувати. Правда, критиці в большевицькій пресі відводиться немало місця. Вона бува є навіть дуже гостра. Але кого і за що критикується? Критикується окремих лю-

дей, окремі установи; критикується навіть партійців і окремі партійні клітини, але ніколи не критикується партія у цілому, ніколи не засуджується злочинної політики партії, цілої реакційної большевицької суспільно-політичної системи. А тим часом не в окремих людях чи установах причини лиха, а, навпаки, в реакційному сталінському режимі, в злочинній політиці партії, в самому існуванні партії — цієї зграї експлуаторів і імперіялістів. Бо ж власне партія поневолює десятки народів, бо ж саме вона експлуатує мільйони працюючих, бо ж це вона побудувала свій тоталітарний лад, який найкраще забезпечує їй панівне становище та можливість поневолювати і експлуатувати. Чи з усуненням того або того керівника заводу, колгоспу або якогось виконкому, що його розкритикують у газетах, змінюється щось у становищі працюючих? Чи від того робітник, колгоспник перестають бути експлуатованими, чи від того полегшується їхня праця, підвищується життєвий рівень? Чи від того вони почуваються вільними громадянами і свідомими учасниками державного будівництва? Жодні зміни в людях не змінюють становища працюючих, а часто тільки погіршують його.

Це становище можуть змінити лише цілковите знищення большевицької партії і побудова нового справедливого ладу. І коли б в СССР була дійсно вільна преса, то її вістря було б у цьому напрямі і скероване. І тоді дійсно вона служила б народові, що власне прагне до повалення СССР і знищення сталінських паразитів. Але тому, що ця преса не вільна, вона не критикує партії, не плямує її політики, не викриває її злочинів, не боронить народних мас, тобто не бореться з коренем лиха.

За що ж вона критикує? За невиконання плану виробництва, за зрив хлібоздачі, за формалізм у керівництві, за занедбання большевицького виховування молоді і т. д. і т. п., словом за виконання постанов і плянів партії.

З газети „Радянська Україна” з 24. VIII. 1946 р., зміст якої ми подали у вступі цієї статті, наведемо приклад такої критики:

„В артілі ім. 12-річчя жовтня, Вільшанського р-ну намолочено понад 1000 центнерів зерна, а державі здано лише 100 центнерів. Голова колгоспу Романишин виправдується „нестачею тягла”, тим часом на роботах тут використовується лише третину корів. У колгоспі ім. Молотова, Миронівського р-ну, на току лежить 180 центнерів ячменю. Голова артілі Бондаренко виділив для вивозу хліба тільки дві підводи” (обидва райони Київської області).

Ось ще один приклад з Миколаївської області, одної з найдіткнених посухою областей:

„Стан з виконанням плану хлібозаготівель у колгоспах і радгоспах Миколаївської області викликає серйозне занепокоєння. За останні дні жовтня по області здавали хліб державі в середньому тільки 68 колгоспів. На приймальні пункти за кілька днів вони вивезли всього 800 центнерів зерна...”

Колгоспи мають змогу посилити здачу хліба за рахунок кукурудзи. Посівна площа цієї культури по області становила 51.661 гектарів.

Проте, досі зібрано урожай з площі не більше як 5 тис. гектарів... Ще гірше з молотью і здачею цієї культури державі...

Вільно в області почувають себе зривники хлібозаготівлі... Голова колгоспу „Сивашець”, Баштанського р-ну, Корольов вдається явно до антидержавних дій. Він майже вдвоє-трьох знизив дані про врожай, центнерами розбазарює хліб. Колгосп має 45 гектарів посіву кукурудзи, а державі здав лише 40 з половиною центнерів, хоч урожай цієї культури становив 8 центнерів з гектара. Решту врожаю розбазарили, розікрали” („Радянська Україна” ч. 218, 1946 р.). Газета накидається не тільки на голову колгоспу Коральова, а й на уповноваженого міністерства заготівель Павлюченка, завідувача облземвідділу Дьохтярова і інших, включно до першого секретаря облкому Філіпова.

Отже ж, преса замість, щоб розкрити труднощі хлібоздачі, вимагає повної її реалізації за будь-яку ціну. Замість, щоб вимагати знесення хлібопоставок або бодай шукати шляхів їх зменшення, газета шукає шляхів їх виконання. Вона вважає, що хліб можна заступити кукурудзою і за її рахунок плян буде виконаний. Замість вимагати видачі хліба голодуючим колгоспникам, вона кричить, що колгоспники розбазарюють і розкрадають хліб і кукурудзу. Вона бачить факти „розкрадання”, а не бачить, що колгоспники пухнуть з голоду. Не бачить, бо їх доля їй байдужа, бо не інтересам працюючих вона служить, а сталінським вельможам, інтереси яких вимагають забрати, коштом навіть голоду, весь хліб, потрібний їм для реалізації п'ятирічки, для воєнних приготувань.

Щоб створити враження, що советська преса піклується про працюючих, вона час-від-часу поміщує кореспонденції, статтейки, в яких, ніби, стає на захист працюючих. Звичайно вміщує їх під голосними наголовками як: „За кожною скаргою стоїть жива людина”. Але, чи ж можна це назвати дійсним обстоюванням народних мас? Коли ця преса не бореться проти національного поневолення в СРСР, проти експлуатації людини, коли, навпаки, вона виправдує сталінський колоніально-експлуаторський лад, коли величає народних катів — Сталіна і його соратників, вона не служить народові. Коли ця преса не бачить живої людини за голодуючими, за арештованими, за вивезеними на Сибір — вона не боронить інтересів працюючих.

Бо ж що в обличчі тих мільйонів, приречених на голод і на страждання, на жакливий визиск, на надмірну працю, являють собою тих кілька заміток у газетах, в яких, ніби, береться в оборону працюючих? Що помагає працюючим те, що газети напишуть про якогось советського чиновника, який викинув відвідувача за двері чи незаконно присвоїв собі колгоспну свиню?

Від того вони не перестають бути визискувані, не перестають гинути від голоду. Такі статті і кореспонденції у пресі тільки затемнюють справу, бо вони викривляють дійсне становище працюючих в СРСР і головних винуватців цього становища. Тому вони не тільки не дають жодної користі працюючим, а, навпаки, є для них найвищою мірою шкідливими.

Майже завжди критика в пресі немає нічого спільного з справжньою критикою, а змінюється у пряму нагінку. В такому випадку залюбки користується преса з багатого арсеналу большевицької лайки, відвертих погроз, недвозначних натяків (залежно від потреби). Наведемо один приклад: Якійсь Г. Степовий у „Радянській Україні” ч. 159, 1945 р., накидаючись на Євгена Кирилюка за його „Нарис історії української літератури”, писав:

„Е. Кирилюк навіть не вжив (у своїй промові на партійних зборах Стілки письменників — О. Г.) виразу „націоналістичні помилки”. Він, виходить, ...просто помилився. Можливо, єдиною справді помилкою Е. Кирилюка були сподівання, що видані за його редакцією старі твердження Єфремова не будуть викриті. В цьому він таки помилився. Надто сильно смердить націоналістичним духом з редактованого Е. Кирилюком „Нарису”, щоб цей дух лишився непомічений.

...З боку Кирилюка ми маємо цілком свідому спробу видати націоналістичну контрабанду за досягнення радянського літературознавства. Ми маємо спробу виправдати цю контрабанду, знову пустити в обіг давно викриті, ворожі радянському суспільству націоналістичні теорії і теорійки.

Це вже не помилки радянського літературознавця. Написане в „Нарисі” і сказане на виправдання написаного доводить, що Е. Кирилюк глибоко погроз у націоналістичному багні і не робить навіть серйозних спроб вибратися з цього багна на тверду землю”.

Ясно, що це не критика, а пряма нагінка, відвертий шантаж, виразні погрози. Преса в СРСР застосовує цю методи в тих випадках, коли треба виступити проти осіб, які чимось прогрішилися перед партією. Така критика може означати або сигнал до ліквідації цих людей, або виправдання уже проведеної ліквідації. При тому преса ніколи не пише, що ці люди виступали тільки проти партії, вона пише, що вони виступали проти народу і що власне народ засуджує їх діяльність і вимагає їх покарання. І в цьому власне підтягуванні партії під народ, у прикриванні інтересів партії інтересами народу — величезний злочин большевицької преси.

В питанні висвітлення внутрішнього життя СРСР советська преса керується такою постановою: Показати це життя у найясніших кольорах, показати життя народів СРСР і працюючих мас якнайкращим у світі, показати, що політика партії скерована на здійснення інтересів народних мас і що вона користується цілковитою підтримкою цих мас. Зрозуміло, що це зобов'язує советську пресу змальовувати життя у всіх ін-

ших державах світу найчорнішими кольорами. Те, чого цій пресі не дозволено бачити в ССРСР, те вона дуже виразно бачить поза межами ССРСР. Там вона бачить, і національне гноблення, і експлуатацію людини, і придушення демократії, і кризи, і безробіття, і голод, і чого ще тільки вона не бачить. Аж дивно робиться, як вона встигає за цим усім, як дріб'язково нотує кожний негативний факт, а в той час тисячі, тисячі таких і далеко гірших фактів в ССРСР, не потрапляють на її сторінки. Мета цього: протиставляючи ССРСР усім іншим країнам, формувати в своїх громадян погляд, що життя в ССРСР найкраще.

Очевидно, така мета зумовила, що в советської преси виробилася струнка і дуже хитра система інформації про закордон і закордонну політику свого уряду. На цій системі ми й зупинимось зараз.

Насамперед треба сказати, що вся інформація про закордон зосереджена лише в руках однієї інституції ТАСС. Ясно, що вона не пропустить на свій внутрішній ринок жодної вістки, невігідної партії. Виготовлені цією агенцією повідомлення передруковує вся преса без будь-яких змін. У всіх газетах ті ж самі вістки. Може їх бути більше або менше, але завжди тій же самій редакції.

На важливіші самостійні політичні статті можуть дозволити собі тільки центральні газети, передусім, „Правда”. Всі інші передруковують лише те, що напишуть центральні газети.

Кореспонденції закордонних кореспондентів виготовляються за загально прийнятим советською пресою зразком і тим самим не змінюють нічого в системі большевицької інформації.

Основне в цій системі, що чисто інформативний матеріал не відділяється від його висвітлювання. Читач не дістає самої, об'єктивної інформації, на основі якої він міг би сам скласти свій погляд на дану річ. Він отримує інформацію в такому спрепаруванні, що зразу ж висвітлює дану подію у відповідному, потрібному партії дусі. Досягається цього різними засобами.

Поперше, інформації подається в обрізаному, промовчаному і зручно перекинутому вигляді, і тим самим вони не дають повного і точного, а слідом за тим і об'єктивного уявлення про дійсний хід і розвиток інформованої події. Факти зіставляються так, що вони відразу мають означене висвітлення.

Подруге, одночасно з інформативною частиною подається власне пояснення, призначене керувати думками читача й оформлювати його погляд у цілковитій відповідності з поданим поясненням.

Потретє, інформативну частину збувається кількома словами, так лише для введення, а решту місця відводиться поясненням. Це взагалі не дає читачеві змоги зорієнтуватися про дійсний хід даної події.

Очевидно, ці прийоми бувають у більше або менше чистому вигляді, а часто переплітаються між собою. Покажемо це на конкретних прикладах. 1946 р. був роком багатьох конференцій і засідань. На них виго-

люсили делегати різних народів чимало промов. В якій же редакції вміщувала їх советська преса, бодай найважливіші? Промови Молотова, Вишинського, Мануїльського вміщувалися цілком або майже цілком повністю. Інші промови або точний їх зміст уміщувався тоді, коли їх виголюшували агенти Сталіна: Кардель, Може Пяде, Ржимовський, Енхер-Ходжа і т. д. Промови Бирнса, Бевіна, Остіна, Коннелі, Шовкрота та інших завжди подавалися у скороченні, часто навіть дуже великому, і завжди з поясненнями, що вони слабкі, непослідовні, неуаргументовані. Виходить, що советський читач не цікавиться тим, що говорив Бирнс, чи Бевін, що він сам не міг би на підставі опублікованих промов зробити висновки, чи ці промови слабкі і необґрунтовані, коли б вони дійсно такі були. Виходить, що советському читачеві треба пальцем показати, що ось це слабе і необґрунтоване, а це блискуче і сильне.

Та трапився, до речі, безпрецедентний випадок, коли ми могли прочитати одну повну промову, а саме промову Бирнса на Паризькій мировій конференції, у якій він, спираючись на факти, розкрив усі махінації Молотова (від Потсдамської почавши і на Паризькій конференції закінчивши) щодо обмеження значення малих держав і встановлення диктатури великих держав. Читаючи відповідь Молотова Бирнсу, ми бачили, що Молотов не міг заперечити жодного закиду Бирнса, а намагався їх тільки пом'якшити і якимось виправдатися. І тоном, і змістом, промова Молотова була поступкою Бирнсові. І хоч після цього советська преса писала, що промова Молотова була блискуче уаргументована, а промова Бирнса була „сердита, але не переконлива“, у нас створився щодо цих промов цілком протилежний погляд.

Немало ми начиталися про Еватта, про його рухливість, про те, що він усім надоїдав своїми довгими промовами, про те, що ці промови були наклепницькі, що в них були напади на ССРСР. Ми, однак, не можемо сказати, що ці промови надоїли нам. Жодної з них, а навіть ширшого змісту їх преса не опублікувала. А що ж це? Нападки Еватта не цікаві для нас? Хіба ж громадяни ССРСР не хочуть знати, оскільки виступи Еватта дійсно необґрунтовані? Якщо вони були наклепницькі, то чого боятися наклепу, чому ж не надрукувати цих наклепів? Хай би ми самі побачили, як вони виглядають, і самі створили думку. Отже виходить, що незручно було сталінським крутім опублікувати ці промови і тому вони обмежилися тільки їх лайливою критикою. І так воно в дійсності було.

Коли якогось факту, скандального для большевицьких вельмож, не пощастить приховати, коли щодо нього треба обов'язково зайняти якесь становище, то преса часто вдається до фейлетонового стилю і за допомогою псевдоіронії, підлого цинізму, каторжної лайки і інших таких прийомів намагається звалити вину на противника. Звичайно в таких випадках пише Заславський на сторінках „Правди“, нпр. „Черное дело

американской охранки" (ч. 174, 1946 р.), „Клеветник без дарования" (ч. 169, 1946 р.), „Жалкий финал позорной комедии" (ч. 183, 1946 р.).

На цій останній статті Заславського зупинимось. В ній автор обговорює відому справу передачі певними громадянами Канади деяких тайних матеріалів советському аташе в Канаді, або простіше, організацію крадіжки цим аташе згадуваних матеріалів. Про це газети повідомили перший раз, публікуючи заяву в цій справі уряду СССР від 20. II. 46 р. Тоді нічого не писалось, що справу крадіжки розкрив Ігор Гудзенко, шифрувальник советського аташе, що втік із советської амбасади. Щойно 3-го серпня ім'я Гудзенка згадав у обговорюваній статті Заславський. Немає сумніву, що Гудзенко, що працював як шифрувальник і знав багато таємниць, дійсно подав багато точних даних про шпигунську роботу советського аташе і підривну діяльність агентури, т. зв. Канадської робітничо-прогресивної партії, більше, коли Гудзенко забрав також із собою деякі оригінальні документи. Та Заславський на 2 шпальтах лайливої писанини намагається заперечити цьому і звести хід справи до цього, що вона компромітує не СССР і його закордонних представників, а навпаки, канадський уряд.

Для характеристики стилю Заславського, наведемо деякі місця:

„Весь доклад по своему существу — его изложение болтовни, клеветнических измышлений и вообще безпардонного вранья некоего Игоря Гудзенко, изменника советской родине, дезертира і предателя. Несколько месяцев подряд он виваливал перед комиссией неправдоподобный, бессмысленный вздор, а его слушали, развесив уши, а достопочтенные суды, записывали, протоколировали, фотографировали...

Во всем этом суды стали разбираться столь же усердно, как разбирался некогда петух в вазовој куче”.

Як однобоко большевицька преса інформує про життя закордоном, вказує також те, що здебільшого вона покликається тільки на свої закордонні агентурні газети „Дейлі Уоркер”, „П.М.”, „Юманіте”, „Руде право”, „Глос люду”, „Боротьба” тощо, які стоять на послугах сталінським верховодам, так же само, як „Правда” чи „Известия”. Коли наводиться інші газети, то лише в дуже невеличких вирізках, і то здебільша тоді, коли ці газети напишуть щось прихильніше про СССР.

Так же само покликується советська преса і на своїх закордонних агентів, на всяких сенаторів Пепперів, Леонів Кшицьких, коментаторів Стіллів, усяких голів і членів товариств дружби з СССР, не згадуючи вже про ставлеників Москви, як Дімітров, Тіто, Гроза, Берут, Гомулка, Готвальд і т. д. Кожному виступові котрогогонебудь із тих агентів завжди відводиться багато місця. Звернімось до прикладів. У „Правді” з 17 липня 1946 р. вміщено на 4 сторінці повідомлення про виступ Бирнса, присвячений підсумкам Паризької сесії ради міністрів за справ. Цьому виступові, що трактує таку поважну справу, як підсумки паризьких нарад, на яких виготовлено проект мирних договорів, в газеті не відведено навіть

цілої півшпальти. На 3-ій сторінці цього ж номера газети поміщено привітальну промову Берута на першому з'їзді партії „Стронніцтво Демократичне” і відведено такому цілком звичайному виступові аж 3/4 шпальти. У „Правді” ч. 118 виступові сенатора Пешпера в Медісон-Сквер гардені 15. 6. 1946 р., в якому він критикує зовнішню політику США, зовсім у большевицькому дусі, відведено одну цілу шпальту.

Взагалі, про те, що корисне з погляду інтересів партії, хоч би це був якийсь звичайний мітінг, скликаний сталінськими агентами в Нью-Йорку, або, зверненого проти противника, пишеться багато. Все некорисне збувається дрібними замітками, певна річ, зфальшованими, якщо цілком не промовчується. Ми пам'ятаємо, як багато писала советська преса про інспірований сталінськими верховодами рух в Іранському Азербайджані. Коли ж у грудні 1946 р. урядові війська знову зайняли цю частину Ірану і привернули попередній стан, перші повідомлення преси були такі skupі і неясні, що годі було і уявити собі, що власне діється в Ірані.

Шляхом спеціального зіставлювання, висвітлювання і добору фактів советська преса створює у своїх читачів уявлення, що поза межами СССР існує тільки безробіття, страйки, голод, що СССР користується великою прихильністю серед усіх працюючих світу, що ці працюючі лягають і встають з думкою про СССР, про Сталіна. Кожний рух, кожний виступ, звернений проти СССР, преса за загальною вказівкою партії, зв'язує зараз з реакцією, фашизмом і т. п. Народним, демократичним називається усе те, що прихильно ставиться до СССР, що стоїть на послугах йому, тобто всю агентуру, замасковану в компартіях, товариствах дружби і т. д. Отже ж, коли, напр., робітник у США, який бореться дома проти капіталістів, але одночасно, болюючи долею і становищем робітника в СССР виступає проти СССР — він фашист, він вислужник реакції. Коли ж якийсь капіталістичний дідок, який сам визискує робітників, але, одержуючи одночасно певні суми з советської амбасади, вихвалює СССР — він демократ і прогресивний діяч.

Так же само большевицька преса інформує про українську еміграцію і еміграцію інших народів. Діяльність еміграційних організацій запламовується тавром вислужництва. Раніше їх зв'язувалося з гітлеризмом, а зараз щораз частіше — зо світовою, особливо англоамериканською, реакцією. Тому, нпр., — діяльність Закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради, що керує усією боротьбою українського народу, боротьбою УПА, большевицька преса опльовує, як тільки може (хоч радше воліє про неї мовчати). Тому Степан Бандера, який весь час німецько-большевицької війни був в'язнем у гітлерівському концтаборі, якого два брати згинули в Освенцімі, для неї чужоземний агент. Тому такі керівники Комітету Українців Канади (КУК), як о. Др. Кушнір, — це фашисти-реакціонери, тому тільки, що вони виступають проти СССР і стоять на платформі Самостійної України. Такі ж сталінські агенти, як Свистун, Прокопчак, що недавно відвідав СССР,

— це демократи, це ті, які висловлюють погляди і прагнення канадійських українців.

Як далеко залежна від партії советська преса, показує також те, що вона не може здобутися навіть на об'єктивне висвітлення культурних, наукових і технічних досягнень інших народів. Партія і щодо цього міцно зв'язує пресі руки і найменше відхилення від цієї лінії поборює, як „схилання перед буржуазною культурою і наукою”.

Ось приклад. Центральна комсомольська газета „Комсомольская Правда” з 15. 9. 1946 р., критикуючи газету „Советський спорт”, писала: „Про наших майстрів спорту, про наших фізкультурників газета розказує сухо, стримано, але як тільки зайде річ про закордонний спорт, газета не скупиється на захоплені оцінки...”

У „Советского спорта” не вистачає фарб і місця, щоб ясно висвітлити досягнення советських спортсменів. Зате мало не 60 сторінок газета присвятила цього року висвітленню закордонного спорту. На цих сторінках не можна знайти ні одної статті, яка б розкривала непригожу суть буржуазного спорту зо всім його комерційним духом і меркантильністю. Редакція не викриває перед читачем характеру спортивного руху в нашій країні і характеру спортивного руху в капіталістичних країнах. Це велика помилка газети і її редактора тов. Котельнікова.”

Для нас ясно, що така критика означає. Ми знаємо, що після неї газета „Советский спорт” і її редактор мусять змінити курс на 180 ступнів і знайти місце і фарби, щоб змальовувати досягнення советського спорту та розкривати меркантильний характер закордонного спорту.

І хіба ж можна говорити про вільну пресу в ССРСР, коли навіть спортивна газета мусить бути партійною (розкривати суть буржуазного спорту), коли навіть спортивна газета не може вільно написати дещо більше про досягнення закордонного спорту, якщо дійсно цих досягнень багато.

Нарешті, ще такий приклад. Під час війни 1941 р. в Англії була знайдена пеніциліна — дуже радикальний лік, що виліковує багато, в тому числі й невилікувальних досі хворіб. Пеніциліна належить до найбільших винаходів останніх десятиріч і має величезне значення у медичній науці. Цей винахід відзначено нагородою Нобеля. Та советська масова преса (про вузьконаукову не говоримо) про це довго не писала і ніяк не відмічала цього великого досягнення, бо це ж було б „схиланням перед буржуазною наукою”. Це було б незгідне з лінією, яку вона провадить: російська наука найславніша в світі, і в цьому вона намагається переконати советських громадян. Журнал „Україна”, нпр., написав про пеніциліну щойно в червні 1946 р., зазначаючи одночасно, що її „виділив” російський учений проф. Єрмолін 1942 р. Так само пишеться зараз про протифосні застрики. „Вчені багатьох країн довго намагалися знайти вакцину для щеплення проти висипного тифу. В 1939 р. професорові Яцемірській-Кронтовській пощастило знайти простий спосіб

приготування такої вакцини.» (Календар — довідник на 1946 рік, Укр. вид. політичної літератури, стор. 304).

Власне такою інформацією, шляхом замовчування того, що протитифозна вакцина була вже давно до 1939 р. винайдена (нпр., у Львові був відомий інститут Вайгля, виготовлялася така вакцина), замовчуванням імен винахідників створюється у масових читачів враження, що щойно в 1939 р. і щойно советський учений винайшов спосіб виготовлення вакцини для щеплення проти висипного тифу. Подаючи, що пеніциліну „виділив” російський учений, формується у читачів погляд, що російська наука аж ніяк не поступається щодо цього закордонній науці. Така метода не випадкова, а характерна для советської преси.

І тільки сталінські вельможі можуть називати таку пресу вільною. Тільки цілком не вважаючи на своїх громадян і знаючи необізнаність світової громадської думки, вони можуть писати в своїй конституції і повторювати на кожному кроці, що в СССР існує свобода преси та називати її одною з найважливіших ознак найвищої у світі — советської демократії. Щобільше, тільки в них може вистачати нахабности пропонувати свою пресу, як приклад для всіх народів світу.

Це жорстокий глум і знущання з власних громадян, це ганьба для всього культурного і прогресивного людства.

В такій обстановці величезні завдання покладаються на нашу підпільну пресу, єдину народну пресу в СССР. Наш обов'язок — зробити з неї міцне знаряддя боротьби проти сталінських поневолювачів і експлуататорів. Наш обов'язок — в найглухіші кутки занести революційне слово Правди, дати його пригнобленим масам, запалювати їх ним на священну боротьбу за визволення. Наш обов'язок — перед усім світом показати в правдивому світлі не тільки сталінську пресу, а й увесь сталінський колоніально-експлуататорський лад, всю злочинну антинародну політику сталінський вельмож. Наш обов'язок — на сторінках нашої підпільної преси, наших підпільних видань нещадно викривати сталінську брехню, щоб не лишити з неї і каменя на камені.

На українських землях

Терор енкаведівських гарнізонів.

Всі масові терористичні засоби, стосовані большевицькими окупантами від моменту їхнього приходу на українські землі, не дали їм бажаних успіхів — не заламили, не знищили сили опору широких мас українського народу, не знищили кадрів українського підпілля. Великого масштабу бойові дії під кінець 1945 р., її рейди по українських землях і на землі сусідів України, успіхи революційного руху серед депривованої впродовж 30 років східноукраїнської суспільности, серед ч. а., поши-

рення української революційної боротьби на найвідсталіші щодо національної свідомості вітки українського народу (Лемківщина, Холмщина, Полісся, Закарпаття), живий відгомін боротьби українського народу серед поневолених народів СРСР — все це було яскравим виявом не послаблення, а сильного зростання революційно-визвольного руху. Гекатомби жертв, море крові, величезні матеріальні втрати, що їх зазнав український народ у боротьбі з окупантами впродовж 1944–45 рр., ще більш загартували революційні кадри і зробилися бойовою школою мас. Український революційно-визвольний рух на початку 1946 р. був для большевиків аж ніяк не меншою загрозою, ніж це було раніше.

І тому сталінські окупанти вхопилися за дотепер непрактикований, до крайніх меж злочинний засіб.

10-20. I. 1946 р. у всіх селах західних областей України заквартирували постійні енкаведівські військові гарнізони. На кожне село пересічно припало 25-100 бійців, на р-н 2.000-5.000. Одночасно збільшено, і так дуже великі, енкаведівські і військові залоги райцентрів. У всіх р-нах створено окремі оперативні відділи НКВД силою 100-300 чоловік, кожен, що безперервно партизанським способом оперували на території, а передусім по лісах, та в потребі служили як допомога для окремих сільських гарнізонів.

Гарнізони, заїжджаючи в села, заквартирували в найкращих муrowаних будинках — народних домах, школах, сільрадах, молочарнях, або приватних домах, звідки безцеремонно викидали мешканців. Навколо будинків першого дня будували, зганяючи до тих робіт переважно населення, бункери, стрілецькі рови, становища для важких кулеметів, гранатометів.

Для прикладу подаємо чисельний склад гарнізонів у різних областях Західної України.

Р-н Калуш Станиславівської області: Калуш — 1.300 чоловік, Підгірки — 60, Хотінь — 12, Студінка — 25, Сівка Калуська — 19, Кропивник — 60, Кадобна — 26, Голинь — 36, Піло — 30, Тужилів — 30, Довга Калуська — 56, Добрівляни — 40, Брошнів селс — 16, Брошнів-Осада — 600, Мислів — 46, Рипянка — 300, Яворівка — 300, Бережниця — 40, Підмихайля — 35, Бабин Зарічний — 30, Вістова — 50 чоловік.

Р-н Нові Стрілища, Дрогобицької області: Вибранівка — 50, Бринці Церковні — 200, Бринці Загірні — 30, Борусів — 30, Бориничі — 20, Юшківці — 20, Дев'ятники — 35, Лучани — 15, Ліщин — 15, Дуліби — 25, Грушатичі — 30, Орішківці — 20, Кнісело — 20, Ятвяги — 30, Жабокруки — 20, Баківці — 30, Репехів — 15, Мільбах — 40, Соколівка — 35.

Р-н Сколе, Дрогобицької області: Сколе — 700, і танкова частина, Вубнище — 25, Воля Довголуцька — 20, Гірне — 15, Ком'янка — 25, Корчин — 30, Крушельниця — 43, Лукавиця Горішна — 20, Лубяниці — 25, Монастирець — 20, Межиброди — 60, Нинів Горішний — 20, Нинів Долишний — 20, Побук — 20, Підгородці — 90, Розгірче — 30, Стинава

Нижна — 25, Стинава Вижна — 20, Семигинів — 25, Сукуль — 25, Синевідсько Вижне — 220, Синевідсько Нижне — 30, Сопіт — 30, Танава — 60, Труханів — 40, Улично — 125, Хромогорб — 70, Ямельниця — 30.

Р-н Бібрка, Львівської обл.: Полк штаб і 300 бійців в с. Водники, батальйонний штаб в с. Волощина, штаб сотні 100 бійців у с. Глібовичі Великі, по всіх селах р-ну гарнізони силою 20-30 чоловік кожен.

Р-н Кам'янка Бузька, Львівської обл.: у всьому р-ні 3.382 чоловік з залоги нквд. У кожному селі р-ну гарнізон 20-50 чоловік.

Р-н Шумсь, Тернопільської обл.: Голибіск — 15 чоловіка, Кордишів — 15, Жолобки — 30, Тилявка — 35, Вашківці — 25, Угорськ — 20, Бішня — 20, Антонівці — 24, Іловиця Велика — 31, Залісці — 20, Слищі — 20, Іберка — 15, Андрушівка — 15, Ходаки — 20, Боложівка — 20, Онижків — щось із 30 (його пізніше розбили українські повстанці).

Р-н Збараж Тернопільської обл.: 1.500 чоловіка, їх поділено на гарнізони по селах (15-80 чоловік).

Деякі р-ни Рівенської обл.: Рівне — в кожному селі гарнізон силою 20-50 чоловіка, Дубно — на початку січня у райцентрі було 120 чоловік залоги нквд і частина ч. а. силою 7 тисяч чоловіка. На початку січня червоноармійську частину розташовано по селах як гарнізони. В цей самий спосіб розташовано в р-ні Млинів 2000 чоловіка ч. а. Верба — близько 2000 чоловіка, Козин — 1500, Радивилів (Червоноармійськ) — до 1500. До червоноармійських гарнізонів скрізь були долучені оперпрацівники й „уполномочені” нквд.

Волинська обл.: у всіх селах Ратненського, Камінь-Коширського, Маневицького, Любешівського, Морочавського р-нів — військові гарнізони 15-40 чоловіка на село.

Полісся (Пінщина, БССР) — розташовано гарнізони в усіх свідоміших селах.

Кам'янець-Подільська обл. — цілком заблокували великі і сильні гарнізони всі села вздовж Збруча.

Вищенаведені дані типові для всього заблокованого терену. В цей спосіб були цілковито заблоковані області Станиславівська, Дрогобицька, Львівська, Тернопільська, Рівенська, Волинська, Чорновецька, а депо й Закарпатська. Під час блокади гарнізони змінювали місця постою з жах цього самого р-ну. Роблено це, щоб бійці не могли зживатися з місцевою людністю, тому також не вільно їм було взагалі розмовляти з селянами.

Конкретним завданням гарнізонів було використати важний для партизанки і для підпілля зимовий час, щоб завдати нищівного удару по українських революційних кадрах та їхніх прихильниках серед населення, а також для максимального фізичного тероризування та духового заломання широких мас українського народу; гарнізони мали також „запевнити перемогу” блоку комуністів і безпартійних” у призначених на 10. II. 1946 р. „виборах” до т. зв. верховної ради ССРСР.

Щоб досягнути ці цілі, большевицькі окупанти за допомогою гарнізонів мали вживати безперервного систематичного звірського, терору щодо всього, без винятку, населення окремих місцевостей. **Зимова блокада** — це суцільна безкінечна облога з величезними масовими арештами, найдикішими знущаннями, биттям, масовими розстрілами.

Разом із приходом гарнізонів скрізь фактичного, був уведений. „**винятковий стан**”. Майже скрізь населенню не вільно було без письмового дозволу нач. гарнізону переходити навіть до сусіднього села цього ж самого р-ну, заборонено було ходити вночі. Людей, затримуваних без такого дозволу або стрінених вечером на вулиці гарнізонники з місця арештували або й розстрілювали. Нпр., 21. I. о год. 14-їй участковий нквд Мазур, що йшов із групою своїх посіпак, зустрів на полі б. с. Межигірці (р-н Єзупіль) (Жовтневе), Станиславівської обл.) мирних селян Горного Івана і Виросту Марію, які спокійно верталися додому. Після перевірки він наказав їм відійти на 5 кроків та ззаду пустив на них чергу з автомата. Горний був зразу вбитий, а Вироста важко поранена в груди. Нквдисти ходили попід хати, підслухували і підглядали; де були заслонені вікна, туди часто стріляли або кидали гранати, світло вночі при заслонених вікнах використовували як причепку для бандитського наскоку на господарства. Громадянам не вільно було ночувати не в себе в хаті; ночами окремі контролі перевіряли чи всі домашні сплять вдома. Кожного дня і ночі населенню треба було сподіватись перевірки документів, грабінницького нападу вічно голодних і п'яних та жадібних усякого майна нквдистів, жінкам треба було ховатися. Залоги гарнізонів безперервно за допомогою дресованих псів, озброєні довгими дрютами шукали по полях, садах, городах, кущах, близьких лісах, господарських забудованнях і хатах. **В жодному селі не залишилося жодного господарства, яке не було б кільнадцять разів перешукуване, перекопане, пограбоване, зруйноване.** У хатах розвалювали стіни, печі — скрізь шукали зброї, революційної літератури, повстанців. Людей, у яких знайдено зброю, цивільних чоловіків без зброї, які ховалися б, поранених чи хворих революціонерів, людей, що не хотіли чи не могли дати відомості про революційно-підпільний рух, гарнізонники до безтями били, закатовували без суду, розстрілювали. Нпр., в січні в с. Березів Середній енкаведисти зловили хворого підстаршину УПА. Його страшенно били, вимагаючи зізнань про УПА, в якій він перебував. Коли ж він, не зважаючи на знущання з нього, від таких зізнань відмовився, його розстріляли і залишили на полі. В с. Березів Нижній цього ж часу енкаведисти розстріляли цивільного старшого чоловіка, з національності поляка, який не хотів вести енкаведівських посіпак у ліс до українських повстанців (обидва подані села Яблонівського р-ну, Станиславівської обл.).

День і ніч у приміщеннях гарнізонів відбувалися переслухання заарештованих і затриманих, з обов'язковим середньовічним тортурованням. **Можна сказати, що під час зимової блокади було поліційно переслуха-**

но все населення українських сіл. В багатьох селах все населення було поступово затримане і катоване. В багатьох селах переслухували та катували й дітей. (с. Іспас, р-н Коломия, Станиславівської обл, р-н Галич, Станиславівської обл., де було заарештовано і тортуровано багато дітей віком 8-12 років, с. Немач, р-н Підкамінь, Львівської обл., де з усієї людности віком з 12 років до найстаріших залишилися не переслухані і не тортуровані тільки п'ять осіб. В с. Полиці, р-н Рафайлівка, Рівенської області, в січні крім інших громадян були арештовані 14-річні дівчата: їх страшно били, роздягали, лляли на них воду і так виставляли на мороз.

Дикунська поведінка гарнізонників щодо всього українського населення прибирала особливо звірських форм щодо українського жіноцтва. Кожну стрічну жінку п'яний і часто венерично хворий енкаведист вважає за свою здобич. На гвалтування гарнізонники арештували десятки й сотні молодих дівчат, ночами вдиралися у хати, ловили жінок на полях і вулицях. Часто гвалтували малолітніх, а також зовсім старих жінок, на очах матерей гвалтували дочок, на очах дочок матерів, гвалтуванням замучували свої жертви. По всіх західних областях України кватируючи большевицькі частини сталися розсадниками венеричних недуг, що до цього часу тут майже не було. Нпр., у січні в с. Підпечари (р-н Станиславів) большевики арештували одного дня 50 дівчат. Їх зразу розділили між окремих енкаведистів. В цей самий час такі самі арешти відбулися в сс. Рибне, Павелче, Підлужжа (цього ж р-ну). В Галицькому р-ні (Станиславівської обл.) під час зимової блокади було перearештовано майже всіх дівчат. Всі вони були згвалтовані, багато позаражувано. У згадуваному вже селі Підпечари в січні гарнізонники напали на хату Волиняк Марії. Вони згвалтували господиню і рівночасно її 16-річну доньку. В р-ні Устрики Долішні (Дрогобицької обл.) у наслідок кватирування частин нквд в кожному селі було 10-20 венерично хворих жінок. В с. Держів (р-н Миколаїв, Дрогобицької обл.) 22. 5. 46 українські повстанці зловили венерично хворого енкаведиста-розвідника, який признався, що мав постійне завдання заражувати по тюрмах арештованих дівчат. Він „діяв” по тюрмах у Рудках, Комані, Мединичах, Пустомитах, Іщирці і Миколаєві.

Під час блокади населення жило в постійному страху перед вивозами на Сибір. Такі масові вивози відбувалися у кожному р-ні. Нпр., у Ново-Стріличанському р-ні (Дрогобицької обл.) вивезено 42 родини, Брідському (Львівська обл.) щось із 60, в Самбірському (Дрогобицької обл.) — 38 родин, Комарнянському — 50, Бережанському (Тернопіль. обл.) — 18, Степанівському (Рівенськ. обл.) — 22. Між вивожуваними багато малих дітей і старих понад 60-70 років. Це переважно діти повстанців.

Непевне, ні дня, ні години вічно грабоване, зневажане, бите населення, що кожної хвилини з жахом слухало, чи не вдираються вже в його хату озвірілі енкаведисти, що скрізь було переслідване плачем вивожу-

ваних жінок і дітей, зойками арештованих тортурованих жертв, мусіло крім цього переживати ще окремі видовища, що влаштовувало для нього нквд.

І так 30. І. 46 р. в с. Пі Печери (р-н Станиславів) на господарстві Волиняк Марії большевики знайшли криївку, в якій були повстанці Вуйко і Юрко. У безпорадній ситуації віднайдені знищили підпільний архів, поламали машину для писання, знищили довгу зброю, порізали свої чоботи, подерли одяг і самі пострілялися. Їх тіла большевики приволокли під сільраду, поприбивали їм на груди цвяхами таблиці з написами „Смерть бандитам” та іншими глумливими й залишили на позорище. 31. І. в цьому ж самому селі прив'язали коневі до хвоста зв'язані колючим дротом тіла підпільників Луцишина і Трачука Дмитра. Тіла залишили під сільрадою, де 4 дні пильнували, щоб хто з людей не поховав їх. Такий же випадок був у цьому ж селі 14. І.

В с. Олешів (р-н Товмач, Станисл. обл.) енкаведисти прив'язали коневі до хвоста трупа поляглого підпільника Д. Зеленого та волочили його по селі. Населенню не давали поховати його продовж тжия. В такий самий спосіб вчинили з поляглими дд. Корнієнком і Морозенком у с. Стриганці (р-н Тисмениця, Станисл. обл.).

В січні в с. Ляцьке Шляхецьке (р-н Тисмениця), енкаведисти зігнали людей на мітинг біля трупа поляглого підпільника д. Залізняка. Після мітингу залишили труп на роздоріжжю, заборонивши ховати.

В січні в с. Сеньків (р-н Лопатин, Львівськ. обл.) большевики замордували (для постраху) 5 невинних селян. Змасакрованих трупів не дозволяли ховати і виставили на видному місці на позорище.

14. ІІ. 46 р. в с. Вовків (р-н Соколіники, Львівськ. обл.) енкаведисти повісили повстанця, що впав у сутичці з ними, на телеграфічному стовпі,

В грудні 1945 р. в с. Петликівці (р-н Бучач, Терноп. обл.) енкаведисти в страшний спосіб публічно тортували 5 привезених в'язнів.

В грудні 1945 р. с. Чорнокінці (р-н Пробижна, Терноп. обл.) большевики вбили в бою одного повстанця. Тіло його не дозволили ховати і тримали біля нього 5 днів засідку.

4. І. 46 р. б. с. Слобідка (р-н Коршів, Станисл. обл.) у бою з большевиками впали дд. Тятива, Підкова, Палій. Вбитих большевиками кинули на гостинці б. с. Слобідка, а пізніше б. с. Хлібичин. Коло трупів була стійка, трупи лежали на гостинці так, що через них мусіли їхати фіри і тратувати їх. Так пролежали вони 3 дні.

7. ХІ. 46 р. в с. Космач (р-н Яблонів, Станисл. обл.) на присілку Мєдвежа у селянина Варцаб'яка Мих. енкаведисти знайшли порожню криївку. Його почали страшно бити, щоб він признався хто сидів у цій криївці. Не зважаючи на страшні муки, селянин нічого не викрив, хоч у цей час у нього на господарстві була ще друга криївка, де саме перебував один повстанець. Тоді розлючені большевики взяли його в ліс, повісили за руку на смєреку та запалили під ним ватру. Він і далі ні в чому не

признавався, аж доки серед страшних мук не помер. Впродовж 2 годин його страшний крик було чути аж до села, куди також вітер доносив запах паленого м'яса.

Зимова блокада енкаведівських гарнізонів розпадається на виразні два періоди. Перший — від початку заквартирування гарнізонів до (виборів) чи вірніше до половини або й до кінця лютого, другий — від цього часу до половини квітня.

Перший з цих періодів щодо українського революційного руху — це **час підготовчий.** Нквд безжалісним терором намагалося зламати насамперед українські маси, здобути від них відомості про українське підпілля, викрити зв'язки між селом і підпільниками, розбудувати сітку сексотів й агентів, збірною, родинною і непомірно жорстокою індивідуальною відповідальністю (енкаведівські страхітливі самосуди, незвичайно важкі судові присуди) домогтися, щоб українська людність перестала підтримувати харчами, притулком і т. п. українських підпільників і в цей спосіб ізолювати їх. Пильною розвідкою ночами по селі, по стежках проходах, слідкуванням за слідами по свіжому снігу, нічними підслухами по лісах, обсерваціями за димом по лісі й по полю прагнули зібрати відомості про місця постоїв, зв'язки й дії повстанців.

У другому періоді блокади енкаведівський терор досягнув свого апогею. Щодо населення була це пімста за бойкот „виборів” та за безперервну жертвенну підтримку українських повстанців. Та головне вістря всіх проведених під цей час акцій було спрямоване проти українського підпілля. Це мав бути фінал — кривава остаточна розправа з українським революційним рухом. Для цього були використані всі відомості від насильно створеної у першій половині блокади сітки сексотів і агентів з-поміж жорстоко тортурованих і шантажованих людей, а також кінцеві наслідки власних розшуків і обсервацій. За цей час скрізь одночасно відбувалися генеральні облави та прочіски лісів, піль, гущавників. По лісах, гущавниках, в горах уздовж берегів потоків безперервно нишпорили густі більші й менші відділи нквд, пильно слідкуючи за слідами по снігу. Знайденим слідом ішли розстрільною часто десятки кілометрів. Коли натрапляли на слід більшого партизанського відділу, негайно стягали великі сили, намагалися цей відділ замкнути в кільце та примусити до бою. Окремих стрільців, що відбилися, довго переслідували та, оточивши, намагалися взяти живцем. Це, однак майже ніколи не вдавалося. Не щастило теж військам нквд та червоноармійським частинам завдати плянованого смертного удару УПА; відділи УПА, не зважаючи на великі жертви у рядовому і командному складі, зимову блокаду витримали та, тактично пристосувавшись до нової обстановки, не перестають діяти й досьогодні.

Під цей час щоденно до сіл було чути густі постріли-відгомони битв і сутичок. У села тягнулися фіри, що лишили на снігу кривавий слід; большевики везли своїх убитих і волочили кіньми поляглих повстанців,

з диким криком несли на тичках їхні голови, уздовж шляхів залишали на придорожніх деревах і стовпах повішені на гаках за бороду трупи із глумливими написами на грудях.

Одночасно провадили безперервні розшуки по селах. У більшості сіл енкаведисти перерили дослівно всю поверхню села, в тому весь ґрунт під господарськими будівлями, Діялось це так, що більша банда енкаведистів вдиралася на окремі господарства та починала розшуки, розтягаючи загати, зриваючи підлоги та перекопуючи долівки, скрізь шпигаючи довгими дротами. Коли натрапля на крівку, оточувала її, обкладала кулеметами та з початку криком намагалася намовити схованих людей піддатися. Коли ніхто не відповідав або, частіше, коли з кривки лунали тільки завзяті революційні оклики або глумливі жарти на адресу большевиків, а зараз за ними серії повстанських автоматів, енкаведисти закидували гранатами кривку, обстрілювали кулеметним вогнем, а далі бралися її розкопувати. Часто над оточеною кривкою з одним, двома підпільниками тривав кількогодинний або й цілоденний, чи цілонічний бій. Коли, кінець-кінцем, підпільники гинули в бою або кінчали геройським самогубством, енкаведисти витягали на шнурах їхні трупи та жакливо з них знущалися, живих ще закатовували. Над трупами побитих синів мордували їхніх батьків. Господарів хати майже завжди тут же розстрілювали, вкидали в вогонь або, намагаючись отримати від них відомості про вбитих чи самовбитих, замордовували. Пізніше підпалювали господарство і всіх вмерлих без розбору вкидали в вогонь, — в клуні ж відбувалася п'ятика й оргія, на яку силою тягнули молодих, старих і молоденьких жінок.

Ось кілька прикладів.

26. III. 46 р. в с. Підлужня (р-н Станиславів) енкаведисти відкрили кривку в хаті господаря Смоляка Дмитра. Коли до її входу зблизився капітан нквд і ще один большевик, захований у кривці повстанець Сядляк Василь вбиває першого і важко ранить другого та намагається вирватися з кривки, але, поранений, потрапляє до рук енкаведистів, які його зразу ж у жакливий спосіб мордують. Опісля до трупа сина приводять матір, Сядляк Анну, і тут вбивають її, господарство палять.

В березні в с. Тур'я Велика (р-н Долина, Станисл. обл.) в бою з большевиками впали 4 стрільці УПА з відділу к-ра С. Трупи їх енкаведівські опричники повісили на гаках за бороди на придорожніх стовпах або на петлях на придорожніх деревах, де висіли вони впродовж кількох днів. Опісля відвезли їх на окописько. Так само зробили з трупом підпільника д. Ореста в с. Белеїв і з трупом д. Грізного в с. Слобода Долинська. Вбитому в Кадовбнянському лісі (р-н Долина) сотенному УПА д. Морякові відтяли голову, наділи її на патик і так принесли в с. Завадка, де кинули її в болото під пліт.

20. IV. 46 р. під час облави на ліси б. с. Пилипи (р-н Коломия, Станисл. обл.) большевики вбили в бою 3 стрільців УПА. Вбитих забрали

в с. Іспас, повкладали їх під хатою, поклали в уста запалені папіроси та стріляли на них як на мішені.

24. III. 46 р. в с. Підзвіринець (р-н Комарно, Дрогоб. обл.) енкаведисти знайшли криївку в якій були 3 повстанці. В бою вони вбили одного лейт. нквд й одного рядового посіпаку та почали відступати. Один із відступаючих зараз був поранений, і два інші, боронячи його, самі загинули. Большевики важко пораненого повстанця кілька разів кидали в вогонь підпалено хати, аж доки по-варварськи не замордували його; родину Бобелів, де була криївка, тяжко катували і зараз вивезли на Сибір.

31. III. 46 р. в с. Сплісько (р-н Лопатин, Львівська обл.) банда енкаведистів вночі напала на родину Токарських і Панчуків. В обох випадках вимордували всіх членів родини та пограбували все майно. В родині Токарських замордувала господаря, років 58, його жінку, років 53, дві доньки, одна, років 20, друга — 17. В родині Панчуків господаря, років 45, господиню, років 43, двоє дітей віком 8 і 4 років.

В м. квітні під час великих репресій проти українського підпілля енкаведисти привезли труп українського повстанця до дитбуду в с. Букова (р-н Старий Самбір, Дрогоб. обл.). Вони використали його як „науковий посібник” для мітингів з дітьми, на якому дітей „учили”: „Бачите, діти, це „бандьора”, який мав напасти на ваш будинок і всіх вас вирізати”. В такий підлий спосіб сталінські окупанти знущаються з душ української дитвори, плюгавлячи перед нею героїв української визвольної боротьби, намагаючись творити кадри новітніх звірських яничарів.

Щось 10-го квітня 60-80% гарнізонів виїхало. Ті, що залишилися, були чисельно збільшені до 80-150 чоловік на одне село. Короткий час більших акцій вони не переводили.

Замучене село на хвильку відітхнуло. Бліді люди приводили до порядку залишену большевиками руїну, шукали по полях, лісах трупів своїх близьких, багато залишилося каліками, важко хворими, назавжди непрацездатними, майже в кожній хаті була жалоба. Та одночасно, ледве зникла за поворотом машина з від'їжджаючими большевиками, в села верталися повстанці, зв'язкові дівчата добували із сховків підпільну пошту, затримані ворожими діями кур'єри відходили по зв'язку; сльози за вмерлими мішалися з радісними сльозами привітів із синами і дочками, повстанцями, які щасливо пережили цей страшний час. Маси швидко переконувалися, що український визвольно-революційний рух живе. Це були так і інші маси. Треба ствердити, що на всьому просторі бльокованого терену ніде не дійшло до засадничого заломання мас. Навпаки, в більшості випадків зимова бльокада сталася важким бойовим хрещенням, чинником засадничого перевиховання, зреволюціонування їх. До цієї справи ще повернемося у розділі про українські маси.

Весняний перепочинок був недовгий. Він потрібний був большевикам, щоб підсумувати наслідки своєї кампанії, використати набутий у бороть-

бі з революційним рухом досвід для відповідного перешколення своїх опричників, для перегруповання своїх сил.

Вже травні, а подекуди в червні, крім залишених на місцях, з'явилися нові гарнізони. Ми подамо кілька прикладів обсади сіл енкаведівськими гарнізонами літніми місяцями 1946 р.

Р-н Калуш, Станиславівської обл., в м. липні: охорона райцентру — 1000 чоловіка, Брошнів — 30, Сівка Калуська — 80, Кропивник — 18, — 80, Мислів — 50, Вістова — 20, Студінка — 15, Підгірки — 100, Підмихайля — 28, Пійло — 18, в лісі між селами Вістова — Михайлів — 1000.

Р-н Долина, Станиславівської обл., в липні: райцентр-енкаведе-енкагабе — 73 чоловіка, міліція — 30, польове енкаведе — 150, лісоруби — 200, охорона тартаку і станції — 130, спецвідділ нквд — 180, частина ч. а. — 90, інші військові частини — 300, с. Креховичі — 55, Надіїв — 90, Рахинь — 100, Тростянець — 100, Туря Велика-Широке Поле — 150 кінний відділ), Яворів — 12.

Р-н Старий Самбір, Дрогобицької обл., в липні: райцентр — 135 чоловіка, нквд-нкгб; — 150 чоловік ч. а., Созань — 8040, Посада Д. — 80, Волошинова — 30, Чаплі — 80, Чижки — 42, Букова — 25, Фельштин — 12, Ракова — 25.

Р-н Стрілки, Дрогобицької обл., в липні: райцентр — 380 чоловіка залоги нквд, Спас — 20, Бусовиська — 30, Лужок Гор. — 95, Грозьова — 15, Ясениця — 13, Волосянка — 16, Дністрик Гор. — 15, Виців — 20, Тиха — 25, Нанчілка Мала — 130, Нанчілка Вел. — 40, Лаврів — 30.

Р-н Олесько, Львівська обл., у липні: Туря — 90, Переволочна — 55, Соколівка — 32, Ожидів — 40, Бужок — 40, Підгірці — 35, Сасів — 29, Котлів — 2, Боложинів — 160, Опаки — 27, Черемошня — 18, Грабова — 13, Гавареччина — 7, Руда Котлівська — 25, Белзень — 22.

11. IV. 1946 р. з терену Любешівського і Морочанецького р-нів (Волинська і Рівн. обл.), остаточно виїхали всі гарнізони. Та зараз 13. IV. приїхала в райцентр Любешів більша військова частина, що, розбившись на групи, почала в усьому терені операції. З 24. IV. почалися великі ворожі акції на терені Ратненського, Дивинського, Іванівського, Морочанського й інших р-нів. Групи енкаведистів, проходячи лісними масивами, палили ліс. Під час акції дуже конспірувалися і вдавалися до різних підступів, грабували і знущалися з населення. 8. V. почалася нова акція на терені Морачанського, Іванівського, Ратненського, Любишівського, Камінь-Коширського і Маневичанського р-нів. Одночасно був обсаджений сильними залогами Дніпро-Бузький канал.

Дуже коротко тривала весняна передишка теж у Чернівецькій області. Нові гарнізони заквартирували тут скрізь вже 20-24 квітня.

Крім гарнізонів, що, як правило, були так розміщувані, щоб одночасно йшли шахувати ряд довколишніх сіл, з весною з'явилися дуже численні рейдуючі провокаційні спецбійки нквд, що діють виключно партизанським способом. Підшиваючись під маску УПА, вони намагаються

провокувати українське населення і, разом із цим своїми бандитськими вчинками — компромітувати український революційний рух.

Енкаведівські спецбоївки тижнями квартирують у лісах, ніяк не показуючись цивільному населенню, або підходять до нього тільки ніби за розвідкою чи харчами, переодягнені, вдаючи українських партизан. Нпр., в с. Жураки (р-н Солотвина, Станисл. обл.) гарнізон зразу квартирував довгий час законспіровано в лісі. На горі Клива біля с. Космач (р-н Солотвина) банда нквд просиділа, чатуючи і обсервуючи кілька днів у малинниках, аж доки не зорієнтувалася, що її розконспіровано. Часто більші відділи нквд квартирують під маскою непрічасних до політики лісорубів, нпр., 300 „лісорубів” у м. травні б. с. Завій (р-н Перегінсько, Станиславівської обл.), полк „лісорубів” у сс. Мислів і Рипанка (р-н Калуш, Станиславівської обл.), а також навіть під маскою повстанців, нпр., 200 енкаведистів б. с. Завій, Грабівка (р-н Перегінсько), конспіративно квартируючи, енкаведівські банди дуже тихо поводяться, пильно маскують свої стежки і місця постойв, часто обсервують околицю з високих дерев, часто пильно прочісують цілі полоси лісів, шпитаючи дровами попід корчі. Як тільки сутеніє, розстрільною підсуваються під край лісу, де до ночі чатують на повстанців, що мали б виходити в село. Засідка — це основна форма їхніх дій. В одному селі щоночі буває одночасно до 10 засідок, засідки часто тягнуться безперервним ланцюгом 4-5 і більше км (липень, засідка сс. Корчин-Синевідсько-Вижне, р-н Сколе, Дрогобицької обл., червень, дві лінії засідок довжиною 9 км під лісом і на полі між сс. Гологори—Трудовач—Новосілки, р-н Красне, Львівська обл., впродовж трьох тижнів). Засідки ставлять по лісах, полях, шляхах, проходах, горищах хат (нпр., с. Жовчів, р-н Рогатин, Станисл. обл., де в червні большевики кількаразово просиділи по кілька ночей на горищі місцевої сільради і читальні). Часто, як тільки світає, вони входять у хату якогось господаря, не дозволяють нікому з домашніх виходити на двір і обсервують крізь вікна рух у селі, чатують на повстанців. Для кращого замаскування один-два з них переодягаються в одяг господаря чи господині і вештаються замість них по господарству, „ходять біля худоби”, „молотять” і т. п. Кожної ночі босо просуваються поміж хати, підглядаючи і підслухуючи попід вікна. Під претекстом шукання повстанців вони несподівано вдіраються у селянські хати, домагаються відомостей про повстанців, руйнують, палять господарства. Дуже часто, переодягнені намагаються вдавати українських партизан. У цьому випадку дикими грабунками і нелюдською поведінкою з населенням намагаються скомпромітувати український революційно-визвольний рух, або провокацією виявити прихильників УПА, ОУН. Коли провокація їм ведеться, із спровокованими вони зараз же по-нелюдськи розправляються. Та їх штуки у 90 відсотках не вдаються. Українське населення, поінструктоване вказівками підпілля і виховане большевицькою дійсністю, легко розбирається, де енкаведисти, а де повстанці.

Ми подаємо кілька прикладів про „діяльність” енкаведівських спецбанд.

16. 6. 46 р. розперезані енкаведисти допускалися варварських бешкетів в с. Гринівка (р-н Товмач, Станисл. обл.). Вони масово били вікна по хатах, виломлювали двері, шукаючи дівчат. Нападаючи навіть на старих або вагітних жінок, масово гвалтували та знущалися з них. Щойно по довшому часі одному селянинові пощастило налякати напасників „бандерівцями”, що нападають, від чого вони панічно втекли.

3. 8. 46 р. в с. Яйківці (р-н Журавно) енкаведисти застрілили Греча Степана, що спав у клуні, лише тому, що він, заспаний, не встиг досить швидко на їх наказ піднести догори руки.

23. 5. 46 р. в с. Добряни (р-н Щирець, Львівська обл.) енкаведівська боївка з Дорнфельду вночі напала на місцевого священика о. Щирбу Леоніда. Злочинці виважили двері, родину священика загнали до льоху, а його самого розстріляли. Покійний не хотів перейти на „православ'я”.

10. 6. 46 р. в с. Плоски (р-н Стрілки, Дрогобицької обл.) прийшло 16 енкаведистів, які вдавали, що вони українські повстанці. Вони випитували людей, де можна б долучитися до „наших хлопців”, чи переходив туди „Мороз” і т. п. Особливо основно випитували одну дівчину, яку вважали за зв'язкову. Потім пішли на засідку ніби на большевиків, вбили 16-річного хлопця, а опісля ще одного замордували. Господаря Терлецького Михайла забрали до лісу і тут переслужували його, вдаючи СБ (Служба Безпеки ОУН). Тернопільському (Терлецькому) закидали, що він „сексот”, і дуже його мучили. Вимагали, щоб він подав людей, які посвідчили б, що він не сексот, а, навпаки, співчуває українським повстанцям. Пізніше „зобов'язали” його поставити хрест на могилі Слави. Нарешті казали йому стати на коліна і молитися, бо будуть його розстрілювати. Терлецький ні до чого не признався. Він ніби, ставши навколішки, скористався нічною пітьмою і втік із рук опричників.

1. 5. 46 р. в с. Добриводи (р-н Козин, Рівенська обл.) енкаведівська провокаційна банда Озона заарештувала Романюк Ксеню, їй зв'язали руки, просадили дрючок і, підвісивши, били протягом двох годин, щоб довідатися, чи вона має зв'язок з повстанцями.

6. 7. 46 р. в с. Дуброва (Богородчани, Станисл. обл.) банда енкаведистів напала на хату Федорко Олені. Енкаведисти кинули три гранати, які важко поранили господиню і її дочку Зеновію. Друга донька, Марія, вхопила на руки поранену сестру та почала тікати на подвір'я. Тут догнали їх бандити і закололи обох багнетами. Господарство пограбували й підпалили. Причиною цього морду було це, що Федорко Олена, не зважаючи на шантажування і погрози нквд, не хотіла стати сексоткою. Під час похорону жертв 7. 7. з р-ну приїхало ще кілька шакалів нквд, які лазили по руїнах господарства і ще крали, що тільки знаходили (пасіку тощо).

Всі ці „удосконалені” засоби терору не дають большевицьким окупантам великих успіхів. Українське підпілля й українські маси швидко вивчають енкаведівські нові прийоми і відповідно змінюють і свою тактику боротьби. І хоч сьогодні, як і раніше, винищують сотні і тисячі українських повстанців та українського мирного населення, однак, як і раніше не вгває революційно-визвольна боротьба українського народу, яка під ворожими ударами багатьох сторонами тільки глибше і кріпне.

Вибоча трагікомедія

Зимова блокада Західних областей України тісно пов'язана з т. зв. виборами до верховної ради СССР 10. 2. 46 р. Большевицькі окупанти із зовнішню і внутрішню-політичних міркувань поставили собі завдання за будь-яку ціну ці „вибори” виграти. Тому щодо цього вони мусили сподіватися рішучого спротиву українського населення, вони вхопилися за дуже недемократичну, але за те випробовану свою методу **фізичного насильства**.

По українських селах заквартирували терористичні гарнізони. Вони не приховували, що приїхали „запевнити перемогу блоку комуністів і безпартійних”. Людність, зрештою, щодня була годувана недвозначними погрозами на адресу тих, що ухилилися б від голосування, жила під безперервним терором і не робила собі жодних ілюзій щодо репресій, які доведеться пережити 10. II. і після цього.

Та все таки окупантська большевицька влада українському народові така ненависна, енкаведівський тніт такий нестерпний, національна свідомість та революційне горіння широким українським мас такі великі, **що все населення, підтримане революційним підпіллям постановило цілковито бойкотувати сталінські „вибори”**.

Така постава мас, силою факту, швидко стала відома нквд, і виборча кампанія зразу ж перетворилася у завзяту боротьбу між озброєними енкаведівськими посіпаками і безборонним населенням, яке, позбавлене всіх демократичних свобод, відмовленням від голосування хотіло виявити своє ставлення до наявної на українських землях большевицької влади.

Та „найдемократичніша” на сторінках офіційної преси влада не захотіла бавитися у демократію. На українських землях почалася дика оргія терору, якій на ім'я „виборча кампанія” й „вибори до верховної ради СССР”.

Ми подаємо лише кілька характеристичних прикладів на цю тему.

Як велася окупантська передвиборча кампанія?

В с. Юшківці (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) голова райвиконкому Татаренко проводив передвиборчий мітинг. Він вихвалював Радянський Союз. Після цього забрав голос один селянин: Ви, товаришу, всі гарно

говорите і пишете, але на цьому й кінчається. Ваші солдати тимчасом далі грабують, роблять облави, стріляють наших людей. Вас не тільки люди, а й собаки бояться. І ви хочете, щоб за вас люди голосували". На це розлючений Татаренко відповів: „Ми робили облави, арештували і далі так будемо робити. Будемо стріляти доти, доки всіх вас, бандерівців, не перестріляємо. Чи ви підете голосувати чи не підете, ми й так вивеземо багато вас на Сибір”.

В с. Глібовичі Вел. (р-н Бібрка, Львівська обл.) енкаведист бив по обличчю 60-річну Горбаль Марію, яка заявила йому, що їй „большевицького мітингу не потрібно”. Село Вільхівець (цього р-ну), коли населення не хотіло йти на мітинг, большевики обстріляли запальними кулями. В с. Підманастирі (цього ж р-ну) за це ж енкаведисти арештували Кожалецького Мих. та skonфіскували його майно; його батька (65 років), що тікав перед виборчим мітингом застрілили.

На передвиборчому мітингу в с. Братківці (р-н Стрий, Дрогоб. обл.) большевицька агітаторка Флорова просто заявила, що, „чи ви будете голосувати чи ні, вибори відбудуться і назначені партією кандидати такі будуть вибрані”.

В с. Заріка (р-н Куликів, Львівська обл.) нквд арештувало Михайла Вандишку, його брата, жінку і сестру. Їм загрозили, що, якщо не підуть голосувати, то всіх їх вивезуть на Сибір, а майно skonфіскують. Арештованих впродовж цілої доби мучили, допускаючись найжахливіших тортур, опісля, зобов'язавши першими голосувати, звільнили. Те саме було з арештованими 2. І. в с. Ясениця (р-н Кам'янка-Бузька, Львівська обл.) Кінах Марією і Шкробіт Анною; в с. Руда Сілецька (цього ж р-ну) арештовано в цей спосіб 23 громадян. Всіх їх катуванням зобов'язали першими голосувати й агітувати в цьому напрямі ще інших громадян.

В с. Нараїв (р-н Бережани, Терноп. обл.) большевики пригнали арештованих з с. Володня (р-н Поморяни) 36 селян, які заявили, що не будуть голосувати. Тут їх прилюдно прикладами крісів і паликами били, щоб цим способом „заохотити” голосувати селян с. Нараєва.

3. II. 46 р. в с. Смолянка (р-н Великі Бірки, Тернопільська обл.) енкаведисти облавою зганяли людей на передвиборчий мітинг. Та навіть цим способом їм повелося приволокти лише кількох господарів: їх записали закладниками за „успішне проведення виборів”.

В с. Жирова (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) в м. січні енкаведисти застрілили дівчину — переселенку, Квіт Анастасію, що йшла з церкви додому й не хотіла йти на передвиборчий мітинг.

Як реагувало населення на ворожу виборчу пропаганду?

14. I. 46 р. в с. Підпечери (р-н Станиславів) відбувся передвиборчий мітинг. На мітингу примусово роздали людям „Положення про вибори” і „Конституцію ССРСР”. Селяни, поки зайшли додому, устелили подертими „положеннями” і „конституціями” всі вулиці; большевики провели

по хатах ревізію і в кого не було в хаті „конституції”, немилосердно били.

В с. Васючин (р-н Букачівці, Станисл. обл.) на зборах виступив кандидат в „депутати”, який закликав людей до голосування. Люди підняли крик: „За що голосувати? За тюрми, Сибір і резстріли? Не підемо голосувати за Сталіна і його кліку. Геть сталінські „вибори”. Хай живе Самостійна Україна”. Мітинг перетворився в один крик протесту. Озвірілі большевики заарештували всіх присутніх. Село Помонята (цього ж р-ну) у відповідь на ворожу агітацію зробило на письмі заяву, що голосувати не буде. Не зважаючи на жертви, ця заява 10. 2. була дотримана.

2. II. 46 р. в с. Михайлівка (р-н Холотники, Терноп. обл.) зібраний народ маніфестаційно заявив большевицькому агітаторові, що до „виборів” не піде. Це саме було в с. Слав'ятині (р-н Підгайці цієї ж обл.), де одна жінка в імені присутніх заявила, що „ми не будемо голосувати за державу, яка вбиває наших людей і грабує наше майно”.

6. II. 46 р. на мітингу в с. Монастирець (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) енкаведівські агітатори поставили зібраним селянам запит, чи вони будуть голосувати. Присутні закричали: „Не будемо. Ви нас грабуєте і нищите. Хочемо Самостійної України”. Большевики мітинг розігнали та заарештували і сильно били тих, що не переставали кричати; найгірше знущалися з Німко Теклі, Белей Анастасії і Шевчук Розалії.

6. II. 46 р. в с. Ясень (р-н Перегінсько, Станисл. обл.) діти поздирали всі большевицькі відозви і льозунги. У відповідь большевики провели арешти у місцевій народній школі.

13. II. 46 р. в с. Ферналівка (р-н Львів) нквд зловило 13-річного хлопця, що здирав большевицькі виборчі кличі. Його страшно побили й заарештували.

28. I. 46 р. в с. Емельна (р-н Кольки, Волинська обл.) большевицькі агітатори питали людей на мітингу, чи вони будуть голосувати за „депутатку” Васюту Парашку. Люди на це маніфестаційно відповіли, що „за колгоспи і за таке життя, як у колгоспах”, голосувати не будуть.

В січні в с. Буца (р-н Мізоч, Рівенська обл.) енкаведисти з одного боку наклеювали свої льозунги, а з другого боку діти вже їх зривали. Енкаведисти намагалися арештувати дітей, але ці щасливо втекли їм з-під рук.

20. I. 46 р. в с. Лішня (р-н Шумськ, Тернопільська обл.) большевики порозклеювали свої льозунги. Один 16-річний хлопець, читаючи ці льозунги, в присутності енкаведистів здер їх і сказав: „Ви стійте тут або не стійте, і так за вас голосувати не будуть”. За це його зараз же арештували. Арештований побив лейтенанта нквд, який намагався з нього знущатися.

Одночасно з большевицькою агітаційною передвиборчою кампанією сильну **противиборчу кампанію** повело **українське революційне підпіл-**

ля. Революційну противиборчу літературу УГВР, УПА, ОУН пильно підхоплювало населення та масово кольпортувало її по своєму терені.

Всі західньо-українські села, міста, містечка кількаразово були закидані революційними противибірчими листівками, льозунгами тощо. У кольпортажі перше місце треба признати українським жінкам, молоді й дітям, що часто виявляли подиву гідну ініціативу й помисловість.

Ми подаємо кілька ффрагментів цієї акції.

В передвибірчій період кількаразово на Львівську станцію заїжджали поїзди, цілі обклеєні революційними листівками й удекоровані революційними льозунгами.

В с. Глібовичі Великі (р-н Бібрка, Львівська обл.) приклеєно противиборчу листівку біля самого кулемета стійкового енкаведиста. Революційні листівки часто наклеювано на будинки енкаведівських стійкових (м. Борислав, Дрогобицької обл.), на двері гарнізонів, на стіни безпосередньо біля стійкового (нпр., сс. Кліщівна, Підгороддя, Терлеїв, Черче, Заланів — р-н Рогатин, Станисл. обл.).

В с. Бориничі (р-н Стрілища, Дрогобицької обл.) зроблено велику солом'яну ляльку, ніби Сталін, і повішено її на телеграфічний стовп. В середину вложено міну, яка при стяганні ляльки забила одного енкаведиста та двох поранила.

В ніч із 5 на 6. 2. 46 р. були масово розкинені і розклеєні противибірчі листівки в м. Тернополі. Вони з'явилися на всіх важливіших будинках міста, а навіть на будинку нквд, хоч там стояла стійка. Вночі з 7. на 8. 2. було знов поширено революційні листівки. Населення з захопленням читало їх і утверджувалося в своїй противибірчій поставі. Треба зазначити, що листівки нищили тільки енкаведисти, червоноармійці всупереч наказам, які вони отримали, листівки читали, але їх не нищили.

16. 1. і 4. 2. 46 р. українські противибірчі листівки, льозунги, карикатури були масово поширені в обласному місті Станиславові.

За кілька днів перед „виборами” розкинено противибірчі листівки в місті Журавно. Листівки було поширено між іншим і в ідальні, де саме походилися радянські службовики і військові на обід. Присутні енкаведисти, щоб зараз же виявити кольпортерів, замкнули двері ідальні і провели між присутніми обшук. Між іншим пильно шукали по кишенях червоноармійців. Кольпортерів не знайшли. Це саме ввечері повторилося в клубі на большевицьких „масових танцях”.

22. 1. 46 р. розкинено революційні листівки в с. Критишині (Іванівський р-н, Півн. Волинь). На кожную листівку було наклеєно наголовок з большевицької газети „Сталінська Путь” і так розклеєно по селі. В цей спосіб листівки довго висіли і прочитало їх багато людей.

4. 2. 46 р. було розклеєно революційні противибірчі листівки в сс. Слобідка, Рихта, Княгинин, Нагірна, Ластівці, Ляшковиці, Ісаківці, Хо-

дорівці і м. Жванчик (Довженського р-ну, Кам'янець-Подільської обл.) та в м. Дунаївці (цієї ж області).

Напередодні „виборів” на стіні сільради в с. Заболотівці (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) з'явилася карикатура, що зображала будинок із загратованими вікнами, із стійкою, озброєною кулеметом. Біля будинку зігнені чоловік і жінка, що під ескортою озброєних автоматів енкаведистів ідуть до цього будинку. На будинку написано „виборча дільниця”, а вгорі — „вільні вибори під сонцем Сталінської конституції”. У зв'язку з появою цієї карикатури наступного дня НКВД провело арешти в місцевій народній школі. Арештовано 15 школярів, яких упродовж п'ятих днів тримано в льоху та побиттям змушувано видати автора карикатури. Арештовані діти не видали його і ні до чого не призналися.

Як вибирали „виборчі комісії”?

В січні в с. Кліщівна (р-н Рогатин, Станисл. обл.) приїхало 50 енкаведистів, які силою почали зганяти людей на мітинг. Разом їм пощастило зігнати лише 10 людей. Один із присутніх селян пробував утекти вже з самого приміщення (дорогою він тричі тікав, але його завжди завертали). Його зловили й завели до „начальства”. Тут накиннулися на нього з лайкою та за „кару” призначили бути головою „виборчої” комісії”.

Коли в багатьох селах взагалі не щастило зігнати людей на мітинг або люди вперто відмовлялися від участі в комісії, більшовики ловили на вулиці першого-ліпшого чоловіка, затримували його, питали про ім'я і прізвище, записували собі і проголошували, що даний чоловік є головою чи членом виборчої комісії. Протести цієї особи і присутніх були даремні. В цей спосіб „вибрано” виборчі комісії, нпр., в сс. Кореличів, Утіховичів, Тучне, Глібовичів, Свіжки, Кімир, Коросне, Лагодів, Липівці, Борців, Пнятин, Ладанці, (р-ни Перемишляни, Львівської обл.), Подусів, Білка, Волотня, Подусільна, Вишнівчик (р-н Поморяни, Львівська обл.), Ферлеїв, Клівна, Дички, Яглуш, Мельна, Псари, Данильче, Підгороддя, Руда (р-н Рогатин, Станисл. обл.).

Про ставлення таких „комісій” до сталінських „виборів” хай послужить приклад із села Гайворонка (р-н Золотники, Тернопільська обл.). Член виборчої комісії в цьому селі, Михайлівський Гриць, говорив до „виборців”: „Друзі, за що будемо голосувати? За таке голосування нас проклянуть наші діти”. Ці слова підслухали енкаведисти і тут же Михайлівського розстріляли.

Коли йдеться про кандидатури, то загально відомо, що вони можуть бути тільки з числа членів партії, яких поміж населенням ЗУЗ і ПЗУЗ майже немає, або частково з креатур цієї партії чи останніх покидьків суспільства. Сама людність до виставлення кандидатур ні в якому разі не допускається. Ми наведемо кілька зразків насильно організованих більшовиками т. зв. зустрічей „захоплених виборців” з їхніми „улюбленцями” — вибранцями.

З агітаційними мітингами на р-ни Перемишляни — Глиняни (Львів. обл.) вбрався „любимець народу” начальник енкаведе Львівської області ген.-полк. Попов. На його мітинги, що мали відбутися в Глинянах і в с. Сверж, енкаведисти силою зганяли людей із сіл Кореличі, Добряничі, Утіховичі, Жидовичі, Бруховичі, Мерищів, Волків, Ладанці, Борщів, Пнятин, Виписки, Пилипівці, Унів і інші. Коли люди ніяк не хотіли йти, енкаведисти робили облави і під багнетами вели аж на місце. Тому, що люди ще й дорогою тікали, енкаведівський ватажок дав наказ на втікачів стріляти.

В с. Чижики (р-н Нові Стрилица, Дрогоб. обл.) „кандидат” Олексієнко закликав зібраних селян йти голосувати, бо в противному випадку „ми всіх вас вивеземо на Сибір”. Тоді жінки зняли крик, що не будуть голосувати, бо большевики нападають на невинних людей, знущаються з них і грабують. З довшою протибольшевицькою промовою виступила селянка Палагія Яцишин. Мітинг було зірвано.

Корнієць, заступник голови ради „міністрів” т. зв. УССР, балютувався в Камінь-Коширській виборчій окрузі (Волинська обл.) при зустрічах з „виборцями”, які він мав у мм. Камінь-Коширськ і Степань, привіз із собою 8 автомашин енкаведівської охорони. На зустріч гнали людей силою. „Вибранець” увесь час говорив про нищення „українсько-німецьких націоналістів”.

Серед таких „мітингів”, „зустрічей”, большевицької і революційно-підпільної прапагандивно-агітаційної акції, енкаведівського терору і знущань наближався день 10. 2. 1946 р. День, якого мирне українське населення ожидало з найбільшим страхом, ніби страшного суду, але в якому за всяку ціну вирішило не здатися.

За браком місця ми наведемо лиш кілька прикладів перебігу голосування в окремих селах.

Село Ясень (р-н Перегінсько, Станисл. обл.). Ще 9. 2. 46 р. гарнізони почали стягати „виборчу комісію”, щоб ніч притримати її в арешті, а вдосвіта першою загнати голосувати. Виявилось, одначе, що вся „комісія” втекла в ліс. Не встиг тільки втекти старенький Криницький Кирило. Вечером зайшли до нього енкаведисти й казали йти до виборчої діляниці. Коли він рішуче відмовився, вони кинулися його бити і силою волокти з собою. Тому, що старенький був лисий, його тягнули за вуха, які зовсім пообривали. Одночасно били його. Збитого, на пів притомного нарешті, покладали на дошку і так принесли до виборчого приміщення. Другого дня зранку енкаведисти, побачивши, що ніхто не йде голосувати, розбіглися по селу зганяти людей. Та більшість селян повтікала в ліси або поховалася по криївках. Ті, що залишилися, навіть під побоями не хотіли виходити з хат. Нпр., коли енкаведівські посіпаки ввійшли в хату Олексюк Юстини та казали їй йти голосувати, вона з ненавистю плюнула їм у вічі. Тоді большевики кинулися її бити, аж зломали їй руку. Важко побили і повибивали зуби селянам Федора-

кові Лукіянові й Гавичеві Гнатові. Ввійшовши в хату Дутчака Пилипа, казали йому вкинути бюлетень до принесеної малої урни. Коли він не хотів, його почали страшенно бити. Битий заложив руки за спину і заявив: „Моя рука бюлетеня не кине”. Большевики відповіли: „Коли не хочеш рукою, то кинь плечем”, і разом із цим один з них поклав бюлетень у щілину урни, а другий сильно наштотхнув Дутчака на урну, від чого бюлетень упав у середину. Енкаведисти заявили: „Правильно, прогаласавал”. Пізніше вони пішли в хату Гелетія Тимка. Коли його примушували голосувати, він сказав: „За кого буду голосувати? За вас, що тримаєте вже третій місяць мого 10-річного сина в тюрмі?” За таку відповідь большевики звалили його на долівку й почали дуже бити.

Село Підгірки (р-н Калуш, Станисл. обл.). До полудня гарнізонники чекали, щоб люди йшли голосувати, одначе, ніхто не йшов. Їм тільки повелось зловити на вулиці одного сільського десятника, якого примусили голосувати. Коли він повернувся додому, жінка привітала його словами: „Ти, зраднику, ти хочеш, щоб на мене і всіх дітей люди пальцями показували?” Коли до полудня гарнізонники не дочекалися „виборців”, на зарядження р-ну вони почали гонити їх у виборчу дільницю під конвоем, а одночасно збирати голоси по хатах у малі урни, які вони носили з собою. При цім селян важко били, багатьом повикручували руки, пальці. До вечора вдалося їм навіть цією методою зібрати тільки 17 голосів. Треба згадати, що в с. Підгірки гарнізон заквартирував ще за півроку до „виборів” і самі большевики вважали це село стероризованим.

Старе Село (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Село, як і всі села цього р-ну, було обложене заставами та кулеметами. З самого ранку до урни привели кільканадцятьох арештованих, що сиділи в льоху, і примушували їх голосувати. Хто відмовлявся, того дуже били. Пізніше, коли побачили, що ніхто з села не йде голосувати, поділилися на чотири групи та пішли зганяти людей. Впертих били та стріляли їм понад голови. Чмелик Марію так побили, що вона збожеволіла. Коли побачили, що їм не вдасться зігнати всіх людей до виборчого приміщення, взяли малі урни та пішли з ними по хатах. За людей, які не дали себе примусити голосувати, самі кидали голоси. Хоч більшість населення не голосувала, під час обрахунку виявилось 13 голосів більше, як „виборців”. *Голоси в р-н повезла танкетка.

Село Убин (р-н Новий Милятин, Львівська обл.). До „виборів” пішов тільки один розумово хворий чоловік. Большевики важко побили Равлюка Олексу, а Равлюк Марію й Урбаницьку Марію били й вішали. Гнідицьку Софію били, вішали і до безтями душили. Наконечну Юлію вивели під хату і намагалися розстріляти, потім підпалили її хату та почали кидати гранати. Багато громадян, під багнетами приведених до виборчого приміщення, тікали з большевицьких рук уже від самої урни, на них большевики стріляли. Коли ці всі репресії не допомогли, і насе-

лення таки не голосувало, більшовики самі повкидали бюлетені так, що мали їх „100%”.

Село Вага (р-н Золотники, Тернопільської обл.). Більшовики силою зігнали „виборців” у виборче приміщення і питали їх, чи будуть голосувати. Люди заявили, що „за колгоспи, за розстріли, за знущання голосувати не будуть”. Тоді присутній лейтенант витягнув нагана та почав ним бити людей. Люди зчинили крик і пробували вирватися з кімнати. Але на подвір'ю вони зустрілися з дулами кулеметів, які почали сіяти їм понад голови вогнем. У той же час з різних кінців села вели інших „виборців” Їх підганяли прикладами крісів. 60-річну Кобинюк привели босу й майже нагу, бо, б'ючи, подерли на ній одяг.

В с. Боратин (р-ну Броди, Львівська обл.), коли пригнані під конвоєм до виборчого приміщення люди повтікали, більшовики почали стріляти з розставлених довкола села кулеметів. Вони загрожували, що коли люди зараз не підуть голосувати, спалять село.

В р-ні Здолбунів (Рівенська обл.) більшовики особливо жорстоко знущалися з населення сіл Глинки, Підісники, Мятин, Посягва, Сергівка, Тайкури, Вільків. В цих селах важко побили і поарештували за бойкот „виборів” багато селян.

В сс. Зеленче і Нестерівці (р-н Оринин, Кам'янець Подільська обл.) „вибори” охороняли 2 танки, які своїми пострілами супроводжали голосування.

9. 2. 46 р. в с. Бережанка (р-н Оринин) енкаведівські агітатори зігнали людей на мітинг. Всіх учасників мітингу арештували, ранком примусили перших голосувати.

В с. Слобідка (р-н Сатанів, Кам'янець Подільської обл.) голосування відбулося за активною „допомогою” нквд. У виборчому приміщенні один енкаведист давав у руки „виборцям” бюлетень, а другий зразу брав його в урну. Кабіна була з марлі.

Кілька наведених прикладів, хоч дуже типових, далеко не висчерпують усіх терористичних прийомів, що їх цього дня ворог застосовував до „вільних виборців”.

Загалом по всіх областях Західної України розташовані по селах енкаведівські і військові гарнізони, не дочекавшись добровільної явки населення до виборчих урн, гнали людей до виборчих приміщень силою, під багнетами й кулеметами. При цьому села ще з вечора попереднього дня були обложені кулеметними заставами, і навіть гарматами, танками. Людей, які не хотіли виходити з хат, до непритомности били, викручуючи їм руки, вибиваючи зуби, ломлячи кості, або тероризували пострілами над голови, а то й розстрілами окремих громадян. Хто пробував з-під конвою втікати, на нього стріляли або били, як це вже згадувалося. Ці самі сцени дикого насильства і садистичних знущань відбувалися у виборчих приміщеннях, повних озброєних енкаведистів й укріплених більшовицькими кулеметами. Часто люди, силою загнані у ці примі-

щення, пробували перекреслювати виборчі бюлетені чи писати на них революційні кличі. Однак, як показалося, нквд передбачило й такі випадки: у всіх виборчих приміщеннях або не було кабін, або не було в них олівців, або вони (кабіни) були відкриті, або побудовані ...з марлі (майже у всій Кам'янець Под. обл.). Коли ж навіть засобами найдикунськішого гвалту гарнізонам не вдалося зігнати населення до урн, тоді вони брали в руки малі урни і пробували до цих урн збирати голоси по хатах. Коли населення не хотіло пускати їх у хати, вломлювалися туди і за допомогою вище наведених численних терористичних засобів намагалися примусити свої жертви голосувати. Часто заставляли вони хати порожніми, бо населення в день „виборів” масово тікало в ліси або крилося по всіляких домашніх сховках. Часто всіми своїми засобами не могли дістати голосу від „виборця”. Тоді, як правило, кидали голоси самі.

У всій Західній Україні не було жодного села, де большевицькі окупанти не докинули б їм для „100-відсоткової успішності „виборів” більшості кількості бюлетенів.

Для ілюстрації нашого опису ми наведемо ще кілька прикладів **большевицьких виборчих звірств**, що за їх допомогою большевицькі окупанти намагалися тероризувати загал виборців.

В с. Ногівці (р-н Войнилів, Станисл. обл.) 10. 2. було 'важко побито 73 громадян.

В с. Рівня (р-н Перегінсько, Станисл. обл.) большевики намагалися примусити голосувати стареньку бабусю Войтович Парашку. Коли вона категорично відмовилася, її зв'язали, випровадили на кінець села та вирізали їй груди й статеві органи. Вона серед страшних мук померла.

В с. Тейсарів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) енкаведисти важко побили Сенишина Михайла, щоб змусити його голосувати, йому теж стріляли понад вуха. Козакові Василеві вибили 4 зуби. В усьому селі залишилося 10. 2. не битими тільки 30 людей. На 600 голосуючих тут добровільно (це значить не безпосередно під побоями) проголосувало 5 чоловік, 300 зовсім не голосували. При обрахунку голосів виявилася надвишка 25 голосів понад 100%.

В с. Ятвяги (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) лейтенант нквд застрілив Оленського Миколу, що відмовився голосувати.

В с. Миколаїв (р-н Бібрка, Львівська обл.) побитого до непритомності, скривавленого „виборця” Лукавого Данила гарнізонники занесли до виборчого приміщення на крисах.

В с. Підкамінь (р-н Рогатин, Станисл. обл.) гарнізонники спалили майже половину села. Людям стріляли понад голови. Кардашеві Іванові поклали на плече кріс і стріляли над вухом, погрожуючи, що зараз застрілять його.

В Кам'янецьчині (Львівська обл.) під час передвиборчої кампанії нквд допитало з тортурами близько 3000 людей, арештувало щось із 1000, ва-

жко побило мирного населення мало не 800 людей, провело 70.000 різних ревізій і розшуків.

В с. Новосілка Опарівська (р-н Комарно, Дрогоб. обл.) енкаведист убив селянина ДЗюму Івана, який не хотів голосувати.

4. 2. 46 р. в с. Жовтанці (р-н Мости Великі, Львівської обл.) за противиборчу поставу енкаведисти розстріляли селян Бреха Василя, Сову Василя, Медведя Максима.

Який же був вислід „виборів”?

Ми зараз подамо кілька цифрових прикладів.

Р-н Войнилів (Станисл. обл.): с. Колоколин — із 780 „виборців” вкинуло до урни власною рукою і то під терором тільки 2 особи. Після підрахунків кількадесят голосів понад 100%. С. Підмихайлівці — із 360 „виборців” віддали голоси і то під терором тільки 11, в урні було понад 400 бюлетенів, с. Журів — із 370 „виборців” голосувало і то під терором 12; с. Григорів — 499 виборців, голосувало в той же спосіб — 21, в сс. Вільхова, Городьків, Радванів, Вахманка, де винятково не було ґарнізонів, „вибори” взагалі не відбулися, всі голоси вкинули большевики в райцентрі; с. Васючин — із 102 „виборців” голосувало, і то під жорстоким терором, 89; с. Воскресінці — на 400 „виборців” голосувало, і то під терором 30; с. Загір’я — з 490 добровільно голосувало 2, під терором — 62; с. Помоняти — ціле село перед „виборами” внесло письмову заяву, що не будуть голосувати; мимо большевицьких знущань, не голосувало; с. Княгиничі — із 480 „виборців” добровільно голосувало 2; с. Нова Гребля — добровільно голосував тільки большевицький голова радгоспу і його родина; с. Явче — гнані силою до виборчих урн „виборці” влаштували протибольшевицьку маніфестацію і подерли та поперекреслювали виборчі бюлетені.

В с. Медова (р-н Козова, Тернопільська обл.), не зважаючи на большевицький терор, проголосувало лише 30 осіб, силою притганих до виборчих урн. Тоді присутні большевики викинули за двері виборчу комісію і самі вкинули до урни всі інші виборчі бюлетені.

С. Котузів (р-н Золотники, Терноп. обл.) большевики обстрілювали з панцерного авта. Після того ґарнізонники виганяли людей силою з хат, стріляючи їм понад голови. В цей спосіб „проголосувало” 150 осіб, При підрахунку виявилось 450 бюлетенів; бюлетені, що їх бракувало, на очах одного із членів виборчої комісії докинули самі большевики.

В райцентрі Козлів (Терноп. обл.) „виборців” силою гнали до урн. Насильно загнані люди перекреслювали бюлетені; було перекреслено 60% вкинутих бюлетенів, багато людей зовсім не голосувало, проте „вибори пройшли на 100%”.

В с. Улично (р-н Дрогобич) по підрахуванню голосів виявилось 90 голосів зайвих;; у цьому селі большевики масово вкидали бюлетені за людей; таке ж було в сс. Подричі, Мразниця, Орьове й інших (цього ж району).

В с. Пнятин (р-н Перемишляни, Львівська обл.) під час голосування гарнізонники зауважили, що зігнані силою „виборці” масово перекреслюють бюлетені. Гарнізонники зателефонували в райцентр, звідки негайно приїхала „допомога”. Прибулі енкаведисти порвали кабину і багнетами почали підганяти людей до урн. Хоч 243 бюлетені були перекреслені, після підрахунку більшовиків „вибори” пройшли на „100%”.

В с. Миностів (р-н Рівне) було перекреслено 150 бюлетенів, однак, присутні більшовики визнали їх важкими; загнані до урн селяни намагалися принаймні перекреслювати бюлетені, та, через нагляд озброєних енкаведистів та брак або нецільність кабін, зробити це лише зрідка щастило.

Сс. Вільгір, Сергіївські хутори (р-н Здолбунів, Рівен. обл.), не зважаючи на більшовицький терор, взагалі не голосували; в сс. Глинки, М'ятин, Підлімники, Тайкури, Посярва й інших (цього ж р-ну) понад 50% бюлетенів було перекреслених і з революційними написами. Однак, у всьому р-ні „вибори” пройшли з 100% успіхом.

Вище наведені приклади не є відірваними фактами, вони відображають загальні підсумки „виборів” у всіх областях Західної України. У всіх цих областях українське населення сталінські „вибори” цілком бойкотувало. Лише через найдикіший терор озброєних посіпак нквд і війська, стосованому масово й окремо до кожного виборця, ворогові вдалося отримати від населення частину голосів, що їх тероризовані виборці вкинули до урн власною рукою; Переважну більшість їх вкинули до самі більшовики. **В цілому сталінські „вибори” на українських землях були одним мерзенним шахрайством більшовицьких окупантів.**

Слід підкреслити геройську поставу всього українського народу, все його революційне завзяття, подивугідну стійкість, нелюдську витривалість, одчайдушну відвагу та прегарну національну солідарність, які він виказав під час всієї більшовицької „виборчої кампанії” та в кривавий день 10. 2. — Імена цих усіх, мучених і замучених, імена цих усіх героїчних жінок і чоловіків, селян і селянок історія України збереже для майбутніх поколінь як символ боротьби за свободний вияв волі українського народу.

Новий голод на СУЗ

Загально відомий факт, що зо всіх земель, які входять до складу сьогодишнього СССР, найбільше потерпіла під час другої імперіалістичної війни Україна, на території якої майже три роки безперервно йшли найруйнуючі фронтові дії. Жахливе знищення під час цих років ґрунтовно відбулося й на сільському господарстві України. Воно відбулося тим більше, що удержавлене, поділене на великі одиниці сільське господарство не можуть піднести з руїни самі селяни-колгоспники; воно потребує окремих державних заходів, великих капіталовкладень, окремого державного піклування.

Як же ж з цією справою на Україні?

Безперечно, жоден громадянин СССР, а тим більше колгоспник, не може прожити й дня, щоб не чути галасливих запевнень большевицької пропаганди про „батьківське” державне піклування колгоспами. Одначе, кожен день дає йому теж нові факти, що свідчать про щось зовсім протилежне.

Колгоспна система т. зв. УССР, як і до 1939 р., залишилася лише генеральним засобом посуненої до крайніх меж сільськогосподарської експлуатації України.

Тому й нині, не зважаючи на розорення сільського господарства України, ми не бачимо будь-яких поважних заходів держави для відбудування зруйнованих колгоспів. Навпаки, на розорені війною, позбавлені всякої матеріальної підтримки колгоспи накладено величезні держпоставки та всякі державні зобов'язання у розмірах, що за сьогодишнього стану сільського є непомірно важким тягарем для колгоспів і колгоспників.

Сам же колгоспник, насильно загнаний у колгосп і безжалісно тут експлуатований, свідомий того, що зростання сталінських колгоспів ніяк не піднесе його добробуту, і — цілком незацікавлений в його реконструкції. Українські селяни-колгоспники на СУЗ саботують колгоспну працю, виконання хлібопоставок тощо. Відомо, що Україна не вив'язалася з держпоставок на 1945 рік.

У 1946 р. нужденним колгоспам ще довелося здавати залеблі поставки, довелося провадити весняну посівну кампанію з мінімальними засобами посівного зерна, без тягла, з неvistарчаючою кількістю робочих рук. Всі ці труднощі сталінські наставники кинулися розв'язати єдиною звичною їм методою, а саме за рахунок селян-колгоспників.

Панцизняка праця колгоспників, їхніх жінок і дітей мала заступити нестачу людської сили, часто й тягло. Тільки корови, що така рідкість у колгоспних родинах, мали бути основним тяглом для величезних ланів, убогі власні засоби колгоспників мали поповняти запланований грабіж України.

Селян — колгоспників, на ділі зовсім закріпачено; їм до крайніх меж людської спроможности підвищено норми денного виробітку, збільшено кількість вимаганих трудовнів та зменшено заплату за них, одночасно обрізано найвище до 30 арів присадибні наділи та обложено їх величезними податками, продналогами. Обложено поставками єдину корову, кілька штук домашньої птиці і кілька овочевих дерев при господарстві колгоспника.

Подаємо деякі дані про пересічний колгосп на СУЗ.

Робочий день. Весною і влітку початок о год. 4-тій ранку, кінець о год. 22-тій. Перерва на сніданок, полуденок і підвечірок разом дві години. Отже, тривалість робочого дня 16 годин.

Восени і зимою — початок робочого дня о год. 5-тій ранку, кінець о год. 6-ій вечора. Перерва на сніданок — полуденок 1-1,5 години. Отже робочий день триває 12-13 годин. На роботу мусить колгоспник чи колгоспниця з'являтися дуже точно, бо спізнання карається відрахуванням трудовнів. Слід зазначити, що карають не тільки тих колгоспників, що не відробляють установленого мінімуму — 80 трудовнів, а й тих, що не виробляють 130, а то й 150 трудовнів.

Роботу роздає бригадир.

Жінка може залишитися вдома тільки з дозволу бригадира, але не більше як два дні в місяць. Неділі чи будь-якого вихідного дня весною і влітку немає. Чоловік, як правило, весною і влітку не може залишитися ні одного дня в дома. Часто людей примушують працювати цілими ночами.

Під час жнив, молотьби і сапання колгоспники, щоб не тратити часу, мусять залишатися ночувати в полі чи в приміщеннях, де працюють. Для виконання домашніх робіт (прання білизни, печення хліба, догляд за малими дітьми) колгоспниці чергуються поміж собою в той спосіб, що одна у свій вихідний день виручає й інших.

Робити в колгоспах примушують також людей старих і дітей — підлітків. Вони зобов'язані виробити по півнорми трудовдня, за що отримують півоплати. Щоб збільшити число робочих рук, дітям колгоспників створюється найрізномордніші перешкоди для вступу в середні і вищі школи (їм не видають довідок для вступу до цих шкіл і т. п.).

Норми роботи. Призначені офіційно норми не мають жодного значення. Їх кожночасно змінюється залежно від потреб колгоспу, з засади вони дуже високі, так що не тільки до краю виснажують колгоспника, а й набагато перевищують його спроможності.

Харчування. Весною і влітку полуденок вариться на полі спільно для всіх робітників. Цей полуденок завжди нужденний. Нпр., в колгоспі К. Одеської області, під час жнив видано на 100-150 робітників — 1 пуд борошна, яке без жодних інших додатків варено на воді і так подавано їсти. Сніданок, вечерю і хліб до обіду передають з дому. Про це мусить дбати дещо старша дитина, старенький, цілком уже немічний дідусь чи

бабуся (всі інші працюють у колгоспі). На цих найстарших лежить обов'язок догляду за домашнім господарством на присадибній ділянці. З урожаю на цій ділянці колгоспник мусить здавати державі обов'язкові поставки від кожної культури, нпр., цибулі, огірків, картоплі, збіжжя і т. п. Садок дозволяється в межах до 15 арів; якщо при садибі є більше садка, то надвишку усуспільнюється. З домашніх тварин дозволяється мати одну корову (через нужду, яка панує серед колгоспників, переважно одна корова є спільною власністю кількох родин), одну свиню, кілька курок. Як ми вже згадували, навіть і ця мізерія є щільно обложена всілякими податками й оплатами.

Оплата трудовнів. Відбувається двічі на рік. Перша виплата в червні або липні. Виплата збіжжям за трудовні вироблені, в першому півріччі, провадиться в серпні-вересні, за умови, що колгосп виконав 50% плану здачі хліба державі. Тоді колгоспникам роздається не більше 10% змолоченого хліба.

Коли, зважаючи на крайню нужду серед колгоспників, деякі голови колгоспів видають селянам збіжжя, всупереч цим приписам, їх притягається до суворої відповідальности за „розбазарювання” колгоспного майна. Нпр., в с. Т. Одеської області, голову колгоспу, що видав колгоспникам на всі трудовні по 100 грамів зерна, було засуджено на 8 років важких примусових робіт. Також жорстко карають порушення колгоспного майна колгоспниками. Нпр., селянин с. Т. Одеської області, який, щоб рятувати свою приміраючу голодом сім'ю, взяв із колгоспного поля кілька снопів збіжжя, був покараний 10 роками примусових робіт.

Остаточні розрахунки з колгоспниками відбуваються після нового року, цебто годі, коли колгосп розраховується з державою, з мтс (вони звичайно забирають за обробіток колгоспних ланів машинами майже половину врожаю), з заготзерном, де колгоспи примушені позичати посівне збіжжя, засіпле посівний фонд, фонд взаємодопомоги, страховий фонд, фураж для годівлі худоби і т. п. Лише після виконання цих усіх зобов'язань лишок роздається колгоспникам як сплату за труднощі. Часто буває, що колгоспник, весь рік важко працюючи, на кінець року лишається ще винним колгоспові чи то грішми, чи збіжжям.

Щоб краще уявити собі матеріальне становище колгоспника, візьмемо до уваги як приклад родину колгоспника, що складається з п'яти осіб; двоє з них працездатні, а решта діти чи старики. Ці двоє працездатних можуть виробити пересічно не більше як 300-350 трудовнів. Тут треба зазначити, що через висоту вимаганої норми майже щодня колгоспник не може відробити одного большевицького трудовня за один день. Не раз на один трудовдень треба працювати 3-5, а то й 6 днів.

Із вироблених пересічно на сім'ю 300-350 трудовнів відраховують ще відповідну кількість трудовнів за випас худоби, за агротехнічне обслуговування колгоспу, зоотехнічне й медичне обслуговування, за дитячі ясла, за

листоношу, за розбудовання колгоспу. Поза тим колгоспники із зароблених за трудовні грошей мусять зложити датки на придбання колгоспного реманенту, розбудову тваринних ферм, на різні подарунки державі (літаки, танки, фльоту тощо), на держпозики, держжльотерії і т. п., і т. п. Із вироблених трудовнів, отже, залишається найбільше 200-250 трудовнів. Коли йде про натуроплату трудовнів, то в пересічному колгоспі припадає не більше як 0,30 кг зерна за трудовень, тобто 0,60-0,70 ц. на рік для сім'ї, або 33-40 грамів збіжжя для щоденного прохарчування на одного члена сім'ї колгоспника. З цього треба ще прогодувати домашніх тварин, які має колгоспник, і ще, крім вище наведених податків, сплатити культподаток, сільськогосподарський податок, страхування, часто податок за бездітність (особи 18 років, а не мають дітей) або за малодітність (родини, де є менше як трое дітей) і т. д. У наслідок із грошової оплати трудовнів колгоспникові не залишається більше ніж 100-200 карбованців.

Ось що оповідає про свої гаразди колгоспник з с. Нестерівці (р-н Дунаївці, Кам'янець-Подільської обл.):

Весь рік я працював у колгоспі. Заробив разом з жінкою 330 трудовнів. За трудовень призначено 400 грамів зерна. Як з цього вижити? Як би не шматок того городу, то зовсім загинув би; тай його обрізали цього року. Було 50 арів, а обрізали до 30. Нічого не дають нам за роботу, а їм всього замало: позики дав я 350 крб., воєнний податок 300 крб., за город 400, за, „душі” всього заплатив 1500 крб., із чого те все взяти? Та й з такого шматка городу ще треба здати контингент. Дав 150 кг. картоплі та 30 кг. жита. Маю кілька щеп, то ще й яблук дав для них, дав 40 кг. м'яса. Із чого мені тепер жити? Дали б хоч один га поля, а то облогом лежить, а таки людям не дають. Цього року в нашому колгоспі не буде чим возити буряків. Зігнили всі, а людям їх не дали”.

В такий спосіб не тільки колгоспники, а й самі колгоспи вже зимою і весною 1946 р. були доведені до краю нужди. Цей факт хай ілюструють три дрібні, але дуже характерні приклади.

В м. квітні в с. Зайчики (р-н Сатанів, Кам'янець Под. обл.) випущено на поле колгоспних коней. Незабаром над кінями появилася гайвороння, яке почало сідати на коней та їх клювати. Коні не були навіть в силі боронитися.

В с. Балин (р-н Смотрич Кам'янець Под. обл.) навесні назначено кожному колгоспникові зложити по кількадесять кг. вівса на підгодову колгоспних коней. Тому, що більшість колгоспників вівса зовсім не мала, колгоспникам замінено цю складку на 50 крб грішми, за які відповідна делегація мала поїхати до Галичини і тут закупити вівса. В цей час призначено теж всі колгоспницькі корови цього села до праці на колгоспному полі. Колгоспники цими всіма заходами були до краю обурені.

В Сатанівському р-ні до колгоспу, крім обірника, треба було здати весь попіл з господарства. Обірник призначено вивозити жінкам по дві тонни для одної. Старші жінки мають у полі орати коровами.

Коли, мимо такого стану, впродовж зими і весни 1946 р. грабіж колгоспів не припинявся і ні звідки не надходила допомога, було ясно, що незабаром мусить дійти до катастрофи. До такої катастрофи остаточно дійшло посушливого літа 1946 р.

В цей важкий для України час найкраще виявився весь цинізм, вся злочинність сталінських окупантів, виявився на ділі весь брехливий зміст хвалькуватої фрази про „допомогу старшого брата”. На Україну в цей час не було вивезено ні пуда зерна чи сільськогосподарських продуктів з інших областей СРСР. **Україна не була звільнена в здаванні ані від пуда зерна, призначеного на грабіжницьку хлібопоставку для Сталіна і його кліки.** Для реалізації цих хлібопоставок не вистачило всього колгоспного урожаю, не вистачило й убогого врожаю з присадибних наділів колгоспників.

Також „рідна” українська радянська „влада” не пожурилася окраденими до краю, призначеними на голодну смерть українськими колгоспниками. Навпаки, вона, передбачуючи масовий виїзд селян у західні області України видала **заборону ввозу із Галичини на СУЗ з огляду на... „західньо-українського рака”.** На ділі до нині не створено жодних державних чи громадських (на ділі в СРСР не допускається громадської ініціативи) організації на боротьбу зо страшним бичем голоду. **Як бачимо, сталінські окупанти не тільки не борються з голодом на Україні, навпаки, вони явно викликають його.**

Тому 1946 рік на СУЗ багато де в чому подібний до гореславного 1932/33 рр.

Голод, викликаний хижацькою політикою Москви, знову косить тисячі і сотні тисяч людських жертв.

Сотні тисяч їх, людей-привидів, щоденно тягнуться в західні області України, яка, хоч і пограбована, все ж зберегла ще дещо від захланного ока окупанта. Вони — це чоловіки в силі віку, демобілізовані й інваліди ч. а., старі, бабусі, заморені, старші жінки, підлітки й діти, віком 8-12 років, всі блідожовті, з ногами, по коліна закутаними лише в онучі, в брудному лахмітті, дрижать від холоду, падають із голоду і змучення.

Приїжджі на останній гріш купують дещо картоплі чи зерна, наймаються до селян на роботу, ходять прошаками; доведені до краю, часто вкорочують собі віку.

Нпр., 9. 12. 45 р. в с. Каменополі (Сокальщина) повісилися з голоду і нужди 9 демобілізованих ч. а. Повішені почепили собі на груди картки з написами: „Німецьку неволю ми витримали, а большевицької ми витримати не можемо”.

Людність західних областей приймає приїжджих чим тільки може, боліє їхнім горем. Інакше ставляться до них перебуваючі тут відділки НКВД і розташовані по селах гарнізони. В більшості сіл вони заборонили населенню приймати голодуючих на ночівлю, у поїздах і на дорогах

відбирають у приїжджих закуплені, зароблені чи випрошені продукти, часто арештують, а то й убивають.

Зимою в с. Черкащині (р-н Білобожниця, Терноп. обл.) енкаведисти вбили дві жінки з СУЗ, що приїхали по хліб.

28. 5. 46 р. в с. Глядки (р-н Верба, Рівенської обл.) нквд арештувало три жінки, між ними одну із Брянської області. Їх завезли в с. Обгів, де страшно з них знущалися. Від побоїв вони стікали кров'ю. Так скатованих їх забрали в районovu тюрму.

Така поведінка сталінських окупантів викликає щораз більшу ненависть до них, щораз більшу жадобу пімститися, щораз більшу потребу жити у власній державі. Також загальна героїчна боротьба українського народу на ЗУЗ проти окупантів, революційне слово, яке тут на кожному кроці можна чути й читати, дружня підтримка і допомога найширших західньоукраїнських мас лишають на душі приїжджих глибокий слід. Ці люди більше не хочуть вертатися у колгоспи, вони не хочуть більше давати своєї крові, щоб у новій війні боронити сталінську імперію, вони забувають страх перед нквд, стають щораз рішучіше на шлях революційної боротьби.

Виявом цих усіх змін є щораз частіші індивідуальні і збірні виступи селян-колгоспників, червоноармійців і демобілізованих ч. а. та робітників проти нквд та партійної кліки, виявом цього є щораз частіші замахы на зненавиджених офіцерів-енкаведистів та партійців у ч. а., щораз частіша участь червоноармійців у підпільній революційній роботі, палення та руйнування колгоспів та господарський саботаж на СУЗ, зростання революційних настроїв серед широких східньо-українських мас. Треба визнати, що тут перед веде ч. а.

В цьому місці ми мусимо обмежитися тільки кількома прикладами з цієї ділянки.

В лютому в с. Вістова (р-н Калуш, Станисл. обл.) 10 червоноармійців зловили одного агента нквд з їхньої частини й важко побили його. Винуватців нквд не могло дошукатися.

Зимою 1946 р. в с. Нагірці (р-н Куликів, Львівської обл.) більшовицький лейтенант сховав і замаскував перед енкаведистами повстанця, що тікав від погоні.

Зимою 1946 р. під час облави на присілку Дубини (Сокальщина) один демобілізований із Краснодарської обл. вивів поміж енкаведівські застави українського повстанця.

В січні 1946 р. нквд арештувало за революційну діяльність учитель із СУЗ в с. Русівлі (р-н Гоща, Рівенської обл.); таких арештувань багато.

Коли зимою 1946 р. через станцію Олевськ переїздили ешелони з демобілізованими червоноармійцями, енкаведисти мусіли втікати зі станції, бо на них сипалися із поїздів каміння. Червоноармійці, що верталися із далеких постів, тут щораз частіше зустрічали валки голодуючих, що їхали й ішли на Захід, серед яких часто зустрічали своїх близьких. Во-

ни (червоноармійці) в розпуці кричали: „За що ми билися, за що проливали свою кров?”.

Зимом в м. Олевськ (Житомирська обл.) на ринку виступив один інвалід ч. а. перед зібраним народом з гострою протибольшевицькою промовою. Між іншим він говорив:

„Нам обіцяли по війні краще життя, а де воно? Знову загнали селян у колгоспи, знову нужда, знову голод. З нашої праці наживаються нквд, партійці. Геть, большевизм. Геть Сталіна й нквд. Геть, колгоспи. Геть комуністів з нашої України. Хай живе Українська Самостійна Держава!”

Коли незабаром з'явилася нквд і почало розганяти зібраний народ, інваліди почали кидати на енкаведистів каміння.

2. 2. 46 р. на ринку в м. Тернопіль нквд арештувало українця із СУЗ, що виголосив протирадянську і протисталінську промову.

В м. травні 1946 р. в м. Дрогобич було 4 випадки замахів червоноармійців на енкаведистів; багато таких випадків було також у Львові.

15. 5. 1946 р. в м. Радехів (Львівська обл.) проведено демобілізацію одної частини ч. а. 120 бійців за революційні настрої. По відібранні зброї приміщено в окремому карному таборі.

В травні 1946 р. демобілізовано ч. а. в м. Лопатині (Львівська обл.). Демобілізовані зразу ж розійшлися по довколишніх селах найматися до селян на роботу та просити хліба.

Один червоноармієць в м. Самбір (Дрогоб. обл.) урочисто заявив, що „ми більше за Сталіна воювати не будемо”. За це дістав 10 років тюрми. По присуді повторив: „В тюрму піду, а воювати таки не піду”.

В червні 1946 р. на ринку в Старому Самборі одна жінка з СУЗ голосно оповідала зібраним про всі страхиття на СУЗ, про нужду колгоспників і демобілізованих. Біля неї зібрався величезний натовп людей. Прийшло нквд і почало цей натовп розганяти. Тоді жінка сказала: „Ви обманці, ви довели народ до крайньої нужди і голоду. Ви хочете голодом знищити нас”. Нквд зараз же арештувало її, а людей розігнало.

8. 7. 1946 р. в с. Бандрів (р-н Устрики Дол., Дрогоб. обл.) енкаведисти гнали червоноармійців у ліс на облаву „проти бандерівців”. Бійці відмовили послужу. Їх почали гонити наганами, один боець заявив: „Я від кулі бандерівців вмирати не хочу, як хочете, стріляйте мене тут”. Його розбріли й арештували, решта під терором мусіла таки йти в ліс.

Так нещадно придушує нквд найменший вияв невдоволення доведених до розпачу народних мас, так жорстоко розправляються большевицькі окупанти з тими, яких прирекли на голодну смерть.

На Україні розіграється чергова страхітлива голодова драма.

Дії Української Повстанської Армії

1946 рік — це третій рік партизанської збройної боротьби УПА проти московсько-большевицьких окупантів України. 1946 рік завершує п'ятий рік повстанської збройної боротьби українського народу за своє національне визволення, що її він провадив спочатку проти німецьких, а тепер провадить проти большевицьких загарбників. Той факт, що УПА в умовах величезної технічної і кількісної перемоти ч. а., військ нквд, в умовах ніде в світі нечуваного большевицького терору не тільки до нині втрималася, а й безперервно перебуває у наступі, безперервно турбує і непокоїть ворога та не дозволяє йому закріпитися на окупованій території, — свідчить не тільки про майстерність повстанської бойової тактики УПА, про величезну бойово-моральну вартість її бійців і командирів та про широку підтримку й допомогу їй у її діях від всього українського народу, а й також про невгнуту волю українського народу за всяких, навіть найневигідніших, умов і не зважаючи на всілякі, навіть найбільші, жертви не перестати безпосередньо боротися проти окупантів, аж до завершення боротьби побудовою Української Самостійної Соборної Держави.

З огляду на те, що большевицькі окупанти найзлочиннішими й ніде не практикованими засобами прямують до цілковитого знищення українського народу, з огляду на велику перевагу сил, що її досягнув ворог у 1946 р. у зв'язку з ліквідацією воєнних фронтів, з огляду на те, що український народ вважає себе в стані безперервної війни з большевицько-московськими окупантами, що 1918-20 рр. насильно поневолили Україну, — УПА вважає доцільним у боротьбі з большевиками вживати всіх тих засобів, які найефективніше вможливають їй виконати завдання оборонця народу від фізичного знищення і виразника його волі до самостійного державного життя.

При цьому треба зазначити, що й у 1946 р., як і завжди до цього часу, УПА вела наступальну боротьбу лише проти військ і працівників нквд та активних членів большевицької партії. Проти ч. а., зважаючи на те, що в ній перебувають мільйони працюючих, ворожі большевицькому режимові і яких большевики лише силою загнали в лави армії, УПА боролася лише тоді, коли сама була атакована. Ніде й ніколи не виступала УПА проти мирних членів радянської суспільності незалежно від їх національної приналежності.

У зв'язку з powyщим, коли йдеться про тактичні прийоми УПА, то вони в 1946 р. були такі: 1) **несподівані бойові напади** на більші і менші енкаведівські з'єднання, 2) **турбуючі наскоки** на ворожі адміністративні центри, 3) **бойові засідки** більшими, а часто меншими, а то й цілком малими власними бойовими групами на частини нквд, їхніх верховодів, постачання і т. п., 4) **нищення ворожих комунікаційних споруд і засобів зв'язку** (залізничних станцій, шляхів, пускання під укіс транспортів нквд,

зривання телеграфічних ліній і т. п.), 5) **саботажеві акції** (нищення копалень, нафтових шиб, збіжєвих магазинів, промислових підприємств, що працюють на армію, адміністративних установ тощо). УПА виходить із того założення, що багатства українських земель, здобутки праці українських працюючих власність українського народу і московсько-більшевицькі окупанти не мають права грабувати Україну, щоб збільшувати свою військову міць. Здобуті харчові і інші продукти, оскільки вони не потрібні для УПА, з засади роздається населенню, 6) **безпосередня оборона українського населення** від сталінських окупантів (звільнювання арештованих і вивожених, розбивання тюрем, протидії ворожим терористичним і грабіжницьким нападам на українські села, протидії економічному грабункові українського населення активною підтримкою українського селянства в його бойкоті т. зв. держпоставок, відбиранням та повертанням власникам награвованого ворогом контингенту, нищення заготівельних пунктів та документів проведеної заготівлі, через нищення ворожого апарату для грабежу селян, убиванням енкаведистів та найдокучливіших насланих партійців, тощо), 7) **замахи** на найворожіших українському народові офіцерів НКВД, партійців, енкаведівських провокаторів, агентів НКВД. Цей прийом УПА почала застосовувати особливо 1946 р.

Крім бойових дій, УПА бере жваву участь в ідейно-політичній боротьбі українського народу. Вона видає і колюпортує самостійницько-революційну літературу, провадить публічні збори і гутірки з населенням, підтримує його в важких хвилинах, насажує до революційної боротьби, провадить пропагандивну роботу серед ч. а. і поневолених народів СРСР, відбуває далекі пропагандивні рейди.

Обмежуючись рямцями цієї статті, ми наведемо реєстр (неповний) боїв УПА.

1. 1. 46 р. в с. Онішківці (р-н Шумськ, Терноп. обл.) українські повстанці розбили магазин місцевого гарнізону і забрали з нього зброю — 1 кулемет (Максим), 2 кулемети „Дехтярьова”, амуніцію тощо.

1. 1. 46 р. вд. (відділ) УПА Сурма під ком. к-ра Б. розгромив станицю „стрибків” у с. Дебеславці (р-н Коломия, Станисл. обл.).

27. 1. 46 р. вд Сивуля звів півторагодинний бій з великими большевицькими силами на горі Клим біля с. Пороги (р-н Солотвина, Станисл. обл.). У бою вбито 28 енкаведистів і 24 поранено, між важко пораненими капітан НКВД. Повстанські втрати — 3 вбиті, 2 поранені.

4. 1. 46 р. частини вд Наддніпрянці, Непоборні і Жубри під ком. к-ра Г. зробили наскок на м. Розділ (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.). Здобуто багато взуття.

На початку січня 1946 р. пвд (підвідділ) Бистриця зробив наскок на райцентр Долина (Станисл. обл.). Здобуто 18 крісів, та іншу зброю, а також багато потрібних харчів. О. год. 3-ій ранку, коли пвд відступав, йо-

го настигла погоня з більших сил військ нквд, з якими підвідділ звів півгодинний бій і, не понісши жодних утрат, відступив.

5. 1. 46 р. вд Дзвони звів бій із бандою з 50 енкаведистів під с. Сулятичі (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Ворога було розбито і він, залишивши 10 вбитих, панічно відступив; вд утрат не мав.

5. 1. 46 р. один повстанець убив на залізничній станції в с. Задвір'я (р-н Глиняни, Львівська обл.) двох енкаведистів, капітана і рядового.

6. 1. 46 р. в с. Повертів (р-н Комарно, Дрогоб. обл.) українські повстанці прогнали із села квартируючих енкаведистів. Останні втратили одного вбитим.

6. 1. 46 р. в с. Угольна (р-н Стрий, Дрогоб. обл.) ройовий УПА Б. разом із кількома стрільцями взяли в полон 8 червоноармійців, що квартирували в цьому селі. Після встановлення, що вони дійсно червоноармійці, і після пропагандивної гутірки з ними їх було звільнено.

6. 1. 46 р. 80 пограничників нквд заквартирували в с. Грабівка (р-н Перегінсько, Станисл. обл.), куди мав зійти на Свят-Вечів вд Підкарпатський. К-р вд вирішив прогнати "большевиків із села. Бравурним наступом повстанці на голову розбили ворога, який, залишивши 12 убитих і 7 важко поранених, панічно втік. Між убитими — ст. лейтенант нквд і 4 підстаршин.

8. 1. 46 р. вд Рісі зробив засідку на шляху Журавно—Калуш (Станисл. обл.) б. с. Манастирець на авто зо штабом військової частини з Морщина (р-н Стрий, Дрогоб. обл.), яка заквартирувала як гарнізони у селах цього терену. Повстанці звели з большевиками 45-хвилинний бій, в наслідок якого вбито 4 енкаведисти і політінструктора военкомату Журавельського р-ну та п'ять важко поранених, які невдовзі помирали, між ними один майор і один капітан і два працівники Журавельського райпарткому. Здобуто кулемет та іншу зброю. Автомашину спалено, власних утрат не було.

9. 1. 46 р. в с. Женів (р-н Глиняни, Львівської обл.) українські повстанці вбили із засідки 3 енкаведистів.

9. 1. 46 р. вд Сурма зліквідував в с. Химчин (р-н Косів, Станисл. обл.) 3 партійців — капітана, нач. райвоенкомату Косівського р-ну та лейтенанта і сержанта, працівників цього ж военкомту.

11. 1. 46 р. через село Забару в напрямі с. Стіжок (р-н Шумськ, Терноп. обл.) переїжджали 50 енкаведистів. Передня стежа їх числом 6 чоловік стрінулася з 3 українськими повстанцями. Між ними вчинився рукопашний бій, в якому вбито старшого лейтенанта нквд і трьох рядових поранено. Повстанці, зауважили, що з-заду наближається більша ворожа сила, почали відступати. Дорогою звели ще один бій і долучилися до вд, що квартирував на хуторі Антоновець. Вд зробив на енкаведистів засідку в Любомирському лісі на Кам'яній горі, в наслідок якої вбито 8 енкаведистів і 3 забрано до полону. Інші розбіглися.

11. 1. 46 р. в с. Гринівка (р-н Богородчани, Станисл. обл.) заквартирували 32 енкаведистів. На них наскочив вд Чорні Чорти, який вмілим маневром підсунувся на двадцять метрів до квартири енкаведистів і звідти сипнув на них густим кулеметним вогнем. Від пострілів загорілася хата. Енкаведисти пробували рятуватися втечею, але дарма. Вони всі були знищені. В торбі вбитого заступника начальника райнквд знайдено важливі поліційні документи. Вд утрат не мав.

11. 1. 46 р. вд ім. Богуна зробив наскок на станицю „стрибків” у с. Брустури (р-н Жаб’є, Станисл. обл.). 5 „стрибків” забрано в полон, два ранено, одного вбито. Здобуто зброю.

12. 1. 46 р. вд ім. Колодзінського наскочив на станицю „стрибків” в с. Княздвір Горішний (р-н Печеніжин, Станисл. обл.). По півгодинній перестрілці станицю здобуто і „стрибків” розброєно. Здобуто 22 кріси, 2 СВТ, 1 кулемет „Дехтярьова”, 10 гранат, 2000 аmunіції і мундури. Власних втрат не було.

12. 1. 46 р. пвд УПА під ком. к-ра Г. таборував у лісі б. с. Небилів (р-н Перегінсько, Станисл. обл.). Табір оточили енкаведисти. Пвд, втрапивши одного стрільця, пробився. Ворог мав 5 убитих і кілька пораних.

14. 1. 46 р. вд ім. Колодзінського, рейдуючи по Печеніжинському р-ні (Станисл. обл.), стрівся з бандою енкаведистів. 5 з них убито, а решта в паніці втекла.

14. 1.46 р. вд Летуни звів бій у с. Облазниця (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.). Це був уже другий бій вд цього дня; перший він звів був у лісі між сс. Облазниця — Нове Село, де ворога було змушено відступити. Після бою в селі, звідки спанікований ворог був змушений знов відступити, вд заквартирував у с. Крехів (цього ж р-ну). За цей час ворогові лтрийшла чимала допомога і він по слідах на снігу почав підступати до с. Крехів. Вд зустрів ворога сильним вогнем, після чого почав відступати через с. Ізидорівку та Сулятичі у напрямі Болехівських лісів. Ворог гнався за вд автомашинами, але вд щасливо відступив. За весь день ворог мав 6 вбитих і 20 пораних. Вд вийшов без втрат.

15. 1. 46 р. пвд УПА під ком. к-ра Г. натрапив б. с. Лани (р-н Бібрка, Львів. обл.) на большевицьку банду силою 30 енкаведистів. По короткій перестрілці енкаведисти втекли в напрямі села. В цей час із села вийшли інші енкаведисти, які вели кілька українських родин, призначених на вивіз, та пограбовану в селі худобу. Конвоїрів розброєно, а арештованих визволено, худобу віддано власникам.

15. 1. 46 р. вд Дзвони звів півторагодинний бій б. с. Бубнище (р-н Болехів, Станисл. обл.). Ворог силою понад 200 бандитів повів проти повстанців завзятий наступ, та кожний раз мусів відступати. Залишивши 20 вбитих, він відступив. Вд, що не зазнав жодних утрат, зійшов до села, де спокійно повечеряв і відійшов до лісу.

16. 1. 46 р. велика банда енкаведистів наскочила на табір пвд УПА під ком. к-ра Г. б. сс. Лани — Серники (р-н Бібрка, Львівська обл.). Та-

бір було атаковано з двох боків, однак, по 20-хвилинному бою ворог мусів відступати. Втрати ворога — 6 убитими, 8 раненими.

17. 1. 46 р. в. с. Серники (р-н Бібрка) енкаведисти оточили хату, де саме був к-р Г. із стр. Луною. В перестрілці к-р Г. убив капітана военкомату Зайцева, важко поранив іншого енкаведиста і сам щасливо вирвався з хати. Важко поранений стрілець Луна, щоб не попасти живим в руки ворога, розірвався гранатою.

17. 1. 46 р. в. с. Задвіря (р-н Глиняни, Львів. обл.) боївка к-ра Ч., проходячи селом, наткнулася на ворожу заставу. Повстанці, поранивши 6 енкаведистів, без утрат відступили.

19. 1. 46 р. стрільці вд Сивуля, Дуб і Магнет, о год. 15,30 виконали замах на ст. лейтенанта нквд і одного сталінського вислужника в с. Манява (р-н Солотвина, Станисл. обл.) — такі ж замаху виконано в цьому ж селі на капітана нквд і 28. 1. на лейтенанта нквд.

19. 1. 46 р. вд Лебеді квартирував у с. Дем'я (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.). Банда з 300 енкаведистів по сліду зайшла на заставу вд. Застава сиднула на напасників вогнем і, вбивши 5 з них, відступила до ядра вд Енкаведисти побігли за заставою. Їх привітав вогонь усього вд. Було зведено півгодинний бій, у якому ворог, утративши 15 вбитими, відступив. У повстанців — один убитий.

19. 1. 46 р. стежа вд Летуни вбила б. с. Корчівна (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) 3 енкаведистів і одного поранила.

19. 1. 46 р. українські повстанці під ком. к-ра Ч. зробили засідку на енкаведистів у с. Полоничі (р-н Глиняни, Львів. обл.). Убито 2 енкаведистів, 1 поранено.

20. 1. 46 р. вд Дзвони квартирував у лісі між сс. Болахів — Кадовбна (р-н Долина, Станисл. обл.), куди за слідом підійшов до нього відділ із 400 енкаведівських бандитів. Заалармований стійками вд ударив по ворогові сильним вогнем та почав відступати до Чорного Лісу. Ворог уперто переслідував його. Щойно звівши з ворогом бій, у якому цей утратив близько 10 убитими і багато поранилими, повстанці змогли відв'язатися. У повстанців героїською смертю загинули віст. Зимний, стрільці Дуб і Стріла.

Разом з вд Дзвони бився вд Летуни, що також квартирував у цьому лісі. Під час відступу чотовий Г., із вд Летуни, що вже вирвався був із своїм пвд з ворожого оточення, зауваживши, що стиснені ворожими силами інші пвд-и не мають можливості відступити, поварнувся і повів бравурний протинаступ, який уможливив вільний відступ обом повстанським відділам. Тут зокрема відзначився стр. Грушка, який своїм тілом заступив перед вогнем ворожого кулемета чотового Г., сам загинув героїською смертю.

20. 1. 46 р. ворог заатакував вд Рисі в його таборі Болахівських Лісах (р-н Долина), куди зайшов по слідах. Вд прийняв бій, що тривав півгодини. Ворог, побачивши бойову перемогу вд, був змушений відсту-

пати. Але небаром, отримавши велику допомогу, заатакував вд із крила. Вд витримав і цей наступ та, з утратою 2 стрільців убитими, відступив у напрямі с. Кадовбна.

20. 1. 46 р. українські повстанці розігнали енкаведівську заставу в с. Полтава (р-н Глиняни, Львів. обл.), вбивши при цьому 3 бандитів.

21. 1. 46 р. пвд УПА під ком. к-ра В. підмінував вузькоколіяку на лінії Перегінсько — Кам'янець б. присілку Гриньків, а потім звів бій з охороною її. В бою вбито 3 енкаведисти і 3 поранено.

23. 1. 46 р. б. с. Гринівка (р-н Богородчани, Станисл. обл.) енкаведівський спецвідділ силою 250 бандитів оточив пвд Лебеді і Сірі. Прийшло до завзятого рукопашного бою. Енкаведисти, бачачи свою перемогу кричали: „Бандьора сдайся. Нічево тебе не будет. Палучішь документи”. Повстанці відповідали: „Бийте сталінську голоту. Вперед, друзі. Слава Україні!” І гарячим вогнем, бравурно пробились крізь вороже кільце. Ворот утратив 27 убитими і 20 раненими. Втрати повстанців — 13 убитих і 6 ранених.

27. 1. 46 р. під час облави на Молодятинський ліс (р-н Печеніжин, Станисл. обл.) велика банда енкаведистів наблизилася до табору вд ім. Колодзінського. На повідомлення стійкового к-р дав наказ відступати, залишаючи в таборі 2 кулеметчиків: Стрибуна й Веселого. Вони мали кулеметним вогнем спровокувати ворога та стягнути його в засідку. Обстрілявши ворога густим вогнем, кулеметчики відступили, а банда большевиків вдерлася до залишеного табору. Тоді її заатакували з двох боків повстанці. Енкаведисти мали 13 убитих і 17 ранених, решта їх у паніці втекла. Вд утрат не мав.

28. 1. 46 р. під час заготівлі харчів в с. Росільна (р-н Солотвина, Станисл. обл.) зав'язалася перестрілка між стежею вд Риси та енкаведівським гарнізоном. У повстанців геройською смертю загинув бунч. Ярема, який бувши поранений дострілився. У ворога було 2 убитих і 1 поранений.

30. 1. 46 р. відділ нквд силою коло 300 бандитів наскочив на табір вд Сурмачі в лісі б. сс. Ілів — Бориничі (р-н Нові Стріличі, Дрогоб. обл.). Після завзятого півторагодинного бою, під час якого вд відбив три завзяті ворожі наступи, вд щасливо відступив. Ворожі втрати — 40 убитими і невідома кількість пораненими; втрати вд — 1 вбитим.

30. 1. 46 р. відділ нквд силою около 300 бандитів наскочив на табір вд трапив на табір вд Опришки, що квартирував на горі Липа (р-н Вигода, Станисл. обл.). З огляду на значно переважаючі сили к-р вд постановив відступати. Щоб уможливити вд відступ, один рій вд зайняв бойові становища. Він впродовж повних двох годин потрапив утримати поле бою, а опісля долучився до вд.

31. 1. 46 р. стежа вд Хорти вбила в с. Поляниця (р-н Болахів, Станисл. обл.) капітана нквд і 1 рядового енкаведиста.

31. 1. 46 р. на хуторі Довжок б. с. Башковці (р-н Шумськ, Терноп. обл.) вд УПА під ком. к-ра Г. звів бій із більшою бандою енкаведистів. У енкаведистів було кілька вбитих, 4 ранених і 2 попало в повстанський полон. Повстанці втрат не мали. Цього самого дня на цей же хутір приїхало дві машини енкаведистів, які звели новий бій з повстанцями, в наслідок якого в большевиків було 2 вбитих.

В січні 1946 р. в м. Пінськ (БССР) українські повстанці підклали міну під приміщення клубу, де відбувалося партійне засідання. Всі партійці вилетіли в повітря.

1. 2. 46 р. боївка вд „Підкарпатський” під ком. к-ра М. зробила наскок на шпиталь в обл. центрі Станиславів, щоб здобути медикаменти й хірургічне приладдя для повстанської шпитальки. Забрано ліки й приладдя на суму 100 000 карб.

1. 2. 46 р. рій вд Дзвони наткнувся між сс. Гутиське і Рибне (р-н Станиславів) на енкаведівську групу силою 50 бандитів. У сутичці ворог утратив 3 убитими, а повстанський рій щасливо відступив.

17. 2. 46 р. в с. Слобода Банилівська (р-н Башківці, Черновецька обл.) повстанці розбраїли станицю „стрибків”.

3. 2. 46 р. ворог більшими силами наскочив на постій вд „Підкарпатський”. Застава вд, підпустивши ворога на віддаль 50 м., вдарила по ньому сильним вогнем. Ворог утратив 6 убитими і стільки ж пораненими, а вд, утративши 1 стрільця вбитим, відступив.

6. 2. 46 р. в с. Драчинці (р-н Вашківці, Чернівецька обл.) повстанці зліквідували зненавидженого начальника „стрибків”.

6. 2. 46 р. українські повстанці зробили наскок на гарнізон в с. Полоничі (р-н Глиняни, Львів. обл.). У бою вбито 9 енкаведистів.

8. 2. 46 р. українські повстанці зробили наскок на гарнізон в с. Полтва (р-н Глиняни). Тут було вбито 16 енкаведистів, між убитими 1 капітан, 1 ст. лейтенант і 2 сержанти. У повстанців втрат не було.

7. 2. 46 р. 200 бандитів військ нквд наскочило на постій вд Смертносці в Чорному Лісі (Станиславівського р-ну). Вд прийняв ворога сильним кулеметним вогнем. Після півгодинного завязаного бою прорвався з оточення. Ворог мав 12 вбитих і поранених. Повстанці втратили 4 вбитими.

9. 2. 46 р. пвд. Летуни наскочив на енкаведівський гарнізон в с. Дисків (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Вбито начальника гарнізону і кількох енкаведистів, кількох поранено.

9. 2. 46 р. вд. Журавлі провів короткий турбувальний наскок на районний центр Перегінсько (Станислав. обл.).

9. 2. 46 р. пвд. Летуни наскочив на гарнізон в с. Туря Велика (р-н Долина, Станислав. обл.). Своїм наскоком уможливив втечу багатьом арештованим перед „виборами” селянам.

Вночі з 9 на 10. 2. 46 р. пвд. Рісі наскочив на гарнізон у с. Петранка (р-н Перегінсько). Між енкаведистами зчинилася паніка, одні тікали до

льохів та інших сховків, другі в білизні вскакували до стрілецьких ровів і відстрілювалися. Бій тривав півгодини. Ворожі втрати — 1 вбитий, 2 поранених, пвд. втрат не мав.

Вночі з 9 на 10. 2. 46 р. українські повстанці під ком. к-ра Б. висадили в повітря залізничну станцію в с. Колоденце (р-н Куликів, Львів. обл.). Одночасно знищено на залізниці всі телефонні сполучення. Цієї ж ночі знищено телефонічні стовпи і дроти на терені всього Куликівського, Жовківського і інших р-нів.

10. 2. 46 р. боївка вд. Дзвони наскочила на енкаведівський гарнізон в с. Посіч (р-н Станиславів). Вбито 4 енкаведистів і двох важко поранено.

12. 2. 46 р. в лісі б. с. Боратин (р-н Броди, Львівська обл.) банда енкаведистів наскочила на українських повстанців, але, втративши 5 убитими, відступила.

12. 2. 46 р. між с. Горохолина і Грабовець (р-н Богородчани, Станиславівська обл.) стрільці вд. Смертоносці під ком. к-ра Ч. убили 7 енкаведистів і 8 поранили. Цього самого дня вони знищили в с. Назавізів 4 енкаведистів.

12. 2. 46 р. понад 500 чоловік військ нквд наскочило на постій вд. Підкарпатський, заходячи його зразу з трьох боків в сс. Майдани, Посіч і Загвізда (р-н Лисець, Станисл. обл.). Почався нерівний бій, що тривав дві години і проходив із змінним щастям. Обидві сторони провели ряд наступів і протинаступів. Вкінці вд. відступив. Ворог мав 36 убитих і 13 поранених, утрати вд. — 8 вбитими і 3 пораненими.

14. 2. 46 р. на постій вд. Летуни в лісі б. с. Туря Велика (р-н Долина, Станислав. обл.) за слідом по снігу натрапив більший відділ військ нквд. Повстанці підпустили ворога на найближчу віддаль і тоді сипнули по ньому вогнем. В час, коли пвд. під ком. кра Г. прийняв фронтальний бій, другий пвд. обійшов ворога з його лівого крила та заатакував з боку. Ворог панічно відступив. Однак, незадовго ворогові прийшла чимала підмога з двома танками. Вд. почав відступ. Ворог пішов за вд. у погоню. Під час відступу вд мусів відбивати багаторазові ворожі атаки. Вкінці вд розчленувався на пвд і щасливо відступив на намічене місце.

12. 2. 46 р. в с. Калинівці (р-н Вашківці, Чернівецької обл.) повстанці знищили активних агентів нквд — голову сільради Лукашука Костя і його заступника Харину Івана.

15. 2. 46 р. енкаведівський спецвідділ силою 500 чоловіка, переслідуючи відділ Підкарпатський, вступив із ним у бій між сс. Завій і Майданик (р-н Лисець, Станисл. обл.). Ворог наступав з усіх боків. Вд., підпусивши його на віддаль 50 м., ударив по ньому вогнем з 22 кулеметів, ворог, залишивши вбитих і ранених, відступив. Ворожі втрати — 18 вбитими і 3 пораненими.

18. 2. 46 р. українські повстанці під ком. к-ра Р. розбрили станицю „стрибків” в с. Добряни (р-н Рудки, Дрогоб. обл.).

19. 2. 46 р. група енкаведистів наткнулася на заставу вд. Сірі б. с. Дубівці (р-н Єзупіль, Станисл. обл.). Від повстанського вогню загинули 2 енкаведисти, 1 був поранений, а решта панічно втекла.

24. 2. 46 р. в с. Городище (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) у хату, в якій квартирував стр. Залізник і один підпільник з цього села, несподівано ввійшли 2 енкаведисти. Не маючи часу стріляти, повстанці скочили на них голіруч, роззброїли і, по проверці, зліквідували.

22.2.46 р. енкаведисти, йдучи за слідами вд Сивуля, натрапили на його заставу б. с. Бухтівець (р-н Надвірна, Станисл. обл.). Убито 2 бандитів і 3 поранено Енкаведисти відступили.

22. 2. 46 р. у с. Гута Полонична (р-н Бузьк, Львівська обл.) 3 повстанці вбили 3 енкаведистів, між ними начальника райнквд з Бузька.

22. 2. 46 р. в с. Воля Велика (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.) повстанці вбили лейтенанта нквд і рядового енкаведиста.

23. 2. 46 р. в с. Бучина (р-н Підкамінь, Львів. обл.) банда енкаведистів оточила хату, в якій квартирували 3 повстанці. Вони, вбивши 4 напасників, без утрат відступили.

25. 2. 46 р. велика банда енкаведистів наскочила на місце квартирування вд. ім Колодзінського в лісі б. с. Слобода Рунгурська (р-н Печеніжин, Станисл. обл.). По півгодинному бою енкаведисти, втративши 3 убитими і 1 пораненими, мусіли відступити.

26. 2. 46 р. стежа вд. ім. Колодзінського вбила в с. Раківчик (р-н Коршів, Станислав. обл.) 1 ст лейтенанта нквд і 2 рядових енкаведистів.

25. 2. 46 р. в с. Одаї (р-н Тисьмениця, Станисл. обл.) кілька стрільців вд. Смертоносці під ком. к-ра К. убили 4 енкаведисти і взяли 2-х в полон. Між, убитими ст. лейтенант.

25. 2. 46 р. пвд. Смертоносці зробив засідку на шляху Отинія — Станиславів б. с. Кривотули. На засідку наїхала автомашина з двома енкаведистами, що везли продовольство. Енкаведистів вбито, автомашину спалено, забрано цукор, консерви, тютюн тощо.

26. 2. 46 р. енкаведівська банда гналася по слідах за вд. Опришки. Командир вд. зробив на них засідку під горою Стовба (р-н Рожнітів, Станислав. обл.), в наслідок якої ворог, утративши 19 вбитими, в паніці розбігся.

28. 2. 46 р. українські повстанці знищили станицю „стрибків” в с. Желехів (р-н Милатин, Львівської обл.).

28. 2. 46 р. в с. Ваньковичі (р-н Рудки, Дрогоб. обл. українські повстанці вбили участкового нквд.

1. 3. 46 р. в с. Пспівці (р-н Підкамінь, Львів. обл.) під час облави енкаведисти захопили кількох повстанців. Ці ж, вбивши 1 енкаведиста, без утрат відступили.

7. 3. 46 р. в с. Бринці Церковні (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) на хату, де квартирував стрілець УПА Блакитний, наскочили 15 енкавеністів. Блакитний 2 енкаведистів убив, 1 поранив і сам щасливо відступив.

10. 3. 46 р. на постій вд. ім. Колодзінського б. с. Слобідка Лісна (р-н Коршів, Станисл. обл.) наткнулася банда військ нквд. Після короткого бою енкаведисти, втративши 3 убитими, втекли.

13. 3. 46 р. стрільці з вд Дзвони зробили засідку на енкаведистів на шляху Гутиська-Майдан (р-н Станиславів). На засідку набрали 8 майданських гарнізонників, що верталися з грабунку в с. Гутиська. Із них 3 убито, 2 поранено, 1 взято в полон живого. Здобуто зброю.

14. 3. 46 р. під час облави на лісі між сс. Гута-Пороги-Кричка (р-н Солотвина, Станисл. обл.) велика банда енкаведистів наскочила з двох боків на табір вд. Сивуля. З огляду, що сили ворога набагато переважали, вд. був змушений відступати. Большевики почали тривалу погоню, та вд. зручним маневром зумів під вечір від ворога відв'язатися. Ворожі втрати — 5 вбитих, 7 ранених, — втрати вд. — 2 вбитими.

19. 3. 46 р. війська нквд. провадили чергову генеральну облаву на ліси б. с. Манява (р-н Солотвина, Станислав. обл.). Своім завданням вони поставили віднайти відділ Сивуля, що тут квартирував. Для кращих розшуків енкаведисти поділилися на двадцять відділів, кожний в силі 40-50 осіб. О год. 15-тій вони нашли на вд. Вд., по короткому бою відступив. Енкаведисти почали погоню. Незадовго вд. вийшов на ворожу заставу і звів з нею бій. Цього самого дня він найшов ще на третю ворожу заставу і знову був змушений прийняти бій. Безперервно маневруючи між ворожими силами, вд. зумів вийти з терену ворожих операцій. Вд. утратив 5 убитими, завдавши одночасно дошкульних утрат ворогові.

23. 3. 46 р. вд. Рісі, маршуючи лісом уздовж дороги Красна-Грабівка (р-н Перегінсько, Станислав. обл.), звів зустрічний бій з великою бандою військ нквд. Після 40-хвилинного бою енкаведисти, залишивши вбитими лейтенанта нквд і одного рядового енкаведиста та двох поранених, панічно відступили.

23. 3. 46 р. стрільці вд. Дзвони зробили засідку на шляху Посіч-Лисець (р-н Лисець, Станислав. обл.). На засідку зайшла група енкаведистів, два з них убито, одного поранено. Здобуто 2 ППШ і 1 кріс.

25. 3. 46 р. вд. Дністер під ком. к-ра Ю. квартирував у с. Кутиська (р-н Товмач, Станислав. обл.). О год. 21-ій у село прийшли большевики, щоб робити тут облаву. Повстанці вдарили по них сильним вогнем. Большевики, залишивши 3 вбитих і 1 пораненого, втекли.

28. 3. 46 р. боївка вд. Летуни наскочила на станицю „стрибків” у с. Корчівка (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Станиця була віддалена 100 м від постійного місцевого енкаведівського гарнізону. Все ж повстанці зуміли „стрибків” роззброїти і розігнати, не допускаючи до заалармування гарнізону. Здобуто 17 крісів.

31. 3. 46 р. боївка вд. Летуни наскочила на станицю „стрибків” у с. Валичі Подорожні (р-н Стрий, Дрогоб. обл.). Під час наскоку важко поранено участкового енкаведиста, „стрибків” роззброєно і розігнано.

31. 3. 46 р. війська нквд з райцентру Ланчин (Станиславів. обл.) робили

генеральну облогу на лісі б. райцентру по правому березі Прута. Вони наткнулися на вд. ім. Колодзінського. По півгодинному завзятому бою, ворог, утративши 4 вбитими і 6 раненими, панічно розбігся.

2. 4. 46 р. пвд. Дзвони під ком. к-ра М. зробив наскок на станицю „стрибків” у с. Паників (р-н Станиславів). Станицю цілком знищено і спалено. Вбито 5 енкаведистів, 4 поранено, 2 забрано в полон. Здобуто 4 ППШ, 4 кріси, 2 кулемети.

2. 4. 46 р. стрільці вд. Гуцули зробили засідку на енкаведистів у с. Зелена (р-н Надвірна, Станислав. обл.). Із засідки знищено таксівку, якою їхали 4 офіцери нквд. Таксівка їхала під охороною панцирки і вантажного авто, повного енкаведистів.

4. 4. 46 р. в райцентрі Куликів (Дьвівська обл.) повстанці виконали вдалий замах на шефа енкаведівської розвідки Костюка і особливо озвірілого енкаведиста Каптана.

4-10. 4. 46 р. українські повстанці роззброїли станиці „стрибків” у таких селах Лопатинського р-ну (Львів. обл.): Хмільно, Куликів, Кустин, Руденко, Завидче, Волиця Барилова, Барилів, Миколаїв, Сморгів, Щуровичі.

5. 4. 46 р. боївка вд. Дзвони провела наскок на большевицьке „підсібне хазяйство” в м. Станиславів. Здобуто худобу і коні.

8. 4. 46 р. стрільці вд. Дзвони зробили засідку на шляху Галич-Станиславів б. с. Крилос. На засідку попало вантажне авто з 4 енкаведистами. В перестрілці 3 з них убито, 1 поранено, здобуто зброю, автомашину спалено.

В дні 8-15. 4. 46 р. під час генеральної облоги на села, поля і ліси Лопатинського й сусідніх р-нів (Львів. обл.), яку провадили 1000 енкаведистів зо Львова з участю „депутата” Грушевського (1-й секретар обкому партії), в с. Немелів (р-н Радехів) заскочені 3 повстанці вбили в бою 6 енкаведистів, 6 поранили й самі загинули. В с. Руденко (цього ж р-ну) 5 повстанців вбили 7 енкаведистів, 9 поранили, самі загинули. В с. Сремільче (р-н Лопатин) група повстанців убила 11 енкаведистів і кільканадцять поранила. Таких сутичок було більше. За цих кілька днів ворог втратив 58 убитими і 82 пораненими.

10. 4. 46 р. закінчилася бльокада Чорного Лісу (Станисл. р-н). Вона тривала уся зиму. Навколо лісу в усіх селах квартирували великі сили військ нквд, всі виходи з лісу, стежки, проходи були безперервно обставлені ворожими заставами. В самому лісі постійно квартирували понад 5 000 енкаведистів, які безперервно розшукували за слідами по снігу, провадили обсервації, засідки, прочіски. Замкнені в цей час у лісі вд. УПА Підкарпатський, Дзвони, Смертоносці доказували чудеса у зручному маневруванні, яке єдине могло їх урятувати. Через перервання всіх зовнішніх зв'язків та неможливість вільно порушуватися у відділах відчувався крайній брак харчів. Та все ж таки в численних зведених тут

сучітках і боях стрільці і командири доказували чудес героїства і посвяти, у виснажливому безконечному маневруванні чудес витривалости.

9. 4. 46 р. вд Опришки під ком. к-ра Д. звів бій з енкаведистами під горою Біла Ростока (недалеко с. Кропивник, р-н Вигода, Станисл. обл.). Ворот мав 32 убитих і пораних, повстанці — 5 убитих і 3 пораних.

9. 4. 46 р. в с. Незнанів (р-н Кам'янка Бузька, Львів. обл.) боївка повстанців вийшла на большевицьку заставу. В наслідок бою вбито 1 енкаведиста та важко поранено лейтенанта нквд. Повстанці втрат не мали.

11. 4. 46 р. група українських повстанців натрапила на большевицьку засідку в с. Ясенів (р-н Заболотці, Львів. обл.). Повстанці вигнали большевиків з їхніх становищ, і, вбивши 2 і 2 поранивши, примусили панічно тікати.

12. 4. 46 р. в с. Щитець (р-н Любешів, Волин. обл.) українські повстанці вбили із засідки агента нквд — голову місцевої сільради та большевицького представника р-ну. 2 сталінських бандитів взято в полон. Здобуто 4 кріси.

13. 4. 46 р. боївка вд. Сивуля зробила наскок на станицю „стрибків” у селі Молодьків (р-н Солотвина, Станисл. обл.). Убито „оперуполномоченого” нквд і райначальника „стрибків”. „Стрибків” розброєно і розігнано. Здобуто зброю.

13. 4. 46 р. повстанці розбили збіжєвий большевицький магазин у с. Товсте (р-н Грималів, Терноп. обл.). Забрано три вагони збіжжя, яке роздано бідній людині.

14. 4. 46 р. вд. Дністер зробив наскок на станицю „стрибків” в с. Петрів (р-н Обертин, Станисл. обл.). „Стрибків” розброєно і розігнано; здобуто зброю.

16. 4. 46 р. українські повстанці, зробили засідку на шляху Татаринів-Підзвіриньць (р-н Комарно, Дрогоб. обл.), звільнено кілька родин, яких большевики вивозили.

16. 4. 46 р. українські повстанці влаштували засідку б. с. Поступель (р-н Ратно, Волин. обл.), з якої вбито 2 сталінських вислужників із с. Борки.

16. 4. 46 р. повстанці спалили радгосп та зруйнували сільраду в с. Лукавець (р-н Вижниця, Чернів. обл.).

17. 4. 46 р. в с. Нижній Лукавець (р-н Вижниця) спалено 2 радгоспи. Цього ж самого дня в с. Мариничі (цього ж р-ну) повстанці зліквідували енкаведиста Мельницького Юрія.

17. 4. 46 р. банда большевиків наскочила на вд УПА, що квартирував на хуторі Обсіч б. с. Войткевичі (Рівен. обл.). У завзятому бою вбито одного енкаведиста і важко поранено „уполномоченого” нквд — командира цієї большевицької банди.

18. 4. 46 р. в с. Гаї Дітковецькі (р-н Підкамін, Львів. обл.), повстанці вбили голову райвиконкому і 3 донощики нквд.

20. 4. 46 р. в лісі між сс. Дальнич, Вихопні, Новий Став (р-н Жовква, Львів. обл.) енкаведисти заскочили в криївці повстанців Думу, Орла і Крука. Повстанці, вискочивши з криївки, прийняли бій, в наслідок якого впало 8 большевків і 4 були поранені. У повстанців упав д. Дума, інші щасливо відступили.

20. 4. 46 р. на дорозі Татаринів-Підзвіринець (р-н Комарно, Дрог. обл.) повстанці звели зустрічний бій з сталінськими посіпаками. Ворогові вбито команданта і 4 рядових посіпак. Повстанці втрат не мали.

22. 4. 46 р. в с. Свобода Банилівська (р-н Важківці, Чернів. обл.), група повстанців звела зустрічний бій із бандою енкаведистів. Повстанці втрат не мали.

22. 4. 46 в с. Броди (р-н Ратно, Волин. обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”. Здобуто 2 кулемети і іншу зброю.

24. 4. 46 р. пвд. Стріла під ком. к-ра Я. зробив засідку на шляху Завій-Грабівка (р-н Перегінсько, Станиславів, обл.) На засідку попало 25 енкаведистів, що верталися з грабунку. На ворога відкрито вогонь із 4 кулеметів. Ворог утратив 6 убитими і 4 пораненими. Між убитими ст. лейтенант нквд. Здобуто 1 ППС, 1 автоматичну десятизарядку, 1 пістолу, 4 кріси.

26. 4. 46 р. в лісах Любашівського р-ну (Волин. обл.) повстанці звели бій з бандою енкаведистів. У большевиків було убито 1 ст. лейтенанта, сержанта і багато рядових (большевики возили їх п'ятьма фірами). Повстанці відступили, втративши 1 вбитого.

29. 4. 46 р. повстанці роззброїли станицю „стрибків” в с. Кадлубиська (р-н Заболотці, Львів. обл.).

30. 4. 46 р. в с. Стара Жидова (р-н Сторожинець, Чернів. обл.) повстанці зліквідували 1 сталінського вислужника, Дутнака Миколу, і роззброїли 2 „стрибків”.

30. 4. 46 р. вд. Сивуля разом з боївкою СБ роззброїли станиці „стрибків” у сс. Жураки, Манява, Кричка, Яблінка (р-н Солотвина, Станисл. обл.). Здобуто багато зброї.

В місяці квітні повстанці знищили майже всі радгоспи на терені Сторожинецького р-ну (Чернів. обл.).

В квітні 1946 р. вд-и УПА відбули великий рейд на Словаччину. Повстанці відвідали 106 сіл у повітах Межиляборці, Бранов, Гуменне, Гіральтовці (де були аж на передмістях міста), Стропків, Бардіїв, Пряшів, Сабінов, Михайловці, на півдні дійшли аж під Кошиці. Під час рейду влаштовано 16 пропагандивних зборів і 40 гутірок із населенням. По селах і місточках поширено багато революційної літератури словацькою і чеською мовами. Проведено ряд розмов з словацькою інтелігенцією, студентською молоддю, представниками словацького підпілля, армії і т. п. Слід підкреслити надзвичайно сердечне прийняття, яке скрізь улаштувало нашим стрільцям словацьке населення — селяни, інтелігенція, а навіть міліцисти і словацькі вояки. Боїв під час рейдів не зведено бу-

ло, бо, хоч уряд кинув проти рейдуючих відділів дивізії словацької армії, словацькі вояки не хотіли воювати з УПА. Вони, оперуючи по Словаччині, пильно уникали бойових зустрічей з українськими повстанцями. Тому поза одною засідкою в день 16. 4., що її уладили спеціально прислані чеські колишні червоні партизани, які по перших повстанських пострілах розбіглися, відділи на своєму шляху більших перешкод не мали. Відбутий рейд широким відгомонам відбився по всій ЧСР і надзвичайно спричинився до зміцнення щирої дружби між українським та словацьким народом.

1. 5. 46 р. пвд. Месники зробив засідку на шляху між сс. Тязів-Павелче (р-н Станиславів). На засідку наїхало авто з енкаведистами. Вбито 4 енкаведистів, між ними ст. лейтенанта і сержанта.

1. 5. 46 р. бойка вд. Летуни роззброїла „стрибків” із станиці в с. Журавенко (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Дорогою до села повстанці мали зустрічний бій з бандою енкаведистів, що однак, під сильним повстанським вогнем відступила.

1. 5. 46 р. повстанці зробили засідку на енкаведистів, які постійно турбували людинність с. Бергомет (р-н Вижниця, Чернігів. обл.). Вбито ст. лейтенанта, і рядового енкаведиста і одного поранено.

1. 5. 46 р. вд. Гуцули провів наскок на станицю „стрибків” у с. Кутиська (р-н Товмач, Станислав. обл.). „Стрибків” розброєно і розігнано. Здобуто 20 крісів, 1 кулемет і 8000 штук набойів.

2. 5. 46 р. повстанці зробили засідку на енкаведистів у Сторожинецькому лісі (Чернів. обл.). Убито 1 лейтенанта і 9 рядових енкаведистів, автомашину спалено.

2. 5. 46 р. повстанці роззброїли станицю „стрибків” у с. Зарваниця (р-н Золочів, Львів. обл.).

3. 5. 46 р. пвд Месники зробили засідку на енкаведистів б. залізничної станції Тязів (р-н Галич, Станислав. обл.). На засідку наїхали 4 особові авта. Вогнем повстанців були вбиті ген.-полк. Москаленко, 1 полковник і 2 майори нквд.

3. 5. 46 пвд Дністер розігнав енкаведистів у с. Петрів (р-н Обертин, Станислав. обл.).

3. 5. 46 р. в с. Митниця (р-н Козин, Рівенської обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”. Вертаючись, мали зустрічний бій з більшовиками, з якого вийшли без утрат.

4. 5. 46 р. в с. Лукавець Нижній на хуторі Парцела (р-н Вижниця, Чернів. обл.) повстанці із засідки вбили секретаря райвиконкому Довбенка.

4. 5. 46 р. в зустрічному бою в с. Добряни (р-н Городок, Львів. обл.) повстанці вбили ст. сержанта та двох рядових енкаведистів.

4. 5. 46 р. на постій вд. Смертоносці в лісі між сс. Хоростків і Медуха (р-н Єзупіль, Станисл. обл.), вийшла група енкаведистів. Повстанська за-

става підпустила їх на близьку віддаль, сипнула вогнем, 5 убили, а інші втекли.

5. 5. 46 р. вд. Смертоносці зробили наскок на станицю „стрибків” у с. Бишів (р-н Єзупіль). Ця станиця складалася з самих затятих сталінських вислужників. У бою вбито їх 12, між ними начальника і 1 енкаведиста з р-ну. Здобуто зброю.

7. 5. 46 р. вд. Сурма провів ліквідаційну акцію на станицю „стрибків” у с. Космач (р-н Яблонів, Станислав. обл.). Здобуто 2 кулемети, 19 крісів, 1150 штук набоїв

7. 5. 46 р. в с. Зарваниця (р-н Золочів, Львів. обл.) кілька повстанців наткнулося на большевицьку засідку. У перестрілці вбито 2 енкаведисти, повстанці відступили без утрат.

7. 5. 46 р. вдень повстанці виконали замах на 2 енкаведистів на ринку в місті Рогатин (Станислав. обл.). Вбито інспектора нквд, другий енкаведист, поранений, утік.

8. 5. 46 р. в с. Сверж (р-н Перемишляни, Львів. обл.), повстанці знищили 30 тонновий большевицький танк.

8. 5. 46 р. на передмісті м. Комарно — Литовка (Дрогоб. обл.), повстанці вбили участкового нквд Сорокіна.

9. 5. 46 р. боївка вд Смертоносці зробила засідку на районowego начальника „стрибків” — лейтенанта нквд, що приїхав у с. Петрів (р-н Товмач, Станислав. обл.), з якої вбито його і ще 2 енкаведистів.

9. 5. 46 р. пвд. Летуни мав зустрічний бій із большевиками б. с. Чортіж (р-н Журавно, Дрогоб. обл.). Під сильним повстанським вогнем ворог панічно розбігся.

9. 5. 46 р. пвд. Летуни зробив наскок на большевицький гарнізон у с. Сихів (р-н Стрий, Дрогоб. обл.). Захоплено в полон 5 енкаведистів, між ними 3 підстаршин. Здобуто зброю і військове майно. Пвд втрат не мав.

10. 5. 46 р. вд. Гуцули роззброяв станицю „стрибків” у с. Волосів (р-н Ланчин, Станислав. обл.), 12. 5. — в с. Майдан Горішний, 14. 5. — в с. Добротів, 16. 5. — в сс. Перерісль і Тарновиця Лісна.

10. 5. 46 р. боївка вд Летуни під ком. к-ра Л. зробила засідку на шляху Сихів-Лотатники (р-н Стрий, Дрогоб. обл.). Зловлено в полон 2 енкаведисти. У той момент на 3 підводах надїхала група енкаведистів. Енкаведисти зразу розгорнулися у розстрільну та повели наступ. Боївка відступила в напрямі Угольна-Бережниця. Командир Ч. відійшов наперед, щоб перевірити дорогу. В той час надїхала ворожа автомашина, з якої ворог зразу відкрив вогонь. На допомогу командирові надбігла боївка, що криловим вогнем змусила ворога відступити. Ворог мав 2 поранених, повстанці спалили автомашину.

11. 5. 46 р. ворог наскочив на табір вд Рісі в лісі б. с. Петранка (р-н Перегінсько, Станислав. обл.). Вд звів геройський півгодинний бій, у якому загинув командир вд Гонта, ройовий Чорний і стрілець Скиба. У ворога було 10 вбитих і багато поранених.

12. 5. 46 р. боївка вд Смертоносці зробила наскок на станицю „стрибків” у с. Одаї (р-н Тисьмениця, Станислав. обл.). „Стрибків” розбросно і розігнано. Здобуто зброю.

12. 5. 46 р. пвд ім. Хмельницького під ком. к-ра В. знищив ворожий літак у с. Верецьке (Закарпатська обл.). Ворог мав 1 вбитого й одного пораненого. Цього ж дня пвд наткнувся на ворожу засідку. Після короткої перестрілки ворог панічно розбігся.

13. 5. 46 р. боївка вд Летуни знищила радгосп у с. Махнівесь (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.).

13. 5. 46 р. повстанці наскочили на станицю „стрибків” у с. Елеонорівка (р-н Грималів, Терноп. обл.). „Стрибків” розбросно і розігнано. Здобуто кулемет і іншу зброю.

13. 5. 46 р. 120 енкаведистів із Топорова (р-н Лопатин, Львів. обл.) заскочили в Топорівських лісах кількох повстанців. У героїському бою вони всі загинули, вбиваючи ст. лейтенанта нквд і 3 енкаведистів та кількох ряняти.

13. 5. 46 р. на большевицьку засідку в лісі б. с. Чехи (р-н Заболотці, Львів. обл.), наткнулася група повстанців. Бравурним наступом повстанці примусили енкаведистів панічно втікати

13. 5. 46 р. в с. Рогізно (Садагури, Чернів. обл.), група повстанців наткнулася на ворожу засідку. В перестрілці повстанці поранили 1 енкаведиста.

14. 5. 46 р. пвд. Летуни зліквідував станицю „стрибків” у с. Козари (р-н Букачівці, Станиславівської обл.). Здобуто зброю. Одночасно знищено місцеву молочарню, де здобуто молочні продукти, а також зруйновано сільраду, в якій спалено всі документи. Вбито 3 агентів нквд.

14. 5. 46 р. боївка вд Летуни провела ліквідаційну акцію на станицю „стрибків” у с. Вишнів (р-н Букачівці). „Стрибків” розігнано. Забрано зброю.

14. 5. 46 р. Купновичі (р-н Рудки, Дрогоб. обл.) повстанці зліквідували нач. „стрибків”.

14. 5. 46 р. в с. Літовища (р-н Підкамін, Львів. обл.) повстанці мали сутичку з енкаведистами, в наслідок якої 1 енкаведиста вбили і 2 важко поранили.

14. 5. 46 р. в с. Щубранець (р-н Садогури, Чернів. обл.) група повстанців зустрілася із „стрибками”. В наслідок бою 3 „стрибків” поранено.

15. 5. 46 р. вд УПА зробив засідку на шляху Колки-Бухче (Волин. обл.). Із засідки вбито 4 енкаведистів, між ними ст. лейтенанта.

16. 5. 46 р. банда енкаведистів оточила табір повстанців у лісі б. с. Зазулі (р-н Золочів, Львів. обл.). У бою повстанці вбили 4 енкаведистів і без власних утрат відступили.

17. 5. 46 р. в с. Угерці (р-н Рудки, Дрогоб. обл.) повстанці розігнали банду енкаведистів, що під маскою УПА грабувала українське населення. Енкаведисти втратили 1 вбитим.

21. 5. 46 р. в с. Родатичі (р-н Городок, Львів. обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”.

21. 5. 46 р. в с. Рудків (р-н Козин, Рівен. обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”. Під час акції вбито 4 рядових енкаведистів і учаскового нквд.

22. 5. 46 р. повстанці роззброїли станицю „стрибків” у с. Хильчиці (р-н Золочів, Львів. обл.).

23. 5. 46 р. в с. Гаї Старобродські (р-н Броди, Львів. обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”. Здобуто 30 крісів, 2 автомати і 1 кулемет.

26. 5. 46 р. боївка вд. Летуни зліквідувала в с. Тисів (р-н Болахів, Станислав. обл.) лейтенанта нквд, а в с. Бряза (цього ж р-ну) начальника гарнізону.

26. 5. 46 р. вд Сурма провів ліквідаційні акції на станиці „стрибків” в сс. Іспас, Кривобороди, Трач, (р-н Коломия) і в с. Микитинці (р-н Косів, Станисл. обл.) Здобуто багато зброї.

27. 5. 46 р. пвд. Летуни звів бій з енкаведівською охороною вузькоколійки б. м. Долина (Станисл. обл.). Убито 3 енкаведистів, а решта втекла. Здобуто кулемет, 3 ПППШ тощо.

27. 5. 46 в с. Влозів (Р-н Рудки, Дрогоб. обл.) група повстанців натрапила на большевицьку засідку. Після короткого, але завзятого бою большевики, залишивши 1 вбитого і 1 пораненого, панічно втекли.

27. 5. 46 р. в с. Вобівці (р-н Сторожинець, Чернів. обл.) повстанці зліквідували учаскового нквд.

В м. травні повстанці роззброїли станицю „стрибків” у с. Длудин (р-н Мажирічі, Рівен. обл.). Здобуто 1 кулемет, 1 автомат і кріси.

У травні 1946 р. повстанці роззброїли станицю „стрибків” у с. Крилів (р-н Корець, Рівен. обл.). Вбито 2 енкаведистів. Здобуто 1 кулемет, 1 ППС, 1 ПППШ, 2 МП, 20 крісів, 80 гранат тощо.

У травні 1946 р. повстанці зробили наскок на м. Межирічі (Рівен. обл.). Забрано міську друкарню.

У травні 1946 повстанці знищили на шляху Корець-Рівне 9 ворожих автомашин, при чому вбито 1 капітана нквд, 3 лейтенантів. Здобуто 2 ПППШ, 4 кріси, 6 пістолів. Одночасно затримано транспорт із 150 коней. Їх зреквізовано для повстанців.

В травні в с. Анівка (р-н Корець) повстанці роззброїли станицю „стрибків”. Здобуто зброю. Убито 1 енкаведівського лейтенанта і 1 рядового енкаведиста.

В травні в с. Янівці (р-н Межирічч) повстанці під час засідки взяли в полон капітана нквд.

1. 4. 46 р. боївка вд Сурма зліквідувала станицю „стрибків” в с. Текуча (р-н Яблонів, Станисл. обл.).

4. 4. 46 р. боївка вд Сурма в райцентрі Яблонів зліквідувала районного резидента агентури нквд та 1 енкаведиста.

4. 4. 46 р. в с. Ракобовти (р-н Бузьк, Львів. обл.) повстанці роззброїли станицю „стрибків”.

6. 4. 46 р. пвд ім Богуна наскочив на станицю „стрибків” в с. Бростури (р-н Косів, Станиславів. обл.). „Стрибків” розігнано, здобуто зброю. Одночасно знищено кіноапарат, що мав висвітлювати на селі большевицький пропагандивний фільм.

6. 4. 46 р. повстанці вбили в с. Чехи (р-н Заболотні, Львів. обл.) обласного керівника енкагавівської агентури Нахвостача Павла.

7. 4. 46 р. пвд Дністер під ком. к-ра Ю. наскочив на станицю „стрибків” у с. Річка (р-н Косів, Станисл. обл.). „Стрибків” після короткого бою розігнано. Здобуто кулемет і іншу зброю.

9. 4. 46 р. повстанці розбили станицю „стрибків” у с. Зеленів (р-н Вашківці, Чернів. обл.). Здобуто зброю.

10. 4. 46 р. боївка вд Сурма зробила засідку на шляху Космач-Яблонів (Станисл. обл.). Із засідки вбито 1 капітана нквд, 1 ст. лейтенанта і 1 рядового енкаведиста. Здобуто кулемет, 1 автомат і 1 пістоль. У похідній торбі одного з офіцерів були важливі поліційні документи.

17. 4. 46 р. під час наскоку 150 большевицьких бандитів на один рій вд Сурма б. с. Полипи (р-н Коломия, Станисл. обл.) від рою, що відступив, відлучилися 4 стрільці. Вони були змушені прийняти нерівний бій. Б'ючись по-геройськи, вони вбили 16 большевиків і самі загинули.

18. 4. 46 р. в день на ринку в м. Миколаїв (Дрогоб. обл.) повстанці виконали замах на відомого енкаведиста.

18. 4. 46 р. в с. Товмач (р-н Куликів, Львів. обл.) енкаведисти обскочили хату, де були к-р Л. і 2 стрільці. В наслідок бою повстанці вбили лейтенанта і 2 рядових енкаведистів і без утрат відступили.

24. 4. 46 р. вд Гуцули під ком. к-ра Т. знищив вузькоколіяку на шляху Рафайлова—Надвірна (Станисл. обл.). Вбито 5 енкаведистів із охорони колійки, здобуто 2 кулемети, кріси, амуніцію тощо.

30. 4. 46 р. в с. Ясенів (р-н Заболотці, Львів. обл.) кілька повстанців найшли на засідку нквд. У бою повстанці вбили енкаведівського сержанта та важко поранили нач. райнкгб.

3. 7. 46 р. пвд УПА зробив засідку на шляху Надвірна — Станиславів недалеко м. Надвірна. На засідку наїхали 4 ворожі автомашини з транспортом харчів. Повстанці вбили 4 енкаведистів, здобули багато консерв і солонини, а автомашини спалили. Большевицький гарнізон в м. Надвірна, зачувши стрілянину, всю ніч провів у суворій поготівлі. Навколо міста були виставлені сильні застави, що безперервно освічували терен ракетами. Ранком артилерія обстріляла з гармат ліси Манявського Ски-ту, Городище, Гвоздецьку гору.

5. 6. 46 р. на табір вд ім. Хмельницького, що квартирував у лісі б. с. Плаве (р-н Славськ, Дрогоб. обл.), з двох боків наскочили большевики. Вд, утративши 1 вбитим, прорвався з оточення і відв'язався від ворота,

завдаючи йому втрат 7 вбитими, між ними і командир банди, і кількома пораненими.

6. 7. 46 р. вд Булава під ком. к-ра К. на шляху свого просування мав коротку перестрілку з ворогом б. с. Коростенко (р-н Хирів, Дрогобицької обл.). Пізніше, о год. 4,20 б. с. Рудавка задне забезпечення запримітило, що ворог приховано і дуже обережно підсувається до вд. Вд підпустив його на віддаль 25 м і відкрив по ньому вогонь, вбиваючи 3 енкаведистів, з к-ром погранзастави з с. Ялове, та 1 ранича. Під час дальшого маршу чути було гуркіт авт та поодинокі постріли, що вказувало на те, що ворог проводить бльокаду лісу. О год. 6,15 перша чота відкрила вогонь по ворогові, що підступав ззаду. Ворожий наступ затримано. Почався запеклий бій. Ворог зчинив сильний вереск. Большевицькі офіцери криком заохочували бійців до наступу. На допомогу першій чоті прийшла друга чота. З гучним „Слава” повстанці рушили в протинаступ. Після 20-хвилинного завзятого бою ворог заломився і почав відступати. Вд помаршував далі. Цього ж самого дня вд мав ще 3 короткі, але запеклі бої. У цих боях ворог утратив 55 убитими, з ними 1 полковник, 3 майори і кілька молодших старшин, і щось із 70 поранених.

7. 7. 46 р. вд УПА, вертаючись із мітингу, проведеного з населенням с. Камінна (р-н Ланчин, Станисл. обл.), б. с. Волосів потрапив большевицьку засідку. Притиснений повстанськими кулеметами ворог відступив, залишаючи 4 убитих.

7. 7. 46 р. на полях б. с. Кути (р-н Олесько, Львів. обл.) пвд повстанців мав сутичку з енкаведистами, що, втративши 1 вбитим і 1 пораненим, панічно відступили.

8. 7. 46 р. в с. Рудавка (р-н Хирів, Дрогоб. обл.) на постій повстанців наскочила банда енкаведистів силою 40 чоловіка. Повстанці звели бій, у якому загинули 2 енкаведисти з 1 полковником.

8. 7. 46 р. вд Залізні зробив засідку на шляху Надвірна — Отинія (Станисл. обл.) на енкаведівську панцерку, що мала вертатися з с. Виноград. Коли о год. 13,30 панцерка надїхала, по ній сипнули сильним кулеметним вогнем, і пошкоджена панцерка стала. Большевики мали 6 убитих, між ними нач. райнквд з Отинії Шевчук, капітан нквд, ст. сержант та знаний агент нквд з с. Виноград.

10. 7. 46 р. у зустрічному бою з енкаведистами в с. Глинки (р-н Ланчин, Станисл. обл.) стрільці вд Залізні вбили 4 енкаведистів.

10. 7. 46 р. під час вечері в с. Вільшаник (р- Самбір, Дрогоб. обл.) вд Басейн був заскочений бандою енкаведистів. Після короткого, але завзятого бою большевики, втративши 6 убитими, панічно втекли.

10. 7. 46 р. вд Сірі переловив на пляху Водники—Семиківці (р- Єзупіль, Станисл. обл.) 3 автомашини, що везли контингентове збіжжя. Автомашини розбито, збіжжя роздано селянам, шоферів відпущено.

11. 7. 46 р. на заставу вд УПА в с. Кривотули Старі (р-н Отинія, Станисл. обл.) найшла банда енкаведистів, що вибралися грабувати село.

Від вогню повстанських кулеметів бандити, залишивши на бойовищі 8 убитих, розбіглися.

15. 7. 46 р. в сутинці з групою енкаведистів б. м. Галич (Станислав. обл.) стрільці вд Сірі убили енкаведівського ст. лейтенанта й 1 рядового енкаведиста.

15. 7. 46 р. в лісі б. с. Кругів (р-н Олесько, Львів. обл.) під час облави банда енкаведистів найшла на постій вд Сіроманці. Зав'язався бій, у якому повстанці вбили 5 енкаведистів і з утратою 1 убитим відступили.

15. 7. 46 р. в лісі б. с. Пітрич (р-н Галич) большевики наскочили на табір вд Сірі. У завязаному бою повстанці вбили 7 бандитів і 9 поранили.

18. 7. 46 р. група повстанців мала сутичку з енкаведистами в с. Чехи (р-н Заболотці, Львів. обл.). Повстанці вбили секретаря комсомолу.

19. 7. 46 р. в с. Острівець (р-н Олесько, Львів. обл.) повстанці знищили участкового нквд і 2 енкаведівських агентів.

20. 7. 46 р. пвд Басейн зробив засідку б. с. Чержава (р-н Самбір, Дрогоб. обл.), куди мала вертатися банда енкаведистів із с. Сприня. Незабаром надїхали 2 підводи енкаведистів. По них відкрито вогонь. Зав'язався бій. Большевики мали 5 убитих, між ними ст. лейтенанта, та 1 пораненого. Здобуто зброю.

21. 7. 46 р. вд ім. Хмельницького наскочив на станицю „стрибків” у с. Гнила (р-н Бориня, Дрогоб. обл.). Станицю спалено, вбито участкового нквд.

27. 7. 46 р. боївка вд ім. Хмельницького роззброїла „стрибків” (т. зв. дружинники) в с. Латірна (Закарпатська обл.) і провела пропагандивну гутірку з селянами.

29. 7. 46 р. вд Залізні зробив наскок на спиртзавод в м. Товмач (Станислав. обл.). Спиртзавод зруйновано.

Постава українських мас супроти большевицьких окупантів

В сучасній боротьбі українського народу за своє визволення окреме місце треба відвести участі в ній українських широких народних мас. Поперше, це треба зробити тому, що в сучасній визвольній боротьбі українського народу широкі маси щодня виявляють нечувану дотепер в історії України й небуденну в історії інших поневолених народів жертвенність, героїзм і політичну виробленість, а подруге, тому, що в цій боротьбі українським народним масам в умовах большевицької дійсности доводиться надзвичайно дорого платити.

У попередніх розділах цієї статті ми навели достатню кількість прикладів варварських репресій большевиків, масово стосованих до якнай-

ширших українських мас. Переживана українським народом дійсність дає їх багато-багато разів більше. На українських землях під більшевиками саме мільйонам безборонних жінок, дітей, старих доводиться зазнавати найважчих ворожих ударів, тримати немов першу бойову лінію українського національно-визвольного фронту. Поза тим успішна боротьба УПА й українських організованих революціонерів-самостійників без будь-якої іншої допомоги й хоч би якогось запілля цілковито залежить від підтримки їх від широких народних мас. І коли український революційно-визвольний рух 3 роки в умовах більшевицької дійсності залишається незнищимим, коли він, не зважаючи на людські жертви, швидко поповнює свої лави і не послаблює своєї діяльності, то це означає, що він таку підтримку українських мас має. Далі, це означає, що весь український народ в умовах більшевицької дійсності бореться не менш витривало, завзято і по-геройськи, як бійці УПА і українські організовані революціонери.

І дійсно, упродовж довгих трьох підбільшевицьких років **українські маси ні на момент не відмовили допомоги українському підпіллю, УПА. Вони підтримували революційно-визвольну боротьбу всіми засобами.** Головний контингент харчових та інших продуктів для рідної армії і підпілля, головний грошовий податок, який добровільно складає українська суспільність, хоч відчувається щораз більша нужда, спричинена окупантським грабежем, — це перший конкретний доказ цієї підтримки. Другий — це кожночасна допомога всієї суспільності українським революційним кадрам притулком, розвідкою, допомога у бойових і революційних діях, новими кадрами.

Сталінські окупанти, яким добре відома підтримка українського революційно-самостійницького руху від широких мас, за допомогою жорстоких репресій зразу намагалися розколоти єдиний протибільшевицький фронт українського народу й українського підпілля. Вони за найменшу підозру в підтримці українського революційно-визвольного руху провадили варварські облави, палили цілі села, брали закладників, вивозили на Сибір, знущалися з рідні, стріляли (нпр., кожного того, в кого нквд знайде криївку, навіть порожню, або застане в дома підпільника, без суду розстрілює, вкидає в огонь, мордує, або, в найкращому разі, по-нелюдськи б'є, катує й арештує, одночасно конфіскуючи майно і спалюючи господарство). Але протягом трьох років всі енкаведівські репресії виявилися безуспішними. Тому й сталінські окупанти вирішили остаточно заломити спротив мас під час зимової блокади 1946 р.

Українським масам довелося витримати найжорстокішу пробу. Вони витримали її найвищою мірою по-геройськи. Хоч як шалів терор, хоч як лютувало нквд, українські народні маси ні на момент не переставали допомагати підпіллю, ні на момент не зневірилися в правильності визвольної боротьби, в її успішному закінченні. Українські народні маси виявили величезну національну солідарність, громадську дисципліну.

Часто ціною свого власного життя вони боронили підпільних таємниць, документів, підпільників.

Вони мужньо відпирали всі терористичні намагання нквд організувати агентуру. Постава українських народніх мас супроти терору, стосованого большевиками під час блокади під час зимової блокади в 1946 р., — це одна з найсвітліших сторінок визвольної боротьби українського народу.

Варварський терор дав большевикам цілком протилежні наслідки ніж вони сподівалися. Він не заломив мас, але їх ще більше загартував, ще більше згуртував навколо революційного підпілля, навколо УПА. Українські маси, переживши всі знущання, що дотепер навіть не могла уявити людська уява, забули, що таке страх.

Побачивши оголені зо всього людського „методи” сталінських окупантів, вони до кінця навчилися ненавидіти окупантів та безмежно дожити ідеєю власної держави.

Навчені важким досвідом українські маси збагнули всі енкаведівські підступні прийоми та навчилися з ними боротися.

У лютий боротьбі українські маси наочно побачили, що значить солідарність, витримка, завзяття, вони побачили, що скрізь там, де суспільство має їх, нквд є безсиле. Українські маси все це навчилися цінити й їх остаточно засвоїли.

Ми подамо кілька конкретних прикладів, характеристичних для постави українських мас супроти большевицьких окупантів.

У січні 1946 р. в с. Олексинці (р-н Борщів, Терноп. обл.) енкаведисти страшенно побили господиню, у якій натрапили на сліди побуту повстанців. Не зважаючи на нелюдські тортури, жінка нікого не видала.

В січні 1946 р. в с. Крупсько (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.), зайшов п'яний енкаведист і зажадав горілки. При чому по-хуліганськи поводився та ображував національну честь присутніх. Обурені такою поведінкою, присутні селяни кинулися на нього і вбили його.

16. 1. 46 р. в с. Антонівка (р-н Шумськ, Терноп. обл.) большевики тортурами намагалися дістати відомості від неписьменного селянина Данилюка Івана про його синів-революціонерів та про машину до писання, що її у нього знайшли. Він не сказав нічого. Тоді большевики застрілили його і тіло підмінували, чекаючи, може по тіло батька прийдуть сини.

7. 2. 46 р. в с. Раківчик (р-н Коршів, Станисл. обл.) бандитам нквд пощастило спровокувати молодого селянку, яка, думаючи, що вони українські повстанці, подала їм деякі відомості. Коли вона зорієнтувалася, що це енкаведисти, разом з 6-річною дитиною кинулася у криницю.

27. 3. 46 р. в Дерманському лісі (р-н Острог, Рівен. обл.) большевики відкрили криївку, в якій був д. Грибок, один із найстарших революціонерів на цьому терені, сам родом із с. Дермань. З двох його дітей син поліг в УПА, а донька, зв'язкова ОУН, арештована, під час тортур заявила большевикам: „Нічого не скажу, не зраджу”. Большевики її мор-

дували. Коли енкаведисти, що оточили криївку д. Грибка, пропонували йому здатися, від відповів: „Мої діти впали за волю України, не зрадили, і я, вам, кати, живим не здамся”. З вигуком „Слава Україні” він застрілювався.

На Великодні Свята молодь Самбірщини, як і скрізь на українських землях, відновила і прибрала всі могили полеглих українських повстанців, хоч знала, що за це неодмінно спадуть на село репресії. Одночасно старше громадянство з власної волі приготувало багаті дарунки для українських революціонерів і повстанців.

30. 4. 46 р. в с. Верхобуж (р-н Підкамінь, Львів. обл.) большевики примусово організували станицю „стрибків” із 20 місцевих селян. Коли новоспечені „стрибки” прийшли із зброєю додому, їхні жінки прийняли їх із найбільшим обуренням. Вони відібрали в чоловіків зброю та віднесли її в сільраду. Згадані „стрибки” більше зброї не брали.

В червні селяни с. Вільшани (р-н Самбір, Дрогоб. обл.) відмовилися йти на працю до радгоспу. Коли один з большевицьких гайдуків зайшов у хату однієї жінки, щоб вигнати на „панське” її сина — підлітка, жінка коцюбою вигнала його з хати.

16. 4. 46 р. в лісі б. с. Рогізно (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) большевики знайшли криївку, в якій були три цивільні селяни. Щоб не здатися живими в руки окупантів, вони розірвалися гранатами.

17. 4. 46 р. в с. Страшевичі (р-н Самбір, Дрогоб. обл.) на большевицьку засідку натрапили 3 дівчини, які несли повстанцям у ліс їсти. Хоч їх по-нелюдськи катували, жодна з них не зрадила місця постою повстанців.

8. 4. 46 р. в с. Липянка (р-н Рожнітів, Станисл. обл.) одна жінка без жодної зовнішньої інспірації виконала замах на провокатора Кармелюка. Коли він спав, вона відбезпечила його власну гранату, від якої він загинув.

В липні 1946 р., коли треба було вбити двох участкових нквд в Дрогобиччині, добровільно зголосилися 3 селян, демобілізованих ч. а. Вони виконали замах о півдні в приміщенні сільради в с. Гаї Нижні (р-н Дрогобич).

8. 7. 46 р. в с. Тур’є (р-н Стрілки, Дрогоб. обл.) енкаведисти грабували у господині Малинкович Марії масло та яйця. Господиня вихопила в них масло з рук і кинула його на землю, а яйцями обкидала їх самих.

14. 8. 46 р. в с. Пшеничник (р-н Вигода, Станислав. обл.) енкаведист піймав на дорозі дівчину, що несла шиття. Він причепився до неї, думаючи, що вона несе щось для „бандерівців”. Дівчина, не озиваючись, утекла до близької хати своєї сестри. Енкаведист пішов за нею та не переставав присікуватися. Тоді сестра дівчини Гладун Анна взяла палицю та почала бити большевика. Енкаведист прикликав з гарнізону допомогу і арештував дівчат. В гарнізоні їх страшенно били.

У своїй героїській поставі українських мас супроти большевицьких окупантів зокрема треба відмітити поставу широких мас **українського жіноцтва**, що своєю революційністю часто мобілізує на спротив окупантові все своє оточення, своєю повною посвятою підтримкою робить величезні послуги українському підпіллю, є незрівнянним кольпортером революційної літератури, безстрашним і зручним пропагатором українських революційних ідей.

Також треба відмітити величезний вплив усієї жорстокості життєво-революційної школи на **українську молодь і дітвору**. Хоч як аномальні умовини, за яких їм доводиться жити в большевицькій дійсності, ці наймолодші українці не ломляться, вони з захопленням включаються у революційно-визвольні змагання, щоденно дають історії українського революційно-визвольного руху сотні імен героїв. Їм теж доводиться зазнавати якнайжорстокіших репресій. На українських землях під большевиками нквд щодня заарештовує, вивозить, катує і розстрілює сотні й тисячі українських дітей.

Ми подаємо кілька прикладів про переслідування і героїства дітей і молоді.

5. 11. 45 р. в с. Ковалівка (р-н Яблонів, Станислав. обл.) нквд арештувало 17 хлопців з 1929, 1930 і 1931 рр. народження. В тюрмі всіх страшно катували. Виривали нігті і зуби. Закидували їм переховування зброї. В цій самій справі арештували 2 малолітніх хлопців у с. Стопчатів і 7-ох у с. Уторопи (вище згаданого р-ну).

2. 12. 46 р. в с. Петрилів (р-н Товмач, Станислав. обл.) енкаведисти вбили 15-річного хлопця Савюка Василя.

5. 12. 45 р. в с. Михайлівка (р-н Додеркали, Терноп. обл.) нквд арештувало між іншим 10-річного хлопчину.

11. 11. 45 р. в с. Черкащина (р-н Білобожниця, Терноп. обл.) школярі повиколоювали очі на всіх портретах Сталіна. Такі ж випадки трапляються в кожному селі, хоч нквд суворо карає винуватців.

19. 7. 45 р. група енкаведистів заарештувала в с. Мишин (р-н Печеніжин, Станислав. обл.) двох 15-річних хлопців: Тимкова Івана й Атаманюка Михайла. Їх вивели за село і там розстріляли. Атаманюк Михайло, який був важко поранений в голову, але ще жив, по якомусь часі очуняв і ще зміг доповісти до хати свого дядька, де зізнав, що большевики, ані їх не допитували, ані про ніщо не питалися, лиш зразу постріляли. По кількох годинах муки хлопець помер. 20. 7. в цьому ж селі большевики заарештували ще 12 малолітніх хлопців: Стушака Василя — років 14, Макущака Миколу — років 16, Мадяника Івана — років 16, Кавацюка Дмитра — років 14, Кольцюка Миколу — років 15, Обущака Федора — років 14, Атаманюка Миколу — років 18, Покотюка Василя — років 16, Максимюка Миколу — років 15, Мочернюка Миколу — років 15, Максимюка — років 16, Вінтонюка Петра — років 16.

В січні 1946 р. під час масових арештувань у м. Ковель нквд заарештувало дуже багато шкільної молоді.

8. 2. 46 р. в с. Тарнавка (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) вночі енкаведисти напали на хату Кацедана Петра та тут згвалтували і заразили 14-річну Зендровську Марію.

26. 3. 46 р. в с. Соколи (р-н Бузьк, Львів. обл.) під час масових арештів нквд арештувало теж Тихого Михайла, років 13, і Богушку Степанів, років 12. Їх по-нелюдськи катували.

6. 4. 46 р. в с. Синягівка (р-н Збараж, Терноп. обл.) большевики відкрили кривку, в якій було 4 молодих хлопців з 1929 р. народження і 2 молоді дівчини. Всі вони крилися тому, що їхні брати перебувають у повстанцях, а батьки вивезені на Сибір. Єдина зброя, що її вони мали, був 1 кріс із 10-ма набоями. Всі юнаки герої пострілялися з цього одного кріса.

7. 5. 46 р. в с. Миньків (р-н Верба, Рівен. обл.) енкаведисти зловили Мельничука Олексу, з 1932 р. народження, якого, випитуючи про сестру-революціонерку, по-звірськи катували й арештували.

10. 5. 46 р. енкаведисти з гарнізону в с. Олеша (р-н Товмач; Станисл. обл.) робили перевірку лісу біля цього села. Не знайшовши „бандерівців”, вони зловили пастушків, що пасли худобу. Дітей по-нелюдськи всю ніч били, щоб вони призналися, чи носили вони повстанцям їсти та чи вели для них розвідку. Діти ні в чому не признавалися.

13. 5. 46 р. в с. Олешів (р-н Товмач) енкаведисти арештували 4 хлопців-підпіляків, які викрали в них кулемет.

В травні 1946 р. енкаведисти так по-нелюдськи били 12-річну арештовану Лаврик Евдокію з с. Верхня (р-н Войнилів, Станислав. обл.), що вона пролежала після звільнення кілька місяців у ліжку.

1. 6. 46 р. в лісі б. с. Голубця (р-н Підкамінь, Львів. обл.) енкаведисти арештували кілька пастухів, які майже з-під рук вирвали в них і заховали, щоб передати повстанцям, віднайдені большевиками речі з підпільного магазину.

3. 6. 46 р. біля присілків Стринзанець, Бортники, Красник (р-н Заболотці, Львів. обл.), на пасовиську, нквд арештувало пастушків, від яких надаремно хотіло довідатися щось про повстанців.

6. 6. 46 р. в с. Воютичі (р-н Самбір, Дрогоб. обл.) сталінські опричники вбили, а потім порізали багнетом 16-річного хлопця.

26. 6. 46 р. в с. Перевозець (р-н Войнилів, Станислав. обл.) енкаведисти, що робили засідку, вбили 15-річного хлопця, 20. 5. 46 р. в с. Гозіїв (р-н Болахів) — 12-річного.

В червні 1946 р. в с. Кінчаки (р-н Єзупіль, Станислав. обл.) большевики зловили 10 хлопців, яким казали вступати до комсомолу. Коли ці відмовилися, їх пороздагали до нага й позамикали в льоку. По 24 годинах по одному випускали й питалися, чи вже „надумалися”. З 10 хлопців тільки двох (Завада Остап і Чумак Василь) вступили до комсомолу.

В червні в одному селі Хирівського р-ну малий хлопчина знайшов заржавлену, без магазинка пістолу „Токарева”. Він вичистив її і випробував. Потім закрив у цівку один набій і цим одним набоем убив енкаведиста, здобувши в нього ППШ і наган.

18. 7. 46 р. кілька енкаведистів напали на 10-річну дівчину-пастушку б. с. Вишків (р-н Вигода, Станислав. Обл.). Її гвалтували і гвалтуванням замучили. Вмерлу залишили на пасовиську.

В цій місці окремо треба зупинитися на великій еволюції, яку за останні роки пройшли східно-українські маси. Щодо них ми можемо ствердити, що скрізь, де тільки змогло дійти українське революційне слово або правдива інформація про український визвольний рух, де населення хоч раз зустрічалося з українськими повстанцями, воно завжди з довірою вітає їх, радо приймає у хату, допомагає розвідкою і співпрацею. Навчене довгорічною большевицькою дійсністю, це населення порівнюючи до західно-українських мас — куди обережніше. Та все таки воно, 30 років годоване самою тільки трійливою большевицькою урядовою пропагандою і по-звірски винищуване НКВД, тепер щораз ширшою хвилею включається в активну боротьбу за побудову УССД.

В цілому найкраще відображають поставу широких східно-українських мас до українського революційно-визвольного руху слова одного колгоспника з Житомирської області: „Бандерівці” — це є та правильна партія, яка хоче самостійної України. А те, що говорить про них власть, те все брехня”.

Зокрема велике значення для національно-революційного освідомлення більш під цим оглядом відсталих деяких віток українського населення мали відбуті в 1946 р. бойово-пропагандивні рейди УПА у **Пінську, Берестейську, Закарпатську** й інші області. І на півночі і на півдні українські повстанці зазнали однакового прихильного прийняття. Населення північних окраїн, українське і білоруське, хоча у наслідок свого географічного положення і довгорічного окупантського гніту темне і бідне, ставиться до сталінських посіпак і їхніх вислужників крайньо ворожо. Воно аж ніяк не мириться з большевицькою окупацією. Коли на ці терени приходять українські повстанці (Берестейська і Поліська області БССР), селяни добувають заховану зброю і проводять разом з повстанцями або на власну руку революційні акції. Вони палять сільради (с. Дідьковичі, р-н Антопіль, Берест. обл.) або принайменше вистрілюють, щоб завдати страху енкаведистам. В с. Новосілки (р-н Дивин, Берест. обл.) селяни вбили енкаведівського агента. У зв'язку з революційними настроями населення навесні 1946 р. місцева влада на Пінщині видала зарядження, що хто говоритиме про можливу війну, буде покараний 5-річним ув'язненням.

Інші обставини, але те саме гноблення — і на південно-західній окраїні — Закарпатті. Тут сталінські окупанти довгий час намагалися грати роль справжніх „визволителів”. На Закарпатті вони не провадили на-

сильної бранки до ч. а., не накладали зразу ані контингентів, ані інших більших державних тягарів, привозили до кооперативи розмірно багато всяких товарів. До населення ставились людяніше. Цим способом вони намагались з'єднати собі широкі маси громадянства. Одночасно, боячись і тут впливу українських революційних організацій, безперервно вели оплігавлюючо-наклепницьку пропаганду проти українського революційно-визвольного руху, яку баламучене большевицькою поведінкою населення до деякої міри почало сприймати як правдиву. Та большевицько-закарпатська іділія швидко скінчилася. Почалися контингенти, грабежі, вивози, знущання. Населення час-від-часу зустрічалося з повстанцями, що приходили туди як рейдуючі відділи УПА, або й з місцевими революціонерами. Від них довідувалося про большевицьку політику по всій Україні. Закарпатці почали розуміти большевицьку хитрість, навчилися ненавидіти окупанта. Вони почали цуратися большевицьких клубів, організацій, імпрез, саботували урядові зарядження. Нпр., у с. Калини всі недавно завербовані комсомольці урочисто попалили свої виказки і розв'язали місцеву клітину комсомолу. Таке ж діється й на початку дійсно добровільно змобілізованими відділами т. зв. дружинників (сільська самооборона), які були придумані, як „оборона” проти „бандерівців” і які тепер майже скрізь крайньо ворожо до большевиків наставлені.

Для характеристики настроїв на Закарпатті ми спинемося на рейді відділів УПА в Закарпатську область 16-31. 8. 1946 р. Траса рейду виносила 300 км. Вд. побував у Турянському і Воліському р-нах. Він провів ряд мітингів із населенням сіл. Нпр., Дубове, Калини, Вишкіл, Новоселиця, Лут, Терешул, Колочава-Лаз та інших. Проведено теж ряд гутірок та зустрічей. На такі гутірки зокрема було використане кожночасне квартування вд в окремих селах.

Поява повстанців була для українців Закарпаття важливою подією. Пригноблені, руйновані і тероризовані сталінськими окупантами з відкритими обіймами привітали рідне військо, масово брали участь у повстанських зібраннях, приймали повстанців, чим тільки мали, заявляли свою солідарність з революційно-визвольними діями українського підпілля. Прикладом цього хай буде кілька нижченаведених даних.

Після закінчення мітингу б. с. Німецька Мокра до к-ра вд підійшов один учасник мітингу, сам із с. Д., та почав казати: „В мому селі є нас 40 чоловік, що прийшли з чеського легіону. Всі маємо зброю. Почувши про вашу боротьбу, ми хочемо разом з вами воювати. бо далі не можливо жити в большевицькій неволі. Ми маємо теж своїх підстаршин. Ми створили б самі боївку, та знаємо, що з вами краще. Тому, або візьміть нас із собою, або порадьте, як нам бути”.

По закінченні мітингу в с. Колочава-Лаз до к-ра вд підійшов дуже законспіровано молодий хлопець і виклав таку справу: „Я не можу дивитися на таке знущання большевиків з нашого народу. Мене болить серце, коли погляну, як ті прокляті гуляють на нашій землі. Я вирішив

боротися за здобуття Української Держави або загинути. Арештуйте мене зараз, щоб не наражувати моєї родини, і забирайте з собою". Після закінчення цієї промови до к-ра прийшов ще другий юнак та просив дати або хоч позичити йому зброї, щоб він міг забити голову сілради, явного енкаведівського агента.

В с. Л. до проходячих повстанців звернулися жінки місцевих „дружинників”, щоб домовитися з повстанцями про конспіративну зустріч з їхніми чоловіками. Зорганізована зустріч із „дружинниками” пройшла в дружній атмосфері. „Дружинники” заявили, що в їхньому р-ні ніхто з „дружинників” не стріляв би на українських повстанців. „Дружинникам” багато оповіджено про нашу боротьбу, подано інструкції.

3 українських земель за лінією Керзона

Ввесь 1945 рік за т. зв. лінією Керзона для українського населення пройшов під знаком **насильної переселенчої акції**, яку запланували агентурний польський „уряд” і такий же — агентурний „уряд” т. зв. УССР, коли понад 1 мільйон українців, опинилися в сучасній „польській” державі. Жорстоко насильницька переселенча акція зразу ж викликала якнайрішучіший опір всієї української суспільности за лінією Керзона. Із споконвіку замешкалі тут українці — не тільки — не хотіли „добровільно” переселюватися, як цього захотіли кремлівські можновладці та їхні варшавські агенти і навіть під найжорстокішим натиском не давалися викидувати з рідних хат. На боці народу стало українське революційне підпілля, а насамперед збройні військові відділи УПА.

1945 рік не дав перемоги дивізіям вп (військо польське), і їхнім модерним польовим озброєнням танками й літаками, та всіляким іншим польсько-більшевицьким офіційним і неофіційним збройним бандам. Українське населення, а передусім ті, що з природи речі перші підпадали під ворожий терор — діти, старі, жінки — ввесь цей рік зазнали нечуваних переслідувань, і знущань, були свідками і ставали жертвами страхітливих мордів, більшу частину року прожили в лісових нетрях, сховищах, у нужденних землянках, порпаних у згарищах, та все таки не здавалися. На порозі 1946 р. план переселення не був виконаний; більшість української людности залишилася на своїх місцях.

Тому й 1946 рік скрізь почався надзвичайно посиленими діями вп і інших польсько-більшевицьких збройних формацій, насамперед використовуючи зимовий час проти українського підпільного руху, а передусім проти УПА, а далі посиленням терором та знущанням з української людности. В цей спосіб польсько-більшевицькі опричники намагалися

„підготувати ґрунт” для поновлення переселенчої акції. Скрізь відбулися генеральні прочіски лісів, проводжувані групами по 100-1500 чоловік, за участю панцерок, літаків. Ліси обстрілювано важкою зброєю і літаками. Одночасно стосовано масові облави й бандитські напади на українські села. У всіх цих „акціях” вп й інші польські банди часто підтримувало нквд.

19 1. 46 р. в с. Добра (пов. Ярослав) польська банда замордувала 28 українців, між ними дітей, жінок, старих. Одного з селян бандити розіп'яли на хресті.

23. 1. 46 р. о год. 4-й ранку банда вп оточила село Ратнавиця (пов. Сянік). Солдати зразу кинулися грабувати кури, хатнє майно, ловили й били до крові чоловіків. На людей, що тікали від напасників, стріляли. Вбили господаря Мазуря Н. та каліку Котика Миколу. Його почетверували. Молодого хлопця Біласа Степана та його батьків прив'язали до лави і страшно мучили, між іншим вбиваючи в п'яти розпечені голки. Кінець-кінцем, батьків пустили, а сина забрали з собою. Багато селян зв'язали шнурами та тримали роздягненими 5 годин на снігу. Арештували 14 чоловіків, з яких кількох замордували зразу в лісі. Цього ж дня замордували 2 чоловіків у с. Долежівці, а 9 заарештували. Їх, страшно скатованих, повезли в с. Буківсько. Дорогою кількох замордували. Їдучи через село, глумилися з арештованих, співали: „Ще не вмерла Україна”.

21. 4. 46 р. щось із 100 бандитів вп із погранзастави з Яселка і Яслиськ напали на с. Вислік Дол. (пов. Сянік). Зразу кинулись грабувати село. Забирали все, що попало їм під руки — худобу, збіжжя, взуття, одяг, харчові продукти. Замордували 7 осіб, (3 жінок, 2 дітей молодших 10 років, 2 чоловіків). Поранили 3 осіб. Крім цього багато людей побили і покалічили. Відходячи, спалили 33 хати. Заарештована сотня УПА вже їх у селі не застала. Тільки чота к-ра Г. ще наздогнала їх і в перестрілці 2 убила, 1 зловила, інші втекли.

24. 1. 46 р. банда вп з с. Буківського напала на с. Карликів (пов. Сянік). Вона дуже пограбувала село та вбила 2 осіб з-поміж цивільного населення. Вночі ця сама банда знову напала на це ж село. З нею було теж цивільне польське шумовиння з с. Буківсько. Всі вони кинулися грабувати і мордувати. Замордували 17 осіб, між ними 80-річного священника з жінкою, дочкою та 4-річною внучкою. Помордовані мали поломані руки, ноги, ребра, повиколовані очі, повідрізувані носи й вуха. Всіх цих тортур завдавали жертвам перед смертю, а щойно пізніше дострілювали. Багато людей лишилось пораниленими, покаліченими, з полонаними руками, ногами, повибиваними зубами.

7. 2. 46 р. в с. Люблинець Новий (пов. Любачів) вп проводило облаву. На втікачів з села стріляло. Застрілено Качмарик Еву. Арештовано 6 чоловіків, яких відведено до Комашева. Солдати по-бандитськи грабували худобу, дріб, одяг, а навіть прядки, відра, шнури від криниць.

12. 2. 46 р. до сс. Новий і Старий Люблинець знову прибуло мало не 300 чоловік вп з двома танкетками. Під час облави застрілили Вапляка, років 38, Гарасима — років 18, Вавринкевича — років 12.

15. . 46 р. до с. Заставне (пов. Ярослав) приїхала банда вп, яка кинулася грабувати село. Між іншим пограбувала 20 корів, 14 коней тощо. На банду наскочив вд УПА та звів з нею бій. Полякам прибула сильна допомога. Вд, із утратою 3 вбитими, мусів відступити. Ворог мав 15 вбитих і багато поранених. Після бою поляки спалили частину села та розстріляли 9 мирних селян: Губича, Івана, Ценкого Івана, Галаса Миколу, Копанського Гриця, Зайця Дмитра — років 13, Заставного Олексу, Піскора Михайла, Галаса Юрія. Рожанського Василя — років 65, важко поранили.

13. 3. 46 р. в с. Млини (пов. Любачів) 300 чоловік вп озброєні 2 гранатометами, 1 „Максимом”, легкими скорострілами і крісами провадили облаву. На людей, які втікали зі села, стріляли. хто не встиг втекти, того по-нелюдськи били та випитували за „бандерівцями”. Солтиса з цього села так побили, що він у їх руках помер. Труп його прив'язали до коня і волочили по селу. Сильно грабували людей. Пограбували та зруйнували церкву. Арештували 20 чоловік (переважно старих господарів і молодих дівчат).

9. 4. 46 р. 120 чоловік енкаведистів з Грубешова (між ними 26 кіннотчиків), обскочили с. Войславичі. Під час утечі селян одну особу вбили, а другу важко ранили. Пізніше, під час розшуків по полі, енкаведисти знайшли й цього раненого та пострілами у груди й голову застрілили. Скрізь по хатах, господарських забудованнях і городах проводили докладні труси. Нарешті все населення села зігнали під громадський дім, поставили в чергу та що п'ятого били залізними палицями. До крові побили теж інших людей.

6. 4. 46 р. відділ кіннотчиків нквд переїжджав через с. Довжнів (Грубешівщина). Селяни, що верталися з церкви, зауважили большевиків і кинулися тікати в поля. Енкаведисти доганяли їх і рубали шаблями, відрубуючи руки, рубаючи по головах, а пізніше дострілювали. Інших стріляли в бігу. В цей спосіб замордували між іншим селян Мирона Петра, Матвіїшина Федора, Бойчука Івана, Марціна Корнила.

Після такої підготовки в багатьох селах наприкінці лютого, а в більшості терену в березні, одночасно з терористичними акціями почалася **нова хвиля виселювання**. Українському населенню, яке не хотіло дати себе вирвати з рідного ґрунту, знову треба було тікати з рідних хат і з дрібними дітьми, з худобою критись по лісах та всіляких нетрях. Ще майже серед зими це було дуже важко.

Почалося від Перемищини. Ось кілька картин цієї акції.

28. 2. 46 р. до с. Грозьова приїхало 200 чоловік вп виселювати село. Одначе, хати були порожні, бо люди ще попереднього дня, сподіваючись переселенської акції, хоч була страшна сніговія, повтікали цілими роди-

нами із худобою в лісі, а частково на довколишні села. Розлючені жовніри тих, яких все таки заставляли, безжалісно били. Для цього кожен з них крім автомата чи кріса, був ще „озброєний” довгою міцною палицею. Між іншим важко побито 65-річну польку Кухарську Катерину (її тіло було все чорне від побоїв). Зловлено і забрано всього 20 родин, але за кордон виїхало тільки 5, бо інші повтікали дорогою.

1. 3. 46 р. приїхало в це село знову 200 пв. Вони поводитись так само жорстоко, як і попереднього дня. Зловили 11 родин, з яких тільки 3 дійсно виїхали до СССР. 2 і 4. 3. акція тривала далі. 4. 3. 46 р. вбито 3 селян. Населення, хоч були страшні сніговії, весь час переховувалося в лісі. Вп доценту пограбувало село.

16. 4. 46 р. вп проводило переселенчу акцію в с. Княжичі. Люди, побачивши польських опричників, почали тікати. Бандити гонили за ними, але нікого не зловили та ні з чим відїхали. Не сподіваючись лиха, люди пополудні поверталися додому. Одначе, над вечір вп повернулося та розпочало в селі дику ловлю. По всіх господарствах проведено докладні ревізії, людей бито і катовано. Між іншими дикуни з вп зловили господаря Цюбана Андрія. Його зразу почали бити прикладами крісів, так що зломили йому ногу. Пізніше взяли його на підводу, де на нього сіло кілька посіпак, і так повезли в село Германовичі. Дорогою нещасного кололи багнетами та примушували співати „Ще не вмерла Україна”. В с. Германовичі його зняли з фіри і знову почали тортурувати. Багнетом пробрили лице від лівого ока аж до усної ями, все обличчя покололи голками, розбили голову, а потім казали лізти на руках і ногах копати собі яму. Коли жертва не могла вже взагалі рухатися, її дострілили. Тіло не дозволили поховати, воно лежало біля дому, де відбувалася реєстрація на „добровільний” виїзд до УССР, куди якраз гнали наловлених із довколишніх сіл людей. В с. Княжичі 16. 4. 46 р. не зважаючи на всі репресії „добровільно”записалося на виїзд лише 2 родини.

За Перемищиною слідкувала Лемківщина. Вже в квітні вп охопило переселенчою акцією весь Сянїцький повіт та підміські села Ліського повіту.

Бачачи близьку загрозу, все населення, заховавши в землю своє майно, повтікало в ліси. Вп входило в села і заставляло тільки голі стіни. Роз'юшені вояки кидалися нищити обстановку й палити опущені оселі. На ліси повели облави. Від зловлених в облавах людей відбирали весь дорібок, а самих їх, обдертих, побитих, без шматка хліба, гнали на станцію Загір'я. Одначе, і звідси ще багато людей різними хитрощами тікало на згарища та в ліси. Страшний був вигляд тих виснажених до краю, опухлих з голоду і холоду жінок і немовлят геройських сіл Березовець, Кам'яне, Воля Петрова, Мокре, Морохів, Явірник, Карликів, Полонна, Вислік Горішний і Долишний, та інших. На додаток черевний тиф до решти виморював та вбивав оцих людей.

Вп скаженіло, воно кинулося до масових мордів. Воно стріляло на селян, які тільки показувалися у своєму селі. Стріляли на людей, що виходили все ж веснувати поля, нападали на багаторазово попалені вже і пограбовані села, палили новоперебудовні на згарищах нужденні колиби, били і стріляли тих, кого зловили. Найважливіших масових мордів доконали в сс. Завадка Морохівська, Морохів, Мокре, Ратничиця, Березовець, Команча, Воля Нижня.

Населення трималося по-геройськи, та невблаганно зближався голод. Усі харчові продукти вп давно пограбувало і понищило. Під впливом крайнього виснаження та нестерпного голоду населення почало виїжджати. Вп вдалося загнати у вагони до 75% населення.

Наведемо докладніше деякі польсько-большевицькі прийоми в усій цій акції.

24. 1. 46 р. 1-ий батальйон 31 полку із Сянока напав на с. Завадка Морохівська (пов. Сянік). Солдати вимордували тут 56 українських мирних селян. Між замордованими — Кирилейза Анна, років 16 (розбита голова, поломані руки й ноги), Максим Андрій, років 10, (живцем спалений), Максим Анна. 1 рік (розпорений живіт), Максим Катерина, років 4 (проколена багнетом в уста, з двома ранами від багнетів у груди, розрізаний живіт, з якого випущено нутроці), Білас Теодор, років 65, проколений багнетом в живіт), Білас Софія, років 7 (порізані ноги і живіт), Нечистий Тарас, років 3 (постріл розривною кулею у плече), Нечиста Катерина, років 10 (поранена, а опісля спалена), Нечиста Софія, років 8 (поранена, а опісля спалена), Нечиста Марія, років 6 (поранена, а опісля спалена), Іздебська Катерина, 6 місяців, (підрізане горло та пробита багнетом голова). Слід зазначити, що ні одна з 56 жертв не була прямо застрілена, лише всі вони в найжахливіший спосіб були помордовані. Решту населення, яке бандити не встигли помордувати, вони страшенно побили й покалічили. Все село цілком пограбовано. Спалено 27 хат-колюб, які населення побудувало собі після спалення села німцями в 1944 р. Поранених військо польське, що близько квартирувало, не допускало йти до лікаря. Пораненими заопікувався український підпільний червоний хрест. Так само видано для села підмогу харчами. Геройське населення, не зважаючи на наказ, негайно виїжджати до УССР, з місця не рушилося.

23. 3. 46 р. на це ж село знову напала банда вп, озброєна 4 мінометами під командою капітана-енкаведиста. Частина села встигла ще втекти до лісу, а інших вп зігнало на площу перед школою, і тут згаданий капітан виголосив „промову”, в якій зазначив, що „постріляє всіх до одного за те, що село не хоче їхати під советську владу”. Пізніше сказав своїм посіпакам вибрати 11 здорових чоловіків і на очах всіх присутніх також жінок і дітей їх розстріляли. Розстріляно Маслюка Івана, Маслюка Теодора, Маслюка Миколу, Клепчина Михайла, Добрянського Василя, Щуркала Якіма, Козлика Степана, Кирелейза Дмитра, Нечистого Михайла,

Біласа Івана, Біласа Теодора. По виконанні морду спалено решту 7 колиб, які ще були залишилися у селі, понищено льохи та ями, в яких жило населення. Забрано останні в усьому селі 2 корови й одного коня. Капітан-енкаведист щераз погрозив: „Так буде зо всіми, що не хотять їхати. Тому наказую до 3 днів залишити, бо в противному випадку постріляю решту”, Але й цієї погрози населення не злякалося. Воно перейшло жити під самий ліс, щоб в разі потреби якнайскорше сховатись.

13. 4. 46 р. польські бандити з вп знову наскочилил на Завадку Морохівську. Бандитів було близько 2 сотень. Вони непомітно зайшли в село від лісу, навколо села поробили застави, деякі частини їх надходили від сс. Небежцани і Мокре. Перелякани селяни с. Завадка кинулися на всі боки тікати. На них бандити посипали з кулеметів та автоматів. Зловлених людей били до непритомности, деяких розстріляли. Замордовано Добрянського Володимира, років 15, Добрянського Івана, років 22, Маслюха Ореста, років 27 (покалічені ноги, добитий прикладами крісів), Воньчака Дмитра, років 18 (поранений, добитий камінням), Нечистого Сенька, років 3 (застрілений), Кирелейза Івана, років 42, (загинув від двох важких пострілів). Крім цього вп побило дослівно всіх мешканців села, в тому числі кожду зловлену жінку і дитину. Воно знов спалило 3 колиби, які населення встигло поставити після 28. 3. — 28. 4. побитим людям заявили, що, якщо до 3 днів не вийдуть, то вимордують решту. Населення заявило, що добровільно до сталінських колгоспів не поїде, що хоче загинути на своїй землі.

30. 4. 46 р. вп знову напало на це ж село. Воно непомітно оточило його та почало ловити людей. Під сильним конвоєм людність відтранспортовано на станцію Загір'я. Всю дорогу люди гірко плакали. Всього вигнано 73 осіб, в цьому числі тільки 4 чоловіків.

В другій половині квітня та травні відбулися на всьому просторі українських земель за лінією Керзона нові великі масові облави й терористичні акції вп і большевицьких опергруп нквд. Їхні масштаби перевищили всі дотеперішні. Ворог кинув у терен величезні військові сили, які займали одночасно великі комплекси сіл і лісів, прочісуючи їх, цілими тижнями блокуючи, безперервно проходячи. На додаток продовжували розпочату в квітні акцію палення лісів. Лісові гущавники випалили в деяких околицях десятками кілометрів, горів теж грубий ліс. У безлісних околицях (нпр., Белзщина) палили цілі села. Лінію Керзона було видно здалеку — ніччю падал вона безперервним поясом пожеж на небосхилі, вдень гидавалася широким цвинтарischem. Скрізь пустка і згарища. Із сіл залишилися лише недопалені комини, в лісах обгорілі чорні стовбури дерев. Вся акція не дала ворогові бажаних успіхів. Українське революційне підпілля, війська УПА зручно виминали ударів головних ворожих сил. Зате у власних оперативних діях УПА завдавала ворогові дошкульних втрат.

Одночасно з масовими облавами та діями проти українського збройного підпілля ворог продовжував у квітні і травні переселенчу акцію. Порівнюючи до всіх попередніх пересельчих акцій ця була наймасовіша і найсильніша. Вона захопила зразу одночасно всі землі від Бугу аж до Лемківщини, Великий український клин між Бугом і Солокією (Белз, Варяж, Кристинопіль, Угнів), дотепер ще зовсім мало виселюваний, пішов на перший вогонь. Хоч цей терен майже цілком безлісний, українське населення і тут поставило ворогові рішучий спротив. Позбавлене можливості критися по лісах, воно ховалося по всіляких кривках та інших можливих сховищах, ставило сильний пасивний спротив. Також вд-и УПА приступили до чинної оборони населення. Вони масово нищили ворожі комунікації, шарпали ворога безперервними несподіваними наскоками, допомагали населенню вказівками та всілякими іншими способами. Одначе, зважаючи на величезні ворожі сили, які ворог у цей час кинув у терен, можливості УПА були обмежені.

Не менш радикально відбувалося виселення і в лісних околицях. Населення зразу, як і до тепер, пробувало тікати вглиб лісу. Але при безперервних ворожих акціях на ліси населенню, обтяженому дітьми, худобою, кленками, не легко було маневрувати та довше втриматися під час довгих ворожих бльокад без зв'язку із своєю базою — селом. До того ворожий наступ на ліси щораз кріпшав. Польсько-большевицькі банди почали бомбити й обстрілювати лісові табори українського населення з літаків. Ліси безнастанно перешукували та проходили облави. Зловлених селян — чоловіків, жінок і дітей роздягали до нага, били, катували. Їхнє майно грабили або палили, а власників гнали на станції, багатьох „для постраху” з місця мордували бо розстрілювали. Тут в обороні населення ставала УПА. Вона звела з ворогом багато завзятих боїв, провела цілий ряд бойових акцій. Найбільші бої відбувалися в місцевостях: Яселко, Команча, Лупків, Височанка, Щавне, Мокре, Середнє Велике, Лукове; в одному тільки бою в Яселку взято в полон 79 польських посіпак. Не менше боїв відбулося у Грубешівщині, Белзщині, Ярославщині.

Для характеристики цієї нової хвилі виселення подаємо кілька прикладів.

18. 5. 46 р. 2 авта вп та велика польська цивільна банда напали о год. 18,30 на українське село Дібча (Любачівщина). Вони розстрільною ввійшли в село, почали його палити та з диким криком ловили людей. Зловлених приводили до каплички і поголовно розстрілювали. Пізніше ошалілі бандити кинулись знову по хатах, шукаючи нових жертв. Вони кричали: „Курчента сом, качкі сом, а гдзе сом людзе”. Нема кого стщеляць”. В одній хаті стрінули дівчину, яка не встигла сховатися. Її живцем спалили. Замордували Ходаня Івана, Федака Василя, Кухту Андрія, Дзюбай Анну, Щегду Петра, Дробовського Кирила, Дробовську Марію, Дробовського Юліяна років 13, Кудляка Олега, Кудляк Анастасію, Ходань Катерину, Ходаня Дмитра, Холодку Івана, Цаплан Марію, Цаплан Со-

фію років 14, Федора Дмитра, Кудляка Андрія, Павлинця Теодора. За цей час, коли польські варвари шаліли в селі один селянин сів на коня і повідомив про нещастя близький вд УПА. Повстанці зразу повели на село наступ. Бандити кинулися панічно тікати. Повстанці встигли спалити одне авто. Авто спалено, забрано з нього награвоване майно, вбито 8 злочинців.

29. 5. 46 р. банда вп разом з бандою розбещеного польського шумовиння напали на с. Улюч (Сяніччина). Входячи в село, бандити зразу обстріляли його кулеметним вогнем та почали палити. Спалили 193 господарства (залишилося 50). Вся ця банда без милосердя била та грабувала українську людиність. Замордувала 7 осіб: Кровака Михайла, років 40, Москаля Василя, років 60 (каліка без ноги), Сосницю Михайла, років 76, Павловського Івана, років 76, Тхора Онуфрія, років 32, Тхір Тетяну, років 80, Солецьку Марію, років 30 (обох останніх після замордування вкинули у вогонь), Моройка Івана. В селі дуже багато людей тяжко побито. Це переважно старі і діти, які не могли досить швидко тікати. Нпр., одну 5-річну дитину солдат вп так ударив прикладом кріса по голові, аж дитині вискочило око. Із села забрали до Сянока 178 осіб. Решта населення мимо цього далі не виходила з лісу. Тут поробила собі колиби, в яких замешкала.

13. 5. 46 р. 400 вояків вп з Белза оточило з усіх боків с. Себетів. Вони розбіглися по хатах та почали насильно викидати людей із хат, наказуючи вибиратися на станцію. В хатах заставляли переважно тільки жінок, бо чоловіки зараз же поховалися. Жінок страшно били. По господарствах усе грабували та нищили обстановку. Найбільш побили старшу жінку Ковалик Марцею. Її били палицями, що їх усі бандити мали для цього із собою. Та хоч і застосовано таких метод, погромники із вп забрали із собою лише кілька родин, які на другий день повтікали вже з станції. Така сама сцена з побиттям, знущанням і грабунками відбулася у цьому ж селі й наступного дня.

27. 5. 46 р. 70 вояків вп приїхали виселювати село Жнятин. Населення поховалося по криївках. Три такі криївки польсько-большевицькі погромники знайшли на полі біля цього села. Був убитий селянин Кисіль Михайло, що ховався перед виселенням. Іншого селянина, що крився із ним, забрали живим. Селянин Пилипчук Іван, що був у другому бункері, щоб не виїздити, намагався застрілитися з пістолі, але тільки важко поранив себе.

29. 5. 46 р. 250 вояків вп обскочили с. Переводів (Белзчина). В селі нікого не застали. Тоді кинулися на розшуки по сусідніх лісах. Тут зловили багато людей із цього села, які цілими родинами, з коровами, кіньми та вбогим майном ховалися перед виселенням. Солдати зразу відібрали в них усе добро й кинулися знущатися з людей. Нпр., Тарасюка Клима, років 56, почали бити дрючками, прикладами крісів, поламали йому руки, ноги і, кінець-кінцем, дострілили. Калинівського, років 46, били

дрючками і на півживого завезли в с. Радків, де вкинули його в калабаню і тут застрілили. Під лісом застрілили Парик Софію. Інших людей повезли на станцію в Белз.

Цим способом ведена переселенча акція тривала до кінця м. червня 1946 р. Її „гідно” закінчено брутальним викиненням з єпископської резиденції в Перемишлі. 27. 6. 46 р. старенького єпископа Йосафата Коциловського, єпископа — помічника Лакоту, єпископа помічника ректора Кузича, каноніка Решетила, канцлера Гуцуляка з жінкою. Всіх їх цілком пограбовано, жахливо скатовано та відвезено на станцію Перемишль. Саму багатовікову катедру в Перемишлі, славний пам'ятник стародавньої української минувшини і мистецтва, доценту пограбовано та знищено внутрішню обстановку.

Офіційно оголошено кінець переселенчої акції в половині червня. Та, як ми вже згадували, фактично тривала вона до останніх днів червня. Коли зробили приблизні підсумки цієї акції, то можна сказати, що Перемищину й Ярославщину виселено майже цілком, Белзщину, Грубешівщину в дуже високому проценті, Володавщину навіть до 90%, деякі села з досить великим процентом українців залишилися на Лемківщині. Найменше потерпіло північне Підляшшя, нпр., повіт Біла Підляська.

Після закінчення переселенчої акції тероризовані, виснажені і доценту матеріально зруйновані рештки українського населення сподівалися заспокоїтись, можливості відбудування своїх господарств і хоч приблизно нормального життя. І тому, хоч все навколо було одним великим бойовищем і пусткою, людям треба було повертатися на згарища, треба було дати лад полям і городам, збирати надзвичайно великий цього року в околицях урожай. До жнив разом з українським населенням стало все українське революційне підпілля. Жнива пішли справно.

Одначе, передишка оказалась дуже короткотривалою. Місцями не було її зовсім.

Вже з кінця м. липня майже в кожному селі, особливо в гірських і лісових околицях, заквартирувало вп або інші польсько-більшевицькі військово-поліційні формації. Всі вони оперують суто партизанським способом; навчені енкаведівськими вчителями, застосовують провокацію й безжалісний терор супроти всього українського населення.

8. 7. 46 р. ранком банда вп наскочила на с. Терка (пов. Лісько). Із собою бандити привезли 28 арештованих. Це були самі жінки і діти. З ними поводитися дуже по-звірськи, потім завели їх у самотню хату на краю села, де один з бандитів постріляв їх з автомату і закидав гранатами. Хто лишився живим, згорів у вогні підпаленої хати. Зо всіх цих осіб пощастило втекти тільки 14-річному Сонякові Василеві, який докладно оповів про всі знущання польсько-більшевицьких опришків. В с. Терка польські бандити також кинулися мордувати людей. Разом замордували цього дня 33 осіб, між ними 100 річну жінку Дяк Анну. В селі спалено 24 хати та пограбовано селянське добро.

Для прикладу ми подаємо ще 2 дні „з діяльності” вп на терені Лемківщини.

31. 7. 46 р. 250 вояків вп перейшла з с. Ветлина до с. Сухі Ріки. Дорогою наткнулися на кількох стрільців з вд УПА, які пасли на полонині худобу. Бандитам вдалося зловити рой. Олеса. Його вбили, а опісля викололи очі та відрізали ніс. В с. Сухі Ріки польські бандити масово били українських селян та попалили селянське скошене збіжжя на полі. Звідси відійшли в с. Зарваниця, яке все спалили разом із церквою. З цього села залишилося тільки 6 хат. На полі біля села попалили людям снопи. Опісля ці самі погромники перейшли до с. Гільське, де зігнали всіх людей, яких змогли зловити, в одну хату й тут під охороною тримали їх цілу ніч. 1. 8. 46 р. масово побили в цьому селі людей. Одного селянина повісили догори ногами. Потім перейшли до с. Криве, де також повбивали жінок і чоловіків та грабували худобу. Врешті повернулися знову в с. Гірське, в якому побили солтиса і кількох людей та пограбували й спалили церкву.

Та не зважаючи на цей і далі триваючий польсько-большевицький терор берутівським наймитам не ведеться осягнути своєї мети, не ведеться зломити український самостійницький рух, роз'єднати його з українським народом. Рештки українського населення, українське революційне підпілля, УПА за лінією Керзона й далі борються за цілі, спільні для всього українського народу.

УПА за лінією Керзона

В обставинах звірського терору, який застосовували урядові й неурядові польсько-большевицькі чинники та їхні збройні банди за лінією Керзона щодо українського народу — УПА зразу стало єдиною обороною дико винищуваних українських мас. Свої обов'язки народної захисниці вона прийняла свідомо й рішуче і гідно несе їх аж до нині. **Під кутом оборони українського населення перед винищенням і перед виселюванням з рідних земель треба розглядати всі дії УПА на цьому терені.**

Практично — УПА своїми бойовими діями боронила українську людину від бандитських нападів, масових вбивств, грабежів і підпалів, що їх чинили вп та інші польсько-большевицькі бандити; УПА не допускала до сіл збройних загонів вп і нквд, які за допомогою дикого насильства намагалися викидати українців з їхніх хат; УПА нищенням залізничних шляхів, станцій, вагонів, мостів, ліній зв'язку і т. п. часто на довгий час унеможливлювала переселювання; УПА спричинялася до зменшення польсько-большевицького терору, проводячи каральні акції на польські бандитські осередки (постої вп, осідки деяких т. зв. міліцій обивательських, деякі польські бандитські села); УПА серйозно підір-

вала сили оперуючих частин вп, завдаючи їм своїми наскоками й засідками дошкульних, часто великих утрат.

Але на акції збройної охорони української людности діяльність УПА далеко не кінчилася. УПА разом з українським революційним підпіллям була **ввесь час керуючим чинником усього життя української суспільности.**

Вона давала вказівки щодо самооборони українського населення та керувала цією самообороною: вона в усіх найважчих хвилинах була з народом та підтримувала його всіми засобами кріпила й виховувала духовно. Вона давала медичну допомогу численним пораненим та хворим з-поміж цивільного населення боролася з пошестями (масове щеплення населення та боротьба з тифом); вона була організатором і караючим чинником широкої суспільної допомогової акції жертвам польсько-більшовицького терору, одночасно дуже широко допомагаючи населенню власними засобами (збіжжям, кінками тощо); вона виконувала всі функції державної адміністративної влади, УПА адмініструвала опущеними господарствами, організувала й наглядала за взаємною допомогою в польових роботах, давала господарські інструкції у зв'язку з окремою ситуацією на наших теренах, інструктувала, як вміло й конспіративно зберегти сільсько-господарські продукти та поводитись з суспільними шкідниками.

У завзятій і жорстокій боротьбі, яка провадилась і ще далі провадиться за лінією Керзона, український народ, українське революційне підпілля й УПА стали могутнім монолітом. І хоч українські землі обернулися тут на саме криваве бойовище, героїські подвиги широких українських мас і героїський бойовий дорібок УПА на цих землях є святим загальнонаціональним капіталом, вкривають українців з-над Сяну і Бугу невиливаючою славою.

Ми подаємо кілька боїв УПА.

15. 2. 46 р. банда вп напала на присілки с. Заставне Храпи і Пискорі (Ярославщина) і зразу кинулися грабувати й арештувати українське населення. На польських бандитів зробив наскок вд Месники — 1. Сильним вогнем повстанцям пощастило виперти ворога із становищ, що він встиг був зайняти, та ввійти в село. Під час бою ворогові наспіла допомога силою 400 чоловік вп, що квартирувало в с. Радава. Прибулі почали обстрілювати повстанців з важких кулеметів і гармат. Повстанці утративши 3 убитими, відступили.

5. 3. 46 р. повстанці розігнали конвой із 70 вояків вп, що вели на вивіз переселенців із сс. Тирява Сільна і Самушова до Сянока. Селяни повернулися додому.

8. 3. 46 р. вд УПА провів бойову акцію на м. Любича (пов. Томашів), де в той час квартирувало щось із 900 чол. вп. Повстанці, поділившись на три групи, виконали такі завдання: 1-ша група перетягла телефонічне сполучення, здобула залізничну станцію, звільнила велику групу пе-

ресельців, що перебували під ворожим конвоєм, спалила 80 вагонів; 2-га наскочила на головний військовий штаб, цілком знищила його приміщення, спалила урядові документи; 3-тя — вимінувала міст на лінії Рава Руска — Любачів та обстріляла густим вогнем сс. Тенетиська, Князі, де стаціонували більші ворожі з'єднання. Ворожі втрати — 55 убитими, між ними 1 підполковник, 1 капітан, 4 поручники, 7 осіб переселенчої комісії, близько 70 поранених.

12. 3. 46 р. на залізничному шляху Олешичі — Нова Гребля повстанці пустили під укiс поїзд, яким їхало вп з Ярослава до Томашова переселювати українців.

14. 3. 46 р. повстанці зробили на шляху Милків — Старе Село (пов. Любачів) засідку на банду вп, що верталася, пограбувавши с. Милків. Ворог, утративши 16 убитими та 8 пораненими й залишивши частину пограбованого майна, панічно втік.

14. 3. 46 р. повстанці зробили засідку на шляху Ярослав — Любачів між присілками Бахурі — Томси. На засідку наїхало 2 автомашини пограничників; залоги їх зліквідовано. Ворог мав 17 убитих, між ними 1 майор енкаведист, 1 капітан, 2 поручники.

17. 3. 46 р. вп заатакувало пвд УПА, що квартирував у с. Фельбах (пов. Любачів). Пвд відступив до лісу, де прийняв бій, в якому ворог утратив 17 убитими й багато пораненими. Пвд мав 1 убитого і 1 пораненого.

21. 3. 46 р. банда вп напала на с. Улюч (Перемищина) та з місця почала його грабувати. В селі в цей час квартирували 2 вд-и УПА, які зустріли бандитів вогнем. Убито 3 грабіжників і 1 поручника артилерії взято в полон. Повстанці перейшли до оточення ворога. Бандити зауважили це та почали панічно тікати в бік с. Добра. Та тут чекала на них засідка, що вбила ще 5 бандитів.

25. 3. 46 р. пвд УПА знищив із засідки при гостинці Любачів — Горинець 8 бандитів вп. Здобуто транспорт харчів.

28. 3. 46 р. вд Месники — 1 провів наскок на станицю (міліція обивательська) в с. Залусся (пов. Ярослав), де перебувало близько сотні польсько-большевицьких бандитів. Станицю цілком знищено і зруйновано. Ворог утратив 16 убитими. Вд утрат не мав.

28. 3. 46 р. повстанці наскочили на станицю мо в с. Нове Брусно (пов. Любачів) і без власних утрат знищили 17 бандитів.

28. 3. 46 р. вд Месники — 2 наскочив на станицю мо в с. Лівча (пов. Любачів). Станицю знищено в бою, вбито 31 міліціантів. Власні втрати 2 легко поранені.

28. 3. 46 р. повстанці наскочили на мо в с. Горинець (пов. Любачів) де перебували 22 польсько-большевицьких бандитів, між ними 7 енкаведистів. Після короткого бою ворог панічно відступив, залишивши 13 убитих і 1 пораненого. Повстанці втрат не мали.

2. 4. 46 р. вд УПА зробив засідку на вп з Бірчі, що постійно грабувало с. Тростянець. На засідку найшла група грабіжників, з якої у завзятому бою 14 убито й 16 поранено. У повстанців втрат не було.

15. 4. 46 р. пвд УПА зробив засідку б. с. Молодич (пов. Ярослав) на вп, що попереднього дня палило українські хати у цьому селі. Із засідки знищено 10 бандитів, здобуто кулемет „Максим”, кулемет мґ. і іншу зброю.

16. 4. 46 р. повстанці зробили засідку на вп на шляху Угнів — Річиця (пов. Томашів); знищено 12 бандитів.

16. 4. 46 р. повстанці без власних втрат знищили із засідки на шляху Угнів — Белз 12 польсько-большевицьких бандитів, між ними 1 поручник і 1 лейтенант нквд.

18. 4. 46 р. 60 бандитів убп (ужонд безпеченства публічного) напали на с. Конюша (пов. Перемишль), де заскочили 8 повстанців. Повстанців оточено. Вони боронилися до останнього набоя, і жоден не пішов в полон. У завзятому бою впали всі, крім важко поранених, з яких один зразу ж помер, а другого бандити замучили в Перемиській тюрмі. Не зважаючи на нелюдські тортури, він не тільки не зрадив жодних підпільних таємниць, а, скатований, плював опричникам у вічі.

22. 4. 46 р. вд УПА під командою к-ра Ш. провів бойову акцію на залізничну станцію в Угневі. В місті в цей час стаціонувало щось із 400 чоловік вп, крім цього на станції було близько 100 чоловік-вп. Повстанці підсунулися під самі ворожі стійки та бравурним наступом зайняли станцію і кілька прилеглих будинків, де стаціонувало вп. Вояки вп, більшість у самій білизні, панічно втекли. Повстанці спалили станційний будинок, будинки, де квартирувало вп, і вагони на станції. Ворог мав щось 30 вбитих і кільканадцятьох поранених. Здобуто багато зброї й амуніції. Повстанці мали 11 легкопоранених.

24. 4. 46 р. вд Вовки зробили засідку на шосе Грубешів—Варяж на автоколону вп. Із 18 авт ані одно не втекло від повстанців. Під час, коли після переможного бою з залогою цих авт, вбивши деяких з неї й деяких роззброївши, повстанці докінчували палити автомашини, надїхало ще одне авто і танкетка, повні енкаведистів. Після завзятого бою повстанці розігнали енкаведистів і знищили танкетку. Ворог утратив 51 убитими. Здобуто зброю й амуніцію. Знищено 19 автомашин і танкетку. Повстанці втратили 1 убитого.

25. 4. 46 р. вд-и УПА провели відплатну акцію на польське бандитське село В'язовницю (пов. Ярослав), де в цей час квартирувало 140 міліціантів, 120 „штурмівки”, 50 енкаведистів, 250 чоловік бандитської „самооборони”, крім великого числа цивільних озброєних бандитів. Вд-и повстанців під охороною власного сильного вогню вдерлися в село, де було зведено запеклі вуличні бої. У наслідок ворог був цілковито розгромлений, спалено 2/3 бандитського села. Знищено щось із 500 бандитів. Повстанці втратили 8 убитими і 13 пораненими.

27. 4. 46 р. повстанці звільнили 8 фір переселенців із с. Команча (Лемківщина). Конвоїрів розіграно.

28. 4. 46 р. в лісі б. с. Шмітків (Грубешівщина), заскочені польсько-більшевицькими бандитами, пострілялися у безвихідній ситуації 11 повстанців з ройовим Дібровою. Два важко поранені, що попали в полон, хоч зазнали нелюдських тортур, не зрадили жодних військових таємниць.

В квітні 1946 р. під містечком Плазів (Любачівщина) повстанці висадили в повітря поїзд оперативного відділу нквд. Убито капітана нквд і багато інших старшин і рядових енкаведистів.

5. 5. 46 р. повстанці наскочили на 300 бандитів вп, що виселювали с. Хоробрів (Грубешівщина). Ворога цілком розгромлено. Він утратив 15 убитими, 5 попало в полон, яких звільнено. Здобуто багато зброї. Повстанці втрат не мали.

7. 5. 46 р. вп найшло на табір цивільного населення в лісі б. с. Любинець (Любачівщина). Повстанці, що також квартирували в цьому селі, стали в обороні мирної людности. Вони звели бій з вп, в якому без власних втрат, знищили 16 польських бандитів та багато поранили. Ворот панічно втік.

9. 5. 46 р. групка українських повстанців та кілька місцевих селян прогнали сотню вп, що грабувала с. Полянки (пов. Лісько).

12. 5. 46 р. вд УПА убив з засідки біля м. Балигород (пов. Лісько) 10 солдатів вп і багато поранив.

12. 5. 46 р. повстанці на шляху Угнів—Корчів підминували поїзд, в якому їхали енкаведисти. Було вбито щось 50 енкаведистів та знищено кілька везених гарматок і скорострілів. Крім цього в бою знищено ще трьох енкаведистів.

13. 5. 46 р. повстанці під ком. к-ра М. зробили засідку б. с. Габківці (пов. Лісько). На засідку наїхало авто з большевицькою переселенчою комісією. Авто спалено і знищено 19 польсько-більшевицьких бандитів. Між ними 2 майорів і 2 поручників.

13. 5. 46 р. відділ УПА звів бій з сотнею військ нквд і частиною кіннотчиків нквд в Долгобичівському лісі (Грубешівщина). Ворога оточено і розгромлено. Він мав близько 30 убитих і багато пораниених.

15. 5. 46 р. повстанці звільнили переселюваних селян із с. Добра (Бірчанщина).

15. 5. 46 р. вп спалило 41 господарство в с. Ветлина (пов. Лісько). Вбито 1 селянина, масово пограбовано людей, пограбовано церкву. Вертаючись із села, звідки прогнала його місцева боївка, між селами Крива і Довжиця наскочило воно на засідку вд УПА під ком. к-ра М. Повстанці вбили понад 30 бандитів, понад 20 були поранені.

18. 5. 46 р. повстанці знищили із засідки на шляху Радава-Воля Горянська (пов. Ярослав) 19 польсько-більшевицьких бандитів, між ними 1 поручника і 1 капітана.

28. 5. 46 р. повстанці із засідки на шляху Гребенне-Потоки (пов. Томашів) знищили 10 енкаведистів і 10 поранили.

Вночі з 27 на 28. 5. 46 р. вд-и УПА і військові частини польського підпілля провели спільний наскок на м. Грубешів. Здобуто міцно укріплені блоки будинків нквд і знищено їх. В бою з енкаведистами багато їх убито. Здобуто і знищено будинок убп, а членів убп повбивано або роззброєно, інші розбіглися; знищено приміщення пошти і інші урядові будинки. Звільнено в'язнів. Ворожі втрати вбитими понад 30 чоловік убп і вп, 1 майор нквд, кілька працівників ППР, багато енкаведистів (числа годі було встановити, трупи нквд вивозили критими автами вночі) та багато пораненими. Здобуто різні документи. Втрати українських повстанців 1 вбитий, польських відділів — 4 вбитими і 3 пораненими.

28. 5. 46 р. частині відступаючих із Грубешова вд УПА довелося звести бій у Метелинському лісі з великою бандою енкаведистів і вп, що квартирувала недалеко лісу й тепер опам'ятавшись, кинулася переслідувати відступаючих повстанців. У завзятому бою було вбито 32 енкаведистів і 6 чоловік вп. У повстанців — 3 убиті, 5 поранених.

28. 5. 46 р. вд УПА звів великий бій з бандою вп б. с. Воля Крецівська (Перемищина). У бою брали участь 2 ворожі літаки. В наслідок бою ворога було розбито. Він утратив б. 40 убитими і багато пораненими. Декількох вояків вп полонено. Їх після пропагандивної гутірки звільнено.

29. 5. 46 р. вд УПА заатакували вп на постої б. с. Купна. Ворога розбито і переслідовано аж під Бірчу. Він утратив 15 убитими, між ними 1 поручник. У повстанців 1 убитий.

29. 5. 46 р. після наскоку на Грубешів ворогові наспіла сильна військова допомога з Холму, Люблина та Замостя. Одна з таких груп кбв (корпус безпеченства вевнентшного) з Люблина зустрінулася з вд українських повстанців б. с. Діброва, а пізніше б. колонії Вишнів. В обох випадках з ворогом було зведено короткі запеклі бої, в яких він панічно залишив бойовище. Втрат ворога в першому бою не устійнено, в другому — близько 10 чоловік убитими. Повстанці втратили 2 убитими.

11. 6. 46 р. вд УПА звів завятий бій з великою бандою вп в околиці сіл Розпуття — Завадка (Лемківщина). В бою ворог утратив понад 10 убитими, повстанці — 7 убитими.

14. 6. 46 р. вд УПА взяв у полон 78 вояків з підстаршинської школи вп. Після роззброєння їх, по кількогадинній гутірці, звільнено.

27. 6. 46 р. велика банда наскочила на табір підстаршинської школи УПА в лісі б. сс. Конюша-Корманичі (Перемищина). У завзятому бою було знищено (за даними ворога) 34 польсько-большевицьких бандитів. Між ними знищено 2 поручників і 3 підпоручників, багато взято в полон. Здобуто багато зброї.

Вночі з 5-6. 7. 46 р. повстанці зробили наскок на станицю мо (міліція обивательська) в с. Гладишів (пов. Горлиці). Спалено станицю і будинок

волости. Знищено команданта мо та його заступника. Міліціантів роззброєно і після пропагандивної гутірки звільнено. Здобуто архів і зброю.

12. 6. 46 р. вд УПА звів бій з бандою вп в долині між селами Ясенів —Поруби (Перемищина). Ворог залишив на бойовищі 6 убитих та 17 поранених.

24. 7. 46 р. вд-и УПА звели великий бій з польсько-большевицькими бандитами в с. Явірник (Бірчанщина). Ворога розбито. Він мав 51 вбитих і 83 поранених. Втрати повстанців — вбитих і 16 поранених.

24. 7. 46 р. вд УПА зробив засідку на банду вп в лісі б. с. Березовиць (пов. Сянік). Було вбито 8 бандитів, крім цього ворог мав 7 важко поранених, що померли в лічниці. Здобуто зброю, амуніцію і багато харчів.

